

การติดตาม
และประเมินผล
การจัดการศึกษา
เพื่อการเรียนรู้
ตลอดชีวิต
ของประเทศไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

การติดตามและประเมินผล
การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

“การเรียนรู้ตลอดชีวิต” จัดเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ ที่จะต้องมีการวางรากฐานคนในสังคมให้เป็นผู้ที่พร้อมเรียนรู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สามารถรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งการเตรียมความพร้อมดังกล่าวประเทศไทยได้มีการวางนโยบายและแนวทางต่าง ๆ ปรากฏให้เห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมถึงแผนยุทธศาสตร์อื่น ๆ อันมีหน่วยงานจากกระทรวงต่าง ๆ รับผิดชอบตามบทบาท หน้าที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายระดับชาติ ทั้งนี้ จากการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้เกิดการพัฒนาและยกระดับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบาย วางแผน และประเมินผลการจัดการศึกษา จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยขึ้น โดยมีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นที่ปรึกษาดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับนานาชาติ พร้อมให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของประเทศไทยต่อไป

สุดท้ายนี้ สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมถึงนักวิชาการ นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไป เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ให้มีความก้าวหน้าและพร้อมที่จะพัฒนาให้คนไทยได้รับการศึกษา เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

(นายอำนาจ วิชยานุวัติ)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปผู้บริหาร

“การเรียนรู้ตลอดชีวิต” จัดเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ ที่จะต้องมีการวางรากฐานคนในสังคมให้เป็นผู้ที่พร้อมเรียนรู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สามารถรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งการเตรียมความพร้อมดังกล่าวประเทศไทยได้มีการวางนโยบายและแนวทางต่าง ๆ ปรากฏให้เห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมถึงแผนยุทธศาสตร์อื่น ๆ อันมีหน่วยงานจากกระทรวงต่าง ๆ รับผิดชอบตามบทบาท ภาระหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายระดับชาติ ทั้งนี้ จากการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้เกิดการพัฒนาและยกระดับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ในปีงบประมาณ 2563 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบาย วางแผน และประเมินผล การจัดการศึกษา จึงเห็นควรให้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ 2) เพื่อติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ และ 4) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ในการศึกษาดังกล่าวได้ใช้กระบวนการในการเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking Process) มาออกแบบขั้นตอนการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 4 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การถอดบทเรียนประเทศที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับนานาชาติของประเทศแคนาดา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อิสราเอล และเอสโตเนีย โดยใช้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ในกรอบของกระบวนการนโยบาย ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และการติดตามและประเมินนโยบาย โดยมีเนื้อหาครอบคลุมใน 7 ประเด็น ได้แก่ 1) นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 3) ระบบการศึกษา 4) รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) ระบบการจัดสรรทรัพยากร 6) ระบบประกันสิทธิ การเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 7) ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 2 การติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ดำเนินการศึกษาข้อมูลโดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงกลุ่มเป้าหมายของการรับบริการที่ประกอบด้วย กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ ทั้งนี้ การติดตามในเชิงพื้นที่ครอบคลุมทั้ง 5 ภูมิภาคของประเทศไทย รวมถึงส่วนกลาง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ เป็นการเปรียบเทียบวิเคราะห์ประเด็นที่กำหนดขึ้น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคคน 2) ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) ระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำข้อมูลจากผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาเปรียบเทียบกับนโยบายการศึกษาของประเทศไทยและผลการติดตามประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในขั้นตอนที่ 2 เพื่อวิเคราะห์หาช่องว่าง (Gap) ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย เป็นการศึกษาข้อมูลจากมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการสนทนากลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย หลักการ และมาตรการในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยในอนาคต

ผลจากการศึกษาพบว่า

1. การถอดบทเรียนประเทศที่มีการดำเนินงานที่ดีในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับนานาชาติ พบว่า การดำเนินงานในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของแคนาดา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อิสราเอล และเอสโตเนีย มีนโยบาย ระบบกลไกที่รองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ชัดเจน ทุกประเทศที่ศึกษาต่างให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม มาเป็นฐานในการกำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตั้งแต่ฐานรากคือเด็กและเยาวชน มีระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพ โดยในแต่ละประเทศจะมีจุดเด่นของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่แตกต่างกัน

ประเทศแคนาดา ได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยการศึกษา เน้นความเสมอภาคในการเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนร่วมนำมาผสมผสานความหลากหลายของเชื้อชาติ ในประเทศ มีนโยบายการเรียนรู้แห่งชาติที่มุ่งเป้าพัฒนาทักษะด้านแรงงาน มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน นโยบายสร้างคุณภาพชีวิตให้กับนักเรียน ทั้งร่างกายจิตใจ ผ่านการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา มีการสนับสนุนจากแหล่งทุนสาธารณะ การจัดเก็บภาษี การระดมทุนของคณะกรรมการโรงเรียน การบริหารจัดการงบประมาณโดยตรงที่มาจากรัฐบาลระดับท้องถิ่นเอง รวมถึงมีกลไกการรับรองการฝึกทักษะให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ทำให้สามารถผลิตคนให้มีศักยภาพ

ประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศที่ได้รับการยกย่องว่ามีระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ดีที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง เพราะมีกฎหมายที่เป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแม่บทในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ชัดเจน มีการวางรากฐานของคนรุ่นใหม่ในการปรับตัวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ และพยายามขับเคลื่อนสังคมให้เท่าทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้คนญี่ปุ่นมีพฤติกรรมของการใฝ่เรียนรู้ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเทศสิงคโปร์ มี “IT Masterplan” ซึ่งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสิงคโปร์ให้เป็นศูนย์กลางระดับโลก ปรับปรุงคุณภาพชีวิต ส่งเสริมกลไกทางเศรษฐกิจ เชื่อมโยงสังคมทั้งในระดับชาติและระดับโลก และส่งเสริมศักยภาพของบุคคล มีนโยบายการศึกษาเพื่อการขับเคลื่อนความสามารถโดยมุ่งพัฒนาให้เด็กทุกคนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพที่มี ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และปลูกฝังให้พลเมืองมีความรับผิดชอบในหน้าที่ความเป็นพลเมือง รู้จักทั้งการแข่งขันและการให้ความร่วมมือ ตลอดจนมีโครงการ SkillsFuture เป็นเครื่องมือทางนโยบายในการขับเคลื่อนที่ประกอบด้วยการริเริ่มด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะสำหรับชาวสิงคโปร์ในทุกขั้นตอนของการศึกษาและอาชีพ สร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ใหญ่วัยทำงานอย่างเท่าเทียมกันและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเทศอิสราเอล ในพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับกำหนดระยะเวลาการศึกษาภาคบังคับไว้ 9 ปีระหว่างอายุ 5 - 13 ปี และไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับเด็กทุกคน มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ มีการศึกษานอกหลักสูตร (ตามอัธยาศัย) ตลอดจนมีแผนแม่บท ICT เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการอิสราเอล ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อรองรับการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมต่อการมีทักษะในศตวรรษที่ 21 สนับสนุนการเรียนการสอนในชั้นเรียนและระบบ Online มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพของประเทศอิสราเอล มีนโยบายเกี่ยวกับ Start-up และการสนับสนุนด้าน Entrepreneurship ของภาครัฐบาล ทำให้พลเมืองของประเทศได้รับการบ่มเพาะตั้งแต่เยาว์วัยและเติบโตเป็นผู้ประกอบการที่มีศักยภาพ

ประเทศเอสโตเนีย มีการจัดทำยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับประเทศ มีกลไกการจัดทำ e-learning เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างหลากหลาย และการจัดรายวิชาใน e-learning ที่สนองต่อความต้องการ โดยนโยบายของประเทศมีการประกาศให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการเรียนรู้ตามความต้องการได้อย่างทั่วถึง

2. ผลการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย พบว่า การปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ของหน่วยงานที่มีบทบาทโดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย ต่างมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในระดับพื้นที่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ของชาติและนโยบายของหน่วยงาน หากแต่ในการปฏิบัติจริงนั้นยังพบว่าไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมไม่มีหน่วยงานในระดับพื้นที่จึงไม่ปรากฏการดำเนินงาน

รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ปรากฏในบริบทของสังคมไทย มีความสอดคล้องกับข้อความที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวถึงการศึกษา 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ยังคงขาดการบูรณาการทั้งสามรูปแบบตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยหน่วยงานที่มีบทบาทโดยตรง ได้แก่ สถานศึกษาทั้งที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะให้ความสำคัญกับการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลัก ขาดกลไกการพัฒนาทักษะด้านอาชีพ ทักษะชีวิต และทักษะทางสังคมที่ต้องใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเข้ามาบูรณาการ สำหรับหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุน ได้แก่ หน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และกระทรวงมหาดไทย ใช้รูปแบบการฝึกอบรม และการพัฒนาทรัพยากร แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เป็นกลไกส่งเสริมการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในสังคม

ด้านความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตระหว่างหน่วยงานที่มีบทบาทโดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต กับหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่าอยู่ในลักษณะการให้

ความอนุเคราะห์ด้านวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ การเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การสนับสนุนการบริการตรวจสอบคุณภาพแบบเคลื่อนที่ในสถานศึกษา การให้ความอนุเคราะห์ด้านสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ การให้การสนับสนุนงบประมาณ การจัดโครงการที่เป็นประโยชน์ และการให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือแก่ผู้เรียนที่อยู่ในภาวะยากลำบาก อย่างไรก็ตาม พบว่ายังมีปัญหาหรืออุปสรรคทั้งในมุมมองของผู้รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษาและหน่วยงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนในระดับพื้นที่ ทั้งความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของเป้าหมายในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การบริหารจัดการที่มีหลักเกณฑ์ที่ขาดความยืดหยุ่น ปัญหาด้านบุคลากรในการดำเนินงาน ตลอดจนการไม่สามารถดำเนินงานอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่ยังคงมีความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติ

สำหรับผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียน วัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเป้าหมายในแผนยุทธศาสตร์ของชาติ โดยมีผลการศึกษาอยู่ในระดับ “มาก” ทั้งนี้แบบแผนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ ลักษณะการเรียนรู้ของคนไทยนิยมเรียนรู้ผ่านการบริโภคข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมากกว่าการใช้แหล่งการเรียนรู้ทางกายภาพ จึงเป็นความท้าทายและเป็นโจทย์ที่สังคมไทยจะต้องร่วมกันคิดและหาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่า รวมถึงทรัพยากรบุคคลที่มีองค์ความรู้ให้สามารถเป็นกลไกการขับเคลื่อนสังคมและสอดคล้องกับแบบแผนการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่

3. ผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ พบว่า ประเทศไทยยังขาดกฎหมายหรือแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจน ส่งผลให้การดำเนินงานที่เกิดขึ้นขาดเอกภาพ ในด้านการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายในระดับบุคคล และการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นมุ่งเน้นรูปแบบชั้นเรียน ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้และทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีคุณค่าในท้องถิ่น อีกทั้งความไม่ครอบคลุมของสัญญาณอินเทอร์เน็ตในระดับพื้นที่ ทำให้กลุ่มประชากรหลายกลุ่มโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร ขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคม สำหรับด้านการจัดสรรงบประมาณพบว่า มีเงื่อนไขที่ยู่งยากทำให้ประโยชน์ที่พึงได้รับของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด อีกทั้ง ด้านระบบการพัฒนา พื้นฟู และเสริมสร้างทักษะใหม่ ๆ ยังคงมีรูปแบบที่ซ้ำซ้อนและมีแนวปฏิบัติแบบเดิม ๆ ขาดการบูรณาการ จึงทำให้จำนวนผู้ที่ได้รับการพัฒนาทักษะและจำนวนผู้ที่เข้าร่วมการพัฒนาทักษะไม่บรรลุตามจุดมุ่งหมาย

4. ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ประกอบด้วย

4.1 ข้อเสนอแนะทางในมิติระบบและลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเทศไทย ควรวางระบบและกลไกการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และทักษะสังคมของคนแต่ละกลุ่มเป้าหมายในสังคม

4.2 ข้อเสนอแนะทางในมิติการบริหารทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเทศไทย ควรจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัย โดยเน้นให้เกิดการสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัย ให้ความต่างเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม

4.3 ข้อเสนอแนะทางในมิติของการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่าย ประเทศไทย ควรสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายโดยเน้นความร่วมมือจากภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(ก)
บทสรุปผู้บริหาร	(ข)
สารบัญ	(ช)
สารบัญตาราง	(ฎ)
สารบัญแผนภูมิ	(ฏ)
สารบัญแผนภาพ	(ฏ)
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับ	7
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	7
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	11
ตอนที่ 1 การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย	11
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking)	24
ตอนที่ 3 แนวคิดการติดตามและประเมิน	34
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย	49
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	50
ขั้นตอนที่ 1 การถอดบทเรียนประเทศที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระดับนานาชาติ	50
ขั้นตอนที่ 2 การติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของประเทศไทย	52
ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย กับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ	63
ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย	64

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษาและถอดบทเรียนการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในระดับนานาชาติ	66
ประเทศแคนาดา	67
ประเทศญี่ปุ่น	82
ประเทศสิงคโปร์	97
ประเทศอิสราเอล	109
ประเทศเอสโตเนีย	126
บทที่ 5 ผลการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของประเทศไทย	157
ตอนที่ 1 การติดตามสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง	158
ตอนที่ 2 การติดตามสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานในการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	194
ตอนที่ 3 ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย	212
ตอนที่ 4 ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของประเทศไทย	232
บทที่ 6 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ	237
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบาย สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ จากการถอดบทเรียน	238
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย กับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ	243
ตอนที่ 3 บทสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย กับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ	248

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 ข้อเสนอแนะทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของประเทศไทย	250
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	257
ภาคผนวก	271
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัย	272
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริม การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย	273

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 3.1	จังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	53
ตารางที่ 3.2	จำนวนตัวอย่างในการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม	55
ตารางที่ 3.3	การเลือกพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาเชิงคุณภาพ	56
ตารางที่ 3.4	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคในการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	60
ตารางที่ 3.5	ระยะเวลาการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในพื้นที่เป้าหมาย	61
ตารางที่ 3.6	การกำหนดประเด็นการประเมินและเกณฑ์การประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย	62
ตารางที่ 4.1	แสดงระดับการศึกษาของประเทศแคนาดา	74
ตารางที่ 4.2	แสดงระดับการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น	90
ตารางที่ 4.3	แสดงระดับการศึกษาของประเทศสิงคโปร์	102
ตารางที่ 4.4	แสดงระดับการศึกษาของประเทศอิสราเอล	118
ตารางที่ 4.5	แสดงระดับการศึกษาของประเทศเอสโตเนีย	131
ตารางที่ 4.6	สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ	142
ตารางที่ 5.1	ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มเด็กปฐมวัยจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมดในมุมมองของผู้ปกครอง	215
ตารางที่ 5.2	ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยรุ่นเรียนวัยรุ่นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมด	220
ตารางที่ 5.3	ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยแรงงานจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมด	224
ตารางที่ 5.4	ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยสูงอายุจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมด	227
ตารางที่ 5.5	ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย	232
ตารางที่ 6.1	ผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติจากการถอดบทเรียน	240
ตารางที่ 6.2	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ	243

สารบัญแนญมึ

	หน้า
แผนมึที่ 5.1 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ผู้ปกครองส่งเสริมกลุ่มเด็กปฐมวัยเข้าร่วมเรียนรู้อตามแบบแผนการเรียนรู้อ	214
แผนมึที่ 5.2 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นเข้าร่วมเรียนรู้อตามแบบแผนการเรียนรู้อ	219
แผนมึที่ 5.3 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่กลุ่มวัยแรงงานเข้าร่วมเรียนรู้อตามแบบแผนการเรียนรู้อ	223
แผนมึที่ 5.4 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่กลุ่มวัยสูงอายุเข้าร่วมเรียนรู้อตามแบบแผนการเรียนรู้อ	226

สารบัญแนนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 การเทียบเคียงระดับกลยุทธ์และระดับปฏิบัติการ	27
แผนภาพที่ 2.2 การเทียบเคียงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์	27
แผนภาพที่ 2.3 วงล้อกระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะ	29
แผนภาพที่ 2.4 วงจรการดำเนินโครงการ	37
แผนภาพที่ 2.5 ความสัมพันธ์ของการติดตามและการประเมินโครงการ	38
แผนภาพที่ 2.6 เปรียบเทียบการติดตามและการประเมินผล	39
แผนภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	49

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันสังคมโลกกำลังเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งล้วนส่งผลถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของทุกคนในสังคม ดังนั้น การพัฒนาคนให้มีศักยภาพและรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขจึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากสังคมหรือองค์กรใดมีคนที่มีความรู้สูงย่อมได้เปรียบในการที่จะช่วยกันขับเคลื่อนสังคมหรือองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย นักวิชาการทั้งหลายต่างยอมรับว่าการพัฒนา “คน” หรือ “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นการพัฒนาที่สำคัญที่สุดและถือเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและยั่งยืนเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนด้านอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาอื่นใดก็ตามย่อมยากที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้หากมีการละเลยและมองข้ามการพัฒนาคนให้มีศักยภาพมีคุณธรรมจริยธรรม (พงษ์ทัช จิตวิบูลย์ และ วันชัย ธรรมสังการ, 2562)

การศึกษาจัดเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพและมีศักยภาพ เป็นกระบวนการที่ก่อผลสร้างความสมดุลด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ผ่านกลไกการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ ที่เรียกว่าเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ความสามารถให้แก่บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า การเรียนรู้ของบุคคลจะไม่สิ้นสุดเพียงแค่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เท่านั้น แต่กระบวนการเรียนรู้จะยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แม้ว่า จะสำเร็จการศึกษาในระบบไปแล้วก็ตาม ดังนั้น กระบวนทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่คนทุกคน ทุกวัยต้องก้าวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน การศึกษาต้องไม่ให้ความสำคัญเพียงบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด หากแต่จะต้องส่งเสริมและจัดการให้คนทุกช่วงวัยได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองในมิติต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตามความต้องการ (สุมาลี สังข์ศรี, 2545; สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2557)

สำหรับประเทศไทย ภาครัฐได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศ โดยได้มีความพยายามวางมาตรการหรือวางแผนทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ให้ครอบคลุม ดังที่ปรากฏให้เห็นในแผนหรือนโยบายต่าง ๆ อาทิ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 1 “การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์” ที่กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียนและวัยรุ่น วัยแรงงาน ตลอดจนวัยสูงอายุ โดยมุ่งยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ใช้สถานศึกษา สถานประกอบการ รวมถึงแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นกลไกสนับสนุนและส่งเสริม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ได้มีการระบุเป้าหมายการพัฒนาคนในทุกมิติ ให้เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา เรียนรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่น ๆ ตามสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง ด้วยการมุ่งปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580, 2561) นอกจากนี้ ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลในวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 กล่าวถึงการมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัย ทั้งการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษา การพัฒนาครู การสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล การพัฒนาทักษะอาชีพ ตลอดจนการสร้างปริญญาชุมชนและจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้น ทั้งนี้ มาตรการ กลไก และนโยบายต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นจริงกับประชากรทุกกลุ่มเป้าหมายในสังคมไทย (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562)

ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า มีหลายกระทรวงทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่มีบทบาทโดยตรงในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ ทักษะสังคม รวมถึงการเตรียมความพร้อมการเข้าสู่อาชีพ นอกจากนี้ ยังมีกระทรวงต่าง ๆ อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และกระทรวงสาธารณสุข ที่ไม่ได้มีบทบาทโดยตรงในการจัดการศึกษา แต่ดำเนินงานส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดฝึกอบรม การจัดนิทรรศการให้ความรู้ การมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ให้ความรู้ในชุมชน การให้บริการแหล่งการเรียนรู้ตามอัครยาชัย ฯลฯ โดยมุ่งเป้าไปที่การพัฒนาคนทุกช่วงวัยในสังคมให้สามารถเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ยังไม่ปรากฏผลการติดตามการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยเหตุนี้ ในปีงบประมาณ 2563 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบาย วางแผน และประเมินผลการจัดการศึกษา จึงเห็นควรดำเนินการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยขึ้น เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลจากการติดตามไปใช้ในการกำหนดนโยบายยกระดับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาและนำข้อมูลไปสู่การทบทวนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยว่ามีความหลากหลายและมีความยืดหยุ่นเพียงพอหรือไม่ที่จะส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาความรู้ ทักษะและสมรรถนะให้เท่าทัน ทั้งต่อการเปลี่ยนแปลงของตนเองในแต่ละช่วงวัย และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ภายใต้สภาพนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และข้อค้นพบจากการศึกษาและถอดบทเรียนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ครั้งนี้ ประมวลผลกับผลจากการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย เพื่อนำมาใช้เป็นสารสนเทศสำคัญประกอบการจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ
2. เพื่อติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ
4. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

การกำหนดขอบเขตการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 ในระดับนานาชาติ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประเด็นที่ทำการศึกษาเพื่อถอดบทเรียน ศึกษาในกรอบกระบวนการนโยบาย (Policy Process) ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบาย (Policy Formation) 2) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) และ 3) การติดตามและประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ที่ครอบคลุม 7 ประเด็น ได้แก่

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. ระบบการศึกษา
4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร
6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา ได้แก่ เอกสารที่รวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ
 ได้แก่

1. เว็บไซต์ขององค์การระดับนานาชาติ สืบค้นระหว่างปี ค.ศ. 2010 – 2020 ประกอบด้วย The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), UNESCO, The National Centre for Vocational Education Research (NCVER), Cedefop - European Centre for the Development of Vocational Training
2. เอกสารยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากเว็บไซต์ของประเทศที่ทำการศึกษาทั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ แคนาดา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อิสราเอล และ เอสโตเนีย
3. บทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของ 5 ประเทศ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. การติดตามสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง มีประเด็นการติดตาม ดังนี้

1.1 การกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 ปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. การติดตามสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีประเด็นการติดตาม ดังนี้

2.1 เป้าหมายและลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.3 ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย

4. ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (กลุ่มผู้ให้บริการ) ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารหรือบุคลากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และสำนักงานส่งเสริมศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

2. นายกรัฐมนตรีปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดกระทรวงมหาดไทยในระดับพื้นที่

3. ผู้บริหารหรือบุคลากร หน่วยงานระดับท้องถิ่นสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงแรงงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในระดับพื้นที่

กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ ประกอบด้วย

1. กลุ่มเด็กปฐมวัย ศึกษาข้อมูลจากผู้ปกครอง

2. กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น

3. กลุ่มวัยแรงงาน

4. กลุ่มวัยสูงอายุ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประเด็นที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) ประกอบด้วย

1. นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคน
2. ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. การจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้

ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประเด็นข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ครอบคลุมประเด็นข้อเสนอเชิงนโยบาย หลักการ และมาตรการในการปฏิบัติ

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่

1. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในระบบ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
2. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
3. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
4. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงสาธารณสุข
5. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
6. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงแรงงาน
7. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
8. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงมหาดไทย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ประชาชนทั่วไปและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งการเปลี่ยนแปลงของตนเองในแต่ละช่วงวัย และการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาคได้ใช้สารสนเทศจากการประเมิน และข้อมูลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแนวทางในการพิจารณาทบทวนแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาระบบการศึกษาที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
3. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา นำสารสนเทศดังกล่าวเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการยกระดับการวางแผนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมายให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคตต่อไป

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ (จำแนกเป็นช่วงวัยต่าง ๆ ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต พ.ศ. 2561 – 2580) ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของแต่ละช่วงวัย ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มช่วงวัย โดยกลุ่มเด็กปฐมวัยมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยในทุกด้าน กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นมุ่งให้มีทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ตลอดจนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการทำงาน รวมถึงทักษะอาชีพที่เป็นไปตามความต้องการของประเทศ กลุ่มวัยแรงงานมุ่งยกระดับศักยภาพทักษะ และสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง กลุ่มวัยสูงอายุ มุ่งให้เป็นผู้มีพลังขับเคลื่อนสังคม มีงานหรืออาชีพที่เหมาะสมภายหลังเกษียณ รวมถึงมีสุขภาพที่ดีสามารถดูแลตนเองได้

การศึกษาและถอดบทเรียน หมายถึง การสรุปแบบแผนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ได้แก่ แคนาดา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อิสราเอล และเอสโตเนีย โดยเน้นการศึกษากระบวนการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ 3 ส่วน ประกอบด้วย

1) การกำหนดนโยบาย แบ่งเป็น การศึกษากรอบความเข้าใจพื้นฐานที่นำมาสู่การสร้างนิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการนำไปสู่การกำหนดนโยบาย การระบุประเด็นปัญหาของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และการกำหนดทางเลือกในการปฏิบัติที่นำมาสู่ตัวนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ แบ่งเป็นการศึกษารูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบการจัดสรรทรัพยากร และระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

3) การติดตามและประเมินผลนโยบาย แบ่งเป็น การศึกษาผลที่เกิดขึ้น และปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

การติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาผลและตัดสินคุณค่าการดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจัดให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ โดยการติดตามและประเมินผลเน้นการศึกษาการดำเนินงานจริงในเชิงพื้นที่ในประเด็นการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบายแล้วนำไปเปรียบเทียบกับประเมินคุณค่ากับประเด็นการกำหนดนโยบาย และเกณฑ์ที่กำหนด

เป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มเด็กปฐมวัย หมายถึง ผลที่คาดหวังให้เกิดขึ้นโดยเป็นผลจากการเข้าร่วมการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของเด็กปฐมวัย โดยมุ่งวัดพัฒนาการด้านต่าง ๆ ได้แก่ พัฒนาการสมวัยและมีสุขนิสัยที่เหมาะสม พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ พัฒนาการด้านสติปัญญา การเรียนรู้และสร้างสรรค์ พัฒนาการด้านภาษาและการสื่อสาร และพัฒนาการด้านสังคม คุณธรรม และความเป็นพลเมือง

● **พัฒนาการสมวัยและมีสุขนิสัยที่เหมาะสม** หมายถึง เด็กปฐมวัยมีน้ำหนักตัวเหมาะสมรูปร่างสมส่วน มีสุขนิสัยที่ดีในการดูแลสุขภาพตนเอง มีสุขภาพช่องปากที่ดี สามารถเคลื่อนไหวและทรงตัวได้ตามวัย

● **พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ** หมายถึง เด็กปฐมวัยมีความร่าเริง แจ่มใส มีความสนใจในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สามารถอดทนรอคอย ควบคุมตนเองได้ ตลอดจนสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างสมวัย

● **พัฒนาการด้านสติปัญญา การเรียนรู้และสร้างสรรค์** หมายถึง เด็กปฐมวัยสามารถบอกเกี่ยวกับตนเอง บุคคล และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ สามารถนับจำนวน สังเกต แยกแยะ เปรียบเทียบ

สิ่งต่าง ๆ ได้ คิดและแสดงออกอย่างมีจินตนาการและสร้างสรรค์ แก้ปัญหาได้อย่างสมวัย มีความมุ่งมั่น ตั้งใจในการทำกิจกรรมให้สำเร็จ

- **พัฒนาการด้านภาษาและการสื่อสาร** หมายถึง เด็กปฐมวัยมีทักษะในการฟัง พูด อ่านตัวอักษร และสื่อสารจับใจความ ได้อย่างเหมาะสม สามารถขีดเขียน วาดรูป เขียนคำง่าย ๆ ได้ ตลอดจนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นหลัก และมีความคุ้นเคยกับภาษาอื่น ๆ

- **พัฒนาการด้านสังคม คุณธรรม และความเป็นพลเมือง** หมายถึง เด็กปฐมวัย สามารถคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น แสดงออกอย่างมีกาลเทศะ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความเมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ตลอดจนเป็นสมาชิกที่ดีของ ครอบครัว ชุมชน สังคม สามารถทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้

เป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น หมายถึง ผลที่คาดหวังให้เกิดขึ้น โดยเป็นผลจากการเข้าร่วมการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ของวัยเรียนวัยรุ่น ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทักษะเพื่อการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ และด้านอาชีพและการดำรงชีวิต

- **ด้านทักษะเพื่อการเรียนรู้** หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ความสามารถในการคำนวณมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ความใฝ่เรียนรู้ค้นหา คำตอบในสิ่งที่สงสัย การมีทักษะการคิดและสามารถใช้ความรู้ที่มีในการแก้ไขปัญหา ความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมถึงการชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

- **ด้านการใช้สื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ** หมายถึง ความสามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากสื่อ อย่างมีเหตุผล และพิจารณาข้อมูลก่อนแบ่งปันข้อมูลสู่แหล่งสาธารณะ สามารถเลือกใช้สื่อ อุปกรณ์ และแอปพลิเคชันในการแสวงหาข้อมูลได้อย่างเหมาะสม รวมถึงสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้น ได้ทันทั่วถึงผ่านสื่อที่ตนเองต้องการ

- **ด้านอาชีพและการดำรงชีวิต** หมายถึง ความสามารถรับรู้ความต้องการของตนเอง ด้านอาชีพ สามารถแสวงหาข้อมูล พัฒนาทักษะที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่ตนเองสนใจ มีความสามารถในการปรับตัว อยู่ร่วมกับผู้อื่นบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อ เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ สามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองได้

เป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มวัยแรงงาน หมายถึง ผลที่คาดหวังให้เกิดขึ้น โดยเป็นผลจากการเข้าร่วมการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ของวัยแรงงาน ได้แก่ มีความรู้และทักษะเป็นไปตามความต้องการของตลาดงานและมีทักษะทางการเงินเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

- **ความรู้และทักษะเป็นไปตามความต้องการของตลาดงาน** หมายถึง ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานมีความรู้และทักษะเป็นไปตามความต้องการของตลาดแรงงาน มีคุณภาพชีวิตที่ดี ปรับตัว

ได้ทันตามกระแสการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีทักษะขั้นก้าวหน้าที่ยืดออกจากฐานองค์ความรู้เทคโนโลยีเดิมไปสู่การใช้และพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูง และมีวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์

● **ทักษะทางการเงินเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ** หมายถึง ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองที่ดี มีสุขภาพดี ปลอดภัยจากอุบัติเหตุในการทำงาน การได้รับการส่งเสริมให้ตระหนักถึงประโยชน์ของการสร้างหลักประกันในวัยเกษียณและประโยชน์จากระบบประกันสังคม มีความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการออมเงินอย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ

เป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มวัยสูงอายุ หมายถึง ผลที่คาดหวังให้เกิดขึ้น โดยเป็นผลจากการเข้าร่วมการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ของวัยสูงอายุ ได้แก่ การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ประกอบด้วย การมีความมั่นคงและการมีหลักประกันในชีวิต การมีส่วนร่วมทางสังคม และการมีสุขภาพที่ดี

● **การมีความมั่นคงและการมีหลักประกันในชีวิต** หมายถึง ผู้สูงอายุสามารถสร้างอาชีพ พัฒนาทักษะที่ต้องใช้ในการทำงาน มีแรงจูงใจในการใช้ความรู้เพื่อสร้างรายได้และปรับปรุงวิธีการหารายได้ ตลอดจนเห็นความสำคัญและสามารถวางแผนการออมเงินเพื่อการดำรงชีวิต

● **การมีส่วนร่วมทางสังคม** หมายถึง ผู้สูงอายุสามารถมีบทบาทและแสดงสิทธิของตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สามารถเป็นอาสาสมัครทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น มีความรู้สึกเสมอภาค ไม่แปลกแยกจากคนในสังคม

● **การมีสุขภาพที่ดี** หมายถึง ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม มีการเคลื่อนไหวร่างกายอยู่เสมอ มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิของตนเอง ด้านสุขภาพ มองเห็นคุณค่าในตนเอง และเตรียมพร้อมการใช้ชีวิตในวาระสุดท้ายของตนเอง

ข้อเสนอแนะแนวทาง หมายถึง การนำเสนอทิศทางของการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญได้แก่ ด้านหลักการ ด้านลักษณะของการจัดการศึกษา ด้านบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ด้านทรัพยากร/แหล่งเรียนรู้ในการจัดการศึกษา และด้านเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาโดยมีเป้าหมาย เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การติดตามการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบในการวิจัย ดังนี้

- ตอนที่ 1 การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย
- ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking)
- ตอนที่ 3 แนวคิดการติดตามและประเมิน
- ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

❖ ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย

ในปี ค.ศ. 1960 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้จัดประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ หรือ World Conference on Adult Education ที่กรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา มีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญต่อการศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นครั้งแรก ในช่วงต่อมา UNESCO ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดของการศึกษาดูตลอดชีวิตมาโดยตลอด ประมาณช่วงปลายทศวรรษ 1960 ถึงต้นทศวรรษ 1970 UNESCO ได้เลือกให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเรื่องหลักเรื่องหนึ่งในบรรดา 12 เรื่องที่จะต้องนำไปสู่การสร้างความรู้และแนวทางปฏิบัติในประเทศสมาชิกต่อไป และมีการสนับสนุนส่งเสริมให้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ทิศทาง และแนวปฏิบัติของการศึกษาดูตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง (สุมาลี สังข์ศรี, 2544; นิตยา สำเร็จผล, 2547; สุนทร สุนันท์ชัย, 2549) สำหรับประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาดูตลอดชีวิตเช่นเดียวกับนานาชาติ ในการดำเนินการที่ผ่านมา มีการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อการเรียนรู้หนังสือและเพื่ออาชีพ นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาดูตลอดชีวิต ซึ่งได้กำหนดแนวคิดของการศึกษาดูตลอดชีวิตไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ว่าด้วยการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรง ดังนั้น ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ในการทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ได้รับการยอมรับในทางวิชาการ จึงขอเสนอนิยามจากราชบัญญัติการศึกษา หน่วยงานทางการศึกษา และรายงานการวิจัยของหน่วยงานทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในมาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต หมายความว่า การศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2556) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย พัฒนาคนให้ได้เรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความสามารถของตนเอง เพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถทำงานและอยู่ร่วมกันในสังคม

นอกจากนี้ จากรายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ได้จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2544) สรุปว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้น ประกอบขึ้นจากคำสำคัญ 3 คำ ได้แก่ 1) “ชีวิต” (ชีวิตของบุคคลเกี่ยวข้องกับปัจจัยทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง) 2) “ช่วงชีวิต” หรือ “ตลอดชีวิต” (ช่วงเวลาการดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตายจะผ่านช่วงวัยต่าง ๆ) 3) “การศึกษา” (กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต)

นอกจากจะให้ความหมายโดยวิเคราะห์จากคำที่เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต นักการศึกษาได้วิเคราะห์โดยพิจารณาว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสานใน 2 มิติ คือ มิติที่ 1 เป็นการพิจารณาในแนวตั้งว่า การศึกษามีความจำเป็นแก่บุคคลในทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่เฉพาะเมื่อบุคคลอยู่ในวัยเรียน มิติที่ 2 เป็นการพิจารณาในแนวนอนว่า การศึกษากับชีวิต เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน นั่นคือ การผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อช่วยพัฒนาบุคคลทุก ๆ ด้านอย่างสมบูรณ์

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมดที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาก่อนที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับ

วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคล สัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มที่ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสมและรอบด้าน

❖ หลักการและแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย

นักวิชาการและผู้รู้ได้ให้มุมมองด้านหลักการและแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2532) กล่าวว่าหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นครอบคลุมตลอดช่วงชีวิตของบุคคลและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แม้บุคคลจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งแล้วก็ตาม ทั้งนี้ การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย และเป็นหลักการที่ใช้อยู่ในการจัดการศึกษาทุกประเภท โดยที่บ้านเป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต และชุมชนเป็นแหล่งที่มีความสำคัญลำดับรองลงมา ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์กับแหล่งการศึกษาอื่นอย่างแยกจากกันไม่ได้ การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และผสมผสานกับการศึกษาในลักษณะอื่น โดยที่อย่างหลังสุดนั้นหมายถึงการเรียนรู้จากระดับธรรมดาสนองความต้องการขั้นต้นไปสู่ระดับที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ โดยหลักการแล้วการศึกษาตลอดชีวิต ควรจัดให้แก่บุคคลอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน และควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องเนื้อหา เครื่องมือ วิธีเรียน และเวลาที่ใช้

นอกจากนี้ การศึกษาตลอดชีวิตต้องเอื้อต่อการศึกษาทางเลือก นอกเหนือจากการศึกษาแบบปกติ และอีกแง่มุมหนึ่งนั้นการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาสายสามัญและการศึกษาสายอาชีพผสมผสานกัน โดยที่การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่แก้ไขจุดบกพร่องของการศึกษาแบบเดิมหรือปัจจุบัน และมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีปัจจัยหลักที่จะต้องพิจารณา ได้แก่ โอกาส แรงจูงใจและความสามารถที่จะศึกษา ในส่วนของแนวปฏิบัติ สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่าจะต้องกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาให้ชัดเจน และศึกษาวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของผู้รับให้ชัดเจน อีกทั้ง จัดการศึกษาทุกประเภทที่เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตให้ได้ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และจัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ทั้งนี้ผู้ที่มีส่วนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือกัน เนื้อหาหลักสูตรของการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและความต้องการของบุคคล โดยวิธีการให้ความรู้ควรมีความหลากหลายสนองความต้องการและความถนัดของผู้เรียน และควรนำสื่อและเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ในส่วนของผู้สอนนั้นควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้มีความรู้และทักษะในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สามารถวัดผล/ประเมินได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่กลุ่มเป้าหมาย และส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในส่วนของแนวปฏิบัตินี้ สุนทร สุนันท์ชัย (2532) ได้เสนอแนวคิดไว้คล้ายคลึงกับที่กล่าวมาข้างต้นกล่าวคือ ควรใช้การศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นประโยชน์ในแผนการศึกษาตลอดชีวิต จัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับบทบาทต่าง ๆ ของมนุษย์ตลอดชีวิต พัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ผู้เรียน ปรับบทบาทของครูให้สอดคล้องกับการศึกษาตลอดชีวิต และจัดแหล่งความรู้ให้ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลและใช้ศึกษาหาความรู้อย่างทั่วถึง

อุดม เขยกิจวงศ์ (2551) ได้ให้ความเห็นในส่วนของแนวปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ในประเด็นการจัดองค์กร การจัดตั้งเครือข่าย ดังนี้

1) การจัดองค์กร ซึ่งโดยทั่วไปเป็นการวางระเบียบ ตลอดจนการกำหนดหน้าที่และบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องภายในหน่วยงาน การจัดองค์กรและระบบการบริหารการศึกษาตลอดชีวิต อาจอิงรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ ดังปรากฏให้เห็นในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย การกำหนดองค์กรและบุคคลให้มีอำนาจและหน้าที่ในการวางแผน จัดกิจกรรมและประเมินผล ตลอดจนพัฒนาวิธีการฝึกอบรมต่าง ๆ โดยที่รัฐบาลกลางเป็นฝ่ายสนับสนุนงบประมาณด้วย นอกเหนือไปจากการดำเนินงานของแต่ละรัฐ ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือการดำเนินกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนมากขององค์กรมักอยู่ในรูปแบบของโครงการต่าง ๆ อาทิ เช่น โครงการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ โครงการแนะแนวและให้คำปรึกษา โครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับองค์กรที่มีฐานอยู่ในชุมชน

2) การจัดตั้งเครือข่าย จากแนวคิดที่ว่าภารกิจการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นมีมากมาย และหลากหลายรูปแบบ หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งไม่สามารถรับผิดชอบดูแลได้อย่างทั่วถึง จำเป็นต้องระดมสรรพกำลังของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งต้องอาศัยวิธีดำเนินการต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ ในส่วนของการใช้ระบบเครือข่ายนี้มีปรากฏให้เห็นเป็นตัวอย่างในหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมัน ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น ในญี่ปุ่นนั้น มีการสร้างเครือข่ายโดยอาศัยอุดมการณ์ในชาติเป็นเครื่องมือสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ในสหรัฐอเมริกามีเอกลักษณ์ในการใช้อาสาสมัคร และการประสานงานร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรที่มีฐานในชุมชน ในเยอรมัน รัฐบาลให้การสนับสนุนเงินช่วยเหลือแก่สมาคมและสถาบันการศึกษาผู้ใหญ่ อีกทั้งออกกฎหมายเพื่อระดมความร่วมมือจากองค์กรและหน่วยงาน ในฝรั่งเศสมีการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาแห่งชาติ ระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

❖ ระบบการศึกษาของประเทศไทย

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 3 ว่าด้วย “ระบบการศึกษา” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545)

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา 16 การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา

การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการ และเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัด สถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษา นอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัวชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 20 การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบาย และมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

❖ กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ในประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่กล่าวถึงการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยตรง แต่มีข้อมูล รายละเอียดที่เกี่ยวข้องปรากฏในกฎหมาย พระราชบัญญัติ นโยบายและแผนต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (11) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (พ.ศ. 2561 - 2580)

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ได้กำหนดแผนย่อยไว้ 5 แผนย่อย เพื่อพัฒนาและยกระดับทรัพยากรมนุษย์ในทุกมิติและในทุกช่วงวัย ให้เต็มศักยภาพและเหมาะสม ดังนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562ก)

1) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ โดยจำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้า ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และการมีระบบและกลไกรองรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ

2) การพัฒนาเด็กตั้งแต่ช่วงการตั้งครรภ์จนถึงปฐมวัย โดยจัดให้มีการเตรียมความพร้อมให้แก่พ่อแม่ก่อนการตั้งครรภ์ พร้อมทั้งส่งเสริมอนามัยแม่และเด็กตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงพยาบาลทุกระดับดำเนินงานตามมาตรฐานงานอนามัยแม่และเด็กสู่มาตรฐานโรงพยาบาลและบริการสุขภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และสารอาหารที่จำเป็นต่อสมองเด็ก การกระตุ้นพัฒนาการสมอง และการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการที่สมวัยทุกด้าน

3) การพัฒนาช่วงวัยเรียนวัยรุ่น จัดให้มีการพัฒนาทักษะความสามารถที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น จัดให้มีการพัฒนาทักษะด้านภาษา ศิลปะ ทักษะด้านดิจิทัล และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจ จัดให้มีการพัฒนาทักษะในการวางแผนชีวิตและวางแผนการเงิน ตลอดจนจนทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน จัดให้มีการเรียนรู้ทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศและทักษะชีวิตที่สามารถอยู่ร่วมและทำงานภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนระบบบริการสุขภาพและอนามัยที่เชื่อมต่อกันระหว่างระบบสาธารณสุขกับโรงเรียนหรือสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างศักยภาพด้านความฉลาดทางเชาวน์ปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น รวมทั้งสร้างความอยากรู้อยากเห็นและสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

4) การพัฒนาและยกระดับศักยภาพวัยแรงงาน ด้วยการยกระดับศักยภาพทักษะและสมรรถนะของคนในช่วงวัยทำงานให้สอดคล้องกับความสามารถเฉพาะบุคคลและความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจและผลิตภาพเพิ่มขึ้นให้กับประเทศ เสริมสร้างความอยากรู้และยกระดับตนเอง สร้างวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์ และความรู้ความเข้าใจ และทักษะทางการเงิน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและหลักประกันของตนเองและครอบครัว ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาความรู้แรงงานฝีมือให้เป็นผู้ประกอบการใหม่ และสามารถพัฒนาต่อยอด

ความรู้ในการสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับวัยทำงานผ่านระบบการคุ้มครองทางสังคมและการส่งเสริมการออม

5) การส่งเสริมศักยภาพวัยผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุให้พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และร่วมเป็นพลังสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนและประเทศ ส่งเสริมและพัฒนาระบบการออมเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตหลังเกษียณ และหลักประกันทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และส่งเสริมสนับสนุนระบบการส่งเสริมสุขภาพดูแลผู้สูงอายุ พร้อมทั้งจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (12) ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ (พ.ศ. 2561 – 2580)

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น การพัฒนาการเรียนรู้ ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นทั้งการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และการเสริมสร้างและยกระดับการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกำกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่อง แม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว ควบคู่กับการส่งเสริมการพัฒนาคนไทยตามพหุปัญญาให้เต็มตามศักยภาพ รวมถึงการสร้างเสริมศักยภาพผู้มีความสามารถพิเศษให้สามารถต่อยอดการประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง โดยประกอบด้วย 2 แผนย่อย ดังนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562ข)

1) การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ด้วยการปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 โดยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษาที่ใช้ฐานความรู้และระบบคิดในลักษณะสหวิทยาการ พัฒนาการบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับการศึกษา รวมถึงจัดกิจกรรมเสริมทักษะเพื่อพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 พัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่เน้นการลงมือปฏิบัติ มีการสะท้อนความคิด/ ทบทวนไตร่ตรอง พัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองได้ เพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้สร้างรายได้ รวมถึงมีทักษะด้านวิชาชีพและทักษะชีวิต การเปลี่ยนโหมบบทบาท “ครู” ให้เป็นครูยุคใหม่ โดยวางแผนการผลิต พัฒนาและปรับบทบาท “ครู คุณาจารย์ ยุคใหม่” ให้เป็น “ผู้อำนวยการการเรียนรู้” ปรับระบบการผลิตและพัฒนาครูตั้งแต่การดึงดูด คัดสรร ผู้มีความสามารถสูงให้เข้ามาเป็นครู ส่งเสริมสนับสนุนระบบการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะครูอย่างต่อเนื่องครอบคลุมทั้งเงินเดือน สายอาชีพและระบบสนับสนุนอื่น ๆ การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกประเภท ทุกประเภท โดยปฏิรูปโครงสร้างองค์กรด้านการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ จัดให้มีมาตรฐานขั้นต่ำของโรงเรียนในทุกระดับ เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ปรับปรุง

โครงสร้างการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเพิ่มคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนในการจัดการศึกษา พัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา โดยแยกการประกันคุณภาพการศึกษาออกจากการประเมินคุณภาพและการรับรองคุณภาพและการกำกับดูแลคุณภาพการศึกษา ปฏิรูประบบการสอบที่นำไปสู่การวัดผลในเชิงทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 มากกว่าการวัดระดับความรู้ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยและใช้เทคโนโลยีในการสร้างและจัดการความรู้ การเรียนการสอน และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดให้มีระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมบนฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูงและยืดหยุ่น มีมาตรการจูงใจและส่งเสริมสนับสนุนให้คนเข้าสู่การใฝ่เรียนรู้ พัฒนาตนเอง รวมถึงการยกระดับทักษะวิชาชีพ พัฒนาระบบการเรียนรู้ชุมชนให้เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา โดยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม พัฒนาระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลและดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการศึกษาในทุกระดับทุกประเภทการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ พัฒนาโปรแกรมประยุกต์หรือสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลที่มีคุณภาพที่นักเรียน นักศึกษาและประชาชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ โดยส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพสถาบันการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญและมีความโดดเด่นเฉพาะสาขาระดับนานาชาติ สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและแลกเปลี่ยนนักเรียน นักศึกษาและบุคลากรในระดับนานาชาติ รวมถึงการพัฒนาศูนย์วิจัยเฉพาะทาง ศูนย์ฝึกอบรม และทดสอบในระดับภูมิภาค จัดให้มีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จัดให้มีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ประเพณี วัฒนธรรมของไทยและการพัฒนาการของประเทศเพื่อนบ้านในระบบการศึกษา และสำหรับประชาชน ส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนและนักเรียนกับประเทศเพื่อนบ้าน ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

2) การตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย ด้วยการพัฒนาและส่งเสริมพหุปัญญาผ่านครอบครัว ระบบสถานศึกษา สภาพแวดล้อม รวมทั้งสื่อ โดยพัฒนาระบบบริหารจัดการกลไกการคัดกรองและการส่งต่อเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคนไทยตามพหุปัญญาให้เต็มตามศักยภาพ ส่งเสริมสนับสนุนครอบครัวในการเสริมสร้างความสามารถพิเศษตามความถนัดและศักยภาพ ทั้งด้านกีฬา ภาษา และวรรณกรรม สนับสนุนศิลปะ ส่งเสริมสนับสนุนระบบสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างและพัฒนาเด็กและเยาวชนที่มีความสามารถพิเศษบนฐานพหุปัญญา ส่งเสริมสนับสนุนมาตรการจูงใจแก่ภาคเอกชนและสื่อ ในการมีส่วนร่วมและผลักดันให้ผู้มีความสามารถพิเศษ มีบทบาทเด่นในระดับนานาชาติ การสร้างเส้นทางอาชีพ สภาพแวดล้อมการทำงาน และระบบสนับสนุนที่เหมาะสมสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ โดยจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐาน และระบบสนับสนุนเพื่อผู้มีความสามารถพิเศษได้สร้างความเข้มแข็งและต่อยอดได้ จัดให้มีกลไกการทำงานในลักษณะการรวมตัวของกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษในหลากหลายสาขาวิชา เพื่อรวมนักวิจัยและนักเทคโนโลยีชั้นนำเพื่อพัฒนาต่อยอดงานวิจัยเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ และสร้างความร่วมมือ

และเชื่อมต่อสถาบันวิจัยชั้นนำทั่วโลก เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้นักวิจัยความสามารถสูงของไทย ให้มีศักยภาพสูงยิ่งขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคน ไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

1) พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า

1.1) ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาทักษะทางสมองและทักษะทางสังคมที่เหมาะสม ได้แก่ การให้ความรู้แก่พ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็กในเรื่องการมีโภชนาการที่เหมาะสม การกำหนดมาตรการสร้างความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน ให้พ่อแม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ด้วยตนเอง อีกทั้งการจูงใจให้สถานประกอบการจัดให้มีการจ้างงานที่ยืดหยุ่น และการพัฒนาหลักสูตรการสอนที่อิงผลงานวิจัยทางวิชาการและปรับปรุงสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่เน้นการพัฒนาทักษะสำคัญด้านต่าง ๆ อาทิ ทักษะทางสมอง ทักษะด้านความคิด ความจำ ทักษะการควบคุมอารมณ์ ทักษะการวางแผนและการจัดระบบ ทักษะการรู้จักประเมินตนเอง

1.2) พัฒนาเด็กวัยเรียนและวัยรุ่นให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงาน ได้แก่ การปรับกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงสอดคล้องกับพัฒนาการของสมองแต่ละช่วงวัย การสนับสนุนให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างแรงจูงใจให้เด็กเข้าสู่การศึกษาในระบบทวิภาคีและสหกิจศึกษาที่มุ่งการฝึกทักษะอาชีพให้พร้อมเข้าสู่ตลาดงาน

1.3) ส่งเสริมแรงงานให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่เป็นไปตามความต้องการของตลาดงาน ได้แก่ การพัฒนาศูนย์ฝึกอบรมสมรรถนะแรงงานที่ได้มาตรฐานตามระบบคุณวุฒิวิชาชีพและมาตรฐานฝีมือแรงงาน การเร่งพัฒนาระบบข้อมูลความต้องการและการผลิตกำลังคนที่มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลและให้คำปรึกษาในการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่และอาชีพอิสระ ทั้งการจัดการแหล่งเงินทุนและการตลาดที่เหมาะสม และให้สถาบันการศึกษาจัดทำหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานและทักษะที่จำเป็น รวมถึงส่งเสริมให้สถาบันการเงินร่วมกับสถานประกอบการกำหนดมาตรการการออมที่จูงใจแก่แรงงานและกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมออมอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ

- 2) พัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุวัยตอนต้นให้สามารถเข้าสู่ตลาดงานเพิ่มขึ้น
 - 2.1) จัดทำหลักสูตรพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัย สมรรถนะทางกาย ลักษณะงาน และส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันระหว่างรุ่น
 - 2.2) สนับสนุนมาตรการจูงใจทางการเงินและการคลังให้ผู้ประกอบการ มีการจ้างงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
 - 2.3) สนับสนุนช่องทางการตลาด แหล่งทุน และบริการข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน
- 3) ยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 3.1) ปรับระบบบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กที่มีขนาดและจำนวนผู้เรียนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ให้มีการจัดทรัพยากรร่วมกันให้มีขนาดและจำนวนที่เหมาะสมตามความจำเป็นของพื้นที่และโครงสร้างประชากร
 - 3.2) ปรับหลักสูตรการผลิตครูที่เน้นสมรรถนะ มีจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นผู้แนะนำและสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน สร้างมาตรการจูงใจให้ผู้มีศักยภาพสูงเข้ามาเป็นครู
 - 3.3) พัฒนาระบบประเมินคุณภาพมาตรฐานที่สามารถวัดและประเมินผลคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละระดับการศึกษา
 - 3.4) ส่งเสริมมาตรการสร้างแรงจูงใจให้สถานประกอบการขนาดกลางที่มีศักยภาพเข้าร่วมระบบทวิภาคีหรือสหกิจศึกษา สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ประกอบการ ครูฝึกหรือครูพี่เลี้ยงให้ร่วมวางแผนการจัดการเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติ และการติดตามประเมินผลผู้เรียน
 - 3.5) ขยายความร่วมมือระหว่างสถาบันอาชีวศึกษา สถาบันอุดมศึกษา ภาคเอกชน และผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ พัฒนาสาขาวิชาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสู่ความเป็นเลิศ
 - 3.6) จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสามารถใช้งานผ่านระบบอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่ให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก ท้าถึง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่
 - 3.7) ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต

❖ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เนื้อหาสำคัญที่กล่าวถึงประเด็นการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปรากฏในหมวดที่ 1 บททั่วไป ว่าด้วยความมุ่งหมายและหลักการประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545)

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไป อย่างต่อเนื่อง

❖ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้ มีเป้าหมาย ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560ก)

1) ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและคุณลักษณะ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ผู้เรียนมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 เพิ่มขึ้น ผู้เรียนทุกระดับการศึกษามีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีวินัย และมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้น สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าขึ้นไป ที่จัดกิจกรรม สะท้อนการสร้างวินัย จิตสาธารณะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เป็นต้น

2) คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษาและ มาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น เด็กแรกเกิด – 5 ปี มีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้น นักเรียนมีคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-NET) แต่ละวิชาผ่านเกณฑ์คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไปเพิ่มขึ้น ผู้สูงวัยที่ได้รับบริการการศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น และมีสาขาและวิชาชีพที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยได้รับ การส่งเสริมให้ทำงานและถ่ายทอดความรู้/ประสบการณ์เพิ่มขึ้น เป็นต้น

3) สถานศึกษาทุกระดับการศึกษาสามารถจัดกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตร อย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ศูนย์เด็กเล็ก/สถานศึกษาระดับก่อนประถม ศึกษาที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้คุณภาพและมาตรฐานเพิ่มขึ้น สถานศึกษา/สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรปฐมวัย และสมรรถนะของเด็กที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานคุณภาพ เด็กปฐมวัยของอาเซียนเพิ่มขึ้น สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาตามหลักสูตร ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพิ่มขึ้น และสถาบัน

การศึกษาในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 เพิ่มขึ้น เป็นต้น

4) แหล่งเรียนรู้ สื่อตำราเรียน นวัตกรรม และสื่อการเรียนรู้มีคุณภาพและมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น แหล่งเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดการศึกษา/จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น สื่อสารมวลชนที่เผยแพร่หรือจัดรายการเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น สื่อตำราเรียน และสื่อการเรียนรู้ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานคุณภาพจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ และได้รับการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมจากภาครัฐและเอกชนเพิ่มขึ้น เป็นต้น

❖ นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2564

นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2564 ได้กล่าวถึงประเด็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไว้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562)

1) จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทุกช่วงวัย เน้นส่งเสริมและยกระดับทักษะภาษาอังกฤษ (English for All)

2) ส่งเสริมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เข้าสู่สังคมสูงวัย อาทิ อาชีพที่เหมาะสมรองรับสังคมสูงวัย หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิต และหลักสูตรการดูแลผู้สูงวัย หลักสูตร BUDDY โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โรงเรียน และผู้เรียน หลักสูตรการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์สินค้าออนไลน์ระดับตำบล

3) ส่งเสริมโอกาสการเข้าถึงการศึกษาเพื่อทักษะอาชีพและการมีงานทำ ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเขตพื้นที่พิเศษ (พื้นที่สูง พื้นที่ตามแนวตะเข็บชายแดน และพื้นที่เกาะแก่ง ชายฝั่งทะเล ทั้งกลุ่มชนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มชนชายขอบ และแรงงานต่างด้าว)

4) พัฒนาคู่มือมีทักษะ ความรู้ และความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และภาษาอังกฤษ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนเพื่อฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและมีเหตุผลเป็นขั้นตอน

5) พัฒนาคู่มืออาชีวศึกษาที่มีความรู้และความสามารถในทางปฏิบัติ (Hands – on Experience) เพื่อให้มีทักษะและความเชี่ยวชาญทางวิชาการ โดยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศจัดหลักสูตรการพัฒนาแบบเข้มข้นระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปี

6) พัฒนาสมรรถนะและความรู้ความสามารถของบุคลากรกระทรวงศึกษาธิการ ให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานรองรับความเป็นรัฐบาลดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีศูนย์พัฒนาสมรรถนะบุคลากรระดับจังหวัดทั่วประเทศ

จากการทบทวนวรรณกรรมประเด็นการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย นำมาสู่การกำหนดประเด็นเพื่อการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของการศึกษาคั้งนี้ ที่จะต้องศึกษาข้อมูลการดำเนินงานจากหน่วยผู้จัดที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและหน่วยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปัญหาหรืออุปสรรคของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking)

การเทียบเคียงสมรรถนะเป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในการประเมินเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้องค์กรมีการปรับปรุงด้วยวิธีการที่เหมาะสมจากการเรียนรู้ วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศขององค์กรอื่น ๆ ตลอดจนค้นหาปัจจัยที่ทำให้องค์กรนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาปรับใช้กับองค์กรของตนเอง โดยไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูกด้วยตนเอง แนวคิดการเทียบเคียงสมรรถนะที่เป็นที่นิยมถูกนำเสนอโดย The Rank Xerox ของประเทศอังกฤษ ในช่วงปี ค.ศ. 1972 และมีการปฏิบัติใช้จนเกิดผลสำเร็จอย่างมาก ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

❖ ความหมายของการเทียบเคียงสมรรถนะ

นักวิชาการและผู้รู้ได้กล่าวถึงความหมายของการเทียบเคียงสมรรถนะไว้ดังนี้

Feigenbaum (1951, as cited in Bhutta & Huq, 1999) กล่าวว่า การเทียบเคียงสมรรถนะ เป็นกระบวนการของการวัดผลอย่างต่อเนื่องและการเปรียบเทียบกระบวนการทางธุรกิจหนึ่ง ๆ เทียบกับกระบวนการขององค์กรชั้นนำ เพื่อให้ได้รับข้อมูลซึ่งจะช่วยให้องค์กรนั้น ๆ สามารถระบุข้อควรปรับปรุงของตนเองและนำข้อมูลแนวทางปฏิบัติขององค์กรชั้นนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงกระบวนการทำงานได้

Rank Xerox (as cited in Cross & Iqbal, 1995) ให้ความหมายของ การเทียบเคียงสมรรถนะ ไว้ว่า เป็นกระบวนการต่อเนื่องอย่างเป็นระบบของการประเมินผลบริษัทที่ได้รับ การยอมรับว่าเป็นผู้นำในวงการอุตสาหกรรม เพื่อแสดงถึงแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศอันจะนำมาใช้ในการตัดสินใจทางธุรกิจ การสร้างเป้าหมายการทำงานและกำหนดกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

การทำ Benchmarking ถือเป็นกระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของประเทศ บริษัท องค์กร แม้กระทั่งบุคคล ด้วยการพิจารณาวิเคราะห์ตนเองว่ามีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร มีสภาพใดบ้าง ที่พอจะสามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ และทำการวิจัยเปรียบเทียบ แล้วนำความรู้ที่ได้มาจัดการวางแผนปรับปรุงตัวเราให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้เท่าเทียม หรือดีกว่า เพื่อที่จะเป็นผู้นำที่องค์กรอื่น ๆ สามารถใช้เราเป็น Benchmark ต่อไป (พีรศักดิ์ วรสุนทรโรสถ, 2542) ถือเป็นวิธีการในการวัดผล และเปรียบเทียบผลผลิต บริการ กระบวนการ และกระบวนการทำงานขององค์กร เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ และพัฒนาการปฏิบัติงานให้เป็นระบบ โดยที่การทำ Benchmarking เป็นวิธีการสร้างวัฒนธรรมในการยอมรับและเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เป็นการเรียนรู้และการพัฒนามิใช่เทศกาล แต่เป็นงานประจำที่ต้องทำอยู่เสมอ ซึ่งการแลกเปลี่ยน ความรู้ระหว่างกัน การฝึกอบรม การค้นคว้า การรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญล้วนเป็นการเรียนรู้ทั้งสิ้น (Bhutta & Huq , 1999; Robere, 2000) ซึ่งประเภทของการทำ Benchmarking แบ่งได้เป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ

1) การแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ของการทำ Benchmarking สามารถแบ่งเป็น ประเภทย่อยที่เฉพาะเจาะจง ได้ 4 ประเภทย่อย คือ

1.1) Performance Benchmarking (Result Benchmarking) เป็นการเปรียบเทียบ เฉพาะผลของการปฏิบัติงาน หรือตัวชี้วัดระหว่างเราและคู่แข่งเปรียบเทียบ เพื่อดูความสามารถในการ ปฏิบัติของกิจกรรมหรือผลลัพธ์การทำงานของกระบวนการต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร เป็นการเปรียบเทียบ ตัวเลขเพื่อบอกให้องค์กรรับทราบว่าขณะนี้สถานการณ์ขององค์กรเป็นอย่างไร มีจุดอ่อนจุดแข็งตรงไหน

1.2) Process Benchmarking เป็นการเปรียบเทียบกระบวนการทำงาน หรือวิธีการ ปฏิบัติงานระหว่างองค์กรเรากับองค์กรอื่น โดยเน้นการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติที่ดีจากองค์กรอื่น เพื่อนำมาปรับปรุงองค์กรของตนเอง ซึ่งเป็นที่นิยมมากเพราะก่อให้เกิดนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง ใหม่ ๆ สามารถที่จะตอบคำถามได้ว่าองค์กรที่มีการปฏิบัติที่ดีนั้นเขาทำได้อย่างไร เป็นที่มาของ การค้นหาวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) สามารถทำได้ทั้งกระบวนการธุรกิจ กระบวนการ สนับสนุน และกระบวนการบริหารจัดการ

1.3) Product Benchmarking (Customer Satisfaction Benchmarking) เป็นการเปรียบเทียบความพึงพอใจของลูกค้าว่าลูกค้ามีความพึงพอใจสูงสุดในคุณลักษณะใด ของสินค้า นิยมทำในสินค้ากลุ่มที่เป็นเทคโนโลยีหรือสินค้าบริการที่ต้องตามแฟชั่น

1.4) Strategy Benchmarking เป็นการเปรียบเทียบกลยุทธ์ระหว่างองค์กรเรากับ องค์กรที่ประสบความสำเร็จในด้านการวางกลยุทธ์ ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรที่มีประวัติความอยู่รอด มายาวนานหรือประสบความสำเร็จด้านธุรกิจอย่างต่อเนื่อง

2) การแบ่งประเภทตามผู้ที่เราไปเปรียบเทียบกับ สามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยที่เฉพาะเจาะจงได้ 4 ประเภทย่อยคือ

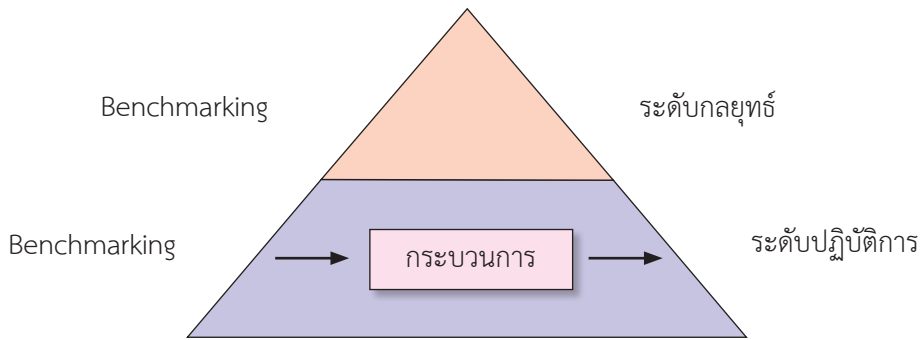
2.1) **Internal Benchmarking** เป็นการเปรียบเทียบตัววัดหรือความสามารถในการปฏิบัติกับผู้ที่อยู่ในองค์กรเดียวกันหรือภายใต้กลุ่มบริษัทในเครือเดียวกัน พบทั่วไปในองค์กรชั้นนำที่มีเครือข่ายทั่วโลก ส่วนใหญ่จะนำไปสู่การสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงาน ให้แก่องค์กรและกลุ่มภายในองค์กร เนื่องจากทุกหน่วยงานจะเรียนรู้วิธีปฏิบัติจากผู้ที่เก่งกว่า และสร้างรูปแบบที่เป็นวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุดของกลุ่มขึ้นมา ซึ่งจะกลายเป็นมาตรฐานที่ทุกหน่วยงานหรือทุกองค์กรในกลุ่มต้องปฏิบัติตาม

2.2) **Competitive Benchmarking** เป็นการทำ Benchmarking กับผู้ที่เป็นคู่แข่งโดยตรง เป็นการแลกเปลี่ยนที่อยู่ในระดับพื้นฐานของความสนใจกันทั้งสองฝ่าย ให้ผลในเชิงของการชี้บอกองค์กรถึงตำแหน่งของตนในธุรกิจนั้น ๆ และชี้บอกถึงสิ่งที่เป็จุดอ่อนจุดแข็งของตนมากกว่าการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดนวัตกรรมการปรับปรุง

2.3) **Industry Benchmarking** เป็นการเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกันไม่ใช่ผู้ที่เป็นคู่แข่งกันโดยตรง เพราะกระบวนการทางธุรกิจมีความคล้ายคลึงกันในส่วนที่สามารถเปรียบเทียบกันได้เนื่องจากอยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกัน

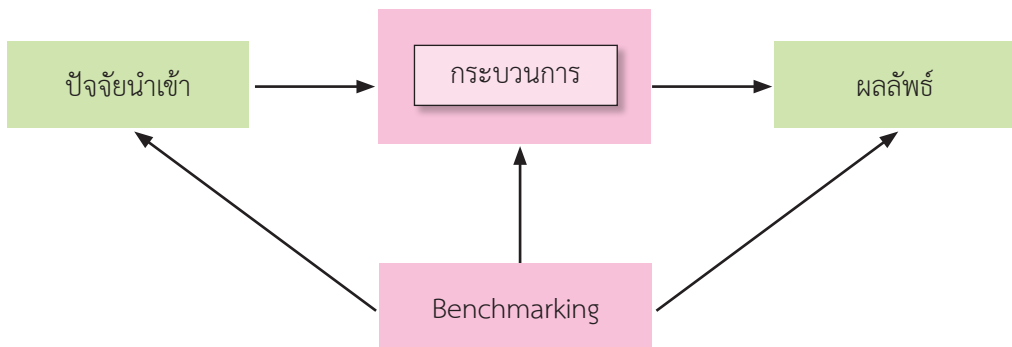
2.4) **Generic Benchmarking (Functional Benchmarking)** เป็นการทำ Benchmarking กับองค์กรใดก็ตาม ที่มีความเป็นเลิศในกระบวนการทำงานนั้น ๆ ที่อาจมีธุรกิจที่แตกต่างจากเราโดยสิ้นเชิง เป็นการมุ่งหวังที่จะค้นหาผู้มีความเป็นเลิศ (Best Practices) จริง ๆ ของกระบวนการจากธุรกิจทั้งหมด เป็นการก่อให้เกิดนวัตกรรมการปรับปรุงใหม่ ๆ ได้ดีที่สุดให้ความรู้ใหม่ ๆ และให้มุมมองใหม่ ๆ

อย่างไรก็ดี Senge (1994) ให้ความเห็นว่าการเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking) ที่ดีนั้น ควรจะรวมการปฏิบัติและผลผลิตเข้าด้วยกัน แล้วเรียกว่า การเทียบเคียงทางสถิติ (Statistical Benchmarking) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบด้วยตัวเลข จำนวน เปอร์เซนต์ การเทียบเคียงลักษณะนี้จะดูผลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้กล่าวว่า การเทียบเคียงที่ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องนำ การเทียบเคียงจากทั้ง 3 ระดับมาสัมพันธ์กัน กล่าวคือ 1) การเทียบเคียงยุทธศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร 2) การเทียบเคียงกระบวนการ เพื่อการนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่วิธีการทำงานและ 3) การเทียบเคียงสถิติเพื่อช่วยตรวจสอบผลของการปฏิบัติ อีกทั้ง บุญดี บุญญากิจ และ กมลวรรณ ศิริพานิช (2548) ยังได้ให้ความเห็นไว้ว่า การเทียบเคียงสามารถนำไปใช้ในองค์กรทั้งในระดับกลยุทธ์ ระดับปฏิบัติการ หรือกระบวนการโดยเปรียบเทียบปัจจัยนำเข้า กระบวนการ หรือผลลัพธ์ของกระบวนการ สามารถทำการเทียบเคียงได้ทุกเรื่องตามแต่การนำไปใช้ จึงเทียบเคียงตั้งแต่ระดับกลยุทธ์ ผลการปฏิบัติงาน และกระบวนการโดยเปรียบเทียบปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์

ภาพที่ 2.1 การเทียบเคียงระดับกลยุทธ์และระดับปฏิบัติการ

ที่มา: บุญดี บุญญากิจ และ กมลวรรณ ศิริพานิช (2548)

ภาพที่ 2.2 การเทียบเคียงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์

ที่มา: บุญดี บุญญากิจ และ กมลวรรณ ศิริพานิช (2548)

❖ การคัดเลือกองค์กรต้นแบบ

เป็นการดำเนินการซึ่งอยู่ในขั้นตอนของการวางแผนในการดำเนินการทำ Benchmarking ในการคัดเลือกองค์กรต้นแบบนั้นสิ่งที่สำคัญ คือ องค์กรต้นแบบที่จะคัดเลือกจะต้องมีคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่ทีมงานกำหนดร่วมกัน และเป็นองค์กรที่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดี หรือประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน วิธีการคัดเลือกองค์กรต้นแบบมี 2 วิธีดังนี้ (Arthur & Karol, 1998)

1) **เริ่มทำจากตนเองก่อน (The Self-Initiated Approach)** โดยร่วมกันให้ข้อมูลองค์กรต้นแบบว่า ควรจะเป็นที่ไหนบ้าง และความเป็นไปได้ที่จะได้รับความร่วมมือในการทำการเปรียบเทียบ การหาข้อมูลอาจใช้วิธีค้นหาจากเอกสารรายงาน การเข้าร่วมประชุม หรืออินเทอร์เน็ต ให้ได้มากที่สุด

ก่อนที่จะติดต่อหน่วยงานองค์กรต้นแบบอย่างเป็นทางการ เพื่อร่วมทำการเปรียบเทียบ และควรให้องค์กรต้นแบบรับรู้วัตถุประสงค์ของการทำการเปรียบเทียบ และรู้ว่าจะได้รับอะไรตอบแทนหรือช่วยเหลือกันอย่างไร

2) **เริ่มทำจากกลุ่มก่อน (The Group-Initiated Approach)** ถ้าองค์กรกำลังรุดหน้าอยู่ในกลุ่มที่มีการดำเนินการอย่างเดียวกัน ให้ใช้ความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มร่วมในการทำการเปรียบเทียบภายในกลุ่มของตนเอง แต่อาจได้ข้อมูลที่แคบในการปรับปรุงงาน

❖ กระบวนการและขั้นตอนของการเทียบเคียงสมรรถนะ

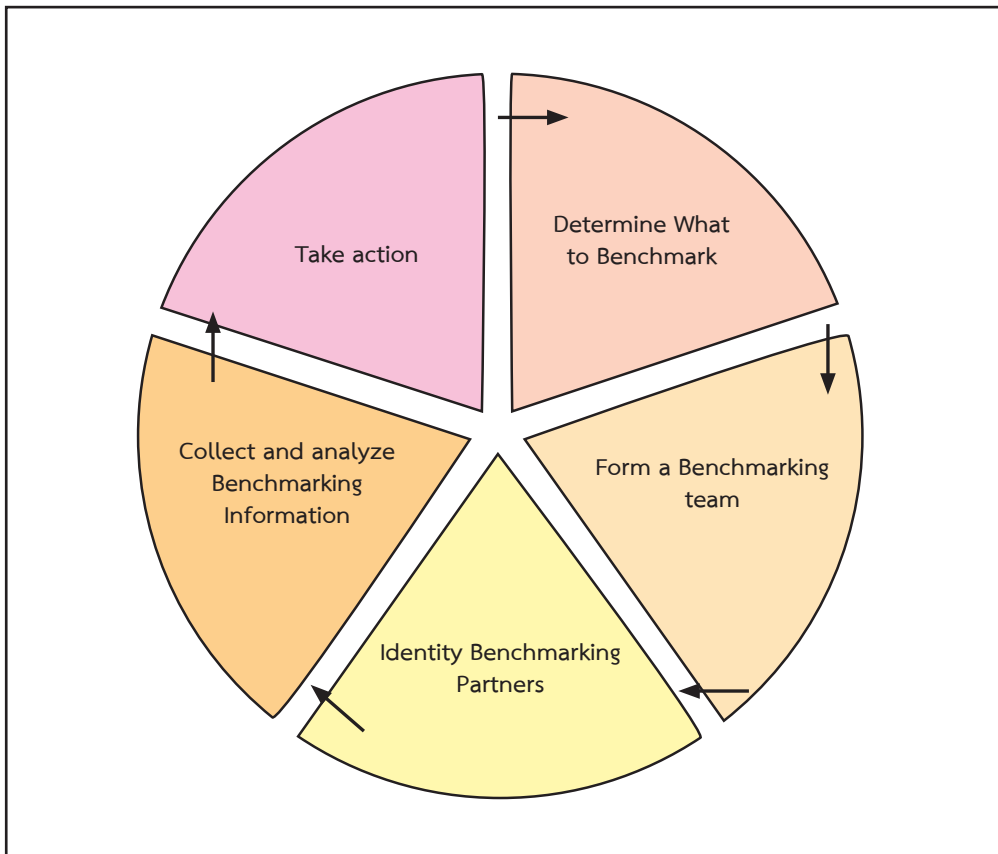
นักวิชาการและผู้รู้ได้เสนอกระบวนการและขั้นตอนของการเทียบเคียงสมรรถนะ ดังนี้
 พิร์สคัทท์ วรสุทโธรสถ (2542) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทำ Benchmarking โดยใช้วงจร PDCA ของ Deming ซึ่งเป็นรากฐานของการปรับปรุงกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้หาสาเหตุและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถที่จะตอบปัญหาหลัก ๆ และกว้าง ๆ ได้ทุกจุด คือ

- P: Plan เป็นขั้นของการวางแผน
- D: Do เป็นขั้นของการค้นคว้าวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูล
- C: Check เป็นขั้นของการทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาสาเหตุของข้อแตกต่างขององค์กรและองค์กรเป็นแบบอย่าง
- A: Act เป็นขั้นตอนของการลงมือเพื่อปฏิบัติ และปรับปรุงกระบวนการใหม่ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และกลับไปทำเช่นเดียวกันในด้านอื่น ๆ ที่เป็นปัญหา เพราะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

ทั้งนี้ ในกระบวนการของ PDCA ในทุก ๆ ขั้นตอนนั้น การดำเนินการจะต้องสามารถตอบคำถามเบื้องต้นหลัก ๆ ได้ คือ 5W2H คือ What (ทำอะไร) Why (ทำไม) Where (ที่ไหน) When (เมื่อใด) Who (ใครทำ) How (ทำอย่างไร) และ How much (ค่าใช้จ่ายเท่าใด) เพื่อประกอบการพิจารณาซ้ำในทุก ๆ ขั้นตอนทุกครั้ง

Saylor (1996) ได้กำหนดกระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะไว้ 8 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้ 1) ทำความเข้าใจองค์กรของตนเพื่อค้นหาเรื่อง/สิ่งที่จะทำการเทียบเคียงสมรรถนะ 2) เลือกเรื่องที่จะทำการเทียบเคียงสมรรถนะ เพื่อกำหนดว่าจะเทียบเคียงอะไร 3) กำหนดแหล่งข้อมูลที่จะทำการเทียบเคียงสมรรถนะ 4) เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง 5) เลือก/กำหนดเป้าหมายที่ต้องการ 6) กำหนดแนวทางปฏิบัติของตน เพื่อให้รู้ว่าองค์กรต้องปฏิบัติอย่างไร 7) กำหนดเป้าหมายของผลลัพธ์/ผลผลิตที่ต้องการ เพื่อสร้างเป้าหมายในระยะสั้นและระยะยาว และ 8) ใช้วิธีการเชิงระบบเพื่อไปสู่จุดเปรียบเทียบสมรรถนะ

Camp (1989, as cited in Bhutta & Huq, 1999) นำเสนอวงล้อของกระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะไว้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 วงล้อกระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะ

ที่มา: Camp, 1989 as cited in Bhutta & Huq (1999)

ขั้นที่ 1: วางแผนการศึกษา ขั้นนี้โดยทั่วไปแล้วคณะผู้บริหารองค์กรจะเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับเป้าหมายที่จะเปรียบเทียบเรื่องอะไรและใช้เกณฑ์มาตรฐานใด การตัดสินใจดังกล่าวจะนำมาสู่กระบวนการขับเคลื่อนขององค์กร มีการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จซึ่งจะต้องสอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ใช้

ขั้นที่ 2: ตั้งทีมทำงานการเทียบเคียงสมรรถนะ เมื่อมีการตั้งทีมทำงานเทียบเคียงสมรรถนะ จะต้องมีการฝึกอบรมความรู้เรื่องการเทียบเคียงสมรรถนะและความรู้ที่จำเป็นในการทำงานดังกล่าวให้แก่สมาชิกในทีม เพื่อให้ทีมได้วางแผนเชิงปฏิบัติและกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของสมาชิก การกำหนดจุดเน้นสำคัญของโครงการ ระยะเวลาที่ต้องเสร็จสมบูรณ์ซึ่งโดยทั่วไปมักใช้เวลาราวสี่ถึงหกเดือน จากนั้น ทีมงานจะต้องกำหนดกระบวนการที่ใช้ในการเปรียบเทียบอย่างละเอียด

ขั้นที่ 3: กำหนดองค์กรคู่เทียบ การกำหนดองค์กรที่เป็นคู่เทียบ จะต้องคำนึงถึงความเป็นชั้นนำระดับ world class ที่ยังคงต้องมีมาตรฐานและกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ร่วมกันได้แม้ไม่จำเป็นต้องเป็นธุรกิจประเภทเดียวกัน ซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมในการเข้าร่วมเป็นคู่เทียบ มีการศึกษาและทำความเข้าใจในข้อตกลงเกี่ยวกับข้อมูลที่จะได้รับ ซึ่งไม่ใช่ว่าทุกองค์กรจะยินยอมในจุดนี้ การเทียบเคียงสมรรถนะมีความจำเป็นต้องใช้การมีส่วนร่วม จึงต้องเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกันทั้งสองฝ่าย ดังนั้น การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกันขององค์กรจะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ง่ายยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 4: เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศ ขั้นตอนนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะ ไม่เพียงแต่เก็บรวบรวมข้อมูลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะเปรียบเทียบกับตัวเองกับคู่เทียบเพื่อทำความเข้าใจในความเป็นเลิศของกระบวนการ การตั้งคำถามว่าองค์กรเหล่านั้นมีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศอย่างไร ไม่ได้ช่วยให้เกิดความเข้าใจมากพอ แต่ผู้ศึกษาต้องทำความเข้าใจถึงจุดเริ่มต้นของแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้วยการเก็บข้อมูลหลากหลายมิติเมื่อวิเคราะห์ผลต่าง ๆ แล้ว ต้องทำความเข้าใจถึงเหตุผลมากกว่าจะเชื่อถือข้อมูลในเชิงสถิติเพียงอย่างเดียว

ขั้นที่ 5: ประยุกต์และปรับปรุงแนวทาง ขั้นตอนสุดท้ายเมื่อได้แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศแล้วอย่าเพียงแค่เดินตามแนวทางนั้นโดยการลอกเลียนเพียงอย่างเดียว สิ่งสำคัญคือการเรียนรู้ว่าจะต้องปรับใช้แนวทางดังกล่าวให้สอดคล้องต่อวัฒนธรรมองค์กรอย่างไร รวมถึงการคำนึงถึงบริบทเดิมที่เป็นอยู่ทั้งในเชิงเทคโนโลยีและทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้น จึงต้องมีการวางแผนและตั้งเป้าหมายของระยะการประยุกต์ใช้แนวทางนี้ด้วย โดยอาจเริ่มจากแผนระยะสั้นก่อน ต้องวิเคราะห์ว่าจะต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้าง และระยะยาวต้องคำนึงถึงการประเมินผลการปฏิบัติเพื่อการติดตามและปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง

Goetsch & Davis (2003) ได้กำหนดกระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะไว้ 14 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้ 1) การรับมอบหมายงานจากคณะบริหาร 2) พิจารณากระบวนการเดิมของตน 3) หากกระบวนการที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนของตน รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ 4) คัดเลือกกระบวนการ/ประเด็นที่ต้องทำการเทียบเคียงสมรรถนะ 5) จัดตั้งทีมงานเทียบเคียงสมรรถนะ 6) ค้นหาผู้ที่เป็นเลิศในกระบวนการ/ประเด็นนั้น ๆ 7) เลือกผู้ปฏิบัติที่ดีที่สุดมาเป็นจุดเทียบเคียง 8) รวบรวมความคิดเห็นจากผู้ร่วมทำการเทียบเคียงสมรรถนะ 9) เก็บรวบรวมข้อมูล 10) วิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดช่องว่าง (Gap) 11) วางแผนปฏิบัติงานเพื่อลดช่องว่างนั้น 12) เปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติงาน 13) กำกับติดตาม และ 14) ปรับจุดเทียบเคียงให้สูงขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

Sallis (2002) ได้กำหนดกระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะไว้ 5 ขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) ขั้นตอนนี้มีความสำคัญในการเทียบเคียงสมรรถนะเนื่องจากต้องใช้ทั้งเวลาและเงินทุน ดังนั้นการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ จึงควรมีการประชุมจัดลำดับความสำคัญให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่จะได้รับ

2. ขั้นกำหนดคู่เปรียบเทียบ (Identifying Potential Partners) เป็นขั้นของการพิจารณาเอกสารงานวิจัยขององค์กรอื่น เพื่อหาคู่เปรียบเทียบที่เหมาะสม ตรงตามความต้องการ และเลือกกว่าจะทำการเทียบเคียงสมรรถนะประเภทใดจึงจะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่วางเป้าหมายไว้

3. ขั้นวิเคราะห์กระบวนการและวิถีปฏิบัติของคู่เปรียบเทียบ (Analyze the Processes and Practices of the Benchmark Partner) ประเด็นหลักของขั้นตอนนี้ การศึกษาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practices) จากคู่เปรียบเทียบ ซึ่งองค์กรต้องทำความเข้าใจและหาว่าใครที่เป็นบุคคลสำคัญและเอื้อต่อความสำเร็จของการเทียบเคียงสมรรถนะได้ ในขั้นตอนนี้ต้องตอบคำถาม 2 ประการ 1) องค์กรคู่เปรียบเทียบมีวิธีการปฏิบัติงานอย่างไร และ 2) มีวิธีดำเนินการให้ต่อเนื่องได้อย่างไร

4. ขั้นปรับปรุงการปฏิบัติของตนเพื่อสู่ความเป็นเลิศ (Adapt Your Own Practices to Become the Best) เป็นขั้นตอนที่องค์กร หรือสถาบันนำสารสนเทศที่ได้รับจากการไปศึกษาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศขององค์กรคู่เปรียบเทียบมาปรับวิธีการปฏิบัติงานของตน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดในการเทียบเคียงสมรรถนะ เพราะต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการปฏิบัติงานขององค์กรและปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานใหม่

5. ขั้นทบทวนความสำเร็จของกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ (Review the Success of the Activity) เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการจัดการองค์กร สิ่งสำคัญคือ การทบทวนความสำเร็จและประสิทธิภาพของกิจกรรมในการเทียบเคียงสมรรถนะว่าบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่ การดำเนินการมีคุณค่าหรือไม่ การปฏิบัติงานที่เปลี่ยนแปลงนั้นเหมือนหรือดีกว่าองค์กรเปรียบเทียบ

อย่างไรก็ดี ต้นแบบของขั้นตอนในการเทียบเคียงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือรูปแบบของ Xerox Corporation ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการวางแผน (Planning Stage) ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analysis Stage) ขั้นตอนการบูรณาการ (Integration Stage) และขั้นการปฏิบัติ (Action Stage) (ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ และคณะ, 2556) รายละเอียดมีดังนี้

1. ขั้นตอนการวางแผน (Planning Stage) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย คือ

1.1 Identify What is to be Benchmarked เป็นการกำหนดหัวข้อการทำ Benchmarking โดยพิจารณาว่าเราควรมีการปรับปรุงเรื่องใดก่อน โดยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ตนเอง จากมุมมองภายในที่เป็นประเด็นสำคัญภายใน (Internal standpoint of productivity)

และจากมุมมองภายนอกที่มาจากลูกค้า (External standpoint of customer) ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยในการตัดสินใจว่า การทำ Benchmarking ควรเริ่มที่ประเด็นใดก่อน

1.2 Identify Comparative Companies เป็นการกำหนดองค์กรเปรียบเทียบ หรือ การคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นผู้เปรียบเทียบข้อมูลกับเรา โดยอาจเลือกองค์กรดังนี้ 1) ผู้ที่อยู่ภายในกลุ่มองค์กรเดียวกันหรือเครือข่ายเดียวกัน (Internal) 2) องค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นคู่แข่งโดยตรง (Competitive) 3) องค์กรที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกันแต่ไม่ใช่คู่แข่ง (Industry) 4) องค์กรที่อยู่คนละกลุ่มอุตสาหกรรม (Generic)

1.3 Determine Data Collection Method and Collect Data เป็นการกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลและการเก็บข้อมูล ต้องวางแผนการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และต้องตัดสินใจว่า เป้าหมายของข้อมูลและชนิดของข้อมูลจะเป็นอย่างไร ข้อมูลแบบใดที่ต้องการและจะสามารถสืบค้นหาข้อมูลนั้นได้อย่างไร จากแหล่งใด การวิเคราะห์กระบวนการ หรือ Process Mapping จะทำให้ทราบถึงสถานการณ์ของตนเองในปัจจุบัน และศึกษาดูว่า อะไรคือตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance Indicator : KPI) และปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factor : CSF of Process) ของกระบวนการนั้น ๆ ผลของการวิเคราะห์ KPI และ CSF คือสิ่งสำคัญที่จะนำมาเป็นแนวทางในการสร้างประเด็นคำถาม และควรเป็นคำถามที่เน้นถามในเรื่องวิธีปฏิบัติมากกว่า จะทำให้ทราบถึงวิธีการปฏิบัติว่าเขาทำได้อย่างไร

การเก็บข้อมูลควรใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบผสมผสาน คือมีการเก็บข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง หลาย ๆ แบบควบคู่กันไป ทั้งจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และปฐมภูมิ ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติ จะทำให้ทราบถึงวิธีการว่าทำอย่างไรถึงได้ผลเช่นนั้น และการทำ Benchmarking เพื่อจะปรับปรุงองค์กร การเก็บข้อมูลควรเน้นที่ข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analysis Stage) ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย คือ

2.1 Determine Current Performance Gap เป็นการหาช่วงห่างระหว่างตัวเรากับองค์กรที่เราไปเปรียบเทียบกับ และคาดคะเนหาช่วงห่างที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การวิเคราะห์ช่วงห่าง (Gap Analysis) จะทำให้ทราบว่าประสิทธิภาพหรือความสามารถของเราห่างจากคู่แข่ง หรือผู้ที่เราไปเปรียบเทียบกับมากน้อยเพียงใด การเปรียบเทียบข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อหาว่าใครเป็นผู้ที่มีการปฏิบัติได้ดีที่สุด และควรค่านี้ว่าเป็นข้อมูลที่เปรียบเทียบกันได้หรือไม่ หากเปรียบเทียบกันไม่ได้ ควรมีการนำมาปรับให้เปรียบเทียบกันได้เสียก่อน (Normalizing Data) การวิเคราะห์จะต้องมุ่งเน้นที่จะค้นหาและตอบคำถามให้ได้ว่า คู่เปรียบเทียบทำอย่างไร จึงสามารถสร้างวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) ให้เกิดขึ้นได้ อะไรคือเบื้องหลังของความสำเร็จ ปัจจัยหรือกิจกรรมใดที่ทำให้องค์กรสามารถสร้างการปฏิบัติที่เป็นเลิศหรือปัจจัยความสำเร็จ (Enabler)

2.2 Project Future Performance Levels การคาดคะเนความแตกต่างกับคู่เปรียบเทียบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อาจคำนวณถึงช่วงห่างที่จะเกิดขึ้นในระยะเวลา 3 - 5 ปี หรืออาจสามารถทำการประเมินคาดการณ์ได้ถึง 5 - 10 ปี

3. ขั้นตอนการบูรณาการ (Integration Stage) เป็นขั้นตอนของการนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ปรับปรุงองค์กร ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ

3.1 การสื่อสารที่ได้หลังจากการเทียบเคียงให้กับผู้เกี่ยวข้อง และการสร้างการยอมรับโดยทีมงานที่ทำการเทียบเคียงควรมีการถกแถลงและจัดระเบียบข้อมูลแล้วจึงสื่อสารที่ได้รับไปยังกลุ่มผู้บริหาร/ผู้จัดการ เพื่อนร่วมทีม ลูกค้า ผู้ส่งสินค้า และพนักงาน โดยใช้วิธีการที่เหมาะสม เช่น การรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูล บันทึกภายใน การประชุมประจำเดือน วารสารขององค์กร การจัดทำบอร์ดแผ่นพับ และการจัดสัมมนาภายในองค์กร เป็นต้น

3.2 การตั้งเป้าหมายการดำเนินงาน เป็นการนำผลที่ได้จากการเปรียบเทียบมาใช้พิจารณาตั้งเป้าหมายการดำเนินงานขององค์กรในปัจจุบันให้มีความใกล้เคียงและเหมาะสมกับสถานการณ์

4. ขั้นการปฏิบัติ (Action Stage) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย คือ

4.1 Develop Action Plans เป็นการนำผลของการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด มาจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว การจัดทำแผนจะต้องมีการระบุถึงบุคคลผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ผู้ดำเนินการ งบประมาณ วิธีที่ใช้ในการติดตามความคืบหน้า รวมทั้งระยะเวลาที่แผนเริ่มต้นและสิ้นสุด การเขียนแผนต้องมีการเรียงลำดับกิจกรรมก่อนหลัง เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติได้ และการจัดทำแผนไม่ควรใช้เวลานานเกินไป

4.2 Implement Specific Actions and Monitor Progress เป็นการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการควบคุมและกำกับดูแลให้ผลเป็นไปตามแผนที่วางไว้ การปฏิบัติอาจมีการแต่งตั้งทีมงาน (Implementation Team) เพื่อดำเนินการตามแผนโดยเฉพาะก็ได้ การติดตามผล ควรมีการระบุถึงวิธีการและความถี่ที่แน่นอนในการติดตาม หรืออาจมีการแต่งตั้งทีมงานขึ้นมาเป็นผู้ติดตามและกำกับผลโดยตรงก็ได้

4.3 Recalibrate Benchmarks เป็นการสอบทวนผลโดยเทียบค่ากับผู้ที่ดีที่สุดหรือคู่เปรียบเทียบ โดยพิจารณาจาก การบรรลุเป้าหมายหรือยัง Benchmark ดีขึ้นหรือไม่ ต้องทบทวนเป้าหมายใหม่หรือไม่ ควรหาคู่เปรียบเทียบเพิ่มหรือไม่ สิ่งที่เราเรียนรู้จากการทำ Benchmarking ครั้งนี้คืออะไร อะไรคือจุดอ่อนและอะไรคือจุดที่ต้องปรับปรุง

จากการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) ผู้วิจัยนำสารสนเทศดังกล่าวมาออกแบบกระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติเพื่อให้มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนดังนี้ 1) การกำหนดประเด็นการเปรียบเทียบเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การคัดเลือกและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศคัดสรรในระดับนานาชาติตามประเด็นการเปรียบเทียบ 3) การศึกษาการดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย 4) การวิเคราะห์ช่องว่างของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตระหว่างประเทศไทยกับประเทศคัดสรร 5) การเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ตอนที่ 3 แนวคิดการติดตามและประเมิน

การติดตามและประเมินผลเป็นกระบวนการแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริง ปรากฏการณ์ ข้อค้นพบ สำหรับนำมาประมวลผล จัดประเภท วิเคราะห์และจัดกระทำต่าง ๆ ให้เป็นสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ จึงเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามแผนงาน หรือโครงการ และเป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติงาน หรือเรียกว่า ผู้ติดตามและประเมินผล จะต้องมีความรู้ด้านการติดตามและประเมินผลที่จำเป็นและเพียงพอสำหรับการทำหน้าที่ดังกล่าว (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559ข)

❖ ความหมายของการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นคำที่มักจะใช้ควบคู่กัน ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการจัดการองค์การ ซึ่ง Shrode and Voich, Jr. ได้ให้คำนิยามการจัดการไว้ว่า คือ กิจกรรม หรือกระบวนการสำหรับการประสานและบูรณาการ การใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การด้วยการใช้คน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เป็นการปฏิบัติที่อาศัยองค์ความรู้ของทฤษฎีองค์การมาใช้ให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งอาจเป็นผลผลิต บริการหรือความพึงพอใจ กระบวนการจัดการดังกล่าวประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การเป็นผู้นำ (Leading) และการประเมินผล (Evaluation) (อุทัย เลหาวิเชียร, 2544)

อย่างไรก็ตาม การติดตามและการประเมินเป็นกระบวนการที่แตกต่างกัน มีจุดมุ่งหมายไม่เหมือนกัน แต่กระบวนการทั้งสองมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เมื่อนำแนวคิดและหลักการติดตามและประเมินมาประสานใช้ด้วยกัน จะช่วยให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานสามารถกำกับ ทบทวนและพัฒนางาน/โครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การดำเนินโครงการ ต้องประกอบด้วย

องค์ประกอบพื้นฐาน 3 ส่วน (ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์, ม.ป.ป.) ดังนี้

1. การวางแผน (Planning หรือ Project Design) เป็นการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ เพื่อสร้างวิสัยทัศน์อันนำไปสู่การกำหนดรายละเอียดในแต่ละส่วนของโครงการ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับ

2. การดำเนินงาน (Implementation) เป็นขั้นตอนของการบริหารงานเพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในส่วนของการวางแผน เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรให้ไปสู่เป้าหมายของโครงการ

3. การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นขั้นตอนที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินโครงการ เพราะเป็นการติดตามกำกับการทำงานของโครงการ เพื่อปรับปรุงและเพื่อตรวจสอบผลสำเร็จของโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

การติดตาม (Monitoring) หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า (input) การดำเนินงาน (process) และผลการดำเนินงาน (output) เกี่ยวกับโครงการเพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับ (feedback system) สำหรับการกำกับ ทบทวน และแก้ปัญหาขณะดำเนินโครงการ

กระบวนการในการติดตาม แยกเป็น 4 ขั้นตอน (เสนาะ ตีเขาว์, 2543) ดังนี้

1. การกำหนดมาตรฐานที่ใช้วัด (establishing standard) ซึ่งทุกองค์การจะมีวัตถุประสงค์ขององค์การ และมาตรฐานที่กำหนดจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์นั้น

2. การวัดผลงานที่ทำได้จริง (measuring actual performance) ได้แก่ การวัดผลงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นหน่วยการผลิตที่จริง หรือความพยายามที่ให้กับงานจริง หน่วยวัดที่ใช้จะต้องเป็นอย่างเดียวกันกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้นมา

3. การเปรียบเทียบผลงานที่ทำได้จริงกับมาตรฐาน (comparing actual performance with standard) เป็นการเปรียบเทียบเนื้อหาความแตกต่างที่เกิดขึ้น ระหว่างหน่วยงานที่ทำได้จริงกับมาตรฐาน

4. การแก้ไขให้ถูกต้อง (taking corrective action) ได้แก่ การดำเนินการทางด้านการบริหาร เมื่อพบความแตกต่างระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐาน เพื่อปรับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่ต้องการ

การประเมิน (Evaluation) หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและตัดสินคุณค่า (Value Judgment) เกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า การดำเนินงาน และผลการดำเนินโครงการ เพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับการปรับปรุงการดำเนินโครงการ สรุปผลสำเร็จของโครงการและพัฒนาโครงการต่อไป

ประเภทของการประเมิน การประเมินผลมีหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทจะมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2548) คือ

1. การประเมินผลก่อนดำเนินโครงการ (Ex-Ante/Preliminary Evaluation) เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นก่อนการดำเนินงานโครงการ ซึ่งมักจะเป็นการประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ ความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ 1) การประเมินความต้องการ (Needs Assessment) 2) การประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Evaluation) 3) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)

2. การประเมินผลระหว่างการดำเนินโครงการ (On-going Evaluation) เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน ซึ่งมักจะเป็นการประเมิน เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงาน และการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินงานโครงการมีความรวดเร็ว หรือล่าช้าไปกว่าแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีการใช้จ่ายงบประมาณสอดคล้องกับความก้าวหน้าของการดำเนินงานหรือไม่ เกิดปัญหาอุปสรรคใดขึ้นบ้าง ได้แก่ 1) การติดตามความก้าวหน้า (Progress monitoring) 2) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

3. การประเมินผลหลังดำเนินโครงการ (Ex-Post/Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อวิเคราะห์ว่าโครงการได้ดำเนินไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ และได้ผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด และเกิดปัญหาอุปสรรคใดขึ้นบ้าง ตลอดจนการสรุปทบทวนเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการในลักษณะเดียวกันในโอกาสต่อไป ได้แก่ 1) การประเมินผลผลิต (Output Evaluation) 2) การประเมินผลลัพธ์/ผลกระทบ (Outcome/Impact Evaluation) 3) การประเมินด้วยการติดตามหลังดำเนินการเสร็จไปแล้วระยะหนึ่ง (Follow-up Evaluation)

❖ ขั้นตอนการประเมินผลโครงการ

ในการประเมินผล มีขั้นตอนการดำเนินการหลัก ๆ 3 ขั้นตอน (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2553) ดังนี้

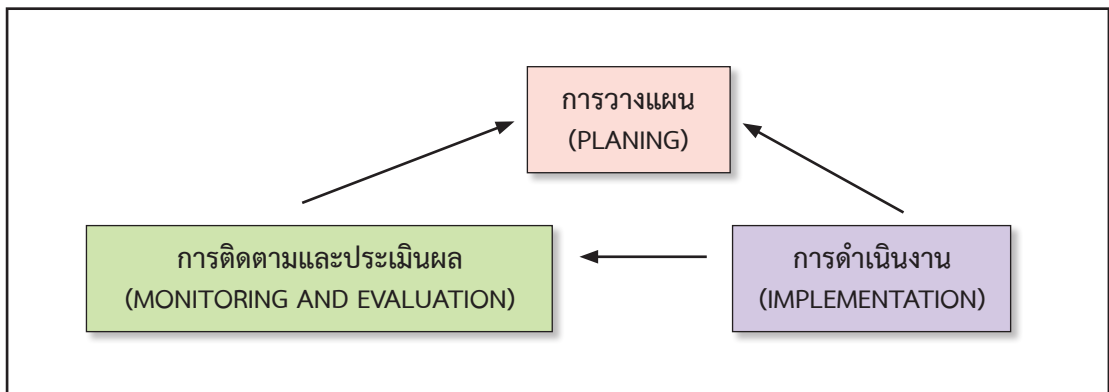
1. ขั้นวางแผนการประเมิน เป็นขั้นตอนที่เริ่มจากการวิเคราะห์โครงการที่จะทำการประเมิน ศึกษารูปแบบการประเมินว่า รูปแบบใดที่มีความเหมาะสมกับโครงการที่จะทำการประเมินมากที่สุด แล้วจึงระบุเหตุผล หรือวัตถุประสงค์ของการประเมินว่า จะประเมินองค์ประกอบทั้งหมดของโครงการ หรือจะประเมินเฉพาะผลผลิต ผลลัพธ์ ว่าโครงการได้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง จากนั้นจึงทำการคัดเลือกตัวชี้วัด พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์ของตัวชี้วัด (สำหรับการประเมินผลผลิต/ผลลัพธ์) เพื่อพิจารณาว่าผลการดำเนินการโครงการที่พิจารณาตามตัวชี้วัดแต่ละตัวแล้วประสบความสำเร็จเป็นไปตามเกณฑ์มากน้อยเพียงใด แล้วนำตัวชี้วัดที่คัดเลือกมาตรวจสอบดูว่าจะมีข้อมูลที่จะตอบตัวชี้วัดจากแหล่งใดบ้าง โดยเฉพาะจากแหล่งทุติยภูมิ (จากรายงานต่าง ๆ ของหน่วยงาน) แต่หากไม่มี จำเป็นต้องวางแผนเพื่อเก็บข้อมูลเองจากผู้มี

ส่วนเกี่ยวข้อง (ข้อมูลปฐมภูมิ) ซึ่งผู้ประเมินจะต้องออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลอาจจะ เป็นแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของตัวชี้วัดว่าเป็นเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ

2. การดำเนินการประเมิน เมื่อกำหนดเครื่องมือในการเก็บข้อมูลแล้ว อาจนำเครื่องมือที่ได้ ไปทดสอบก่อน เพื่อจะปรับปรุงเครื่องมือให้มีความเหมาะสมและได้คำตอบที่ตรงประเด็นตาม ความต้องการ ขณะเดียวกันต้องกำหนดว่า จะเก็บข้อมูลกับใคร หรือกลุ่มเป้าหมายใด จากนั้น จึงวางแผนการเก็บข้อมูลโดยทำการสุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และลงมือเก็บข้อมูล เมื่อเก็บ ข้อมูลเสร็จ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเขียนรายงานการประเมิน

3. การประเมินงานเมื่อสิ้นสุดการประเมิน ถ้าเป็นกรณีการประเมินเบื้องต้น เช่น การประเมินกระบวนการและผลผลิต เพื่อการควบคุมและติดตามผลการดำเนินงาน นำข้อเสนอแนะ ที่ได้จากการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงกิจกรรม หรือกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้โครงการ ได้ผลผลิตตามที่คาดหวังไว้ แต่ถ้าเป็นการประเมินผลลัพธ์ ผลกระทบ ควรนำผลการประเมินมาใช้ ในการตัดสินใจในอนาคตต่อไป เช่น ถ้าผลการประเมินพบว่า โครงการประสบความสำเร็จ ในการดำเนินงาน บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ อาจใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ เพื่อบรรจุไว้ใน แผนงานประจำของหน่วยงาน หรือขยายพื้นที่ดำเนินโครงการ แต่ถ้าผลการประเมินพบว่า โครงการ ไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีปัญหา อุปสรรค หน่วยงานเจ้าของโครงการ หรือรัฐบาล อาจตัดสินใจระงับการดำเนินโครงการ หรือเห็นสมควรให้ปรับปรุงโครงการตามที่คุณประเมิน โครงการให้ข้อเสนอแนะและเสนอผู้มีอำนาจในการตัดสินใจต่อไป

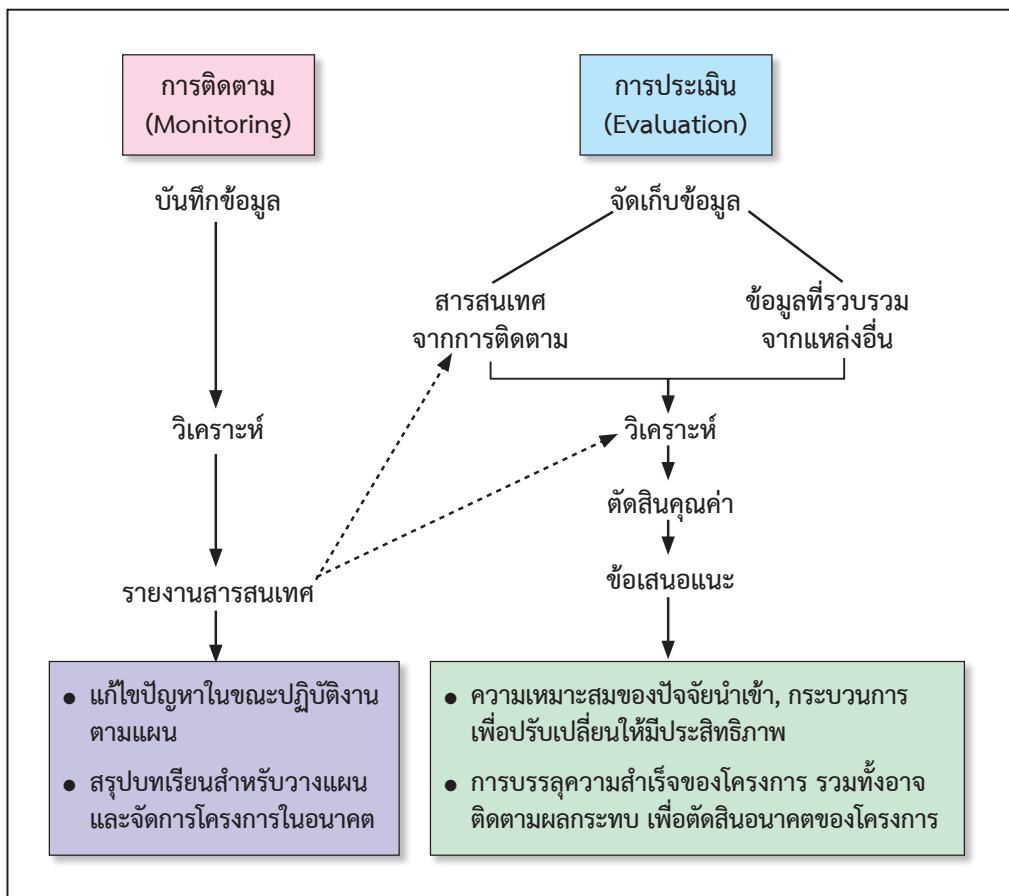
จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่าการติดตามและประเมินจัดเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญ ในการบริหารและพัฒนาโครงการให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จากองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน สามารถเขียนเป็นวงจรได้ดังนี้

ภาพที่ 2.4 วงจรการดำเนินโครงการ

ที่มา: ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ (ม.ป.ป.)

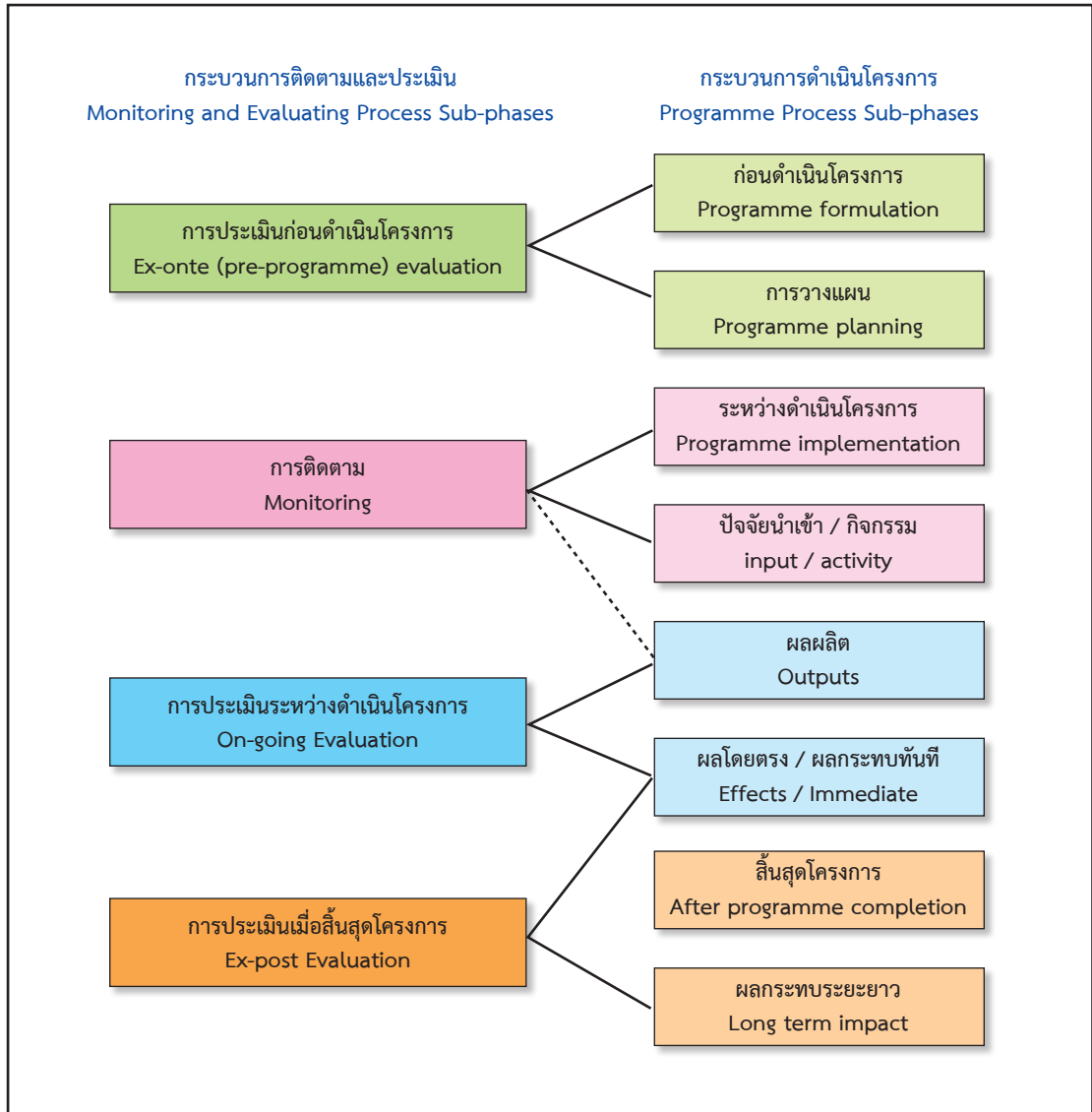
ความสัมพันธ์ระหว่างการติดตามและการประเมินผลซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เป็นกลไกของการพัฒนาที่สามารถใช้ร่วมกันได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การติดตามเป็นส่วนหนึ่งหรือส่วนสนับสนุนการประเมินผล ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการติดตามจะใช้เป็นส่วนหนึ่งของสารสนเทศในการประเมิน โดยใช้ร่วมกับสารสนเทศจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ห้อีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นโครงการที่มีการติดตามอย่างสม่ำเสมอและถูกต้องแล้ว จะทำให้การประเมินโครงการนั้น ๆ ทำได้ง่ายขึ้นและมีโอกาสประสบความสำเร็จสูงกว่าโครงการที่ไม่มีการติดตาม หรือติดตามอย่างไม่ถูกต้องครบถ้วนและสมบูรณ์ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างการติดตามและการประเมิน แสดงดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.5 ความสัมพันธ์ของการติดตามและการประเมินโครงการ

ที่มา: ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ (ม.ป.ป.)

แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดดังกล่าวแล้ว แต่ยังมีความแตกต่างเช่นกัน ในเรื่องจุดมุ่งหมาย และการนำผลไปใช้ประโยชน์ ตลอดจนขอบเขตของการติดตามและประเมินผล ถ้ากล่าวโดยภาพรวมแล้ว ความแตกต่างที่สำคัญ คือ การติดตามมีขอบเขตแคบกว่าการประเมินผล แสดงดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.6 เปรียบเทียบการติดตามและการประเมินผล

ที่มา: ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ (ม.ป.ป.)

จากการทบทวนวรรณกรรมแนวความคิดการติดตามและประเมิน ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบของการติดตามและประเมินผลที่ต้องครอบคลุมการศึกษาด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย การจัดทำแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่ ด้านกระบวนการ ได้แก่ การนำนโยบายสู่การปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ และด้านผลที่เกิดขึ้น ได้แก่ ผลจากการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

❖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเทียบเคียงสมรรถนะ

ธัญลักษณ์ โกมัย และ นพเก้า ม่วงอ๋ม (2554) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้การเปรียบเทียบสมรรถนะในการพัฒนากิจกรรม 5ส. ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำหลักการเปรียบเทียบสมรรถนะมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงกิจกรรม 5ส. ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยอาศัยการเปรียบเทียบสมรรถนะของกระบวนการในเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้รับผิดชอบการดำเนินกิจกรรม 5ส. ในองค์การที่ผ่านเกณฑ์ในการคัดเลือกให้เป็นองค์กรคู่เปรียบเทียบ การศึกษาเริ่มจากการกำหนดประเด็นที่จะศึกษา โดยสามารถสรุปได้เป็น 5 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นด้านนโยบายในการดำเนินกิจกรรม 5ส. ด้านการดำเนินกิจกรรม 5ส. ด้านการประเมินผลกิจกรรม 5ส. ด้านงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม 5ส. และด้านแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม 5ส. จากนั้นจึงทำการคัดเลือกคู่เปรียบเทียบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยคู่เปรียบเทียบได้แก่ คณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จำนวน 5 คณะ ได้แก่ คณะแพทยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติและคณะศิลปศาสตร์ และองค์กรภายนอกจำนวน 2 องค์กร ได้แก่ บริษัทแปซิฟิกแปรรูปสัตว์น้ำ จำกัด และบริษัทโซติวัฒน์อุตสาหกรรมการผลิต จำกัด จากนั้น จึงทำการศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินกิจกรรม 5ส. ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ ในเชิงลึกของแต่ละประเด็นเพื่อหาข้อดีและข้อด้อยของการดำเนินงาน แล้วจึงเริ่มเก็บข้อมูลจากคู่เปรียบเทียบทั้ง 7 องค์กร จากนั้นทำการวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีที่ได้จากองค์กรคู่เปรียบเทียบ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวเสนอให้ผู้บริหารคณะวิศวกรรมศาสตร์ และหน่วยงานที่รับผิดชอบกิจกรรม 5ส. ของคณะวิศวกรรมศาสตร์พิจารณาโอกาสในการนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจกรรม 5ส. ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ต่อไป โดยท้ายสุดได้แนวทางทั้งสิ้น 41 แนวทางและจากการพิจารณาพบว่า สามารถนำไปดำเนินการได้จำนวน 16 แนวทาง พิจารณารับไว้ศึกษาต่อไป 12 แนวทาง พิจารณาว่า มีความไม่เหมาะสมในการดำเนินงานในคณะวิศวกรรมศาสตร์ ได้จำนวน 5 แนวทาง และเป็นแนวทางที่คณะวิศวกรรมศาสตร์มีการดำเนินการอยู่แล้วจำนวน 8 แนวทาง

เทอดศักดิ์ สุขดาว (2559) ได้ศึกษาการวิเคราะห์สื่อประชาสัมพันธ์เปรียบเทียบระหว่างสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (สจล.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (มจพ.) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจธ.) ซึ่งทั้ง 3 มหาวิทยาลัยมีที่มาจากที่เดียวกันโดยเริ่มจากการก่อตั้งศูนย์ฝึกโทรคมนาคม นนทบุรี สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ลงนามในข้อตกลงความช่วยเหลือทางวิชาการจากรัฐบาลญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2503 โดยสื่อประชาสัมพันธ์ทั้ง 3 มหาวิทยาลัยใช้สื่อสารมีทั้งภายในและภายนอก

มหาวิทยาลัยเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบข่าวสารประชาสัมพันธ์ทั่วไป งานวิจัย ตลอดจน การดำเนินงานของมหาวิทยาลัย โดยแบ่งสื่อที่วิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเภท จำนวน 15 สื่อ คือ 1. สื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ 2. สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ จุลสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ สื่อกลางแจ้ง วิดีทัศน์ อินเทอร์เน็ต สินค้าพรีเมียม สื่อกิจกรรม 3. สื่อบุคคล ได้แก่ สื่อบุคคล โดยใช้ผู้บริหารระดับสถาบันเป็นผู้นำเสนอ สื่อบุคคลโดยใช้ผู้บริหารระดับคณะเป็นผู้นำเสนอ สื่อบุคคล โดยใช้บุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นผู้นำเสนอ และสื่อบุคคลโดยใช้นักศึกษาของมหาวิทยาลัย เป็นผู้นำเสนอ เปรียบเทียบระหว่าง 3 มหาวิทยาลัย ด้วยเทคนิค Benchmarking และวิเคราะห์ด้วย คำร้อยละ เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ พบว่า มจร.มีคุณภาพของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ มากที่สุด รองลงมาคือ มจพ. และ สจล. ตามลำดับ ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับการจัดลำดับมหาวิทยาลัย ด้วยเช่นเดียวกัน โดยภาพรวมของความสอดคล้องของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ของทั้ง 3 มหาวิทยาลัย พบว่า มจร. มีความสอดคล้องมากที่สุด รองลงมา คือ มจพ. และ สจล. ตามลำดับ และด้านจำนวนการผลิตสื่อทั้ง 3 ประเภทก็มีความสอดคล้องกับการได้รับการยอมรับจากประชาชน ในการสร้างความน่าเชื่อถือ ศรัทธา และไว้วางใจในมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ณดา ทับทิมจรรยา (2560) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาศูนย์นันทนาการสำหรับผู้สูงอายุด้วย วิธีการเทียบรอยคุณภาพ มีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาศูนย์นันทนาการผู้สูงอายุที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อค้นหาเคล็ดลับ (Enabler) และนำมาเป็นต้นแบบสำหรับการดำเนินการจัดการศูนย์นันทนาการ บนพื้นฐานการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการเทียบรอยคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการเยี่ยมชมเป็นเครื่องมือ มีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการศูนย์นันทนาการ

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อดำเนินการเทียบรอยคุณภาพสามารถค้นพบการปฏิบัติที่เป็นเลิศและเคล็ดลับของคูเทียบรอยคุณภาพ คือ ชมรมผู้สูงอายุประดู่งาม อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ดำเนินการในลักษณะโรงเรียนสร้างสุขผู้สูงอายุประดู่งาม มีศักยภาพด้านการดำเนินงานประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับ ได้รับรางวัลยืนยันการดำเนินงาน สมาชิกชมรมมีศักยภาพ มีความภาคภูมิใจในตน กิจกรรมนันทนาการของชมรมมีเป้าหมายชัดเจน กำหนดปฏิทินการดำเนินกิจกรรม จัดหาสถานที่ให้สอดคล้องกับกิจกรรม โดยคำนึงถึงความสะดวก อากาศถ่ายเท มีความปลอดภัย ต่อผู้สูงอายุเป็นหลัก และเป็นจุดศูนย์รวมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

เคล็ดลับที่ได้จากการเทียบรอยคุณภาพ ชมรมผู้สูงอายุ รพ.สต.ชีน้ำร้าย 1 สามารถนำมาเรียนรู้เพื่อปรับปรุงกลยุทธ์การดำเนินงานคือ ขั้นตอนแรก องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม ให้การสนับสนุนการดำเนินงานให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ ขั้นตอนที่สอง กิจกรรมนันทนาการ องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งามให้การสนับสนุนจัดหาสถานที่ให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ได้ ออกแบบไว้ ขั้นตอนที่สาม การดำเนินกิจกรรมนันทนาการ องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งามได้จัดหาเจ้าหน้าที่เพื่อประสานงานและดำเนินกิจกรรมโดยเฉพาะเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ด้านการสร้างความภาคภูมิใจในตนของผู้สูงอายุนั้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ขั้นตอนที่สำคัญ การทบทวนผลการดำเนินกิจกรรมนั้นธนาคาร เจ้าหน้าที่ประสานงานได้จัดทำข้อมูลเพื่อทบทวนการดำเนินกิจกรรม และขั้นตอนสุดท้ายการปรับปรุงแก้ไขมีกระบวนการทำงานตามวงจรคุณภาพ (PDCA)

กลยุทธ์การดำเนินกิจกรรมนั้นธนาคารสำหรับผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ รพ.สต.ซีน้ำร้าย 1 ที่ได้จากการเทียบรอยคุณภาพ ที่สามารถดำเนินการได้ทันทีโดยที่คำนึงถึงบริบท ทรัพยากร ทุนเดิมของชมรมที่มีอยู่และสามารถดำเนินการได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาปรับปรุง สามารถดำเนินการได้ 2 ประเด็นคือ 1) การจัดการประชุมคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมนั้นธนาคารให้กับผู้สูงอายุสอดคล้องกับความต้องการและบริบทของผู้สูงอายุ และ 2) การจัดหาอาคาร สถานที่เพื่อเป็นศูนย์รวมสำหรับการดำเนินกิจกรรมนั้นธนาคารร่วมกัน โดยอาคารได้รับการออกแบบสำหรับเป็นต้นแบบศูนย์นั้นธนาคารผู้สูงอายุ ซึ่ง รพ.สต.ซีน้ำร้าย 1 สนับสนุนพื้นที่ตั้งอาคาร งบประมาณบางส่วน และการสมทบทุนจากกลุ่มผู้สูงอายุ

❖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการติดตามและประเมินผล

สามารถ ไชยพันธุ์ (2545) ได้ศึกษาความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดน่านใน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย 2. ด้านการวางแผนนโยบายการดำเนินการจัดหลักสูตร 3. ด้านการใช้ทรัพยากรในชุมชน 4. ด้านการดำเนินการจัดการเกี่ยวกับบุคลากร และ 5. ด้านการควบคุมติดตามประเมินผลการดำเนินการ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดน่าน สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยมากในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการควบคุมติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาที่สมาชิกเห็นด้วยน้อย ส่วนความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดน่านนั้น พบว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เลขานุการ และกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยทุกด้าน

ชุตินา สัจจันันท์ และคณะ (2550) ได้ประเมินผลการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยตามมาตรฐานห้องสมุดประชาชนและตัวชี้วัดที่ได้พัฒนาขึ้นในการวิจัยระยะที่ 1 และ 2 วิธีการวิจัยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือการวิจัยเพื่อการประเมินผลการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนประกอบด้วยแบบสอบถาม 2 ชุด ชุดแรกสำหรับผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหาร/บรรณารักษ์ ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดประชาชน และชุดที่สองสำหรับประชาชนทั้งกลุ่มผู้ใช้และไม่ใช้ห้องสมุดประชาชน และแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ใช้การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกณฑ์ผ่านการประเมิน กำหนดที่ค่าเฉลี่ย 3.00 ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การสังเคราะห์เนื้อหา การสรุปประเด็นและการพรรณนาความ

ผลการประเมินการดำเนินงาน โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาผลการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยตามเกณฑ์การประเมินผล พบว่า ห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยโดยรวม และจำแนกตามภูมิภาค มีผลการดำเนินงานไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานองค์ประกอบหลักที่มีผลการดำเนินงานน้อยที่สุดและมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของห้องสมุดประชาชนทุกประเภทและทุกภูมิภาค คือ งบประมาณและการเงิน และระดับน้อย คือ การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ และคณะ (2559) ได้ศึกษาการติดตามและประเมินผลโครงการวิจัย: กรณีศึกษา โดยแบ่งออกเป็น

1. การติดตามการดำเนินงานของโครงการและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการวิจัย ทั้ง 39 แผนงาน ทำการติดตามการดำเนินงานทั้งรอบ 2 เดือน 6 เดือน และ 12 เดือน หากพบว่าโครงการวิจัยมีปัญหา/มีความโดดเด่นน่าสนใจพิเศษ จะทำการติดตามในพื้นที่วิจัยรวมทั้งทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติม

2. การประเมินผลโครงการวิจัย เริ่มจากการพัฒนาตัวบ่งชี้การประเมินและทำการประเมินโครงการวิจัยที่ดำเนินการเสร็จสิ้นรอบ 2 เดือน 6 เดือน และ 12 เดือน รวมทั้งการประเมินความพึงพอใจของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ ทำการคัดเลือกผลผลิต โครงการวิจัยที่โดดเด่น

ผลจากการติดตามและประเมินตามแนวทางดังกล่าว ทำให้ได้ผลผลิตโครงการวิจัยด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้ขอเสนอแนวทางในการบริหารจัดการการวิจัยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ รวมทั้งได้แนวทางในการจัดสรรทุนสนับสนุนการวิจัย ผลผลิตโครงการวิจัยด้านการท่องเที่ยวที่โดดเด่นได้รับการประชาสัมพันธ์ โดยการจัดทำสื่อวีดิทัศน์ จัดประชุมนำเสนอผลผลิตโครงการ และจัดทำจดหมายข่าว รวมทั้งผลักดันไปสู่ภาคนโยบายและผู้ประกอบการ

จากแนวทางการติดตามและประเมินผลโครงการวิจัยดังกล่าว กำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การออกแบบการติดตามและประเมินผลโครงการ โดยกำหนดให้มีการติดตามและประเมินผลโครงการวิจัยถึง 3 ระยะ คือ การติดตามและประเมินผลโครงการวิจัยสิ้นสุด 2 เดือน 6 เดือน และ 12 เดือน

2. การพัฒนาตัวบ่งชี้การประเมินโครงการวิจัยด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ

3. การศึกษาวิเคราะห์โครงการและการบริหารจัดการโครงการที่ได้รับงบประมาณปี 2555 จำนวน 39 แผนงาน โดยวิเคราะห์จากแผนงาน/โครงการย่อยที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนตามสัญญาจ้างวิจัย รวมทั้งการจัดส่งแบบสอบถามให้นักวิจัยตอบเพิ่มเติม

4. การดำเนินการติดตามและประเมินผล

4.1 การนิเทศติดตามและประเมินผลหลังดำเนินโครงการวิจัยสิ้นสุด 2 เดือน โดยลงพื้นที่วิจัยและจัดประชุมนำเสนอผลงานวิจัยในพื้นที่วิจัย ประเมินผลการดำเนินงาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

4.2 การติดตามและประเมินผลหลังดำเนินโครงการวิจัยสิ้นสุด 6 เดือน ประเมินผลการดำเนินงานวิจัยสิ้นสุด 6 เดือน โดยจัดประชุมเสวนาและนำเสนอผลงาน รวมทั้งเชิญภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมด้วย เป็นการจัดประชุมตามภูมิภาคต่าง ๆ ประเมินผลการดำเนินงาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประเมินความพึงพอใจของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

4.3 การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการวิจัยดำเนินแล้วเสร็จ 12 เดือน โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ วิเคราะห์ผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การคัดเลือกผลผลิตโครงการวิจัยที่โดดเด่น คัดเลือกโครงการวิจัยที่โดดเด่นจากผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปเผยแพร่สู่ภาคนโยบาย ภาคบริการ และสาธารณชนต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา (2560) ได้ศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดและแผนปฏิบัติการประจำปีของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 - 2560 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อติดตามและประเมินความก้าวหน้าการดำเนินการฯ 2) เพื่อประเมินความสำเร็จตามตัวชี้วัดระดับกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ทั้ง 13 ตัวชี้วัด (Common Indicator) 3) เพื่อประเมินแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน และ 4) เพื่อสรุปปัญหา อุปสรรค สาเหตุของปัญหา และข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดในระยะต่อไป

การประเมินครั้งนี้ใช้วิธีการประเมินเทคนิค CIPP โมเดล สำหรับการประเมินติดตามและประเมินความก้าวหน้าของโครงการ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเนื้อหาโครงการ สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และข้อมูลสถิติจากหน่วยงานภาครัฐมาใช้ในการวิเคราะห์ และผลการประเมินโครงการจากการประเมินโครงการโดยใช้ CIPP โมเดล พบว่า

ผลการประเมินบริบท (C) โครงการมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ความต้องการของประชาชน ชุมชน พื้นที่ วัฒนธรรม หรือแผนพัฒนา มีโครงการบางส่วนที่มีความไม่สอดคล้องกันระหว่างวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัดค่าเป้าหมาย กิจกรรม และงบประมาณ มีความซ้ำซ้อนกับงบประมาณส่วนอื่น หรือมีความสับสนเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบหลัก ทำให้ต้องมีการโอนเปลี่ยนแปลงงบประมาณ และเปลี่ยนผู้รับผิดชอบ ซึ่งส่งผลทำให้เสียโอกาสและเสียเวลาในการพัฒนา

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า (I) พบว่า กิจกรรมโครงการส่วนใหญ่มีลักษณะการดำเนินการโดยการจ้างเหมา ทำให้มีผู้ดำเนินการที่ชัดเจนและมีศักยภาพ โครงการส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านพื้นที่ดำเนินโครงการ

ผลการประเมินกระบวนการ (P) พบว่า โครงการโดยส่วนใหญ่สามารถดำเนินการได้โดยดี อาจมีปัญหาบ้าง แต่ก็ได้ดำเนินการแก้ไขโดยคณะกรรมการ ทำให้มีบางโครงการล่าช้ากว่ากำหนด หรือมีการโอนเปลี่ยนแปลงเพื่อความเหมาะสม

ผลการประเมินผลผลิต (P) พบว่า โครงการในปีงบประมาณ 2560 (ปกติ) ส่วนใหญ่สามารถดำเนินการแล้วเสร็จตามกำหนด แม้บางโครงการขอขยายเวลาในการดำเนินการแต่ก็คาดว่า จะแล้วเสร็จตามระยะเวลาที่ได้ขอขยายไว้ ในขณะที่โครงการของปีงบประมาณ 2560 (เพิ่มเติม) จะมีปัญหาในการดำเนินการค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นโครงการเร่งด่วน มีขนาดใหญ่ และ ใช้งบประมาณมากเกือบทุกโครงการ มีการขยายเวลาส่งผลให้ไม่สามารถประเมินผลผลิตโครงการได้

ผลการประเมินผลลัพธ์ (P) หลายโครงการมีตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจ เช่น เศรษฐกิจของกลุ่มจังหวัดรายได้ต่อคนต่อปี อัตราการว่างงาน ผลผลิตต่อไร่ เป็นต้น ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้ มักจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกอื่นค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะเศรษฐกิจในช่วงแผน พัฒนาฉบับนี้ที่อยู่ในภาวะถดถอย ทำให้ผลลัพธ์ของโครงการไม่เป็นไปตามเป้าหมาย มีเพียงตัวชี้วัด จำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยวที่บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

รัตนา ดวงแก้ว และคณะ (2560) ศึกษาเรื่อง การวิจัยติดตามผลการดำเนินงานของ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามมาตรฐานการศึกษาชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาของสำนักงาน กศน. ผู้เรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจาก 4 ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาชาติ แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถาม ในการจัดสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยปรากฏว่า การดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน. มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ บุคลากร ทางการศึกษาของ กศน. รับรู้ถึงความสำคัญและความจำเป็นของมาตรฐานการศึกษาของชาติต่อการจัด การศึกษาของหน่วยงาน โดยมาตรฐานการศึกษาของชาติที่สถานศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางในการจัด การศึกษามากที่สุด คือ มาตรฐานที่ 2 ด้านแนวการจัดการศึกษา และการดำเนินงานตามมาตรฐานชาติ ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ มาตรฐานที่ 3 ด้านแนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติยังพบปัญหาด้านบุคลากรครู อาจารย์ สถานที วัสดุครุภัณฑ์ สื่อการสอน และ งบประมาณ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) จัดทำรายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย ปี 2549 - 2550 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสถานภาพการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย และเพื่อประเมินปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย ขอบเขตของการติดตามและประเมิน ประกอบด้วย การติดตามและประเมินสถานภาพการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 3 ระบบการศึกษามาตรา 15(2) การศึกษานอกระบบ 15(3) การศึกษาตามอัธยาศัย มาตรา 16 วรรคท้าย และหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 และมาตรา 25 โดยแยกเป็นประเด็นหลัก 2 ประเด็นดังต่อไปนี้ การจัดการเรียนรู้นอกระบบ ติดตามและประเมิน ใน 4 เรื่อง คือ (1) การดำเนินงานด้านหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลผู้เรียน (2) การเทียบโอนผลการเรียนรู้ (3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (4) มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษานอกระบบ และการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ติดตามและประเมินผลในด้านการจัดบริการเพื่อการเรียนรู้ตามอัธยาศัย วิธีการดำเนินงาน การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามกรอบแนวทางการติดตามและประเมินผลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยและการประเมินเชิงลึกในแต่ละประเด็นซึ่งได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากการติดตามความเคลื่อนไหวในสื่อและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ คือ รายงานประจำปี วารสารการศึกษา ข่าวการศึกษาจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต รวบรวมข้อมูลจากการประชุมต่าง ๆ ได้แก่ สรุปผลการประชุมคณะรัฐมนตรี สรุปผลการประชุมคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี รายงานการประชุมสภาการศึกษา รายงานการประชุมคณะทำงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม สัมภาษณ์ และศึกษาดูงานในสถานที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย วิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ตั้งแต่การกำหนดกรอบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ในการสนับสนุนข้อมูล นอกจากนี้ยังมีการประชุมเพื่อพิจารณาร่างรายงาน โดยมีผู้บริหารระดับนโยบายและผู้ทรงคุณวุฒิร่วมพิจารณารายงาน รวมทั้งมีการสัมมนารับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการติดตาม พบว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังมีปัญหาในทุก ๆ ด้าน ข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้นอกระบบ เสนอว่า ควรศึกษาเชิงลึกถึงหลักสูตรที่สามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นรวมถึงวิถีชีวิตและลักษณะอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย ควรพัฒนาให้ความรู้แก่บุคลากรของสถานศึกษา รวมทั้งเร่งประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจ

และความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ในการเทียบโอนผลการเรียนรู้ หน่วยนโยบายและหน่วยปฏิบัติการควรมีการชักจูงความเข้าใจกันอย่างชัดเจน ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับความเหมาะสมของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน เร่งรัดจัดทำมาตรฐานและตัวบ่งชี้ร่วมกับ สมศ. เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติของสถานศึกษาและการประเมินคุณภาพภายนอกการจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัย ควรจัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้แก่ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ เพื่อการศึกษาอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ควรพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นถึงประโยชน์และศึกษาหาความรู้ในแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดให้มีสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาที่เป็นโทรทัศน์สาธารณะ (Free TV) เพื่อให้ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ได้อย่างทั่วถึง

❖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา/การส่งเสริมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

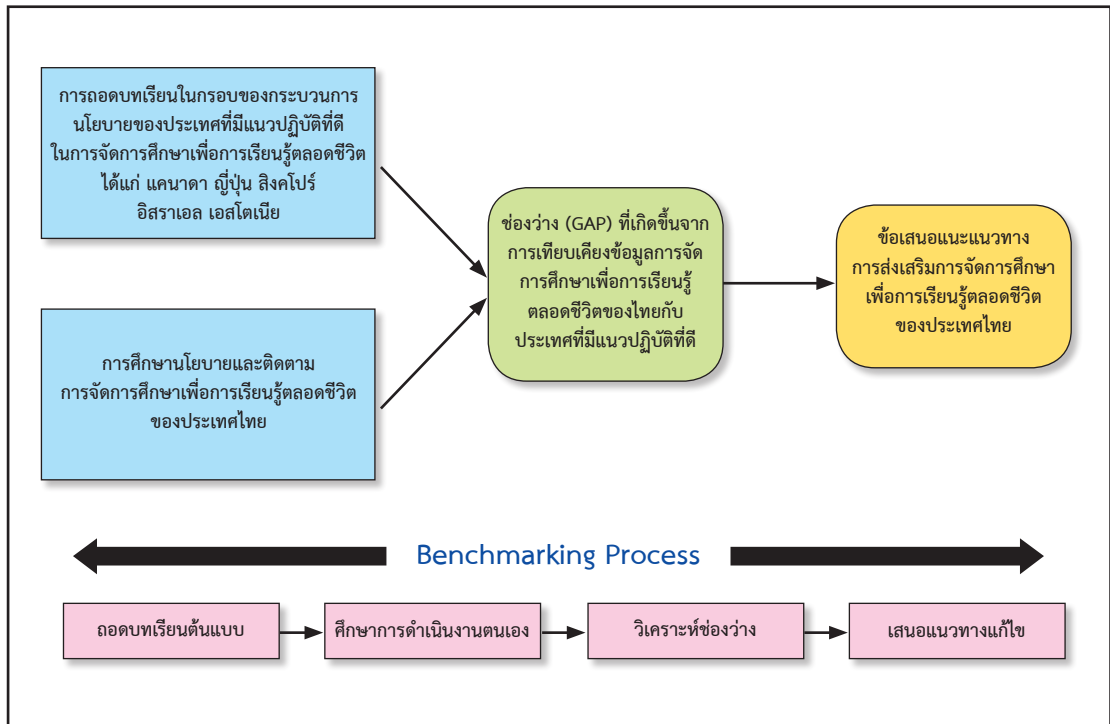
ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบวิจัยและพัฒนาที่อาศัยเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการศึกษา มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) วิเคราะห์คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน จากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ตัวอย่างบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และประเมินรับรองคุณลักษณะจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2) พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน จากการศึกษาธรรมชาติในการเรียนรู้และระดับคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเยาวชน การวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น และการประเมินผลเพื่อรับรองรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จและเงื่อนไขของรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัยาศัยฯ จากการศึกษาสัมภาษณ์เยาวชนผู้เข้าร่วมทดลอง รูปแบบและการประชุมสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาตลอดชีวิต 4) นำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัยาศัยฯ ด้วยการนำผลที่ได้จากการศึกษาในทุกขั้นตอนพัฒนาเป็น (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายและนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาตลอดชีวิตทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการจำนวน 13 คนพิจารณาและประเมินข้อเสนอเชิงนโยบายนั้น ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1.1 คุณลักษณะด้านนิสัย และพฤติกรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมความใฝ่รู้ใฝ่เรียน พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และพฤติกรรมการสะท้อนผลการเรียนรู้ 1.2 คุณลักษณะด้านเจตคติ ประกอบด้วย การมองเห็นคุณค่าในตนเอง การมองเห็นคุณค่าของบุคคลรอบข้าง การมองเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และการมองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม 1.3 คุณลักษณะด้านทักษะ ประกอบด้วย ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการบูรณาการความรู้ ทักษะการจัดการ ทักษะทางสังคม ทักษะทางอาชีพ และทักษะสื่อ

เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 1.4 คุณลักษณะด้านความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ด้านประสบการณ์ ความรู้ด้านสังคม ความรู้ด้านวิชาการ ความรู้ด้านอาชีพ และความรู้ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน มีองค์ประกอบที่สำคัญในรูปแบบ ประกอบด้วย 2.1 หลักการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.2 พื้นที่การเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.3 ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ 2.4 ปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.5 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.6 ทรัพยากรส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และ 2.7 วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 3) ปัจจัยความสำเร็จของรูปแบบฯ ได้แก่ ความใฝ่เรียนรู้ของเยาวชน การสนับสนุนของเครือข่ายการเรียนรู้ ความหลากหลายและความสะดวกในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยและความเป็นอิสระทางด้านเวลา เงื่อนไขของรูปแบบฯ ได้แก่ นโยบายรัฐที่ขาดการสนับสนุน แหล่งเรียนรู้ขาดความหลากหลายและไม่ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมาย เยาวชนไม่มีความพร้อมในการเรียนรู้ ความไม่ต่อเนื่องในการส่งเสริมการเรียนรู้ และการส่งเสริมการเรียนรู้ขัดต่อหลักคุณธรรมและจริยธรรม 4) ข้อเสนอเชิงนโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยฯ ประกอบด้วย 4.1 นโยบายภาครัฐ ควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และสนับสนุนกองทุนเพื่อจัดพื้นที่การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เป็นต้นแบบในแต่ละจังหวัด 4.2 นโยบายภาคเอกชน ควรให้การสนับสนุนทุนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้หรือสร้างพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชนให้มีความทันสมัย มีการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชนให้มากขึ้น 4.3 นโยบายภาคประชาสังคม ควรสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน 4.4 นโยบายทางสถาบันทางสังคม ควรรณรงค์ให้คนในครอบครัวปรับบทบาทเป็นเพื่อนร่วมทางการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสนทนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และรณรงค์ให้สถานศึกษาสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อให้เยาวชนได้รับประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การติดตามการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงพรรณนาที่เก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 4 ข้อ แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การถอดบทเรียนประเทศที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระดับนานาชาติ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเอกสาร เพื่อถอดบทเรียนประเทศที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับนานาชาติ โดยตัวอย่างประเทศที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ แคนาดา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อิสราเอล และเอสโตเนีย ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

❖ ตัวอย่างในการศึกษา

ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ บทความวิจัย เอกสารที่มีการเผยแพร่บนแหล่งข้อมูลที่ได้รับการยอมรับ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศที่คัดเลือก ใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยได้ใช้แนวทางของ Scott (1990) “Quality control criteria for handling documentary sources” ในการคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีหลักเกณฑ์สำคัญ ดังนี้

- 1) มีความถูกต้อง (Authenticity) เอกสารที่คัดเลือกมา มาจากแหล่งเชื่อถือได้ มีความถูกต้องสมบูรณ์ สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ตีพิมพ์
- 2) มีความน่าเชื่อถือ (Credibility) เอกสารที่คัดเลือกมาไม่มีการบิดเบือนข้อมูล
- 3) ความเป็นตัวแทน (Representativeness) เอกสารที่คัดเลือกมาสามารถแสดงรายละเอียดแทนเอกสารประเภทเดียวกันได้

4) มีความหมายชัดเจน (Meaning) เอกสารที่คัดเลือกมามีความชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนัยสำคัญของการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกเอกสารระดับทฤษฎี ได้แก่ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Wellington, 2000) ซึ่งเป็นเอกสารที่รวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่

1. เว็บไซต์ขององค์การระดับนานาชาติ สืบค้นระหว่างปี ค.ศ. 2010 – 2020 ประกอบด้วย The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), UNESCO, The National Centre for Vocational Education Research (NCVER), Cedefop - European Centre for the Development of Vocational Training

2. เอกสารยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากเว็บไซต์ของประเทศที่ทำการศึกษา

3. บทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของ 5 ประเทศ ได้แก่ แคนาดา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อิสราเอล และเอสโตเนีย

❖ เครื่องมือสำหรับการวิจัย

เครื่องมือสำหรับการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร การดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ที่จำแนกออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบาย (Policy Formation) 2) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) และ 3) การติดตามและประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ที่ครอบคลุม 7 ประเด็นในการศึกษา ได้แก่

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. ระบบการศึกษา
4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร
6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

❖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในขั้นตอนที่ 1 เน้นการวิจัยเอกสารเป็นหลัก โดยผู้วิจัยดำเนินการค้นหาเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ และสืบค้นข้อมูลจาก Website บนฐานข้อมูลงานวิจัยที่ได้มีการรวบรวมและจัดทำไว้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมารวบรวม จำแนกเป็นรายประเทศ จากนั้นทำการคัดเลือกเอกสารที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กำหนด และตรวจสอบความสอดคล้องกับประเด็นที่ใช้ในการศึกษา เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเนื้อหาต่อไป

❖ การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล โดยการจัดประเภท (Categorizing) และการสรุปย่อ (Summarizing) ตามระเบียบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเขียนบรรยายข้อมูลจำแนกเป็นรายประเทศ ประกอบด้วย หัวข้อนิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ระบบการศึกษา รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบการจัดสรรทรัพยากร ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ จากนั้นนำมาสรุปให้เห็นกระบวนการนโยบายที่ประกอบด้วย 1) การกำหนดนโยบาย 2) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และ 3) การประเมินผลนโยบาย: ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ และจัดทำตารางสรุปข้อมูลทั้ง 5 ประเทศ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยสำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

การติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ในขั้นตอนที่ 2 นี้ ดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2563 จากหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาและหน่วยงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งประยุกต์แนวคิดของการวิจัยแบบผสมวิธี มาปรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการยืนยันข้อมูลเพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลทั้งในการติดตามเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในแบบสามเส้า (Triangulation Design) โดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการศึกษาข้อมูลการดำเนินงานจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและสอดคล้อง ซึ่งการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 2 มีรายละเอียดดังนี้

❖ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การติดตามการดำเนินงานเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดพื้นที่สำหรับการศึกษา และเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้จัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และกลุ่มผู้รับบริการ มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผู้จัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดำเนินการดังนี้

1. คัดเลือกพื้นที่สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ด้วยการแบ่งพื้นที่ของการศึกษาออกเป็น 5 ภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ จากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อหาตัวแทนจังหวัดในแต่ละภูมิภาค โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างหรือจำนวนจังหวัดในแต่ละภูมิภาคนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเทียบอัตราส่วนของจำนวนจังหวัดแต่ละภูมิภาคให้ได้ใกล้เคียงกับอัตราส่วนจริงของประเทศ ซึ่งมีผลการคัดเลือกดังนี้

ตารางที่ 3.1 จังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภูมิภาค	จำนวน (จังหวัด)	จังหวัดที่ได้รับการสุ่มเลือก
ภาคเหนือ	3	ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8	ขอนแก่น อุบลราชธานี สกลนคร สุรินทร์ เลย อุดรธานี มหาสารคาม นครราชสีมา
ภาคกลาง	8	นนทบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี พระนครศรีอยุธยา นครสวรรค์ ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี พิษณุโลก
ภาคตะวันออก	3	ระยอง ฉะเชิงเทรา ชลบุรี
ภาคใต้	6	ภูเก็ต พังงา สุราษฎร์ธานี ยะลา นครศรีธรรมราช สงขลา
ส่วนกลาง	1	กรุงเทพมหานคร

2. ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูล และกำหนดขนาดตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่ บุคลากรระดับผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และสำนักงาน กศน. สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในพื้นที่ 29 จังหวัดที่ทำการศึกษา หน่วยงานละ 5 คน ทั้งนี้ผลจากการรวบรวมข้อมูล ได้จำนวนตัวอย่างจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 90 คน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 162 คน และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด จำนวน 117 คน

กลุ่มผู้รับบริการ ดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยติดตามผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย จากกลุ่มผู้รับบริการ จำแนกออกเป็น 4 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ (ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (พ.ศ. 2561 – 2580)) ทั้งนี้ เนื่องด้วยกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่มมีความหลากหลาย และมีมิติที่ซับซ้อนแตกต่างกัน แต่เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถอธิบายข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นจึงใช้การเลือกตัวอย่างแบบเอกพันธ์ (Homogeneous Sampling) ที่พิจารณาจากภูมิหลังหรือประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันในแต่ละกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา โดยมีรายละเอียดในแต่ละกลุ่มดังนี้

❖ การเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. กำหนดกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยอ้างอิงจากข้อมูลสถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ ปี พ.ศ. 2561 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

กลุ่มเด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุยังไม่ครบ 6 ปีบริบูรณ์ทั่วราชอาณาจักร (นิยามตาม พ.ร.บ. การพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562; กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข) จำนวน 2,615,177 คน สุ่มตัวอย่างในการศึกษาจากกลุ่มผู้ปกครอง ที่ส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และโรงเรียนอนุบาลเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 6 - 21 ปี (นิยามตามกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข) ศึกษาในสถานศึกษาทั่วราชอาณาจักร จำนวน 10,004,918 คน สุ่มตัวอย่างในการศึกษาจากนักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม

กลุ่มวัยแรงงาน หมายถึง ผู้มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เป็นแรงงานในระบบและนอกระบบทั่วราชอาณาจักร (นิยามตามกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข) ซึ่งไม่ได้กำลังศึกษาในสถานศึกษาใด ๆ จำนวน 38,301,023 คน สุ่มตัวอย่างในการศึกษาจากแรงงานในสถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน

กลุ่มวัยสูงอายุ หมายถึง ประชากรทั้งเพศชาย และเพศหญิงทั่วราชอาณาจักร มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป จำนวน 11,312,447 คน สุ่มตัวอย่างในการศึกษาจากผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน เป็นต้น

2. คำนวณขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมในการศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างอย่างต่ำในการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้ตารางการคำนวณขนาดตัวอย่างอย่างต่ำของ Yamane (1973) โดยพิจารณาจำนวนประชากรเกิน 100,000 หน่วย จนถึง Infinity ระบุว่าใช้จำนวนตัวอย่างไม่ต่ำกว่า 400 ตัวอย่าง ความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% ดังนั้น จึงกำหนดจำนวนขนาดตัวอย่างที่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูลจากแต่ละกลุ่มประชากร ไม่ต่ำกว่า 400 ตัวอย่าง

ตารางที่ 3.2 จำนวนตัวอย่างในการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม

กลุ่ม/จำนวน	ประชากร (คน)	ขนาดตัวอย่างจากสูตร (คน)	จำนวนที่ได้จริงจากการศึกษา (คน)
เด็กปฐมวัย	2,615,177	400	440
วัยเรียนวัยรุ่น	10,004,918	400	725
วัยแรงงาน	38,301,023	400	504
วัยสูงอายุ	11,312,447	400	405

การติดตามการดำเนินงานเชิงคุณภาพในพื้นที่เป้าหมาย ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดพื้นที่สำหรับการศึกษาและเลือกตัวอย่างในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกจังหวัดที่เป็นพื้นที่ของการติดตาม ให้เป็นไปตามกรอบการดำเนินงานของ TOR โดยพิจารณาให้ครอบคลุมในจังหวัดที่มีหน่วยงานที่จัดการศึกษา และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1.1 จังหวัดที่ได้รับเลือกให้เป็นเมืองหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดย UNESCO Global Network of Learning Cities และเมืองหรือชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกตามข้อกำหนดของ กศน. ให้เป็นเมืองหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้

1.2 จังหวัดที่เลือกมีหน่วยงานที่จัดการศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาประเภทโรงเรียนที่สังกัด สพฐ. และสังกัด อปท. สำนักงาน กศน. สถานศึกษาสังกัด สอศ. และหน่วยงานที่ร่วมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัย ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด สังกัดกระทรวงแรงงาน สำนักงานเกษตรจังหวัด สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และมีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษา การจัดการกิจกรรมหรือมีศูนย์/แหล่ง/พื้นที่เรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ให้แก่ประชากรทุกช่วงวัย ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี พื้นที่ที่กำหนดเลือกทำการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรากฏดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 การเลือกพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาเชิงคุณภาพ

ภาค	จังหวัด	เป็นเครือข่ายเมือง แห่งการเรียนรู้ ของ UNESCO	เป็นเมือง/ชุมชน แห่งการเรียนรู้ ของ กศน.	มีศูนย์การเรียนรู้ เพื่อการศึกษา/ มีแหล่งเรียนรู้ ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี	มีสถานศึกษา และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องครบ ทุกหน่วยงาน
ภาคเหนือ	1. เชียงใหม่	✓	✓	✓	✓
	2. เชียงราย	✓		✓	✓
ภาคกลาง	1. นนทบุรี			✓	✓
	2. กาญจนบุรี		✓	✓	✓
ภาคตะวันออก	1. ระยอง			✓	✓
	2. ฉะเชิงเทรา	✓		✓	✓
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1. ขอนแก่น		✓	✓	✓
	2. อุบลราชธานี		✓	✓	✓
ภาคใต้	1. พังงา			✓	✓
	2. ภูเก็ต	✓		✓	✓
ส่วนกลาง กรุงเทพมหานคร		✓	✓	✓	✓

2. กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย

2.1 ผู้บริหาร หรือ บุคลากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในระดับพื้นที่

2.2 นายกองค้กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดกระทรวงมหาดไทย ในระดับพื้นที่

2.3 ผู้บริหาร หรือ บุคลากร หน่วยงานระดับท้องถิ่นสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงแรงงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ในระดับพื้นที่

❖ เครื่องมือสำหรับการวิจัย

เครื่องมือสำหรับการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นตอนนี้ ได้แก่

1) แบบสอบถามเพื่อศึกษาการจัดทำแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากบุคลากรระดับผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ จำแนกเป็น 3 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบข้อคำถามปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อมูลการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแผนยุทธศาสตร์ ที่ศึกษาความคิดเห็นใน 2 ประเด็น ได้แก่

1) การจัดทำแผนปฏิบัติการ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ มีการจัดทำที่ชัดเจน มีการจัดทำที่ไม่ชัดเจน และไม่มีการจัดทำ

2) การนำแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ นำแผนไปปฏิบัติสม่ำเสมอ นำแผนไปปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ และไม่มีการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

2) แบบสอบถามความคิดเห็นกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการ เกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของผู้จัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายประเมินผลที่เกิดขึ้นกับตนเอง ที่เป็นผลจากการดำเนินงานจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการ แบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

2.1) แบบสอบถามกลุ่มเด็กปฐมวัย มี 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและแบบข้อคำถามปลายเปิด จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการศึกษาที่ผู้ปกครองกลุ่มเด็กปฐมวัยใช้บริการ/เข้าร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ คำตอบเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ

ตอนที่ 3 ผลของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กปฐมวัย จำนวน 25 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วย เห็นด้วย/ตรงกับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด เห็นด้วย/ตรงกับความคิดเห็นในระดับมาก เห็นด้วย/ตรงกับความคิดเห็นในระดับปานกลาง เห็นด้วย/ตรงกับความคิดเห็นในระดับน้อย และ เห็นด้วย/ตรงกับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

2.2) แบบสอบถามกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น มี 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบและแบบข้อความปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 ลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ คำตอบเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ

ตอนที่ 3 ผลจากการเข้าร่วมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 20 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วย เห็นด้วยในระดับมากที่สุด เห็นด้วยในระดับมาก เห็นด้วยในระดับปานกลาง เห็นด้วยในระดับน้อย และเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

2.3) แบบสอบถามกลุ่มวัยแรงงาน มี 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและแบบข้อความปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 กิจกรรมที่ดำเนินการ เป็นแบบเลือกตอบและแบบข้อความปลายเปิด จำนวน 2 ข้อ

ตอนที่ 3 ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 8 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วย เห็นด้วยในระดับมากที่สุด เห็นด้วยในระดับมาก เห็นด้วยในระดับปานกลาง เห็นด้วยในระดับน้อย และเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

2.4) แบบสอบถามกลุ่มวัยสูงอายุ มี 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและแบบข้อความปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบคำตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตอนที่ 3 ผลที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 18 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วย เห็นด้วยในระดับมากที่สุด เห็นด้วยในระดับมาก เห็นด้วยในระดับปานกลาง เห็นด้วยในระดับน้อย และเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

3) แบบสัมภาษณ์เพื่อติดตามการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากผู้จัดการศึกษาและหน่วยงานที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาข้อมูลการดำเนินงานในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

❖ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการพัฒนาแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มีดังนี้

1. ศึกษาแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (11) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (พ.ศ. 2561 - 2580) รวมถึงศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาความคาดหวัง และเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในแต่ละกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของแต่ละช่วงวัย ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต่างกักันของแต่ละกลุ่มช่วงวัย โดยกลุ่มเด็กปฐมวัยมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยในทุกด้าน กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นมุ่งให้มีทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ตลอดจนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการทำงานรวมถึงทักษะอาชีพที่เป็นไปตามความต้องการของประเทศ กลุ่มวัยแรงงานมุ่งยกระดับศักยภาพ ทักษะ และสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง กลุ่มวัยสูงอายุ มุ่งให้เป็นผู้มีพลังขับเคลื่อนสังคม มีงานหรืออาชีพที่เหมาะสมภายหลังเกษียณ รวมถึงมีสุขภาพที่ดีสามารถดูแลตนเองได้

2. กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของแบบสอบถามในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3. จัดทำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

4. นำแบบสอบถาม ทั้งผู้จัดการศึกษาและผู้รับบริการแต่ละกลุ่ม รวมทั้งแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความตรงของข้อคำถาม ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ทางด้านการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และด้านการประเมินผลการศึกษา (รายชื่อผู้เชี่ยวชาญดังปรากฏในภาคผนวก ก) เพื่อพิจารณาความถูกต้องของภาษาและการสื่อความหมาย ให้ครอบคลุมประเด็นที่ทำการศึกษา/ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยการหาค่า IOC (Index of Consistency) โดยตั้งเงื่อนไขว่าข้อคำถามต้องมีค่าเฉลี่ยคะแนนคิดเป็นรายข้อมากกว่า 0.60 คะแนนขึ้นไป จึงจะยอมรับให้ใช้ข้อคำถามนั้นในแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ ภายหลังจากตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ นำมาปรับแก้ตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริงในพื้นที่

5. นำเครื่องมือแบบสอบถามกลุ่มผู้รับบริการที่ผ่านการปรับแก้ไขไปทดลองใช้ (Try out) ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เพื่อทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่น แสดงดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคในการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

กลุ่มผู้รับบริการ	สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค
กลุ่มเด็กปฐมวัย	0.95
กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น	0.87
กลุ่มวัยแรงงาน	0.73
กลุ่มวัยสูงอายุ	0.82

❖ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การติดตามในเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยติดต่อประสานงานผ่านเครือข่ายจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละภูมิภาคทางโทรศัพท์เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามจากผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ รวมถึงขอความร่วมมือจากหน่วยงานในการเป็นผู้ประสานงานเพื่อติดต่อขอเก็บข้อมูลไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยมีการจัดทำแบบสอบถามส่งไปยังหน่วยงานเครือข่ายทางโทรสาร ไปรษณีย์ และแบบสอบถามออนไลน์ที่สร้างขึ้นจากโปรแกรม Google Form เพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มเป้าหมายในการทำแบบสอบถามมากที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มเครือข่ายในระหว่างเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 - มกราคม พ.ศ. 2564 หลังจากได้แบบสอบถามกลับมาครบถ้วนแล้ว ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำมาวิเคราะห์ผลทางสถิติต่อไป

การติดตามในเชิงคุณภาพ

1. ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานกับกลุ่มผู้จัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในแต่ละพื้นที่ เพื่อกำหนดแผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ลงพื้นที่ตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ระบุในแผนการดำเนินการเก็บรวบรวมจนครบทุกพื้นที่ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ จัดประชุม เยี่ยมชมการดำเนินงาน สอบถามผู้ที่มีบทบาทในการจัดการศึกษา และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการที่หน่วยงานผู้จัดได้มีการแนะนำให้ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมด้วย อย่างไรก็ตามก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการติดตามให้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบ ข้อมูลการลงพื้นที่แสดงรายละเอียดในตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 ระยะเวลาการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในพื้นที่เป้าหมาย

วันที่/เดือน/พ.ศ.	จังหวัด
13, 20 ตุลาคม และ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2563	กรุงเทพมหานคร
26 - 27 ตุลาคม พ.ศ. 2563	นนทบุรี
2 - 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563	เชียงราย เชียงใหม่
9 - 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563	ภูเก็ต พังงา
16 - 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563	ฉะเชิงเทรา ระยอง
26 - 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563	กาญจนบุรี
30 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม พ.ศ. 2563	อุบลราชธานี
2 - 4 ธันวาคม พ.ศ. 2563	ขอนแก่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ผู้วิจัยนำเสนอโดยการรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แล้วเขียนประมวลสรุปด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา และนำเสนอข้อมูลการศึกษาเชิงสถิติ ด้วยการหาค่าร้อยละ คำนวนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยการนำเสนอในแต่ละประเด็นนั้นจะมีการยกตัวอย่างคำพูดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเชิงพื้นที่ และมีการเทียบเคียงผลการศึกษากับข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือตามหลักวิชาการ โดยจำแนกเป็นประเด็นหัวข้อในการนำเสนอ ดังนี้

1. การติดตามสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง มีประเด็นการติดตาม ดังนี้

1.1 การกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 ปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. การติดตามสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีประเด็นการติดตาม ดังนี้

- 2.1 เป้าหมายและลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.3 ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย
4. ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ทั้งนี้ สำหรับประเด็นการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ผู้วิจัยกำหนดประเด็นการประเมินและเกณฑ์การประเมินผลตามตารางที่ 3.6 ดังนี้

ตารางที่ 3.6 การกำหนดประเด็นการประเมินและเกณฑ์การประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน
1. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	มีหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งแบบโดยตรงและแบบสนับสนุนอย่างชัดเจนในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. การกำหนดเป้าหมายของแผนปฏิบัติการ	มีการกำหนดเป้าหมายของแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินงาน	มีการขับเคลื่อนของแผนปฏิบัติการที่จัดทำขึ้นมากกว่าร้อยละ 80 และมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน
4. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	มีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ มีรูปแบบการจัดที่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
5. ปัญหาหรืออุปสรรค	ปัญหาด้านต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงแก้ไข หรือมีการวางแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในระดับที่หน่วยงานสามารถดำเนินการได้
6. ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย	ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 คะแนน ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ

การศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 จากการถอดบทเรียนจากต่างประเทศ การทบทวนวรรณกรรมเรื่องการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย และข้อมูลจากการศึกษาเชิงพื้นที่ในขั้นตอนที่ 2 มาเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กำหนดเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ การหาช่องว่าง (Gap) ที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการเทียบเคียงสมรรถนะด้านการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจาก 5 ประเทศที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

2. ศึกษาและวิเคราะห์จุดเด่น และจุดแตกต่างของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจาก 5 ประเทศที่มีแนวปฏิบัติที่ดีกับประเทศไทยในเบื้องต้นด้วยการใช้เครื่องมือวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติที่พัฒนาขึ้น

3. กำหนดประเด็นที่สนใจในการเปรียบเทียบจากการถอดบทเรียนตามกระบวนการนโยบายของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งได้แก่ นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคน ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ ใช้เครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบ จำแนกตามประเด็นการวิเคราะห์ ใช้วิธีการเขียนบรรยายลงในตาราง ซึ่งมีหัวข้อในการวิเคราะห์ประกอบด้วย จุดเด่นของประเทศคู่เทียบ การวิเคราะห์ตนเอง (ประเทศไทย) และผลการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นข้อมูลสำคัญที่นำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยในขั้นตอนที่ 4 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการนำผลการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 3 มาพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

❖ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในระบบจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน/สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา/สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
2. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
3. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
4. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงสาธารณสุข
5. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
6. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านแรงงานและอาชีพ
7. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
8. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังกัดกระทรวงมหาดไทย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 13 คน โดยกำหนดเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือเป็นผู้ที่มีผลงานซึ่งได้รับการยอมรับในสายงานหรือวิชาชีพที่ปฏิบัติงานอยู่อย่างกว้างขวาง (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิปรากฏในภาคผนวก ข)

❖ เครื่องมือสำหรับการวิจัย

เครื่องมือสำหรับการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการประชุมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

❖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากข้อจำกัดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ผู้วิจัยจึงแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 แนวทาง ตามความสะดวกของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. จัดประชุมสนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลรูปแบบออนไลน์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยใช้โปรแกรม Zoom Meeting ที่มีการประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิไว้ล่วงหน้า โดยใช้เวลาในการจัดประชุมสนทนากลุ่มย่อยครั้งละประมาณ 1.5 - 2 ชั่วโมง

2. นัดสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรายบุคคล โดยผู้วิจัยเดินทางเข้าไปพบยังสถานที่ทำงาน หรือสถานที่นัดหมายตามความสะดวกของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒินั้นใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการในระหว่างช่วงวันที่ 25 มกราคม - 3 กุมภาพันธ์ 2564 โดยมีการนัดหมาย ส่งประเด็น ข้อมูลที่สำคัญให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิล่วงหน้า ก่อนจัดประชุมสนทนากลุ่มย่อย หรือนัดสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้มีเวลาในการพิจารณาสารสนเทศ เพื่อการให้ข้อเสนอแนะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

❖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์ นำมาสรุปเป็น ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย โดยการเขียนบรรยาย ประกอบด้วย ข้อเสนอเชิงนโยบาย หลักการตามข้อเสนอ และมาตรการในการปฏิบัติตามข้อเสนอเชิงนโยบาย

บทที่ 4

ผลการศึกษาและถอดบทเรียนการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในระดับนานาชาติ

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดที่มีคนนำเสนอในการประชุมระดับนานาชาติทางการศึกษา เป็นครั้งแรกในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ต่อเนื่องกับต้นทศวรรษ 1970 โดยกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่เน้นระบบโรงเรียน เสนอให้เปลี่ยนแปลงจุดเน้น จากการศึกษาในโรงเรียนไปสู่การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคล ซึ่ง UNESCO เป็นองค์การที่มีบทบาทในการส่งเสริมแนวคิดนี้ไปสู่การปฏิบัติในประเทศต่าง ๆ นอกจากนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา หรือ OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศในโซนยุโรป รวมถึงสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และแคนาดา ได้ให้การยอมรับในหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองความจำเป็นที่จะพัฒนาขีดความสามารถของบุคคล ครอบครัว ชุมชน ที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คนมีงานทำ เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ความสามัคคีกลมเกลียวในสังคม ดังนั้น แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นเป้าหมายของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก (Skager & Dave, 1977)

ในบทนี้เป็นการนำเสนอการถอดบทเรียนกรณีศึกษาต่างประเทศ 5 ประเทศ ได้แก่ แคนาดา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อิสราเอล และเอสโตเนีย ศึกษาในกรอบของกระบวนการนโยบาย (Policy Process) ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบาย (Policy Formation) 2) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) และ 3) การติดตามและประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ที่ครอบคลุม 7 ประเด็น ได้แก่

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. ระบบการศึกษา
4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร
6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

รายละเอียดของประเทศต่าง ๆ ปรากฏดังนี้

ประเทศแคนาดา

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นิยามของการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศแคนาดา หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดจากการเรียนรู้ เพิ่มทักษะ ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในแต่ละช่วงวัยไปตลอดชีวิต โดยเกิดจากการผสมผสานที่ถูกแทรกในรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) ชั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงระดับอุดมศึกษา การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ในรูปแบบการศึกษาเพิ่มเติมนอกเวลางาน การศึกษาแบบต่อเนื่อง (Continuous Education) และการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) เพิ่มผลลัพธ์ด้านอาชีพ และคุณภาพของชีวิตให้มีความเข้มแข็ง ประเทศแคนาดาใช้การศึกษตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และเชื่อมโยงสังคมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่และการสาธารณสุขที่ดีขึ้น โดยเชื่อว่าการศึกษตลอดชีวิตสามารถช่วยสร้างศักยภาพมนุษย์ให้มีทักษะความสามารถพิเศษ และอุปนิสัยที่สามารถเพิ่มผลลัพธ์ของชีวิตให้มีความเข้มแข็งต่อไป เนื่องจากกระบวนการของการศึกษตลอดชีวิตกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีความเข้าใจสังคม และวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน สร้างความมั่นใจ สร้างจินตนาการ และสร้างบุคลิกภาพที่มีวิสัยทัศน์ต่อการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ประเทศแคนาดาจึงเป็นประเทศหนึ่งที่ลงทุนเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษตลอดชีวิตมากที่สุดในโลก (Mukan et al., 2014)

2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประเทศแคนาดามีรูปแบบการปกครองแบบสมาพันธ์รัฐ (Confederation) แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 มณฑล (Province) และ 3 เขตปกครองพิเศษ (Territory) อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ผู้ว่าการมณฑลเป็นผู้ดูแลระบบการศึกษาทุกระดับ และไม่มีกรม หรือกระทรวงศึกษาธิการในส่วนของรัฐบาลกลาง ทั้งสามเขตการปกครองพิเศษของแคนาดาประกอบด้วย ยูคอน นอร์ทเวสต์เทร์ริทอรีส์ และนูนาวุต ซึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับสมาพันธ์รัฐ อย่างไรก็ตาม หากเป็นเรื่องของการศึกษา รัฐบาลกลางมีความร่วมมือกับทั้งสามเขตการปกครองด้านการศึกษา จึงกล่าวได้ว่าประเทศแคนาดาเป็นหนึ่งในประเทศที่มีคุณภาพการศึกษาสูงประเทศหนึ่งในโลก เนื่องจากแคนาดาให้ความสำคัญต่อการศึกษามาก มีการใช้จ่ายเงินต่อคนด้านการศึกษามากกว่าประเทศอื่น ๆ ที่เป็นสมาชิกของ The Organization for Economic Co-operation and Development หรือ OECD (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2541)

จากระบบบริหารการศึกษาที่กระจายอำนาจไปยังรัฐหรือเขตปกครองต่าง ๆ และไม่มีกระทรวงศึกษาธิการในระดับชาติ แต่มีรัฐบาลของ 10 รัฐ และ 3 เขตการปกครองพิเศษ จึงเรียกว่า Provincial and Territorial Governments รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตร กำหนดนโยบาย และริเริ่มการบริหารการศึกษาของรัฐ หรือเขตการปกครองนั้น ๆ โดยแต่ละรัฐและเขตการปกครองพิเศษ มีกระทรวงศึกษาธิการของตนเอง ส่งผลให้แต่ละมณฑลและเขตการปกครองพิเศษรับผิดชอบระบบการศึกษาของตนเอง และมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงภายใต้รัฐธรรมนูญของประเทศแคนาดา แต่ด้วยการประสานความร่วมมือทางด้านวิชาการของคณาจารย์และสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งคณะกรรมการพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา ทำให้มาตรฐานด้านการศึกษาของแคนาดาอยู่ในระดับสูง และได้มาตรฐานเดียวกัน แม้ว่าประเทศแคนาดาจะไม่มีหลักสูตรแห่งชาติ หรือหลักสูตรแกนกลางในระดับชาติ (ฉันทนา จันทร์บรรจง และคณะ, 2559)

สภารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศกฎบัตรทางการศึกษา เรียกว่า Victoria Declaration เน้นเป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาพลเมืองที่ไม่เพียงแต่จะมีพัฒนาการรายบุคคล แต่จะต้องมีการพัฒนาที่สอดคล้องกับเป้าหมายทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ และกำหนดเป้าหมายที่สามารถปฏิบัติได้จริง ความร่วมมือกันในการพัฒนาหลักสูตรและปฏิบัติการที่เป็นเลิศ การขยายการศึกษาต่ออุดมศึกษา ส่งเสริมการวิจัยที่ใช้นโยบายเป็นฐานมากขึ้นและเชื่อมต่อกันมากขึ้นระหว่างคณะรัฐมนตรีการศึกษาประเทศแคนาดา (Council of Ministers of Education, Canada: CMEC) กับรัฐบาลกลาง ซึ่งนโยบายสำคัญอย่างหนึ่งของ CMEC คือ การใช้หลักสูตรเดียวกันในโรงเรียนทั้งหลายทั้งปวง และการเลือกสรรคนเก่งเข้ามาเรียนรู้ในแต่ละมณฑล โดยเน้นการบูรณาการบุทรหลานของผู้อพยพให้มากขึ้น (ฉันทนา จันทร์บรรจง และคณะ, 2559) สืบเนื่องจากแคนาดาให้ความสำคัญในประเด็นความทั่วถึงและเท่าเทียมเป็นเป้าหมายของชุมชน ซึ่งเป็นวิถีของการคิดและการกระทำที่เปิดให้ทุกคนรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองได้รับการยอมรับ มีคุณค่า และปลอดภัย โดยปรับตนเองตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ดังนั้นสถานศึกษาจึงเป็นสถาบันการเรียนรู้ที่มีความท้าทาย คือ นำนักเรียนที่หลากหลายมาเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมจึงถือเป็นเรื่องสำคัญของแคนาดา ซึ่งหมายถึงการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่ขยายศักยภาพของเด็กและเยาวชนในแคนาดา ซึ่งเป็นสังคมพหุเชื้อชาติ รวมไปถึงเด็กและเยาวชนที่ด้อยความสามารถให้ได้รับการศึกษาคุณภาพสูงรวมไปกับเพื่อน ๆ ในสถานศึกษา ห้องถิ่นที่บริการชุมชน โดยรวมเพื่อให้สังคมรับรู้และมีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาของประเทศ (กฤษณี คำชาย และ ทศนีย์ ไพฑูรย์พงศ์, 2560; Porter & Towell, 2017)

ในปี ค.ศ. 2016 การปกครองส่วนท้องถิ่น เมือง New Brunswick ได้ใช้นโยบาย 322 ในการศึกษาแบบเรียนรวมที่พัฒนาขึ้น ซึ่งสาระสำคัญ คือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ต้องระบุว่า การปฏิบัติด้านการศึกษาจะต้องไม่แยกแยะด้วยการจัดโครงการหรือชั้นเรียนที่มีความท้าทายทางการเรียนรู้หรือพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้

ในสถานศึกษา หรือในชุมชน ซึ่งจากการนำนโยบายนี้ไปปฏิบัติในเมือง New Brunswick จนได้ผลดี กระทรวงศึกษาธิการของแคนาดาในฐานะหน่วยงานกำกับกับการพัฒนานโยบาย กล่าวได้ว่า ได้เริ่มต้นศักราชใหม่ของการศึกษาแบบทั่วถึงและเท่าเทียม (กุญชร คำชาย และ ทศนีย์ ไพฑูรย์พงศ์, 2560; Malaquias, 2016) นอกจากนี้รัฐบาลแคนาดามีนโยบายสนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรม เคารพและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ดังนั้นการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงสอดแทรกในหลักสูตรและการฝึกอบรมของทุกกลุ่มทุกวัย ซึ่งนโยบายหลักที่ช่วยพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตมีดังนี้ (OECD, 2015a)

1) “The Pan-Canadian Assessment Program (PCAP) โปรแกรมการประเมินคุณภาพการศึกษา ระดับประเทศแคนาดา” เริ่มใช้เมื่อปี ค.ศ. 2007 เพื่อนำข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาจากระบบการศึกษาของแต่ละมณฑลและเขตการปกครองพิเศษมาเปรียบเทียบ และพัฒนาเพื่อปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้อยู่ในมาตรฐานใกล้เคียงกันทั้งประเทศ โดยมีเป้าหมายให้การศึกษาของประเทศแคนาดาทั่วประเทศมีคุณภาพสูงในระดับสากล ทั้งนี้ ภาครัฐให้การสนับสนุนให้นักเรียนได้ทดสอบความรู้ความสามารถในระดับสากลในโปรแกรม The Programme for International Student Assessment (PISA) ของ OECD (The Organization for Economic Co-operation and Development) เพื่อวัดมาตรฐานการศึกษาของประเทศ (Council of Ministers of Education, Canada, 2018a, 2019a)

2) “First Nations Education การศึกษาสำหรับชนพื้นเมือง” เป็นนโยบายภาครัฐของประเทศแคนาดา เริ่มใช้เมื่อ ค.ศ. 1973 เพื่อเป็นนโยบายการศึกษาแกนหลักเพื่อความเท่าเทียมให้ครอบคลุมถึงกลุ่มชนพื้นเมือง (First Nations) โดยบังคับใช้ทั่วประเทศทุกเขตอำนาจปกครอง จากนั้นมีการนำแผนนโยบายมาปรับเข้ากับหลักสูตร มีการจัดการประชุมกลุ่มย่อยและจัดตั้งตัวแทนเพื่อบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม (First Nations Education Council, 2010)

3) “The First Nations Education Council (FNEC) สภาการศึกษาเพื่อกลุ่มชนพื้นเมือง” จัดตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อ 22 เมษายน ค.ศ. 1985 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ คุณธรรม และภูมิปัญญาของกลุ่มชนพื้นเมือง (First Nations) เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมโดยใช้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านธรรมชาติและวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง มีการจัดสรรทุนการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีหลักการของกระบวนการเพื่อให้ครอบคลุม มิติด้านความรู้ คุณธรรม สุขภาพกายและใจ รวมทั้งความเป็นอยู่ที่ดี มีหลักแนวคิด คือ “The Road to Knowledge is Eternal: ถนนแห่งความรู้ไม่มีที่สิ้นสุด” กลุ่มชนพื้นเมือง (First Nations) จัดตั้งขึ้นโดยการรวมตัวของกรรมการบริหาร 22 คนจากสมาชิกกลุ่มชนพื้นเมืองในรัฐควิเบค (Quebec) ดังนี้ (1) กลุ่มชนพื้นเมือง Abenaki (Odanak and Wolinak) (2) กลุ่มชนพื้นเมือง Algonquin: Barrier Lake, Eagle Village-Kipawa, Kitigan Zibi, Kitcisakik, Lac Simon, Winneway, Pikogan, Timiskaming

and Wolf Lake (3) กลุ่มชนพื้นเมือง Atikamekw: Manawan, Opitciwan and Wemotaci (4) กลุ่มชนพื้นเมือง Huron-Wendat: Wendake (5) กลุ่มชนพื้นเมือง Innu: Mashteuiatsh (6) กลุ่มชนพื้นเมือง Malecite: Viger (7) กลุ่มชนพื้นเมือง Mig'maq: Gesgapegiag, Gespeg and Listuguj (8) กลุ่มชนพื้นเมือง Mohawk: Kahnawake and Kanestake ในปี ค.ศ. 2004 (First Nations Education Council, 2010)

4) “Educating Cities and Learning Cities เมืองแห่งการศึกษาและเมืองแห่งการเรียนรู้” ค.ศ. 1994 องค์การระหว่างประเทศได้ก่อตั้งสมาคมเมืองแห่งศึกษานานาชาติขึ้น ในปี ค.ศ. 2004 ได้รับอนุมัติให้มีกฎบัตรของเมืองแห่งการศึกษาขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ. 2014 มีเมืองแห่งการศึกษาถึง 478 เมือง จาก 37 ประเทศ ซึ่งประเทศส่วนใหญ่อยู่ในประเทศลาตินอเมริกา (Latin America) ในขณะที่แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning Cities) ถูกพัฒนามาจากชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Communities) ในปี ค.ศ. 1992 เมื่อองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) จึงมีการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมในประเทศตะวันตกในเวลาต่อมา ดังนั้น ประเทศแคนาดาจึงเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับอิทธิพลในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตั้งแต่นั้นมา จนในปี ค.ศ. 2002 - 2010 รัฐบาลประเทศแคนาดาได้อนุมัติโครงการทุนสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Canadian Council on Learning to promote lifelong learning) ทั่วประเทศในทุกเขตอำนาจปกครอง (Kearns, 2015)

5) “Learning Nation: Equipping Canada’s Workforce with Skills for the Future นโยบายการเรียนรู้แห่งชาติ: เครื่องมือสำหรับคนแคนาดาเพื่อทักษะสู่อนาคต” เนื่องจากตลาดแรงงานของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล โดยคาดว่าใน ค.ศ. 2030 การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพอาจเป็นอุปสรรคต่อการหางานทำ ซึ่งแรงงานแคนาดาจำนวนมากกว่าร้อยละ 10 ถึงร้อยละ 12 จะได้รับผลกระทบจากการแทนที่แรงงานโดยเทคโนโลยี ดังนั้น การเพิ่มทักษะใหม่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจึงมีความจำเป็นอย่างสูง ซึ่งเดิมระบบของประเทศแคนาดาสนับสนุนด้านการศึกษาในรูปแบบของการบริการและทุนอุดหนุนในมิติของ 2 เสาหลัก คือ (1) สนับสนุนการพัฒนาความรู้ การศึกษา และทักษะสำหรับประชาชนก่อนวัยทำงาน คือ ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมหาวิทยาลัย และในสถานศึกษาด้านอาชีพ (2) สนับสนุนการฝึกอาชีพเพื่อกลุ่มที่ออกจากงานหรือกลุ่มที่ต้องการเพิ่มทักษะในการหางานใหม่ ดังนั้น Learning Nation จึงเป็นนโยบายที่ต้องการผลักดันให้เกิดการสนับสนุนมิติของเสาหลักที่ 3 คือ สนับสนุนการเรียนรู้ของกลุ่มคนทำงานที่เป็นผู้ใหญ่ให้มีทักษะเพิ่มเติมจากทักษะเดิม เพื่อให้สามารถรองรับงานในอนาคตได้ โดยคาดว่าจะต้องใช้งบประมาณในการฝึกฝนและพัฒนาทักษะสำหรับผู้ใหญ่วัยทำงาน (Adult Skills Development) ประมาณ 16,000 ล้านดอลลาร์ (Advisory Council on Economic Growth, 2017)

6) “The CMEC Indigenous Education Plan (IEP) นโยบายแผนการศึกษาสำหรับกลุ่มชนพื้นเมือง ค.ศ. 2016 - 2019” เป็นนโยบายที่สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติในเรื่องสิทธิของกลุ่มชนพื้นเมือง และในปี ค.ศ. 2018 มีการสัมมนาเกี่ยวกับกลุ่มชนพื้นเมืองเพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษาสำหรับครูผู้สอน และ “The CMEC Indigenous Education Plan (IEP) 2019 - 2022: นโยบายแผนการศึกษาสำหรับกลุ่มชนพื้นเมือง ค.ศ. 2019 - 2022” เป็นนโยบายที่เน้นการสร้างคุณภาพด้านการศึกษา ภาษา วัฒนธรรม อาชีพ ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประชาชนอย่างทั่วถึง เป็นการเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Council of Ministers of Education, Canada (CMEC), 2017a และ Council of Ministers of Education, Canada, 2019b)

7) “The CMEC International Education and Engagement Strategy, 2019 - 2022 เป็นนโยบายยกระดับการศึกษาของประเทศแคนาดา” มีเป้าหมายหลัก 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาของทุกระดับและเขตการปกครองพิเศษอย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน โดยมีแผนงานระยะสั้นและระยะยาวอย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีการจัดตั้งความร่วมมือมิติด้านการศึกษา ระหว่างประเทศ พัฒนาการตลาดสำหรับนักเรียนและนักศึกษาต่างชาติที่สนใจเข้ามาศึกษาในประเทศแคนาดา โดยเน้นการสร้างคุณภาพการศึกษาของประเทศให้อยู่ในระดับสูงได้มาตรฐาน (Council of Ministers of Education, Canada, 2019b)

8) “The Education Ministers’ Policy Statement on Fair Dealing” เป็นแถลงการณ์ที่เสนอโดย The Copyright Consortium of the Council of Ministers of Education, Canada เพื่อเป็นนโยบายสร้างความยุติธรรม (Fair Dealing) เพื่อสนับสนุนครูผู้สอน และนักเรียนนักศึกษาผู้เรียนในการเคารพสิทธิ์และการใช้ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ด้วยการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน โดยเด็กนักเรียนจะถูกสอนให้เรียนรู้การไม่ละเมิดงานของผู้อื่นตั้งแต่ในชั้นเรียน ในปี ค.ศ. 2016 ได้มีการสร้างเครื่องมือการตรวจสอบลิขสิทธิ์ (The Copyright Decision Tool) ซึ่งเป็นแหล่งเครื่องมือออนไลน์ (www.CopyrightDecisionTools.ca) เพื่อให้ครูใช้สอนนักเรียนในชั้นเรียนและใช้ในการค้นหาเอกสารโดยไม่ละเมิดสิทธิ์งานผู้อื่น (CMEC Copyright Consortium, 2017; Council of Ministers of Education, Canada, 2017b, 2018a)

9) นโยบายอื่น ๆ ของภาครัฐ เพื่อสนับสนุนด้านการศึกษา เช่น (1) Technology in Elementary-Secondary Education เป็นนโยบายการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน โครงการนี้สนับสนุนให้ครูได้เรียนรู้เทคโนโลยีเพื่อนำไปใช้สอนนักเรียนแบบบูรณาการ โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนมีทักษะด้านเทคโนโลยีทันการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (2) Universities as economic drivers เป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่ง

ขับเคลื่อนในการสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ (3) Student well-being เป็นนโยบายสร้างคุณภาพชีวิตให้กับนักเรียน ทั้งร่างกาย จิตใจ และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา รวมถึงความเท่าเทียมและทั่วถึงทางการศึกษาและการเรียนรู้ โดยมีนโยบายครอบคลุมทุกมณฑลและเขตปกครองพิเศษทั่วประเทศ (Council of Ministers of Education, Canada, 2017a)

3. ระบบการศึกษา

การศึกษาของประเทศแคนาดาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการของแต่ละมณฑลและเขตการปกครองพิเศษ ทำให้มีความแตกต่างกันเล็กน้อยในรายละเอียดของหลักสูตร แต่มีมาตรฐานอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน เนื่องจากได้รับการรับรองจากรัฐบาลกลางของแคนาดา ระบบบริหารการศึกษาเป็นระบบกระจายอำนาจไปยังมณฑล 10 มณฑล และเขตการปกครองพิเศษ 3 เขต ในแต่ละมณฑลและเขตการปกครองพิเศษ มีกระทรวงศึกษาธิการของตนเองเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารการศึกษาและรับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตร อย่างไรก็ตาม เมื่อ ค.ศ. 1967 ประเทศแคนาดาได้ก่อตั้งหน่วยงานสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของมาตรฐานการศึกษาของประเทศ คือ Council of Ministers of Education, Canada เพื่อให้รัฐมนตรีของกระทรวงศึกษาธิการในแต่ละมณฑลและเขตการปกครองพิเศษได้ติดต่อสื่อสารและเสนอนโยบาย โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประเทศแคนาดามีความเป็นผู้นำด้านการศึกษาในระดับประเทศและระดับสากล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559; Council of Ministers of Education, Canada, 2020) โดยระบบการศึกษาของแคนาดา แบ่งเป็น 2 ระบบ (Council of Ministers of Education, Canada, 2020; OECD, 2020) คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้

3.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1) ระดับประถมศึกษา (Elementary) เข้าเรียน เกรด 1 (Grade 1) ประมาณอายุ 5 หรือ 6 ปี ถึง 16 ปี จบหลักสูตรประถมศึกษาในระดับเกรด 6 เกรด 7 หรือ เกรด 8 ตามหลักสูตรของแต่ละมณฑล ดังนี้ (1) มณฑลที่มี เกรด 1 - 8 คือ มณฑลควิเบค และมณฑลแมนิโทบา (2) มณฑลที่มีเกรด 1 - 7 คือ มณฑลบริติชโคลัมเบีย และเขตการปกครองพิเศษยูคอน (3) มณฑลที่มีเกรด 1 - 6 คือ ทุกมณฑลยกเว้นมณฑลควิเบค มณฑลแมนิโทบา มณฑลบริติชโคลัมเบีย และเขตการปกครองพิเศษยูคอน หลักสูตรระดับประถมศึกษา ครอบคลุมวิชาภาษาอังกฤษ (และฝรั่งเศสหรือภาษาที่สองในบางมณฑล) คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและกายวิภาคศาสตร์ และศิลปะ

2) ระดับมัธยมศึกษา (Secondary) ใช้เวลาศึกษา 4 - 6 ปี โดยศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรของแต่ละมณฑล จนถึงเกรด 12 และเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาตรี 4 ปี ยกเว้นในมณฑลควิเบคและมณฑลออนตาริโอ มีระดับเกรด 13 สำหรับนักเรียนเพื่อศึกษาต่อ ซึ่งผู้ที่สำเร็จเกรด 13 สามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาใช้เวลา 3 ปี

นอกจากนี้ ในมณฑลควิเบคมีระบบการศึกษา ซีเจ็ป (CEGEP) ของวิทยาลัย การศึกษาทั่วไปและวิชาชีพเป็นรูปแบบการศึกษาระหว่างระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ซึ่งรับผู้จบเกรด 12 เพื่อเข้าเรียนวิชาชีพเป็นเวลา 2 ปี

3.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1) มหาวิทยาลัย (University) มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน มีมาตรฐานเทียบเท่ามหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ไม่มีการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย เนื่องจากมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะกำหนดกฎเกณฑ์ในการรับนักศึกษาเอง

1.1) หลักสูตรปริญญาตรี ใช้ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ 3 - 5 ปี และบางมหาวิทยาลัยมีปริญญาตรี 2 ประเภท คือ (1) ปริญญาตรีแบบทั่วไป (Ordinary Degree) ซึ่งจะใช้เวลาในการศึกษา 3 ปีและ (2) ปริญญาตรีแบบเกียรตินิยม (Honors Degree) ซึ่งมีจำนวนหน่วยกิตมากกว่า และจะต้องเขียนวิทยานิพนธ์ ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ใช้ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ 1 ปีครึ่ง - 2 ปี ขึ้นอยู่กับสถาบันและวิชาพื้นฐานของแต่ละหลักสูตรที่จะต้องเรียนหรือต้องสอบ

1.2) หลักสูตรปริญญาโท ใช้เวลาในการศึกษาประมาณ 2 ปี

1.3) หลักสูตรปริญญาเอก ใช้เวลาเรียนโดยเฉลี่ยประมาณ 3 - 5 ปี หลังจากจบปริญญาโท โดยเป็น Coursework การค้นคว้างานวิจัย การเสนอรายงานเชิงวิชาการ และการเขียนวิทยานิพนธ์

2) วิทยาลัย (University College) โดยทั่วไปหลักสูตรการเรียนการสอนจะใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัย แต่จะเน้นด้านภาคปฏิบัติ ใช้เวลาเรียนประมาณ 1 - 3 ปี โดยมีจุดประสงค์ที่จะผลิตนักศึกษาเพื่อออกสู่ตลาดแรงงานให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรเทียบเท่าอนุปริญญา ซึ่งนักศึกษาสามารถใช้โอนเข้าศึกษาต่อยังระดับมหาวิทยาลัยได้

3) วิทยาลัยชุมชน (Community College) เปิดสอนหลักสูตรทางด้านวิชาชีพและทางด้านเทคนิค โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ 2 - 3 ปี ครอบคลุมทักษะวิชาชีพที่สำคัญ ๆ เช่น ก่อสร้าง การพาณิชย์อุตสาหกรรม และการบริการ เป็นต้น

4) วิทยาลัยฝึกอาชีพ (Career College) เป็นวิทยาลัยเอกชนซึ่งเปิดหลักสูตรอบรมวิชาชีพในสาขา อาชีพต่าง ๆ เช่น เลขานุการคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

5) การศึกษาภาคปฏิบัติ (Co-op Education) การศึกษาภาคปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา โดยทางสถาบันการศึกษาดำเนินการร่วมมือกับภาคธุรกิจ เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ปฏิบัติงานจริง โดยมีระยะเวลาในการฝึกงานประมาณ 2 ภาคการศึกษาก่อนที่จะสำเร็จการศึกษา (Council of Ministers of Education, Canada, 2020; OEC, 2020)

ตารางที่ 4.1 แสดงระดับการศึกษาของประเทศแคนาดา

ปี		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
ระดับ		การศึกษาขั้นพื้นฐาน												การศึกษาระดับอุดมศึกษา									
ระดับชั้น	อนุบาล	ประถมศึกษา						มัธยมศึกษา						ปริญญาตรี 3 - 5 ปี					สูงกว่าปริญญาตรี (ตามระยะเวลาหลักสูตร)				
														วิทยาลัยและ การฝึก ภาคปฏิบัติ ไม่เกิน 3 ปี									

การศึกษาส่วนใหญ่ในแคนาดาเป็นความรับผิดชอบของจังหวัด/มณฑล หรือเขตการปกครองพิเศษ รัฐบาลสหพันธ์หรือรัฐบาลกลางมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเพียงการสนับสนุนงบประมาณแก่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือหลังมัธยมศึกษา การศึกษาอาชีพ การสอนภาษาราชการสองภาษา การศึกษาของกลุ่มชนพื้นเมือง การศึกษาของเหล่าทัพ และการศึกษาของผู้ต้องโทษของรัฐบาลเท่านั้น

ระบบการศึกษาของแคนาดามีรูปแบบหลากหลายตามแต่ละมณฑลเป็นผู้กำหนด สถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัศึกษามีทั้งของรัฐและของเอกชนกระจายอยู่ตามเขตพื้นที่การศึกษา มีคณะกรรมการการศึกษาของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษากำกับดูแลภายใต้กระทรวงศึกษาธิการของแต่ละมณฑล สถานศึกษาของรัฐมักเป็นสหศึกษา จัดการศึกษาเวลากลางวัน ส่วนสถานศึกษาเอกชนส่วนใหญ่ผูกติดกับศาสนา มุ่งเน้นคุณธรรม จริยธรรม และมาตรฐานทางวิชาการ การศึกษามีรูปแบบสหศึกษา ชายหรือหญิงล้วน และเป็นโรงเรียนประจำ อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้วแทบทุกมณฑลจัดการศึกษาก่อนวัยเรียน 1 - 2 ปี สำหรับเด็กอายุ 4 - 5 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งกำหนดให้เด็กที่มีอายุ 6 หรือ 7 ปี เข้าเรียนเป็นเวลาอย่างน้อย 6 ปี อย่างสูง 8 ปี สำหรับระดับมัธยมศึกษาใช้เวลาระหว่าง 4 - 7 ปี ส่วนใหญ่จัดแยกมัธยมศึกษาตอนต้นกับมัธยมศึกษาตอนปลาย มณฑลที่จัดการมัธยมศึกษาโดยไม่แยกระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ ควิเบก ออนแทรีโอ แมนิโทบา จำนวนปีที่ใช้ในการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่อยู่ที่ระยะเวลา 12 ปี ยกเว้นมณฑลควิเบกและออนแทรีโอซึ่งจัดวิชาชีพหรือจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจนถึงปีที่ 13 ก่อนมีสิทธิเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา การศึกษาในวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยระดับปริญญาตรีใช้เวลา 3 - 5 ปี ขึ้นอยู่กับสาขาวิชา

แม้ว่าจำนวนปีของการศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันในแต่ละมณฑล แต่จำนวนปีของการศึกษาภาคบังคับซึ่งรัฐให้แก่ประชาชนโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายจะเท่ากันทุกมณฑล คือ การศึกษาสำหรับกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 6 - 16 ปี การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษาไม่นับเป็นการศึกษาภาคบังคับ แนวโน้มการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนจบชั้นมัธยมศึกษาของประชาชนมีมากขึ้น เนื่องจาก

มีการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน และประชาชนตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่องในระดับสูง ตลอดจนการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐบาลกลางก็ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่การศึกษาระดับสูง ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้ประชาชนแคนาดาส่วนมากได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงมัธยมศึกษา และยิ่งกว่านั้น ระบบการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาหลังมัธยมศึกษาเป็นระบบที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย ทำให้ประชากรของแคนาดาโดยภาพรวมได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษาค่อนข้างสูงประเทศหนึ่งของโลก

สถานศึกษาระดับประถมและมัธยมมีทั้งของรัฐและของเอกชนกระจายอยู่ตามเขตพื้นที่การศึกษา มีคณะกรรมการการศึกษาของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษากำกับดูแลภายใต้กระทรวงศึกษาธิการของแต่ละมณฑล สถานศึกษาของรัฐ วิทยาลัยอาชีพ (Career College) ดำเนินการโดยเอกชน มีจุดมุ่งหมายที่จะเตรียมบุคคลเข้าสู่งานอาชีพหลังจากการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จุดเน้นอยู่ที่การฝึกอบรมทักษะอาชีพ โดยรัฐควบคุมมาตรฐานคุณภาพ วิทยาลัยชุมชน/สถาบันเทคนิค (Community College/Technical Institutes) เป็นสถาบันอุดมศึกษา เน้นการจัดการศึกษาอาชีพสนองตอบความต้องการของภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และบริการสาธารณะ นอกจากนี้ ยังให้การศึกษอาชีวแก่ผู้จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ว่างงานหรือผู้ประสงค์จะเข้าสู่การทำงาน ผู้จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ผู้ทำงานแล้ว ตลอดจนผู้ใหญ่ที่แสวงหาการศึกษาตลอดชีวิต บางสถาบันจัดการศึกษาถึงระดับปริญญาตรีในสายวิชาชีพและสายเทคโนโลยี

4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รูปแบบของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของแคนาดา มี 3 รูปแบบหลัก ๆ ดังนี้

1) “The Pan-Canadian Assessment Program (PCAP): โปรแกรมการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับประเทศแคนาดา” เป็นการเก็บข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา 3 รายวิชา คือ การอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนเกรด 8 (อายุ 15 ปี) จากทุกมณฑลและเขตปกครองพิเศษทั่วประเทศแคนาดาทุก ๆ 3 ปี โดยมีการเก็บข้อมูลครั้งแรก ปี ค.ศ. 2007 ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 2010 ปี ครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ. 2013 และ ครั้งที่ 4 ปี ค.ศ. 2016 การเก็บข้อมูลทางสถิติถูกเก็บแยกตามเขตอำนาจปกครอง แยกตามเพศ และแยกตามภาษาทางการทั้งสองภาษา โดยในปี ค.ศ. 2016 PCAP สามารถส่งนักเรียนเข้าประเมินคุณภาพได้ประมาณ 27,000 คน จาก 1,500 โรงเรียนทั่วประเทศ และทุกมณฑลและเขตปกครองพิเศษเข้าร่วมการประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับสากล PISA ของ OECD ในปี ค.ศ. 2018 (Council of Ministers of Education, Canada, 2018b)

2) First Nations Holistic Lifelong Learning Model (Assembly of First Nations (2007) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบองค์รวมโดยใช้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชนพื้นเมือง (First Nations) รูปแบบการเรียนรู้

มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ คุณธรรม และภูมิปัญญาของกลุ่มชนพื้นเมือง (First Nations) ให้เกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยใช้การบูรณาการวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงชีวิตของชนพื้นเมืองกับความรู้ทางตะวันตก เพื่อให้ครอบคลุมการศึกษาตลอดชีวิตของแต่ละบุคคลในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนถึงวัยสุดท้ายของชีวิต โดยมีเป้าหมายให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเก็บเกี่ยวพื้นฐาน ภูมิปัญญา และความรู้ที่ต่อเนื่องของวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษ รูปแบบของการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบองค์รวม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ (1) ราก (The Roots) หมายถึง แหล่งที่มาของความรู้ (2) วงแหวน (The Rings) หมายถึง วัฏจักร การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล (3) กิ่งก้าน (The Branches) หมายถึง การพัฒนาของแต่ละบุคคล และ (4) ใบ (The Leaves) หมายถึง ความกินดีอยู่ดีของชุมชน

3) แนวคิดการจัดรูปแบบการศึกษาในประเทศไทยแคนาดามีความเชื่อพื้นฐานของการศึกษาแบบเรียนรวม โดยเชื่อว่าผู้เรียนที่มีลักษณะพิเศษสามารถเรียนรู้ในวิธีที่คล้ายคลึงกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง ข้อสรุปของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560ข) พบว่า ประเทศแคนาดา ดำเนินการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม โดยมีความเชื่อ 6 ประการ คือ (1) ผู้เรียนทุกคนสามารถประสบความสำเร็จ (2) จัดการเรียนการสอนตามความแตกต่าง และให้มั่นใจว่าผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (3) วิธีปฏิบัติในการเรียนการสอนที่ประสบความสำเร็จต้องมีพื้นฐานบนการวิจัยฐานประจักษ์ (4) พัฒนาครูให้ทำงานได้ในชั้นเรียนรวม (5) ผู้เรียนแต่ละคนมีรูปแบบของการเรียนรู้เป็นของตนเอง และ (6) ครูผู้สอนต้องการการสนับสนุนจากชุมชนกลุ่มใหญ่เพื่อสร้างสรรค์ สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้

5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร

แคนาดามีการลงทุนจำนวนมากในระบบการศึกษาของประเทศ เป็นหนึ่งในประเทศที่มีกิจกรรมด้านการศึกษาที่สุดในโลก และเป็นหนึ่งในสามประเทศที่มีการใช้จ่ายต่อหัวในการศึกษาระดับเตรียมอุดมศึกษาของภาครัฐมากที่สุด ตามข้อมูลขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) การจัดสรรงบประมาณในด้านการศึกษาของประเทศแคนาดานั้นส่วนใหญ่ ค่าใช้จ่ายในสถาบันการศึกษาจะได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 76.4 ซึ่งค่าใช้จ่ายรายปีของนักเรียนระดับอุดมศึกษาสูงกว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา โดยแคนาดาจัดสรรค่าใช้จ่ายรายปีของนักเรียนโดยเฉลี่ย 10,420 ดอลลาร์สหรัฐต่อคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในขณะที่ระดับอุดมศึกษานั้นมีค่าเฉลี่ยรายหัวของนักเรียนถึง 17,006 ดอลลาร์สหรัฐต่อคน โดยเงินทุนสำหรับโรงเรียนของรัฐในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจัดทำโดยการปกครองส่วนจังหวัดหรือเขตพื้นที่ เงินทุนมาจากรัฐบาลท้องถิ่นโดยตรงหรือผ่านการโอนและภาษีท้องถิ่นที่เก็บโดยรัฐบาลท้องถิ่นหรือคณะกรรมการโรงเรียน/เขตพื้นที่มีอำนาจในการจัดเก็บภาษีภาวะเบียบของจังหวัดและอาณาเขตกำหนดโครงสร้างการให้ทุนที่กำหนดระดับการระดมทุนสำหรับ

แต่ละคณะกรรมการ/เขต โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น จำนวนนักเรียน ความต้องการพิเศษ และสถานที่ ซึ่งได้รับการแก้ไขเป็นประจำทุกปี ตัวอย่างเช่น การระดมทุนของคณะกรรมการโรงเรียน ในรัฐออนแทรีโอเป็นการรวมกันของเงินช่วยเหลือพื้นฐานต่อนักเรียนและต่อโรงเรียนด้วยชุดทุนพิเศษ ที่ตอบสนองต่อความต้องการในท้องถิ่นซึ่งมีการทบทวนการออกแบบเงินทุนในแต่ละปี ในส่วนเงินทุน สำหรับโรงเรียนเอกชนจะแตกต่างกันไปตามเขตพื้นที่ แม้ว่าเขตพื้นที่โดยส่วนใหญ่จะให้เงินทุนสำหรับ โรงเรียนเอกชน แต่นักเรียนประมาณร้อยละ 93 ในแคนาดายังคงเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนที่ได้รับทุน จากสาธารณะเป็นหลักมากกว่า ดังนั้น จุดดีของระบบการจัดสรรทรัพยากรของแคนาดาคือการบริหาร จัดการงบประมาณทางการศึกษาโดยตรงที่มาจากรัฐบาลระดับท้องถิ่นเอง

6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รัฐบาลแคนาดาให้ความสำคัญกับการศึกษาด้วยการสนับสนุนเครื่องมือ ทุนสนับสนุน และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสังคมและการจ้างงาน โดยให้การสนับสนุนทุนเยาวชนและผู้ใหญ่ด้าน การศึกษา การฝึกอบรม และการสนับสนุนด้านการเงินเพื่อให้ตรงกับตลาดแรงงานและอาชีพที่ต้องการ ข้อมูลจาก Employment and Social Development Canada รายงานว่า โครงการสนับสนุน การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชากรแคนาดามีหลายประเภท ดังนี้ (Government of Canada, 2019)

1) Student Financial Assistance: การช่วยเหลือด้านการเงินสำหรับนักเรียน

(1) Registered Education Savings Plan (RESP) เป็นโครงการเพื่อสนับสนุน การศึกษาที่มีผู้ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลมากกว่า 6,300,000 คน และในปี 2018 มีผู้รับ การสนับสนุนราว 442,700 คน เป็นเงินจำนวน 4,100 ล้านดอลลาร์แคนาดา เพื่อสนับสนุน การศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

(2) Canada Student Loans and Grants เป็นการให้เงินสนับสนุนและให้เงินกู้ สำหรับนักเรียน ในปี ค.ศ. 2017 - 2018 มีนักเรียนภาคปกติและภาคพิเศษทั้งในเวลา และนอกเวลา จำนวน 629,000 คน ได้รับเงินสนับสนุนจำนวน 1,400 ล้านดอลลาร์แคนาดา และสนับสนุนเงินกู้ยืมจำนวน 3,400 ล้านดอลลาร์แคนาดา

2) Ensuring Align with Labour Market Needs: รับรองการฝึกทักษะให้ตรงกับ ความต้องการของตลาดแรงงาน

(1) Student Work Placement Program เป็นโครงการบรรจุนักเรียนเข้าทำงาน ให้ตรงกับสายอาชีพที่เรียนมา ในเบื้องต้นโครงการสามารถบรรจุงานให้นักศึกษาจำนวน 3,670 คน ในสาขา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM) และนักศึกษาที่อยู่ใน โปรแกรมการเรียนร่วมกับการทำงาน นอกจากนี้ รัฐบาลแคนาดามีโครงการให้นักศึกษาปริญญาตรี และนักศึกษาปริญญาตรีปี 1 สามารถบรรจุเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ และมีเป้าหมาย 10 ปีนับจาก

ปีงบประมาณ 2019 ในการผลักดันให้เด็กและเยาวชนแคนาดาทุกคนที่ต้องการเรียนพร้อมกับการทำงานสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้

(2) Youth Employment and Skills Strategy เป็นโครงการเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามาฝึกทักษะและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ โดยในปี ค.ศ. 2017 - 2018 ได้ทำการฝึกทักษะเป็นจำนวน 82,087 คน

3) Governments' Good Tools to Help People Retrain When They Lose Their Job: โครงการของรัฐเพื่อช่วยฝึกอบรมสำหรับผู้ที่ยกเลิกงาน ซึ่งในปี ค.ศ. 2017 - 2018 รัฐบาลได้ช่วยเหลือแยกตามประเภทเป็นจำนวน 3 โครงการ ดังนี้

(1) Labour Market Development Agreements รัฐบาลให้ทุน 695,911 ราย เป็นเงินจำนวน 2,200 ล้านดอลลาร์แคนาดา

(2) Workforce Development Agreement รัฐบาลให้ทุน 433,370 ราย เป็นเงินจำนวน 797 ล้านดอลลาร์แคนาดา

(3) Skills Boost รัฐบาลให้ทุน 65,100 ราย เป็นเงินประมาณ 98 ล้านดอลลาร์แคนาดา

4) Access and Support to Education and Training Survey (ASETS) จัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 2008 เป็นเครื่องมือแบบสำรวจในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการศึกษาค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับผู้ใหญ่ กลุ่มเป้าหมายของการสำรวจคือ ประชากรอายุน้อยกว่า 64 ปีโดยมีข้อค้นพบ 4 ส่วน คือ (1) สำรวจการเข้าร่วมด้านการศึกษาและการฝึกอบรมของประชากรอายุระหว่าง 18 - 64 ปี (2) สำรวจสัดส่วนและหาเหตุผลของประชากรอายุระหว่าง 18 - 64 ปี ที่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมแต่ไม่ศึกษาหรือเข้าฝึกการอบรมต่อ (3) สำรวจค่าใช้จ่ายในการศึกษาและฝึกอบรม รวมทั้งแหล่งการสนับสนุนด้านทุนที่เคยได้รับ (4) สำรวจความพร้อมในการเป็นผู้เรียนของประชากรระหว่างอายุ 0 - 17 ปี และแผนอนาคตด้านการออมของผู้ปกครองด้านการศึกษาในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสำหรับอนาคตลูก การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ โดยใช้ CATI Instrument (Computer Assisted Telephone Interviewing) โครงการสำรวจของ ASETS นี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับภาครัฐในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้ ได้มีการรวบรวมนำข้อมูลจากการสำรวจอีก 3 ระบบมาประกอบการพัฒนา คือ (1) The Survey of Approaches to Educational Planning (SAEP) สำรวจประชากรอายุ 0 - 18 ปี (2) The Post-secondary Education Participation Survey (PEPS) สำรวจประชากรอายุ 18 - 24 ปีและ (3) The Adult Education and Training Survey (AETS) สำรวจประชากรตั้งแต่อายุ 25 ปีขึ้นไป (Knighton et al., 2015; Statistics Canada, 2009)

5) Prior Learning Assessment and Recognition (PLAR) เป็นระบบการประเมินและการรับรองการเรียนรู้ ซึ่งปัจจุบัน PLAR มีความสำคัญทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา นอกจากนั้น หลายมณฑลและเขตปกครองพิเศษนำระบบ PLAR เพื่อช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เข้าถึงระบบการเรียนรู้และรับรองการเรียนรู้เมื่ออยู่นอกระบบการศึกษา (Council of Ministers of Education, Canada, 2020)

7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

ประเทศแคนาดาเป็นประเทศที่มีการสนับสนุนด้านการศึกษาเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก (Government of Canada, 2019) ดังนั้น ความสำเร็จที่เกิดจากการสนับสนุนด้านการศึกษาโดยมีการศึกษาตลอดชีวิตเป็นส่วนเชื่อมโยงในทุกกลุ่มอายุ ทำให้ประเทศแคนาดามีปัจจัยความสำเร็จ ดังนี้

1) มหาวิทยาลัยในประเทศแคนาดาถูกจัดอันดับสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งของโลกในปี ค.ศ. 2017 คือ ร้อยละ 57 รองลงมา คือ ญี่ปุ่น ร้อยละ 54 อิสราเอล ร้อยละ 51 เกาหลี ร้อยละ 48 สหรัฐอเมริกา ร้อยละ 46 และประเทศในกลุ่ม OECD ร้อยละ 38 ตามลำดับ (OECD, 2018)

2) ประชากรในประเทศแคนาดามีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้มากขึ้น จากปี ค.ศ. 2006 - 2016 มีประชากรอายุ 25 - 64 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย เพิ่มขึ้นเป็นลำดับในช่วง 10 ปี (Statistics Canada, 2016; 2011; 2006) และรายงานข่าวจาก BBC NEWS รายงานว่า ร้อยละ 55 ของประชากรผู้ใหญ่ทำงานในประเทศแคนาดามีการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับอัตราเฉลี่ยของประเทศพัฒนาแล้วในกลุ่ม OECD ซึ่งมีตัวเลขอยู่ที่ร้อยละ 35 (BBC NEWS ไทย, 2560)

3) ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาจากการประเมินคุณภาพ PCAP 2016 พบว่านักเรียนแคนาดาเกรด 8 มีความสามารถโดดเด่นทางด้านกรอ่านในระดับสูง โดยร้อยละ 14 มีผลเกินกว่ามาตรฐาน และมากกว่าร้อยละ 80 ของนักเรียนจากทุกเขตอำนาจปกครองผ่านเกณฑ์มาตรฐานด้านการอ่าน และมี 1 ราย ได้คะแนนสูงถึงร้อยละ 90 สำหรับการประเมินคุณภาพวิชาคณิตศาสตร์ ในปี ค.ศ. 2016 มีระดับการพัฒนาขึ้นจากปี ค.ศ. 2010 โดยนักเรียนจากมณฑลควิเบคทำคะแนนคณิตศาสตร์สูงสุด และผลการประเมินวิชาวิทยาศาสตร์ในปี ค.ศ. 2016 นักเรียนประมาณครึ่งหนึ่งจากทุกเขตอำนาจปกครองมีผลการพัฒนาดีขึ้นกว่าปี ค.ศ. 2013 โดยนักเรียนจากมณฑลอัลเบอร์ต้าทำคะแนนวิทยาศาสตร์สูงสุด ในขณะที่คะแนนการอ่านที่อยู่ในระดับสูงมาจากโรงเรียนที่เรียนด้วยภาษาอังกฤษ ส่วนคะแนนวิชาคณิตศาสตร์ที่สูงมาจากโรงเรียนที่ใช้ภาษาฝรั่งเศส และคะแนนวิชาวิทยาศาสตร์ที่สูงอยู่ในอัตราส่วนที่เท่า ๆ กันในโรงเรียนที่สอนด้วยภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส (Council of Ministers of Education, Canada, 2018d)

4) ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาจากการประเมินระดับนานาชาติ PISA 2018 พบว่า (1) ประเทศแคนาดา มีคะแนนสูงสุดในวิชาการอ่าน และนักเรียนแคนาดาร้อยละ 15 มีคะแนน

การอ่านอยู่ในระดับ 5 และ 6 และร้อยละ 86 ของนักเรียนแคนาดาทำคะแนนเกินระดับ 2 ในวิชา การอ่าน ซึ่งมาตรฐานของ OECD อยู่ที่ร้อยละ 77 (2) นักเรียนแคนาดาทำคะแนนวิชาคณิตศาสตร์ อยู่ในระดับสูงติดอันดับ 1 ใน 5 (3) นักเรียนแคนาดาทำคะแนนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับสูง ติด 1 ใน 10 (4) โดยนักเรียนที่เข้าร่วมประเมินคุณภาพในปี ค.ศ. 2018 มีจำนวนประมาณ 600,000 คน จาก 79 ประเทศ (Council of Ministers of Education, Canada, 2019a)

5) ผลการศึกษาของ OECD ชี้ว่าวัยรุ่นแคนาดาได้รับการศึกษาดีที่สุดในโลกดีกว่าประเทศ ที่พัฒนาแล้ว เช่น สหราชอาณาจักรและฝรั่งเศส นอกจากนี้ OECD ระบุว่าปัจจัยสำคัญในความสำเร็จ ด้านการศึกษาของแคนาดา คือ การยึดแนวคิดเรื่อง “ความเสมอภาคทางการศึกษา” ซึ่งยึดถือปฏิบัติ โดยไม่เลือกฐานะ (จนหรือรวย) และสถานะ (ผู้อพยพ ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชนพื้นเมือง) ทำให้ทุกคน ในประเทศแคนาดาได้รับการศึกษาระดับเดียวกันกับคนท้องถิ่นในประเทศ (BBC NEWS ไทย, 2560)

6) สถิติการศึกษาผู้ใหญ่แคนาดาอายุ 25 - 64 ปี สำเร็จโครงการฝึกอาชีพจำนวนมากกว่า ร้อยละ 50 (Mukan et al., 2014) และสถิติของประเทศแคนาดาที่ลงทุนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนา บุคลากรอยู่ในอันดับที่ 20 ของโลก ซึ่งอยู่ในอันดับต้น ๆ (Government of Canada, 2019)

7) การประเมินจากโครงการ The Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC) ซึ่งการสำรวจรอบที่ 1 เป็นการสำรวจผู้ใหญ่จาก 24 ประเทศ ในปี ค.ศ. 2012 ผลการสำรวจและประเมินระบุว่า ประชากรแคนาดามีสัดส่วนที่เป็นผู้มีทักษะใหม่ สำหรับศตวรรษที่ 21 มากที่สุดในโลก และแคนาดาเป็นประเทศที่มีประชากรที่มีทักษะและการศึกษา เพื่อสนับสนุนการทำงานมากที่สุดในกลุ่มประเทศ OECD ทั้งนี้ มีการสำรวจ 9 ประเทศเพิ่มเติม ในปี ค.ศ. 2014 และอีก 5 ประเทศ ในปี ค.ศ. 2017 สำหรับการสำรวจและประเมินรอบที่ 2 (PIAAC Cycle 2) จะเริ่มทำการสำรวจใหม่ในปี ค.ศ. 2021 (Council of Ministers of Education, Canada, 2020)

❖ บทสรุปกระบวนการเชิงนโยบายเพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตประเทศแคนาดา

การกำหนดนโยบาย

แคนาดาให้ความสำคัญกับการเตรียมคนสำหรับสร้างอนาคต จะเห็นว่าประชากรของ แคนาดาต้องมีความสามารถและทักษะในการทำงาน การใช้เทคโนโลยีและการเปลี่ยนอาชีพที่ต้อง เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ แคนาดามุ่งสร้างทักษะที่จำเป็น (Learning Need) เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ลักษณะการทำงานในอนาคต สำหรับการเปลี่ยนอาชีพที่อาจเกิดขึ้นจากการพึ่งพาเทคโนโลยี มากกว่ากำลังแรงงาน เพื่อให้ประชากรสามารถเปลี่ยนงานและทำงานเพื่อการดำรงชีวิตได้ อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดนโยบายการเรียนรู้แห่งชาติ

นอกจากนี้ ยังกำหนดนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นับเป็นนโยบายสำคัญของชาติ โดยออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีกรอบทิศทางการปฏิบัติที่ชัดเจน การจัดการศึกษายึดหลักการในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและถือว่าเป็นสิทธิ์ของทุกคนที่จะเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ได้อย่างสะดวก แคนาดาเป็นประเทศที่ไม่มีการวางระบบการศึกษาแห่งชาติ แนวนโยบายด้านการศึกษาของแต่ละรัฐจะถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหารในท้องถิ่นแคนาดา โดยมีเป้าหมายมุ่งให้ทุกคนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ในทุกช่วงชีวิตตามความต้องการของแต่ละบุคคลในรูปแบบที่หลากหลาย ปลูกฝังนิสัยการรักการเรียนรู้ นำการเรียนรู้เข้าสู่วิถีชีวิตผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตเพื่อสร้าง “วัฒนธรรมการเรียนรู้” ให้แรงงานได้พัฒนาทักษะและความรู้ความสามารถ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวิชาการสมัยใหม่

การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

แคนาดายึดหลักการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจัดการศึกษาเอง ส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเป็นเครื่องมือให้ประชาชนได้เข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ ซึ่งเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ กับบ้าน โรงเรียน สถาบันทางการศึกษา สถานประกอบการภาคอุตสาหกรรม และชุมชน อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการศึกษาด้วยการสนับสนุนเครื่องมือ ทุนสนับสนุน และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสังคมและการจ้างงาน โดยให้การสนับสนุนทุนเยาวชนและผู้ใหญ่ด้านการศึกษา การฝึกอบรม และการสนับสนุนด้านการเงินเพื่อให้ตรงกับตลาดแรงงานและอาชีพที่ต้องการ

การติดตามและประเมินผลนโยบาย

การติดตามและประเมินผลนโยบายพิจารณาจากประชากรกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ดังนี้ ประชากรวัยเรียน พิจารณาจากจำนวนผู้สำเร็จการศึกษา ความสามารถในการอ่าน ความสามารถทางวิทยาศาสตร์และการคำนวณ ในวัยแรงงาน ประเทศแคนาดามีประชากรผู้ใหญ่ทำงานในสัดส่วนที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับอัตราเฉลี่ยของประเทศพัฒนาแล้วในกลุ่ม OECD ปี ค.ศ. 2017 ตลอดจนมีมหาวิทยาลัยที่ถูกจัดอันดับให้มีคุณภาพสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก ทั้งนี้ แคนาดาให้ความสำคัญในประเด็นความทั่วถึงและเท่าเทียมเป็นเป้าหมายของชุมชน ซึ่งเป็นวิถีของการคิดและการกระทำที่เปิดให้ทุกคนรู้สึกว่าตนเองได้รับการยอมรับ มีคุณค่า และปลอดภัย โดยปรับตนเองตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก แม้ว่าแต่ละรัฐของแคนาดาจะมีแนวนโยบายด้านการศึกษาของตนเอง แต่ยึดหลักการแห่งความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งยึดถือปฏิบัติโดยไม่เลือกฐานะทำให้ทุกคนในประเทศแคนาดาได้รับการศึกษาระดับเดียวกันกับคนท้องถิ่นในประเทศ

ประเทศญี่ปุ่น

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเทศญี่ปุ่น ให้ความสำคัญกับการศึกษานอกโรงเรียนและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก เพราะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศญี่ปุ่นเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนองวัยทำงาน การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาทักษะและฝีมือของพนักงาน เพื่อทำงานในสถานประกอบการและเพื่อการหางานใหม่ จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า นิยามของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศญี่ปุ่นนั้น ตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ชำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม สร้างให้ประชาชนเป็นผู้มีศักยภาพในการทำงาน ทั้งยังทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข เป็นผู้มีจิตใจอาสาพร้อมช่วยเหลือผู้อื่น ส่งเสริมให้ประชาชนใช้เวลาในชีวิตอย่างมีความหมาย และปลูกฝังให้ประชาชนมีคุณค่าในตนเอง (OECD, 2015b)

2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่ส่งเสริมให้ประชาชนของประเทศมีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยใช้กฎหมายเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินการ คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Promotion Act) (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2557) ดังนี้

จุดมุ่งหมาย

มาตรา 1 จากสถานการณ์ที่ประชาชนมีความต้องการโอกาสเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง พระราชบัญญัตินี้จึงตราขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดระบบการผลักดัน และอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นโดยองค์กรระดับจังหวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กำหนดมาตรการสนับสนุนการสร้างโอกาสเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น มาตรการในการกำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับจังหวัดเพื่อกำหนดระบบการผลักดันนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

การพิจารณานโยบาย

มาตรา 2 การดำเนินการตามนโยบายเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รัฐบาลและองค์กรระดับท้องถิ่น จะต้องคำนึงถึงความต้องการการเรียนรู้อันเกิดจากประชาชนและดำเนินการให้เกิดผลสัมฤทธิ์โดยการประสานกับนโยบายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอื่น ๆ ที่ต้องการ เพื่อการพัฒนาและยกระดับความสามารถในการประกอบวิชาชีพ หรือคุณภาพสังคม

มาตรา 3 คณะกรรมการการศึกษาจังหวัด ต้องกำหนดระบบที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมประสานความร่วมมือ และดูแลให้มีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

(1) การรวบรวม จัดเก็บ และถ่ายทอดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโอกาสในการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน รวมไปถึงพลศึกษา (ซึ่งในวรรคนี้จะเรียกว่า “การเรียนรู้”)

(2) การตรวจสอบ วิจัย ความต้องการในการเรียนรู้ และการประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของประชาชน

(3) การพัฒนาวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในท้องถิ่น

(4) การฝึกอบรมผู้นำ และที่ปรึกษา เกี่ยวกับการเรียนรู้ของประชาชน

(5) ให้ข้อมูล คำปรึกษา และความช่วยเหลืออื่น ๆ แก่หน่วยงาน หรือองค์กรเกี่ยวกับการศึกษาในโรงเรียน และศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรดังกล่าว

(6) ดำเนินการอื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อเปิดโอกาสในการเรียนรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เช่น การเปิดหลักสูตรสำหรับการศึกษานอกโรงเรียน หรืออื่น ๆ นอกเหนือจากที่ระบุไว้ข้างต้น

การที่จะดำเนินการในวรรคต้น คณะกรรมการการศึกษาจังหวัด จะต้องดำเนินการประสานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงาน หรือองค์กรอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มาตรฐานเกี่ยวกับการกำหนดระบบหลักต้น ของหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นโดยองค์กรระดับจังหวัด

มาตรา 4 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นผู้กำหนดมาตรฐานที่พึงประสงค์เกี่ยวกับการดำเนินการของคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด เพื่อกำหนดระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามที่ตราไว้ในมาตรา 3 วรรคหนึ่ง

การกำหนดมาตรฐานตามวรรคต้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จะต้องถามความเห็นจากผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี หรือที่ได้รับแต่งตั้งจากสภา หรืออื่น ๆ (“สภา หรืออื่น ๆ” หมายถึง องค์กรที่กำหนดไว้ในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติองค์กรรัฐบาล พระราชบัญญัติฉบับที่ 120 พุทธศักราช 2491) และในกรณีที่จะเปลี่ยนแปลงมาตรฐานก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

แนวคิดพื้นฐานของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน

มาตรา 5 องค์กรปกครองส่วนจังหวัด สามารถกำหนดแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างโอกาสการเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน (รวมถึงพลศึกษา) และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่หลากหลายอย่างครบวงจร

โดยใช้ประโยชน์จากศักยภาพของภาคเอกชนร่วมด้วย (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “แนวคิดพื้นฐาน”) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชนในเขตเฉพาะและชุมชนใกล้เคียง

แนวคิดพื้นฐาน ให้กำหนดในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) เรื่องที่เกี่ยวกับนโยบายการเสนอโอกาสที่หลากหลายตามที่กำหนดในวรรคต้นอย่างครบวงจร (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต”)
- (2) เรื่องที่เกี่ยวกับการกำหนดเขตพื้นที่ชุมชน ตามที่กำหนดในวรรคต้น
- (3) เรื่องพื้นฐานที่เกี่ยวกับประเภทและเนื้อหา ของโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่จำเป็นต้องมีการเสนออย่างครบวงจร (รวมถึงที่มีการเสนอโดยภาคเอกชน)
- (4) เรื่องที่เกี่ยวกับผู้บริหาร และการบริหารที่จำเป็นต่อการสร้างโอกาสอย่างครบวงจรในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนที่ได้กำหนดไว้ในวรรคต้น ซึ่งได้กำหนดไว้ในประกาศคณะรัฐมนตรี เช่น การอำนวยความสะดวกแก่การสนับสนุนทางการเงิน และอื่น ๆ ต่อภาคเอกชนที่กำหนดไว้ (3) และอื่น ๆ เป็นต้น
- (5) เรื่องอื่น ๆ ที่สำคัญต่อการเสนอโอกาสอย่างครบวงจรในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กรณีที่ต้องครุปกครองส่วนจังหวัดจะกำหนดแนวคิดพื้นฐาน กำหนดให้ต้องมีการประชุมกับเขตเทศบาลที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการ

กรณีที่ต้องครุปกครองส่วนจังหวัดจะกำหนดแนวคิดพื้นฐาน หลังจากได้ประชุมกับเขตเทศบาลที่เกี่ยวข้องตามวรรคต้นแล้ว จึงจะสามารถเข้าประชุมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมได้

เมื่อได้มีการประชุมตามที่กำหนดไว้ในวรรคสี่แล้ว ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมพิจารณาแนวคิดพื้นฐานที่กำหนดโดยองค์การปกครองส่วนจังหวัดนั้น ๆ ว่าตรงกับข้อต่อไปนี้หรือไม่

- (1) ชุมชนที่ระบุในแนวคิดพื้นฐานนั้น ๆ เป็นชุมชนที่เหมาะสมกับการเสนอโอกาสอย่างครบวงจรในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งมุมมองจากสภาพสังคม ธรรมชาติ และการคมนาคม และไม่มีโอกาสสูงอย่างยิ่งในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งได้กำหนดไว้ในประกาศคณะรัฐมนตรี
- (2) การสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างครบวงจรที่ระบุในแนวคิดพื้นฐานนั้น ๆ ต้องตอบสนองต่อความต้องการโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ และชุมชนโดยรอบ
- (3) กรณีอื่น ๆ ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม พิจารณาเห็นว่า เป็นไปตามเกณฑ์เพื่อการตัดสินใจตามที่กำหนดไว้ในวรรคต่อไป (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “เกณฑ์การตัดสินใจ”)

กรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม จะพิจารณาตัดสินแนวคิดพื้นฐานตามวรรคต้น จะต้องประชุมกับหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และต้องรับฟังความคิดเห็นจากสภาหรืออื่น ๆ ตามมาตรา 4 วรรคสอง ในกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ต้องขอความเห็นจากสภาโครงสร้างอุตสาหกรรม และเมื่อพิจารณาตัดสินว่าตรงกับข้อที่กำหนดไว้ในวรรคต้น จะต้องแจ้งต่อองค์กรปกครองส่วนจังหวัดโดยเร็ว

การดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐาน

มาตรา 8 องค์กรปกครองส่วนจังหวัด จะต้องสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างครบวงจร โดยใช้ประโยชน์จากศักยภาพของเอกชนร่วมด้วย โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบตามแนวคิดพื้นฐาน เพื่อการส่งเสริมให้การดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐานเป็นไปโดยสะดวกเรียบร้อย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จะต้องขอความร่วมมือจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกโรงเรียน และองค์กรที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์ เพื่อการบริการให้ยืมข้อมูลแก่องค์กรท้องถิ่นหรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีการร้องขอ เพื่อการส่งเสริมให้การดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐานเป็นไปโดยสะดวกเรียบร้อย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม จะต้องขอความร่วมมือเพื่อการสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต และความร่วมมือที่จำเป็นอื่น ๆ จากสภาหอการค้าและอุตสาหกรรม หอการค้า และสมาชิก เพื่อเป็นการส่งเสริมให้การจัดและการดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐานเป็นไปโดยเรียบร้อย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมจะต้องให้คำแนะนำ ชี้แนะ หรือการช่วยเหลืออื่น ๆ แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

นอกจากที่กำหนดไว้ในวรรคสอง ถึงวรรคสี่ แล้ว จะต้องมีการประสานและร่วมมือระหว่าง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐานเป็นไปโดยสะดวกเรียบร้อย

สภาการเรียนรู้ตลอดชีวิตจังหวัด

มาตรา 10 องค์กรบริหารส่วนจังหวัด สามารถจัดตั้งสภาการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า “สภาจังหวัด”) ขึ้นได้

สภาจังหวัด มีหน้าที่ตรวจสอบ ตัดสิน เกี่ยวกับการดำเนินการของจังหวัดนั้น ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการส่งเสริมนโยบายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เมื่อมีการยื่นคำร้องขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด หรือผู้ว่าราชการจังหวัด

สภาจังหวัด สามารถให้ข้อเสนอแนะแก่คณะกรรมการการศึกษาจังหวัด หรือผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น ในประเด็นที่เห็นว่าจำเป็นเกี่ยวกับเรื่องที่กำหนดไว้ในวรรคต้นได้

ระบบความร่วมมือกับเทศบาล

มาตรา 11 องค์การปกครองระดับเทศบาล (รวมทั้งเขตพิเศษ) จะต้องกำหนดระบบการประสานและให้ความร่วมมือแก่องค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษา 5.0 ของสังคมญี่ปุ่น

กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประเทศญี่ปุ่นได้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นหลักสูตรไปสู่สังคม ในปีพ.ศ. 2560 รัฐ (ส่วนกลาง) จัดทำแผนขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาขั้น เพื่อให้รัฐบาลส่วนท้องถิ่นทุกระดับและเทศบาลนำแผนส่วนกลางไปจัดทำแผนตามบริบทของตน ปัจจุบันใช้แผนฉบับที่ 3 ซึ่งเป็นแผนที่ชัดเจนและน่าสนใจที่สุด เพราะเป็นแผนที่ชี้ทิศทางอนาคตญี่ปุ่น โดยรัฐบาลคาดหวังให้ญี่ปุ่นเป็นสังคม 5.0 (society 5.0) ที่มุ่งเน้น “IOT” (Internet of Things) หมายถึง การที่ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเชื่อมโยงสู่โลกอินเทอร์เน็ต แผนการศึกษาฉบับนี้จึงส่งเสริมให้ชาวญี่ปุ่นพยายามพัฒนาความรู้และสมรรถนะของตนเองให้ตอบสนองต่อยุคสังคม 5.0 และเพื่อให้เกิดภาพในอนาคตดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการฯ จึงได้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็น “หลักสูตรไปสู่สังคม” หลักสูตรใหม่นี้ประกอบด้วย เป้าหมายการพัฒนาคน 3 ข้อ ได้แก่ 1) ให้ทุกคนมีความรู้และทักษะในการทำงานประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้ 2) ให้นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติโดยปลูกฝังให้เด็กมีความสามารถในการคิด ตัดสินใจ และแสดงความคิดเห็น 3) ให้มีการเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสังคม ให้กินดีอยู่ดี สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ ดังนั้น ในแผนการศึกษาใหม่นี้ทุกหน่วยงานจึงต้องร่วมมือกัน มีการประสานเชื่อมโยงกันมากขึ้นเพื่อลดช่องว่างการเรียนรู้ระหว่างชั้น แผนฉบับที่ 3 ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นสังคมผู้สูงอายุเต็มรูปแบบ คือ มีประชากรผู้สูงอายุ 65 ปี ขึ้นไปถึงร้อยละ 27.2 (สถิติ ณ ตุลาคม 2017) “สังคม 5.0” มุ่งเน้นชีวิตของคนให้ยืนยาวถึง 100 ปี โดยกำหนดคำว่า “Centenarian” หรือ “ยุคของชีวิตหนึ่งร้อยปี” ดังนั้น หน่วยงานการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ ไม่ว่าจะอายุเท่าใด หากสุขภาพยังดีอยู่ก็สามารถที่จะเรียนรู้ได้ โดยรัฐต้องพยายามจัดการศึกษาให้แก่ผู้สูงอายุในรูปแบบต่าง ๆ ให้มากขึ้น (ภัทธินดา พันธุมเสน และ ทาคาโยชิ มากิ, 2563)

ในการรับมือกับการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงวัยและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับลงทุนด้านการศึกษาโดยเฉพาะเด็กเล็กก่อนวัยเรียนจนถึงระดับประถมศึกษา ควบคู่ไปกับการยกระดับการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อเพิ่มทุนมนุษย์และเพิ่มบทบาทของมหาวิทยาลัยในการสร้างนวัตกรรม โดยกำหนดนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาไว้ 4 เรื่องดังนี้

1. พัฒนาความสามารถในการอยู่รอดในสังคมยุคใหม่ให้เป็นผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในโลกที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้
2. พัฒนากำลังคนเพื่อสร้างอนาคต ด้วยการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณค่าของสังคม ผ่านผู้นำในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม
3. สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ที่หลากหลายได้
4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน เพื่อให้ชุมชนเหล่านี้ช่วยกันสร้างคนที่มีคุณภาพที่จะออกไปสร้างสังคมที่ดีขึ้นต่อไป

ญี่ปุ่นตระหนักอยู่เสมอว่าการศึกษาคือตัวกำหนดอนาคตของชาติ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลยุคสมัยใดจึงให้ความสำคัญและเอาใจใส่ต่อการศึกษาของชาติอย่างยิ่งยวด ความน่าทึ่งของญี่ปุ่น คือ เป็นชนชาติแห่งการใฝ่รู้สูง ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันทั้งประเทศ ผู้นำใส่ใจในการศึกษาอย่างยิ่ง (วรินทร์ ววงศ์, 2559) ดังนั้น นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 การจัดทำนโยบายและวางแผนการศึกษาของญี่ปุ่นได้มีการปฏิรูปเพื่อก้าวไปสู่การศึกษาเพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อมุ่งเน้นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ทั้งด้านความรู้ การอยู่ร่วมกันทั้งในชุมชนท้องถิ่นและระดับนานาชาติ รวมถึงมีความสามารถบูรณาการวัฒนธรรมของชาติเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ฉันทนา จันทร์บรรจง, 2553) นโยบายส่งเสริมการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่การศึกษาภาคบังคับเท่านั้น สำหรับการศึกษาอนุกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ก็มีจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตภายในท้องถิ่นโดยภาคประชาสังคมในท้องถิ่นเอง (กัมปนาท บริบูรณ์, 2553) ซึ่งกฎหมายแม่บทการศึกษาถูกปรับปรุงแก้ไข (มาตรา 2) ให้ยึดหลัก 5 ประการ คือ 1) เสริมสร้างความใฝ่รู้ ความมีวัฒนธรรม รู้จักแสวงหาความจริง มีความรู้สึกไวต่อสิ่งต่าง ๆ มีจริยธรรม และมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ 2) พัฒนาความสามารถทุกด้านให้เห็นคุณค่าของคนแต่ละคน ปลุกฝังความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เสริมสร้างความเป็นตัวของตัวเองและความสามารถพึ่งตนเอง เสริมสร้างเจตคติเชิงบวกต่อการทำงานและความสัมพันธ์ของงานกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิต 3) เสริมสร้างค่านิยมเรื่องความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความเสมอภาคระหว่างเพศชายหญิง ความเคารพและร่วมมือกัน มุ่งมั่นทำงานและมีจิตสาธารณะ เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคม 4) เสริมสร้างความรักชีวิต การเอาใจใส่ธรรมชาติและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม 5) เสริมสร้าง ความเคารพรักประเพณี วัฒนธรรมญี่ปุ่น รักชาติและถิ่นกำเนิด เคารพประเพณี วัฒนธรรมของประเทศอื่น ๆ ปราศรณาสันติสุขของโลก และต้องการช่วยพัฒนาประชาคมนานาชาติ จากกฎหมายแม่บทการศึกษาได้บัญญัติจุดมุ่งหมายการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นไว้ 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาคนให้มีความเฉลียวฉลาด มีคุณธรรม และมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่แข็งแรงอย่างสมดุล สามารถพึ่งตนเอง และรู้จักแสวงหาสัจการแห่งตน (self actualization) ได้ตลอดชีวิต 2) เพื่อพัฒนาพลเมืองที่เคารพ

และรับผิดชอบต่อหน้าที่ทางสังคม และมีจิตอาสาที่จะร่วมสร้างสรรค์สังคมและประเทศชาติ และ 3) เพื่อพัฒนาคนญี่ปุ่นที่มีส่วนร่วมในสังคมนานาชาติ มีความเคารพรักประเพณีและวัฒนธรรมญี่ปุ่น เช่นเดียวกับประเพณีและวัฒนธรรมของประเทศอื่น ๆ (ฉันทนา จันท์บรรจง และคณะ, 2559; ฉันทนา จันท์บรรจง, 2553) ฉะนั้น ทิศทางการดำเนินนโยบายการศึกษาของญี่ปุ่นคือ การลงทุนสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถด้านภาษาอังกฤษ โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้โครงการ Super Science High School (SSH) เพื่อพัฒนาความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ระดับโรงเรียน การสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้เป็นพลโลกที่มีคุณภาพผู้นำ มีความรู้ ความเข้าใจในปัญหาสังคม มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสามารถในการสื่อสารและเข้าร่วม กิจกรรมในระดับนานาชาติ ภายใต้โครงการ Super Global High School (SGH) นอกจากนี้ ยังมีโครงการ Super Global University เพื่อแบ่งกลุ่มมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน เพื่อสร้างนวัตกรรมที่แข่งขันได้ในระดับนานาชาติ และนโยบายลดจำนวนนักศึกษาสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐเพื่อผลิตนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับ อุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (วรินทร์ ววงค์, 2559)

รัฐบาลญี่ปุ่นได้เชิญให้ผู้เชี่ยวชาญจากองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือ OECD มาประเมินผลการปฏิรูปและจัดทำข้อเสนอสำหรับการดำเนินการในระยะต่อไป โดยข้อเสนอมี 5 ประเด็นด้วยกัน ดังนี้ (เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว, 2562)

1. การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนรู้ในช่วงปี 2563 - 2565 ควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนใน 3 ด้านด้วยกัน คือ 1) การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 2) การสร้างความรู้และทักษะเชิงเทคนิคที่จำเป็นต่อการทำงาน และ 3) การสร้างทักษะในการคิด ตัดสินใจ แสดงความคิดเห็น รวมถึงต้องมีระบบการประเมินผลที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว

2. ปฏิรูประบบการสร้างครู ให้ครูสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตการทำงาน เพื่อให้มีทักษะและความรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ต้องมีการปรับแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษา การประเมินผลการทำงานของครู ควรลดภาระการทำงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอน เพื่อให้สามารถใช้เวลาในการเตรียมการสอนและการพัฒนาตนเอง

3. ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและเข้มแข็งระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมเหมือนกับที่ประเทศญี่ปุ่นดำเนินการอยู่แล้ว โดยให้ความสำคัญ การลดภาระการทำงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนของครู ควบคู่ไปกับการเพิ่มบทบาทของชุมชน ในฐานะของพันธมิตรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

4. ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคด้วยเครื่องมือทางการเงิน เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการเรียนของครอบครัวด้วยการให้เงินอุดหนุนสำหรับเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เงินช่วยเหลือค่าใช้จ่าย รวมถึงการให้เงินสนับสนุนเพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสได้เรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับ

5. ปรับบทบาทของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยทำงานและผู้สูงวัย รวมถึงควรมีแนวทางในการคัดเลือกผู้เข้ามาเรียนต่อที่เหมาะสมกับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสถานศึกษาด้วย

3. ระบบการศึกษา

ประเทศญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างชาติมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อสร้างชาติ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นได้ประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างรุนแรง รัฐบาลจะดำเนินนโยบายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างมูลค่าของสินค้า โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนาสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีมูลค่า การจะสร้างเทคโนโลยีได้นั้น จำเป็นที่จะต้องสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีฝีมือก่อน ญี่ปุ่นมองว่าการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีความสามารถสูงก็เหมือนการสร้างเครื่องมือการผลิตที่มีคุณภาพสูงเช่นกัน ญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับนโยบายทางการศึกษาเพื่อสร้างทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพทั้งทางด้านวิชาการและระเบียบวินัย โดยอาศัยระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุนมนุษย์ การปฏิรูปการศึกษาครั้งต่อมาของญี่ปุ่นเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1980 จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษานี้ขึ้นเพื่อให้ชาวญี่ปุ่นมีความเป็นสากล มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายและมีศักยภาพในการใช้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ไม่เน้นการพัฒนาให้เป็นคนในรูปแบบเดียวกัน เมื่อช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และในการปฏิรูปการศึกษาล่าสุดในปี ค.ศ. 2018 ญี่ปุ่นได้ตระหนักถึงการเตรียมพลเมืองเข้าสู่ปี 2030 อย่างมีความสุข ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นได้จัดการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

การศึกษาของญี่ปุ่นแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

1) การศึกษาระดับต้น แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

- 1.1) ชั้นอนุบาล เริ่มเข้าศึกษาตั้งแต่อายุ 3 ปีไปจนถึงอายุ 5 ปี
- 1.2) ชั้นประถมศึกษา 1 - 6 ตั้งแต่อายุ 6 ปีไปจนถึง 12 ปีโดยประมาณ

2) การศึกษาระดับกลาง แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

- 2.1) ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี
- 2.2) ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและวิทยาลัยอาชีวศึกษา 3 ปี

3) การศึกษาระดับสูง ได้แก่ มหาวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยเทคนิค และวิทยาลัยอาชีวศึกษา

ตารางที่ 4.2 แสดงระดับการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น

ปี	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
ระดับ	การศึกษาระดับต้น						การศึกษาระดับกลาง						การศึกษาระดับสูง								
ระดับชั้น	อนุบาล	ประถมศึกษา				มัธยมศึกษาตอนต้น			มัธยมศึกษาตอนปลาย			อุดมศึกษา									
											อาชีวศึกษา		อนุปริญญา วิทยาลัยเทคนิค หรือวิทยาลัยอาชีวศึกษา								

ระบบการศึกษาประกอบด้วยการศึกษาในระดับประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และอุดมศึกษา ระดับปริญญาตรี 4 ปี และระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตั้งแต่ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น กล่าวคือ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนับว่าจบการศึกษาภาคบังคับ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาพิเศษเริ่มจากประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับเด็กพิการทางสายตา ทางหู โดยจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับสำหรับเด็กพิการทางสายตา ทางหู ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 มาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง

การจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้นของประเทศญี่ปุ่น มีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

1) **ระดับปฐมวัย** จัดในศูนย์ดูแลเด็กและโรงเรียนอนุบาล โดยการศึกษาในศูนย์ดูแลเด็กเป็นสวัสดิการทางสังคม รับเด็กตั้งแต่อายุ 3 ถึง 6 ปี อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุข ส่วนโรงเรียนอนุบาลอาจจะจัดแบบ 1, 2 หรือ 3 ปี ตั้งแต่เด็กมีอายุ 3 ถึง 6 ขวบ ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการฯ

2) **ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น** เป็นการศึกษาภาคบังคับ กำหนดให้รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารจัดการ โดยใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการฯ จัดการด้านบุคลากร อาคาร สถานที่ สื่อและอุปกรณ์การศึกษา ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กฎหมายและกฎกระทรวงกำหนด เป็นการศึกษาแบบให้เปล่า ให้ตำราเรียนฟรีทั้งเด็กในโรงเรียนของรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน

3) **ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย** แบ่งออกเป็นสายสามัญและสายอาชีพและแบบผสม (Comprehensive Courses) นอกจากนี้ มีวิทยาลัยเทคนิค มีโรงเรียนฝึกอบรมเฉพาะด้าน (Special Training Schools) และ โรงเรียนเบ็ดเตล็ด (Miscellaneous Schools) ฝึกอาชีพหรือสอนวิชาการ

4) **ระดับอุดมศึกษา** มีมหาวิทยาลัย วิทยาลัยทั่วไป วิทยาลัยเทคนิค จัดการโดยรัฐบาลกลาง รัฐบาลส่วนท้องถิ่น และเอกชน

จากสถิติพบว่า ประชากรชาวญี่ปุ่นจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับวิทยาลัยอาชีวศึกษาสูงถึงร้อยละ 97 โดยประมาณร้อยละ 25 เลือกเข้าศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษา การเข้าศึกษาต่อในการศึกษาระดับสูง คือ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง จะมีการแข่งขันสูงมาก กระบวนการสอบมุ่งเน้นความจำในบทเรียน ใครที่สามารถจำบทเรียนได้มาก จะทำคะแนนได้ดี ซึ่งในขณะนี้ กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กำลังให้ความสำคัญในการปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการสอบคัดเลือก เพราะเมื่อผู้ที่เข้าเรียนได้ในมหาวิทยาลัยชั้นดีของญี่ปุ่น เป็นผู้ที่สอบได้คะแนนดีจากการทำข้อสอบประเภทความจำ ทำให้ขาดความคิดสร้างสรรค์และการมองโลกอย่างรอบด้าน

ปัจจุบัน ญี่ปุ่นได้ดำเนินการปรับหลักสูตรการศึกษาใหม่ เพื่อเตรียมพร้อมให้ประชากรทุกคนเข้าสู่ปี ค.ศ. 2030 อย่างมีความสุขและสามารถทันต่อเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากรายงานขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development) กล่าวว่า เด็กที่เริ่มเข้าเรียนในปี ค.ศ. 2018 จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ในปี ค.ศ. 2030 การเตรียมความพร้อมให้เด็กในวันนี้ คือ การเตรียมให้พวกเขา มีชีวิตที่ดีได้ในวันที่เขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่

4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตของญี่ปุ่น สนับสนุนให้คนเกิดการเรียนรู้ในทุกช่วงอายุ ทุกช่วงวัย และตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิต เนื้อหาที่รัฐบาลสนับสนุนนั้น มีความครอบคลุมหลายด้าน เช่น ด้านการประกอบอาชีพ การพัฒนาตนเอง การดูแลสุขภาพ การเลี้ยงดูเด็ก งานอดิเรก ประเภทต่าง ๆ การเล่นกีฬา นันทนาการ ภาษาต่างประเทศ การพัฒนาตนเองเพื่อทำงานจิตอาสา และวัฒนธรรม เป็นต้น การเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นเสมือนส่วนเติมเต็มในชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า

การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศญี่ปุ่นนั้น แบ่งออกเป็นการจัดการจากส่วนกลาง และการจัดการในส่วนท้องถิ่น ด้วยเนื้อหาหลักครอบคลุมการใช้ชีวิต วัฒนธรรม งานอดิเรก กีฬา และนันทนาการ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

ส่วนกลาง

1) กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology) จะเป็นองค์กรหลักของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบงานการศึกษา มีอำนาจพัฒนา กำหนดนโยบาย ดำเนินงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตลอดชีวิต ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้างสมุด ฯลฯ

2) กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จะดำเนินโครงการต่าง ๆ ตามที่นโยบายกำหนดไว้ โดยร่วมกับกระทรวงต่าง ๆ เช่น ด้านแรงงานร่วมกับกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม (Ministry of Economy, Trade and Industry) ดำเนินโครงการฝึกอบรมทักษะให้เจ้าของสถานประกอบการธุรกิจขนาดย่อม ระบบสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม (Subsidy System for Education and Training) อันเป็นส่วนหนึ่งของการประกันการจ้างงานแก่คนงานให้คนงานมีโอกาพัฒนาทักษะและศักยภาพการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ด้านสาธารณสุขกำหนดนโยบายส่งเสริมการรณรงค์ การสร้างสุขภาพแห่งชาติสำหรับศตวรรษที่ 21 (The National Health Building Campaign for the 21st Century) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้ดำเนินการจัดระบบเครือข่ายข่าวสารทางการศึกษาและการสื่อสาร (Educational Information and Communication Network System “el-Net”) เพื่อขยายโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดวิธีการที่ง่ายแก่ประชาชนให้สามารถเข้าถึงข้อมูลทางการศึกษาได้ตลอดเวลา

3) รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4) สภากการศึกษาส่วนกลาง (Central Council for Education) จะเป็นหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการจัดสาขาการเรียนรู้ที่จะจัดกลุ่มเป้าหมาย ต้นทุน แหล่งเงิน ทั้งนี้ ให้มีกลไกเพื่อมั่นใจในประสิทธิภาพการดำเนินงาน การประเมินสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานแห่งชาติ โดยมีการกำกับ ประเมิน และการประกันคุณภาพการศึกษาที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

5) กรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Department for Lifelong Learning) และสถาบันวิจัยทางการศึกษา (National Institute for Educational Research) เป็นหน่วยงานสนับสนุนให้จัดทำวิจัย แสวงหานวัตกรรมใหม่ ๆ และผลงานดีเด่นด้านการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยศึกษาแนวโน้มการจัดการเรียนรู้ผู้ใหญ่เพื่อสามารถตัดสินใจด้านนโยบายทางการศึกษาสำหรับอนาคตได้ถูกต้อง

ส่วนท้องถิ่น

1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (โคมินกัง) จะทำหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนในชุมชนตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ และกำลังพัฒนาให้เป็น ศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต กรณีตัวอย่างเมืองคิมิซึ (Kimitsu City) ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตลอดชีวิตเมืองคิมิซึ (Kimitsu City Lifelong Learning Community Centre) ขึ้นตรงกับกระทรวงศึกษาธิการฯ ประเทศญี่ปุ่น มีหน้าที่กำกับดูแล ตรวจสอบ ติดตาม ให้คำแนะนำด้านวิชาการแก่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (โคมินกัง) 7 แห่ง ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2 แห่ง ที่อยู่ในเมืองคิมิซึ ซึ่งเป็นหน่วยงานท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตลอดชีวิตแห่งนี้ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็นอาคารทันสมัย มีห้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเภทต่าง ๆ เช่น กิจกรรมฝึกร้องเพลงของผู้สูงอายุ การฝึกเล่นโปราณของญี่ปุ่น ห้องฝึกเล่นเกมสำหรับเด็กเล็ก ห้องฝึกวาดภาพศิลปะ ฯลฯ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขนาดต่าง ๆ

จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเก่าแก่ Yaehara Kominkan มีอาคาร 8 เหลี่ยม มีห้องว่างสำหรับจัดกิจกรรมตามความต้องการของผู้เรียน เช่น กีฬาป้องกันตัวของญี่ปุ่น การฝึกต่อกลอนด้วยบัตร คล้ายไพ่จนกระทั่งออกของเงิน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขนาดเล็ก Koito Kominkan ใกล้เขตภูเขาจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มเป้าหมายประเภทต่าง ๆ เช่น เด็กประถมศึกษาฝึกทำอาหาร ขนมประเภทต่าง ๆ โดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ ทำข้อตกลงกับโรงเรียนในการจัดส่งเด็กมาฝึกทำอาหารขนมเดือนละครั้ง ในวันอาทิตย์ เวลา 9.00 – 12.00 น. บางครั้งผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาสาสมัครเป็นวิทยากรด้วย เรียก Challenged School ทำให้เด็กรู้จักผู้อาวุโสในชุมชน เด็ก ๆ ต่างโรงเรียนได้รู้จักกันเองมากขึ้น สำหรับผู้ใหญ่ ฝึกทำอาหาร เพื่อเป็นอาชีพเสริม เด็กและผู้ใหญ่ ในท้องถิ่นสามารถเล่นกีฬาในสนามใกล้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2) แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น สนามกีฬา พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ฯลฯ จะเป็นหน่วยงานเครือข่ายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชื่อมโยงกัน และหลากหลายสามารถสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ ซึ่งพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และประชาชนเองก็สามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

กล่าวโดยสรุปคือ ญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก ดังที่เห็นจากการจัดการทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ให้ได้รับการศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัย และความสนใจของแต่ละบุคคล

5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร

โครงสร้างระบบบริหารการศึกษาของญี่ปุ่น แบ่งเป็นส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ในส่วนท้องถิ่นนั้น แบ่งออกเป็นระดับจังหวัด (สูงกว่าเทศบาล) และระดับเทศบาล สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

1) ระบบบริหารการศึกษาโดยส่วนกลาง มีกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รับผิดชอบการดำเนินงานตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อำนาจหน้าที่ที่สำคัญแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ

1.1) ด้านการบริหารการศึกษาโดยภาพรวม สรรวจและวางแผนส่งเสริมการศึกษา วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และจัดพิมพ์เอกสารต่าง ๆ เชิงเทคนิคเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

1.2) ด้านการศึกษาในระบบโรงเรียนวางแผน ส่งเสริม และให้คำแนะนำปริญาระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยกำหนดมาตรฐานการศึกษาและมัธยมศึกษา และกำหนดหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (เป็นหลักสูตรแกนกลาง เรียกว่า Course of Study) อนุมัติตำราเรียน แจกตำราเรียนแบบให้เปล่ากับโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น

(ภาคบังคับ) ทั้งโรงเรียนของรัฐและเอกชน เน้นแนะและนิเทศการจัดการของมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยเทคนิค

1.3) ด้านการบริหารการศึกษาในระดับท้องถิ่น วางแผนที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การศึกษาในระดับท้องถิ่น เน้นแนะให้คำแนะนำ และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดองค์การ และการจัดการของการบริหารการศึกษาในระดับท้องถิ่น

1.4) ด้านการบริหารการศึกษานานาชาติ การแลกเปลี่ยนการศึกษาระหว่างประเทศ ความร่วมมือระหว่างประเทศ การศึกษาของเด็กญี่ปุ่นที่กลับจากต่างประเทศ การศึกษาสำหรับ ชาวต่างชาติในญี่ปุ่น

1.5) ด้านการจัดองค์การภายในของกระทรวงศึกษาธิการฯ

2) ระบบบริหารการศึกษาโดยส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

2.1) ในระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการและคณะกรรมการการศึกษาจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ การบริหารการศึกษา

2.2) ระดับเทศบาลมีนายกเทศมนตรีและคณะกรรมการการศึกษาเทศบาลรับผิดชอบ ในแต่ละระดับมีคณะกรรมการของท้องถิ่นหลายคณะ (Local Assemblies) เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการศึกษา

6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รัฐบาลญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทในการสร้างอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ ตลอดชีวิต โดยสนับสนุนงบประมาณ กำหนดบทบาทชัดเจนในพระราชบัญญัติพื้นฐานว่าด้วย การศึกษาและการศึกษาเพื่อสังคม (Education and Social Education) โดยกำหนดมาตรฐาน การดำเนินงาน คุณสมบัติและคุณวุฒิของบุคลากร การจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อช่วยให้สตรีชนบทมีสถานภาพที่ดีขึ้น ช่วยให้มีสุขอนามัยที่ดี และเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษา มีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

1) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา ซึ่งจะเปิดสอนภาคสมทบหรือเรียนทาง ไปรษณีย์ เรียนทางไกลและมหาวิทยาลัยทางอากาศ (University of the Air) สำหรับกลุ่มเป้าหมาย ผู้เรียนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ประชาชนที่ทำงานเต็มเวลา กลุ่มแม่บ้าน คนทำงานครึ่งเวลา บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยใช้โทรศัพท์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต เป็นสื่อการเรียน การสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้เมื่อต้องการและเข้าถึงการศึกษาได้จากทุกที่

2) หลักสูตรวิชาชีพ จะจัดให้กับเยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไปเรียนต่อ และประชาชนทั่วไป เข้าฝึกอบรมวิชาชีพด้านช่างและวิชาชีพอื่น ๆ เช่น ด้านธุรกิจ เทคโนโลยีสาขาต่าง ๆ เป็นต้น โดยใช้เวลาเรียน 3 เดือน ถึง 1 ปี นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่บริษัทฝึกอบรม ให้กับพนักงานของตน แต่บริษัทขนาดกลางและเล็กต้องการการชี้แนะจากภาครัฐ สถาบันฝึกอบรม

วิชาชีพของรัฐ ทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องจัดฝึกอบรมวิชาชีพแก่ประชาชน ซึ่งจัดโดยหน่วยงานของกระทรวงแรงงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

3) โปรแกรมกิจกรรมด้านศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการ จัดสอนรายวิชาต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการแก่ผู้สนใจทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่จัดโดยองค์กรในชุมชน

4) โปรแกรมส่งเสริมการศึกษาเพื่อสังคม จัดในลักษณะของการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น กิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เยาวชน ศูนย์เด็ก ศูนย์การศึกษาสตรี ศูนย์โสตทัศนศึกษา ซึ่งจัดโดยเทศบาลนคร/เมือง องค์กรเอกชน ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) หลายแห่งได้ออกแบบให้เป็นศูนย์พักพิง หากเกิดพิบัติภัยธรรมชาติ เพื่อสามารถจัดกิจกรรมฝึกอบรม และให้ประชาชนอยู่อาศัยชั่วคราวได้

7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

เป็นที่รู้กันดีอยู่แล้วว่าการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีประสิทธิภาพสูงในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในเอเชียแปซิฟิก ญี่ปุ่นครองตำแหน่งสัดส่วนการพึ่งพากับประชากรมีอายุเฉลี่ยสูงที่สุดในโลก และมีการเตรียมการการศึกษาและทักษะสำหรับผู้สูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) ดีที่สุดในโลก นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังมีอัตราการงานที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาสูงที่สุดในโลก จากรายงานของ World Economic Forum (2015) ดัชนี Human Capital Index 2015 จากรายงานฉบับเดียวกันนี้ ยังระบุว่า ญี่ปุ่นมีอัตราการจบการศึกษา ภาคบังคับระดับมหาวิทยาลัย และเข้ารับความรู้จากการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากที่สุดในกลุ่มประเทศเอเชียแปซิฟิก ทั้งช่วงอายุ 25 - 34 ปี และ 55 - 64 ปี จึงแสดงให้เห็นว่า การศึกษาของญี่ปุ่นนั้น มีประสิทธิภาพมากในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก

ผลการสอบ PISA (OECD, 2019) ในปี 2018 ญี่ปุ่นจัดว่าเป็นประเทศที่ได้คะแนนสอบคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน มากกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD การดำเนินนโยบายทางการศึกษาของญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการสร้างอัตลักษณ์ให้กับประชาชน ในช่วงต้นของการดำเนินนโยบาย เนื่องจากเป็นประเทศที่บอบช้ำจากสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงต้องการให้คนในชาติเป็นผู้ที่มีความรู้ มีระเบียบวินัย เสียสละต่อส่วนรวม สามารถทำงานเป็นทีมได้ดี จึงกำหนดนโยบายเพื่อสร้างอัตลักษณ์เหล่านั้นให้กับคนในชาติ จนประเทศญี่ปุ่นมีการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ความสำเร็จทางเศรษฐกิจนั้นเป็นผลมาจากนโยบายทางการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของคนในชาติให้พร้อมกับการทำงานหนักและมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันการศึกษาญี่ปุ่นปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลงของโลก ดังจะเห็นได้จาก นโยบายการเตรียมความพร้อมของเยาวชนในวันนี้ เพื่อเป็นประชาชนของปี ค.ศ. 2030 ญี่ปุ่นได้กำหนดนโยบายใหม่ เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของประชาชนสร้างให้คนในชาติมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นผู้ใฝ่การเรียนรู้ตลอดชีวิต และแสดงออกถึงความเป็นตัวตน

❖ บทสรุปกระบวนการเชิงนโยบายเพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตประเทศไทยญี่ปุ่น

การกำหนดนโยบาย

ญี่ปุ่นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับประชาชนทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ สตรีผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยมีการออกกฎหมาย/นโยบายที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีหน่วยงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาลกลาง มีนโยบายพัฒนาประชาชนให้มีศักยภาพ ยกกระดับทักษะแรงงานให้มีคุณภาพเพื่อนำพาประเทศสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายฉบับ อาทิ กฎหมายแม่บทการศึกษา และมีกฎหมายอื่น ๆ เช่น กฎหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนและพลศึกษา รวมทั้งมีกฎหมายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต และมีโครงสร้างการบริหารและหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อเป็นกลไกในการวางแผนสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับประชาชน การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การขยายโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง กฎหมาย/นโยบายส่วนใหญ่จึงเน้นการพัฒนาคนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และการอยู่ร่วมกันในสังคม

ญี่ปุ่นมีการกำหนดและพัฒนานโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาชุมชน โดยมีหน่วยงานในระดับส่วนกลาง คือ กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาการศึกษาส่วนกลาง สำนักนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต สถาบันวิจัยทางการศึกษา และส่วนท้องถิ่น คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (โคมินกัง) ทั้งนี้ แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย และดำเนินการร่วมกับองค์กรต่าง ๆ จัดการศึกษาทุกระดับที่เน้นวิชาการ ระเบียบวินัย และความเป็นสากล

การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

ญี่ปุ่นมีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้ทุกหน่วยในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมจัดทำกิจกรรม โปรแกรมการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้และการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นแก่ทุกคนในสังคมที่สำคัญในระดับท้องถิ่น หรือในระดับชุมชน ญี่ปุ่นมีระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้กับประชากรทุกกลุ่มวัย ตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติพื้นฐานว่าด้วยการศึกษาและการศึกษาเพื่อสังคม หน่วยงานของท้องถิ่นรวมถึงทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีหลากหลายรูปแบบ สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทุกประเภท มีการจัดสถานที่ สื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้ประชาชนแสวงหาความรู้ได้โดยสะดวกตลอดเวลาทำให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ในสังคม สิ่งสำคัญญี่ปุ่นมีการจัดสรรงบประมาณที่เน้นการพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาสทางการแข่งขันอย่างทั่วถึง

การติดตามและประเมินผลนโยบาย

การดำเนินนโยบายของประเทศญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการสร้างอัตลักษณ์ให้ประชาชน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชากรประเทศญี่ปุ่นมีคุณภาพสูงในลำดับต้น ๆ ของโลก ประชากรวัยทำงานของญี่ปุ่นมีอัตราการจบการศึกษาระดับอุดมศึกษาสูงที่สุดในโลก อีกทั้ง ยังมีการสร้างหลักสูตรการเตรียมความพร้อมด้านทักษะการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ทำให้มีประชากรที่มีอายุเฉลี่ยสูงที่สุดในโลก ด้านการบริหารจัดการนั้น มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนตั้งแต่ระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ทำให้การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของทั้งประเทศประสบความสำเร็จ ตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นพัฒนาทางคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม สร้างความมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนร่วม ส่งเสริมการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า ทั้งยังสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัยจนก่อให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง

ประเทศสิงคโปร์

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่าประเทศสิงคโปร์มีรูปแบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการเติบโตของทักษะ (The Skills Growth Model) รูปแบบการพัฒนาส่วนบุคคล (The Personal Developmental Model) และรูปแบบการเรียนรู้ทางสังคม (The Social Learning Model) กล่าวคือ รูปแบบการเติบโตของทักษะจะเชื่อมโยงกับทุนมนุษย์ที่สัมพันธ์ระหว่างการเพิ่มทักษะและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ รูปแบบการพัฒนาส่วนบุคคลมีลักษณะตรงกันข้ามกับรูปแบบการเติบโตของทักษะที่นอกเหนือไปจากการเติบโตของทักษะเฉพาะด้าน แต่มุ่งเน้นการเติมเต็มตนเอง (Self-fulfilment) ของแต่ละบุคคลในทุกด้านของชีวิต สำหรับรูปแบบการเรียนรู้ทางสังคมจะมุ่งเน้นถึงบทบาทของสถาบันการศึกษาและความร่วมมือในเชิงวิธีการที่จะนำมาซึ่งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ รวมถึงความเสมอภาคทางสังคม (Tan, 2016) การเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นหนึ่งในตัวขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ประเทศสิงคโปร์เปลี่ยนไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy)

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศสิงคโปร์รวมถึงเครือข่ายทางการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการศึกษาเพื่อการตอบสนองใหม่ ๆ และความท้าทายบางประการ การสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ในบางส่วนต้องริเริ่มโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ทั้งนี้ การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะยั่งยืนได้จำเป็นต้องฝังรากอยู่ในบริบทที่กว้างขึ้น โดยรัฐบาล องค์กร และบุคคลต่าง ๆ จะต้องเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการอยู่รอดและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ

2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนา นโยบายการศึกษากับการพัฒนาในภาคเศรษฐกิจของประเทศไทย กล่าวคือ ระบบการศึกษาของ สิงคโปร์นั้น มีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างชัดเจน โดยมีการวาง โครงสร้างระบบการศึกษาอยู่บนพื้นฐานแนวคิดการพัฒนาบุคคลตามความสามารถและระบบคัดสรร ต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่จัดกลุ่มผู้เรียนไปตามสถาบันการศึกษาที่เหมาะสมกับความสามารถ การวาง นโยบาย และการจัดการศึกษาของสิงคโปร์นั้นมีจุดประสงค์หลักในการสร้างชาติ และสนับสนุน การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านของการพัฒนาการศึกษาสิงคโปร์ ภายหลังการเป็นประเทศเอกราช สามารถแบ่งได้เป็น 4 ช่วงหลัก คือ 1) ช่วงการพัฒนาการศึกษา เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อน (ค.ศ. 1959 – 1978) 2) ช่วงการพัฒนาการศึกษา โดยเน้นประสิทธิภาพเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ค.ศ. 1978 – 1997) 3) ช่วงการยึด ความสามารถเป็นสำคัญและการยึดแรงบันดาลใจเป็นตัวขับเคลื่อน (ค.ศ. 1997 – 2011) และ 4) ช่วงการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการยึดค่านิยมเป็นตัวขับเคลื่อน (ค.ศ. 2012 – ปัจจุบัน) โดยมีรายละเอียดดังนี้ (เพชรรัตน์ เพ็ชรภักดี และคณะ, 2560; Yorozu, 2017; สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559ก)

1) ช่วงการพัฒนาการศึกษา เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อน ในช่วงเวลานี้ การพัฒนาระบบการศึกษามุ่งเน้นตอบสนองนโยบายของรัฐที่ต้องการจะกระตุ้นภาคการส่งออกให้ มากขึ้น เพื่อให้ประเทศอยู่รอดหลังปลดแอกออกจากประเทศมาเลเซีย การพัฒนาระบบการศึกษา จึงมุ่งเน้นผลิตแรงงานที่ได้รับการฝึกทักษะทางเทคนิคโดยมุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ในสถานศึกษาโพลีเทคนิค เพื่อที่จะผลิต แรงงานที่มีคุณภาพที่ใช้ประโยชน์ด้านภาคอุตสาหกรรมส่งออกได้มากที่สุด การปฏิรูปการศึกษา ครั้งแรกเป็นการรวมศูนย์ระบบการศึกษาระดับปฐมวัยและมัธยมศึกษาเพื่อการอยู่รอดของประเทศ ที่เพิ่งเกิดใหม่ ผลของการปฏิรูปการศึกษาครั้งแรกทำให้จำนวนผู้เรียนที่ลงทะเบียนเรียนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเนื่องมาจากนโยบายเรียนฟรีในระดับประถมศึกษาของ รัฐบาล นอกจากนี้การสร้างมาตรฐานการศึกษายังได้รับการเสริมจากระบบข้อสอบกลางและหลักสูตร แกนกลาง เนื่องจากระบบข้อสอบกลางทำหน้าที่เป็นมาตรวัดคุณภาพของผู้เรียนและโรงเรียน ซึ่งในช่วงแรกของการปฏิรูปนี้ แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาในทางดีขึ้นเรื่อย ๆ

2) ช่วงการพัฒนาการศึกษาโดยเน้นประสิทธิภาพเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สืบเนื่องจากการพัฒนาในช่วงที่ 1 ที่เน้นการพัฒนาฝีมือเริ่มพบความยากลำบากเมื่อประเทศอื่น ในภูมิภาคเริ่มกลายเป็นคู่แข่งที่สำคัญ รัฐบาลจึงได้ปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีลักษณะที่มุ่งผลิต ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผ่านนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่ชื่อ The New Education System (NES) ผลของการพัฒนาในช่วงนี้ทำให้สิงคโปร์มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา

และความรู้ความสามารถที่สูงขึ้น โดยระบบการศึกษารูปแบบใหม่เน้นการปฏิรูปใน 4 ประเด็นหลัก คือ โครงสร้าง หลักสูตร องค์กรและกระบวนการดำเนินงานภายในกระทรวงศึกษาธิการ และการบริหารจัดการโรงเรียน

3) ช่วงการยึดความสามารถเป็นสำคัญ และการยึดแรงบันดาลใจเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งใน เศรษฐกิจฐานความรู้ มีความจำเป็นต้องปลูกฝังสมรรถนะด้านการถามเพื่อหาข้อมูล ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และสมรรถนะในการให้เหตุผลขั้นสูงในทุกระดับการศึกษา กล่าวคือ ผู้เรียน สามารถเรียนวิชาตามมาตรฐานของหลักสูตรและวิชาพื้นฐานควบคู่กันได้ตามศักยภาพของผู้เรียน เป็นกรอบใหม่ของสมรรถนะสำหรับศตวรรษที่ 21 และผลลัพธ์ของผู้เรียน ซึ่งถูกออกแบบเพื่อผลิตคน ที่มีความมั่นใจ ผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง และเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น กรอบนี้ ถูกออกแบบขึ้นเพื่อให้ทักษะที่ได้รับในแต่ละระดับชั้นสามารถสะท้อนในการศึกษาต่อเนื่องของ ผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งในระยะนี้รัฐบาลยังคงดำเนินการส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม อาชีพ ผ่านการจัดตั้งศูนย์ CET (CET Centres) รัฐบาลได้ตั้งกองทุนบริจาคเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในปี ค.ศ. 2001 เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ หน่วยงานพัฒนาแรงงานสิงคโปร์ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 2003 เพื่อช่วยเร่งการเปลี่ยนแปลงจากระบบ การฝึกอบรมทักษะผู้ใหญ่ที่ยืดนายจ้างเป็นศูนย์กลางไปสู่ระบบที่เน้นรายบุคคลมากขึ้น

4) ช่วงการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการยึดค่านิยมเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งสะท้อนการปรับ โครงสร้างของเศรษฐกิจไปสู่การขับเคลื่อนที่ยึดนวัตกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีการยอมรับถึงความจำเป็นต้องอบรมค่านิยมแก่ผู้เรียน และให้การศึกษาแบบบูรณาการและแบบรอบรู้ เพื่อเตรียม พวกเขาให้พร้อมเป็นพลเมืองในยุคที่โลกมีความไม่แน่นอนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น แผนแม่บทด้านการศึกษา นอกห้องเรียนได้ถูกนำมาใช้ในปี 2017 เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ทักษะทางสังคมและค่านิยม ที่สำคัญ ๆ ในกิจกรรมกลุ่มนอกห้องเรียน อาทิเช่น การเข้าค่าย ในด้านบทบาทของผู้ปกครอง มีการให้เงินกองทุนตั้งต้นแก่กลุ่มสนับสนุนผู้ปกครองในโรงเรียน เพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น ค่ายผู้ปกครองกับลูก ทักษะเพื่ออนาคต (Skills Future) เพื่อให้โอกาสแก่ชาวสิงคโปร์ได้ใช้ศักยภาพ ของตนเองเต็มที่ โดยไม่สนใจจุดเริ่มต้นของพวกเขา กล่าวได้ว่ารัฐบาลได้สนับสนุนพลเมืองอย่างแข็งขัน ให้เรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่เพียงแต่เรียนรู้จากการศึกษาในระบบ แต่เรียนรู้เรื่องการศึกษาต่อเนื่องและ การฝึกอบรมอาชีพ (CET: Continuous Education and Training) ด้วย เพื่อให้พวกเขาสามารถ ก้าวหน้าไปได้ในยุคเศรษฐกิจโลกที่รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติด้านนโยบายชาติ และกฎหมายหลายฉบับ เพื่อสนับสนุนพลเมืองให้เรียนรู้ในช่วงต่าง ๆ ของชีวิต กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้พื้นฐานการศึกษาที่เข้มข้นในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาหลังจบมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมก่อนการจ้างงานอย่างมีคุณภาพ (PET: Pre-Employment Training) ต่อเนื่องไปจนถึงผู้ที่เริ่มทำงาน ทำให้ครอบครัวการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ที่ถูกออกแบบเพื่อยกระดับทักษะและสมรรถนะแรงงาน

ปัจจุบันสิงคโปร์ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “Thinking Schools, Learning Nation” เป็นวิสัยทัศน์ทางการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งหมายถึงการที่สิงคโปร์ต้องการปลูกฝังให้เด็กรุ่นใหม่มีเจตนาธรรมที่จะคิดในวิถีใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาใหม่ ๆ และสร้างโอกาสใหม่แก่อนาคต ด้วยปรัชญาการศึกษาที่ว่า การศึกษาทำหน้าที่ 2 ประการ คือ พัฒนาปัจเจกชน และให้พลเมืองมีการศึกษา ทั้งนี้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ความรับผิดชอบ และสายสัมพันธ์อันแข็งแกร่งต่อครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ เป็นหัวใจสำคัญของอนาคต

3. ระบบการศึกษา

รัฐบาลสิงคโปร์ลงทุนอย่างมหาศาลในการศึกษาเพื่อให้พลเมืองมีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของสิงคโปร์แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การยึดความอยู่รอดเป็นตัวขับเคลื่อน (ค.ศ. 1959 - 1978) ระยะที่ 2 การยึดประสิทธิภาพเป็นตัวขับเคลื่อน (ค.ศ. 1978 - 1997) ระยะที่ 3 การยึดความสามารถเป็นสำคัญและการยึดแรงบันดาลใจเป็นตัวขับเคลื่อน (ค.ศ. 1997 - 2011) และระยะที่ 4 การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการยึดค่านิยมเป็นตัวขับเคลื่อน (ค.ศ. 2012 - ปัจจุบัน) ภาพสะท้อนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของสิงคโปร์และพัฒนาการด้านความต้องการของพลเมืองส่งผลให้จุดเน้นของระบบการศึกษาของสิงคโปร์เปลี่ยนไปจากการขยายการมีส่วนร่วมและการเพิ่มการลงทะเบียนเรียนของเด็กปฐมวัย เป็นการปลดปล่อยศักยภาพของแต่ละบุคคลด้วยการฝึกอบรมก่อนการจ้างงานอย่างมีคุณภาพ (PET) และการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรมอาชีพ (CET) (Yorozu, 2017)

ระบบการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ แบ่งออกได้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559ก)

1) **ระดับก่อนวัยเรียน** รวมการศึกษาในชั้นอนุบาลและสถานรับเลี้ยงเด็ก (อายุ 3 - 6 ปี) ซึ่งโรงเรียนอนุบาลอยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนสถานรับเลี้ยงเด็กอยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคม

2) **ระดับประถมศึกษา** ประกอบด้วยการเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น (Foundation Stage) 4 ปี ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 และระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (Orientation Stage) 2 ปี คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6

3) **ระดับมัธยมศึกษา** มีให้เลือก 3 หลักสูตร คือ

3.1) หลักสูตรเร่งรัด (Express Course) จะใช้เวลาเรียนเพียง 4 ปี โดยต้องสอบ GCE ‘O’ Level เมื่อเรียนครบ 4 ปี

3.2) แผนการเรียนปกติ (Normal Academic Course) ใช้เวลาเรียน 5 ปี โดยต้องสอบ GCE ‘N’ Level เมื่อเรียนครบ 4 ปี และสอบ GCE ‘O’ Level เมื่อเรียนครบ 5 ปี

3.3) แผนการเรียนสายเทคนิค (Normal Technical Course) ใช้เวลาเรียน 4 ปี และสอบ GCE 'N' Level

นอกจากนี้ ตั้งแต่ ค.ศ. 2006 เป็นต้นมา ระดับมัธยมศึกษายังมีทางเลือกใหม่เพิ่มอีก 3 แผน คือ

3.4) โรงเรียนแบบพิเศษ (Specialized Schools) เป็นการเรียนรู้ผสมผสานด้านเทคนิคและอาชีวศึกษา ที่เน้นทางด้านเทคนิคและการอาชีวศึกษาอย่างเข้มข้นที่สามารถปฏิบัติได้จริงเพื่อมุ่งสู่สายอาชีพ

3.5) โรงเรียนแบบพิเศษที่มีความเป็นอิสระ (Specialized Independent Schools) เป็นแผนการเรียนสำหรับผู้เรียนที่มีความสนใจเฉพาะทางด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา ใช้เวลาเรียน 4 ปี และต้องสอบ GCE 'N' Level

3.6) โรงเรียนแบบบูรณาการ (Integrated Programme) เป็นแผนที่รวมการเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับเตรียมอุดมศึกษาไว้ด้วยกัน ใช้เวลาเรียน 4 - 6 ปี และต้องสอบ GCE 'O' Level เพื่อจบการศึกษา

4) ระดับเตรียมอุดมศึกษา มีให้เลือก 3 แผนย่อยในสถาบันต่าง ๆ คือ

4.1) แผนการเรียนในวิทยาลัยชั้นต้น (Junior College) หรือสถาบันกลาง (Centralized Institute) เมื่อสอบ GCE 'O' Level ได้สำเร็จแล้ว สามารถสมัครเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยชั้นต้นเป็นเวลา 2 ปี หรือศึกษาที่สถาบันกลางการศึกษาเป็นเวลา 3 ปี เพื่อเตรียมศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัย โดยต้องสอบ GCE 'A' Level เพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย

4.2) แผนการเรียนในโรงเรียนโพลีเทคนิค (Polytechnics) เมื่อสอบ GCE 'O' Level ได้สำเร็จแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนโพลีเทคนิคเป็นเวลา 3 ปี มุ่งเน้นให้สามารถไปประกอบอาชีพในอนาคต เมื่อจบจะได้วุฒิระดับอนุปริญญา (Diploma) และสามารถเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้

4.3) แผนการเรียนในสถาบันเทคนิคศึกษา (Institute of Technical Education - ITE) เป็นอีกหนึ่งทางเลือกของผู้เรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และต้องการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและความรู้ทางอุตสาหกรรมแขนงต่าง ๆ ใช้เวลาเรียน 1 - 2 ปี

5) ระดับอุดมศึกษา คือ การเรียนในระดับมหาวิทยาลัย (University) มหาวิทยาลัยในสิงคโปร์มี 4 แห่ง ได้แก่

5.1) National University of Singapore (NUS)

5.2) Nanyang Technological University (NTU)

5.3) Singapore Management University (SMU)

5.4) Singapore University of Technology and Design (SUTD)

ตารางที่ 4.3 แสดงระดับการศึกษาของประเทศสิงคโปร์

ปี		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
ระดับ	ก่อนวัยเรียน	ประถมศึกษา					มัธยมศึกษา					เตรียมอุดมศึกษา		อุดมศึกษา								
ระดับชั้น	อนุบาล และ สถานรับเลี้ยงเด็ก	ประถมศึกษา ตอนต้น			ประถม ศึกษา ตอนปลาย		หลักสูตรเร่งรัด / สายเทคนิค 4 ปี				เทคนิค ศึกษา 1 - 2 ปี		วิทยาลัยขั้นต้น 3 ปี		มหาวิทยาลัย							
							หลักสูตรปกติ 5 ปี				โพลีเทคนิค 3 ปี											
							โรงเรียนแบบบูรณาการ 4 - 6 ปี															

4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศสิงคโปร์ ได้รับการส่งเสริมโดยการเปิดตัวโครงการ SkillsFuture ในปีพ.ศ. 2557 การขับเคลื่อนนี้ประกอบด้วยภารกิจริเริ่มด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะสำหรับชาวสิงคโปร์ในทุกขั้นตอนของการศึกษาและอาชีพ (Yorozu, 2017) ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางนโยบาย SkillsFuture จึงตั้งเป้าหมายที่จะบรรลุเป้าหมายสองประการคือ (1) ขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสิงคโปร์ในระยะต่อไป ผ่านการพัฒนาทักษะ และ (2) การพัฒนาศักยภาพสูงสุดของชาวสิงคโปร์ ในขณะที่เป้าหมายแรกมุ่งเน้นไปที่วัตถุประสงค์นโยบายเศรษฐกิจของการพัฒนาทุนมนุษย์และการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายที่สองกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของนโยบายสังคมในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ใหญ่วัยทำงานอย่างเท่าเทียมกันและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม การดำเนินการอาจมีการทับซ้อนกันระหว่างสองเป้าหมายนี้ (Woo, 2017) โครงการต่าง ๆ ได้รับการวางแผนภายใต้การขับเคลื่อน SkillsFuture สำหรับชาวสิงคโปร์ทุกคนรวมถึงนักเรียน พนักงาน นายจ้าง ผู้ให้บริการฝึกอบรมและนักการศึกษาผู้ใหญ่ โดยรวมแล้วโครงการและความคิดริเริ่มต่างมุ่งหวังที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ 4 ประการ ดังต่อไปนี้ (Government of Singapore, 2015, as cited in Tan, 2016)

1) ช่วยให้บุคคลตัดสินใจเลือกอย่างรอบรู้ในด้านการศึกษา การฝึกอบรมและอาชีพ

ประการแรกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการช่วยให้ผู้เรียนมีทางเลือกที่ดีในด้านการศึกษา การฝึกอบรมและอาชีพ ผู้เรียนทุกคนจะได้รับคำแนะนำด้านการศึกษาและอาชีพเพื่อช่วยให้พวกเขา รู้จักทางเลือกต่าง ๆ และตัดสินใจเลือกอย่างมีข้อมูลเกี่ยวกับอนาคตของพวกเขา สถาบันการศึกษาระดับสูงในบริบทของประเทศสิงคโปร์ประกอบด้วย The Institute of Technical Education (ITE) รวมถึงโพลีเทคนิคและมหาวิทยาลัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐ 5 แห่ง โดยนักเรียนใน ITE และโพลีเทคนิคจะได้เรียนหลักสูตรทั้งหมด 40 - 60 ชั่วโมง เพื่อให้พวกเขาามีทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงาน

2) พัฒนาระบบการศึกษาและการฝึกอบรมคุณภาพสูงแบบบูรณาการที่ตอบสนองต่อความต้องการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สองเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาและการฝึกอบรมที่มีคุณภาพสูงแบบบูรณาการที่ตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในโปรแกรมการฝึกงานที่ละเอียดและมีโครงสร้างมากขึ้น รวมถึงการเปิดรับผู้เรียนในระดับนานาชาติโดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนใน ITE และโพลีเทคนิคจะมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในโปรแกรมการเรียนรู้ระดับนานาชาติ เช่น การฝึกงานและโปรแกรมการศึกษาดูงานซึ่งจะเพิ่มโอกาสในการทำงาน เป็นต้น

3) ส่งเสริมการรับรู้ของนายจ้างและการพัฒนาอาชีพตามทักษะและความเชี่ยวชาญ

สำหรับวัตถุประสงค์ประการที่สามคือ การได้รับการยอมรับจากนายจ้างและการพัฒนาอาชีพตามทักษะและความเชี่ยวชาญ ซึ่งได้มีการแนะนำโปรแกรมใหม่ที่เรียกว่า “SkillsFuture Earn and Learn Program” โปรแกรมนี้จะจับคู่ผู้สำเร็จการศึกษากับนายจ้างที่เหมาะสมเพื่อที่จะได้รับการฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาภายนอกสถานที่ที่มีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับในอุตสาหกรรม

4) ส่งเสริมวัฒนธรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในวัตถุประสงค์นี้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการส่งเสริมวัฒนธรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงได้เริ่มดำเนินการโครงการ ‘SkillsFuture Credit’ ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2559 ความคิดริเริ่มนี้ไม่ได้หมายถึงเพียงเงินช่วยเหลือ แต่ยังเป็นสัญญาณที่ชัดเจนว่าประเทศสิงคโปร์มีอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นต้องดูแลทักษะของตนเอง โดยมีหลักสูตรมากกว่า 10,000 หลักสูตร ตั้งแต่ความรู้ทางการเงินไปจนถึงการถ่ายภาพ การทำอาหาร และการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยมีผู้ให้บริการมากกว่า 500 ราย เช่น Nanyang Technological University และ Nanyang Academy of Fine Arts เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการเสนอรายละเอียดของโปรแกรม SkillsFuture และการเรียนรู้ทางออนไลน์ รวมถึงโปรแกรมเฉพาะด้าน โปรแกรมเหล่านี้สรุปเป็น 4 แนวทางดังนี้ (Ramos & Gopinathan, 2016)

1) โปรแกรมสำหรับนักเรียน ได้แก่ การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ การฝึกงาน แฟ้มสะสมผลงานการเรียนรู้รายบุคคล ซึ่งเป็นระบบออนไลน์สำหรับการศึกษากการฝึกอบรมและการแนะแนวอาชีพเพื่อช่วยเหลือบุคคลในการวางแผนการศึกษากการฝึกอบรมและอาชีพ และโครงการเยาวชนที่มีความสามารถพิเศษหรือโปรแกรมการเรียนรู้ในต่างประเทศ สำหรับนักศึกษาในโพลีเทคนิคและ ITE

– Education and Career Guidance (ECG) แนะแนวการศึกษาต่อหลังระดับมัธยมศึกษา ให้ข้อมูลทางเลือกการศึกษา อาชีพ เพื่อให้นักศึกษาได้ข้อมูลที่ต้องการและทันสมัย

- Enhanced Internships Programme (EIP) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักสูตรในระดับโพลีเทคนิคและ ITE โปรแกรมดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมการทำงานจริงและช่วยให้เรียนรู้ผ่านการงานที่ได้รับมอบหมาย มีประสบการณ์ทางทักษะและเทคนิค เรียนรู้การทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ซึ่งข้อมูลนี้จะเป็นเครื่องช่วยในการเลือกสายอาชีพให้ไปทำตามความเป็นจริง

- Individual Learning Portfolio (ILP) คือ การศึกษา การฝึกอบรมและแนะแนวอาชีพอย่างครบวงจรผ่านระบบออนไลน์ ที่จะช่วยชาวสิงคโปร์ในการวางแผนการศึกษาและการอบรมเพื่อวางแผนอาชีพในอนาคต ขณะเดียวกันสามารถค้นหาความสนใจ ความสามารถ แรงบันดาลใจ แนวทางการเรียนรู้หลาย ๆ อย่างของตัวเอง ก่อนที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน ILP ยังช่วยหางานในตำแหน่งงานที่เหมาะสม และสำหรับคนทำงาน ILP ทำหน้าที่แสดงให้เห็นช่องว่างทักษะในการทำงาน

- Young Talent Programme (YTP) ให้โอกาสนักศึกษาไปฝึกงานในต่างประเทศหรือทำงานพร้อมเรียนหนังสือเพื่อสร้างความพร้อมในการทำงานในระดับนานาชาติ

2) โปรแกรมสำหรับพนักงานระดับต้น ได้แก่ การแนะแนวการศึกษาและอาชีพและเพิ่มสะสมผลงานการเรียนรู้รายบุคคลดังที่กล่าวข้างต้น โปรแกรม P-Max ซึ่งเป็นโปรแกรม Place-and-Train ที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว โปรแกรม SkillsFuture ซึ่งมีขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เป็นเจ้าของการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงโปรแกรม Earn and Learn และ Study Awards นอกจากนี้ยังมีโปรแกรม SkillsFuture Earn and Learn ซึ่งเป็นแหล่งฝึกอบรมสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาด้าน ITE และผู้สำเร็จการศึกษาจากโพลีเทคนิคเพื่อให้พวกเขามีทักษะที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม

- Individual Learning Portfolio (ILP) การให้คำแนะนำเพื่อให้นักศึกษาวางแผนการศึกษาและฝึกอาชีพเพื่อการทำงาน ช่วยค้นหาแรงบันดาลใจในอาชีพและสำรวจเส้นทางการศึกษาต่าง ๆ ก่อนที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน อีกทั้งยังใช้ค้นหาตำแหน่งงานที่เหมาะสม และสำหรับคนทำงานจะช่วยแนะนำช่องว่างของทักษะที่เกี่ยวข้องในแรงงานที่ต้องพัฒนาเพื่อคงไว้ซึ่งการมีงานทำ

- P-Max เป็นโครงการที่จะสร้างผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้ชำนาญงานให้เข้าสู่ตลาดของผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จะช่วยผู้หางานให้ได้ทำงานตามตำแหน่งงานที่เหมาะสมในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม อีกทั้งยังช่วยผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้ชำนาญงานเพิ่มทักษะ เช่น จริยธรรมในสถานที่ทำงาน และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้มีสมรรถนะที่จะทำงานในสภาพแวดล้อมแบบ SME

- SkillsFuture Credit เป็นโครงการส่งเสริมให้ชาวสิงคโปร์เป็นเจ้าของการพัฒนาทักษะของตนเองในระยะยาวหรือตลอดชีวิต เป็นโครงการสำหรับชาวสิงคโปร์ที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไปจะได้รับเครดิตคิดเป็นเงิน 500 ดอลลาร์สิงคโปร์ โดยไม่มีกำหนดวันหมดอายุ และรัฐบาลจะเพิ่ม

เครดิตให้เป็นระยะ ๆ อีกทั้งยังสามารถสะสมเครดิตนี้ได้ การใช้ SkillsFuture Credit สามารถนำไปใช้เพิ่มเติมจากหลักสูตรต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ได้ให้เงินช่วยเหลือสมทบอยู่แล้ว ชาวสิงคโปร์ที่มีอายุครบ 25 ปี จะได้รับจดหมายจากรัฐบาลแจ้งการเปิดให้ใช้บัญชี SkillsFuture Credit

– SkillsFuture Study Award เป็นรางวัลสำหรับคนทำงานที่มีการพัฒนาทักษะความรู้ และความสามารถในเชิงลึกให้ทันกับความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในอนาคตและเท่าเทียมกับกลุ่มอาชีพเดียวกันอยู่เสมอ มีทุนรางวัลละ 5,000 ดอลลาร์สิงคโปร์จะมอบให้จำนวน 500 ถึงไม่เกิน 2,000 รางวัลต่อปี

3) โปรแกรมสำหรับพนักงานระดับกลาง เป็นโปรแกรมเดียวกับที่คนทำงานระดับเริ่มต้นและเพิ่มเติมหลักสูตรอีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ หลักสูตร Skills-based Modular หลักสูตรการพัฒนาผู้นำ และการเพิ่มเงินช่วยเหลือสำหรับชาวสิงคโปร์ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป

– Skills-based Modular Courses หลักสูตรระยะสั้นที่มุ่งเน้นถึงความหลากหลายที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมที่มีความจำเป็นเพื่อให้ชาวสิงคโปร์มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

– SkillsFuture Leadership Development Initiative พัฒนาคือความร่วมมือกันระหว่างบริษัทในการออกแบบและเพิ่มโอกาสในการพัฒนาความสามารถให้เต็มศักยภาพ

– SkillsFuture Fellowships การให้รางวัลกับชาวสิงคโปร์ที่มีความสามารถและประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับในทักษะเพื่อเป็นการสนับสนุนให้บุคคลเหล่านี้ได้แสวงหาความรู้เพิ่มเติม มีทุนรางวัลละ 10,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ ให้จำนวน 100 รางวัลต่อปี

– SkillsFuture Mid-Career Enhanced เป็นการอุดหนุนและส่งเสริมให้ชาวสิงคโปร์พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในที่ทำงาน ซึ่งลูกจ้างวัยทำงานจะมีความกดดันในเรื่องการพัฒนาทักษะและยกระดับความสามารถ รัฐบาลจึงได้จัดโครงการนี้เพื่อส่งเสริมให้ชาวสิงคโปร์ช่วงวัยทำงานปรับปรุงความสามารถอย่างต่อเนื่อง เป็นโครงการสำหรับชาวสิงคโปร์ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป จะได้รับเงินช่วยเหลือสำหรับหลักสูตรภายใต้ Work force Development Agency (WDA)

4) สำหรับกลุ่มนายจ้างจะได้รับประโยชน์จากโปรแกรม P-Max การวางแผนกำลังคนสำหรับกลยุทธ์และโอกาสในการเติบโตในอนาคต โปรแกรม Earn and Learn และ employer Awards และกลุ่มที่ปรึกษาสำหรับ SMEs

– P-Max เป็นโปรแกรมที่ช่วยผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเรื่องการจ้างงานระดับผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้ชำนาญงาน (PMEs) ผู้ประกอบการ SMEs ที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับการฝึกอบรม เช่น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และวิธีการทำงานกับ PME ที่เพิ่งได้รับการว่าจ้าง ผู้ประกอบการ SMEs จะได้รับเงินช่วยเหลือ 5,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ หากร่วมโครงการจนเสร็จสมบูรณ์และจ้างงาน PME ที่เพิ่งได้รับการว่าจ้างอย่างต่ำเป็นเวลาหกเดือน

– SkillsFuture Earn and Learn Programme เป็นโปรแกรมการศึกษาและทำงานสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากโพลีเทคนิคและ ITE ให้ได้เริ่มทำงานตามที่เรียนมา เป็นการสร้างโอกาสในการเพิ่มทักษะและความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยนายจ้างจะได้รับเงินช่วยเหลือ 15,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ สำหรับค่าใช้จ่ายการพัฒนาและสนับสนุนโครงการ

– SkillsFuture Mentors จะมีศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมต่าง ๆ มาให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเรื่องทักษะความคิดริเริ่ม

5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร

Workforce Development Agency (WDA) เป็นหน่วยงานหลักของประเทศสิงคโปร์ ในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้บรรลุ the CET 2020 Masterplan โดยวางแผนที่จะเสริมสร้างความร่วมมือกับนายจ้าง สมาคมอุตสาหกรรม สหภาพแรงงานและการฝึกอบรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสิงคโปร์ได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากรและระบบนิเวศการเรียนรู้ดังนี้ (Tan, 2016)

1) เพิ่มการมีส่วนร่วมของนายจ้างในการสร้างและประเมินสมรรถนะ โดยการทำงานอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มนายจ้างและสหภาพแรงงาน นอกจากนี้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ภายใต้กรอบความคิดของ Workforce Skills Qualification (WSQ) แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานของโปรแกรมการฝึกอบรมตั้งแต่ก่อนการจ้างงานไปจนถึงโปรแกรม CET ที่เสนอโดยหน่วยงานของรัฐและสถาบันการศึกษาระดับสูง โดยหน่วยงาน WDA จะร่วมมือกับ SPRING เพื่อพัฒนาคนและการฝึกอบรมทักษะตามความต้องการของผู้เรียน

2) ปรับปรุงการส่งมอบด้านการศึกษา การฝึกอบรม และอาชีพ เพื่อช่วยเหลือบุคคลในการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าในอาชีพ และเพื่อติดตามวิถีการเรียนรู้ของตนเองให้มีโอกาสในการฝึกอบรมตลอดชีวิต นอกจากนี้ การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีการจัดตั้งศูนย์ Lifelong Learning Institute (LLI) สำหรับบุคคลทั่วไปในการสำรวจเส้นทางการเรียนรู้ที่แตกต่างกันและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งนี้ จำนวนผู้สอนจะเพิ่มขึ้นโดยจะมีการพัฒนาผู้สอนอาชีพที่มีคุณภาพเพื่อยกระดับอาชีพและการศึกษาในท้องถิ่น

3) สร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงและหลากหลายในระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยการดำเนินการในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่แท้จริง ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมมากขึ้นในภาคอุตสาหกรรม ทั้งนี้ WDA จะสนับสนุนแนวทางการเรียนรู้แบบผสมผสานมากขึ้น โดยใช้ระบบ Innovation Laboratory (iN.LAB) ที่จะช่วยสร้างโอกาสในการทำงานร่วมกันและการทดลองการสอนที่เป็นนวัตกรรมใหม่

6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการริเริ่มโครงการ SkillsFuture เพื่อสนับสนุนความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศสิงคโปร์โดยการให้โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะตลอดชีวิตสำหรับชาวสิงคโปร์ทุกคน SkillsFuture Credit ได้รับการออกแบบเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้ใหญ่ชาวสิงคโปร์ทุกคนที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป มีสิทธิ์ได้รับเครดิตจากรัฐบาลมูลค่า 500 ดอลลาร์สิงคโปร์เพื่อเป็นทุนสนับสนุนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับทักษะ นอกจากนี้ยังมีการกำหนดเป้าหมายเงินอุดหนุนสำหรับผู้ใหญ่อายุ 40 ปีขึ้นไปเพื่อเป็นกำลังใจในการเรียนรู้ช่วงกลางของอาชีพการทำงาน เพื่อเพิ่มพูนทักษะเก่าและการเกิดทักษะใหม่ๆ (Yorozu, 2017)

7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

จากการดำเนินโครงการ SkillsFuture ผลปรากฏว่า โดยภาพรวมมีความก้าวหน้าไปด้วยดี ด้วยการสนับสนุนที่เพิ่มขึ้นสำหรับการขยายความคิดริเริ่มและโครงการต่าง ๆ ทำให้อัตราการมีส่วนร่วมของแรงงานที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศสิงคโปร์ (อายุ 15 ปี ถึง 64 ปี) เพิ่มขึ้นจาก 32 เปอร์เซ็นต์เป็น 42 เปอร์เซ็นต์ในช่วง 10 ปีล่าสุด และชาวสิงคโปร์ 380,000 คนได้รับประโยชน์จากการขับเคลื่อนโครงการ SkillsFuture ในปีพ.ศ. 2560 สถานที่ฝึกอบรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 11 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2558 และจากรายงานประจำปี 2559 แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์เชิงบวกที่หลากหลายของโปรแกรมต่าง ๆ ทั้งนี้ รัฐบาลมีความมั่นใจในความสามารถของทักษะในอนาคตที่จะเปลี่ยนความคิดไปสู่วัฒนธรรมการศึกษาตลอดชีวิต (Yorozu, 2017)

❖ บทสรุปกระบวนการเชิงนโยบายเพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตประเทศสิงคโปร์

การกำหนดนโยบาย

สิงคโปร์ เตรียมความพร้อมประชาชนให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลก Dynamic Future ได้กำหนดเรื่องนี้เป็นวาระแห่งชาติ ด้วยการเสริมทักษะดิจิทัลให้กับประชาชนผ่านโครงการ SkillsFuture โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนายกระดับความรู้และเสริมทักษะพื้นฐานด้านดิจิทัลให้กับคนในประเทศ สิงคโปร์เห็นความสำคัญของทรัพยากรบุคคลเป็นอย่างยิ่ง เพราะคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่าที่สุดของสิงคโปร์ ดังนั้น สิงคโปร์จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาแก่ประชาชนอย่างมาก วิสัยทัศน์ของกระทรวงศึกษาธิการประเทศสิงคโปร์ คือ “โรงเรียนแห่งการคิดชาติแห่งการเรียนรู้” (Thinking Schools, Learning Nation) เพื่อหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่รู้จักคิด มีศักยภาพที่จะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของสิงคโปร์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายในศตวรรษที่ 21 สิงคโปร์ปลูกฝังเยาวชนให้มีความสามารถในวิทยาศาสตร์และสร้างสรรค์ มุ่งเน้นทักษะหลักสำหรับศตวรรษที่ 21 การอาชีวศึกษาสามารถผลิตและพัฒนาคนให้สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานของประเทศซึ่งเป็นประเทศอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก สิงคโปร์มุ่งผลิต

บุคลากรในระดับ Polytechnic เป็นหลัก ทุกคนที่จบออกมาจะมีงานทำ เป็นที่ต้องการของบริษัท แม้คนในวัยทำงาน สิงคโปร์ก็ยังให้ความสำคัญกับการฝึกอบรม (Training) เป็นอย่างยิ่งด้วย

การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

โครงการ SkillsFuture เป็นการขับเคลื่อนระดับชาติที่มุ่งสร้างให้เกิดโอกาสแก่ชาวสิงคโปร์ ในการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ตลอดชีวิตให้กับคนทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็ก คนวัยทำงาน ผู้สูงอายุ สามารถเข้าถึงอนาคตที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้ทักษะใหม่ สิงคโปร์มองว่าการสร้างทักษะจะเป็นการสร้างอนาคต รัฐบาลสิงคโปร์จึงเน้นย้ำให้ประชาชนทุกคนรู้ว่าแม้กระทั่งทำงานแล้วยังต้องเรียนรู้อยู่เสมอ จึงส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการพัฒนาทักษะและอาชีพ โครงการ SkillsFuture ทำให้คนทุกวัยสามารถเรียนรู้ได้ทั้งระบบออนไลน์และออฟไลน์ ตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

กระทรวงศึกษาธิการของสิงคโปร์ได้ขยายโอกาสด้าน Reskill และยกระดับทักษะ Upskill ไปยังอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้คนที่สนใจพัฒนาตนเอง มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาทุกคนไม่ว่าจะเรียนจบไปกี่ปีแล้วก็ตาม ได้มีโอกาสกลับมาทบทวนความรู้ และประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความสามารถด้านการแข่งขันในตลาดแรงงานอยู่ตลอด หลักสูตรเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินล่วงหน้าจากรัฐบาล และมีหลายหลักสูตรที่ได้ปรับให้เป็น Professional Conversion Programmes (PCPs) ซึ่งมีเป้าหมาย คือ ผู้ที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพ ในช่วงกลางของอาชีพ เพื่อเพิ่มทักษะด้านการสื่อสาร และยกระดับ/ปรับไปสู่อาชีพใหม่หรือไปอยู่ในภาคธุรกิจใหม่ที่มีแนวโน้มจะก้าวหน้าได้ สิงคโปร์ให้ความสำคัญกับภาคธุรกิจเอกชนในการจัดการศึกษาและฝึกอบรม ภาคเอกชนได้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนโดยเฉพาะการวิจัยและพัฒนาการเตรียมความพร้อมสำหรับทักษะในอนาคต

การติดตามและประเมินผลนโยบาย

สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีเสถียรภาพทางการเมือง ทำให้สามารถยกระดับและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างดีและต่อเนื่องเป็นขั้นตอน สิงคโปร์มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ไม่มีทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้การลงทุนต่าง ๆ ได้ประโยชน์อย่างแท้จริง โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ได้มีการดำเนินงานอย่างจริงจัง การพัฒนาการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ในแต่ละช่วงนั้น ให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายการศึกษาควบคู่ไปกับการพัฒนาในภาคเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งในแต่ละช่วงเวลานโยบายด้านการศึกษาจะมีการปรับเปลี่ยนเพื่อจุดหมายในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ระบบการศึกษาของสิงคโปร์มุ่งเป้าเพื่อสร้างทรัพยากรบุคคล เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสร้างประสิทธิผลทางเศรษฐกิจ มีการวางโครงสร้างระบบการศึกษาอยู่บนพื้นฐานแนวคิด การพัฒนาบุคคลตามความสามารถ และระบบคัดสรรต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่จัดกลุ่มผู้เรียนไปตามสถาบันการศึกษาที่เหมาะสมกับความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันอาชีวศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษา โดยหลักสูตรที่มีการเปิดสอนล้วนเป็นไปเพื่อการตอบสนองความต้องการทรัพยากรบุคคลของประเทศ

ประเทศอิสราเอล

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศอิสราเอลนั้น เป็นการจัดการศึกษาเพื่อลดความแปลกแยกของการศึกษาและวัฒนธรรมของผู้ใหญ่ในอิสราเอล เป็นการศึกษาต่อเนื่องให้ผู้ใหญ่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543)

2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาของอิสราเอล พบกับความท้าทายจากเด็กและเยาวชนจำนวนมหาศาลที่รวมตัวกันอพยพเข้ามาจากกว่า 70 ประเทศ บางคนเดินทางอพยพพร้อมกับพ่อแม่ผู้ปกครอง บางคนเดินทางมาตามลำพัง ในฐานะที่ดินแดนนี้เป็นถิ่นฐานเดิมในประวัติศาสตร์ของคนยิว การอพยพเข้ามาในช่วง ค.ศ. 1950 เด็กส่วนใหญ่จึงมาจากเหตุการณ์หลังสงครามในยุโรปและอาหรับ และตามมาด้วยการไหลบ่าของคนยิวจำนวนมหาศาลจากแอฟริกาเหนือ และในปี ค.ศ. 1970 เป็นจุดเริ่มต้นของผู้พยพกลุ่มใหญ่จากรัสเซียและค้อย ๆ ตามกันมาเป็นกลุ่มย่อยเรื่อยมา จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1990 พบว่ามีคนยิวกว่า 1 ล้านคนอพยพมาจากสหภาพโซเวียตเดิม และมีจำนวนอีกเป็นหมื่นๆ คนที่อพยพเข้ามาทุกปี ในการอพยพใหญ่ระลอกสองเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1984 และ ค.ศ. 1991 ชุมชนยิวทั้งหมดจากประเทศเอธิโอเปียได้อพยพเข้ามาในอิสราเอล และการที่คนยิวจากสหรัฐอเมริกาและประเทศทางตะวันตกได้เข้ามาตั้งรากฐานในอิสราเอล จึงทำให้เกิดความต้องการห้องเรียนและครูอย่างมาก รวมทั้งอุปกรณ์และวิธีการพิเศษต้องถูกพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยให้คนหนุ่มสาววัยรุ่นเหล่านี้สามารถซึมซับกับวัฒนธรรมพื้นฐานของสมาชิกอื่น ๆ ในโรงเรียน โปรแกรมการศึกษาต่าง ๆ ต้องถูกออกแบบเป็นพิเศษเพื่อบรรลุลความจำเป็นของผู้อพยพมาใหม่ทั้งหลายนี้ รวมทั้งการเตรียมหลักสูตรที่เหมาะสม ห้องเรียนระยะสั้นสำหรับนักเรียนที่อพยพเข้ามา พบว่าเป็นวิชาที่ไม่เคยเรียนมาก่อนจากประเทศเดิมของตน ได้แก่ ภาษาฮีบรู ประวัติศาสตร์ชนชาติยิว มีหลายหลักสูตรพิเศษที่ต้องจัดขึ้นสำหรับอบรมครูเพื่อให้สามารถจัดการกับคนวัยหนุ่มสาวที่อพยพเข้ามาเหล่านี้ และหลักสูตรอบรมสำหรับครูที่อพยพเข้ามาและสอนในโรงเรียนด้วย ในเวลาเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมของอิสราเอลได้เข้ามามีบทบาทในการนำมาตรฐานการศึกษาซึ่งจะต้องสอดคล้องกับวิชาสอนที่ทันสมัย เช่น ความเสมอภาคทางเพศ ยกระดับฐานะของครู ขยายหลักสูตรเรื่องความเห็นอกเห็นใจ และเน้นการส่งเสริมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กุญแจที่สำคัญคือ นโยบายการให้ความเสมอภาคในการให้โอกาสการศึกษาสำหรับเด็กทุกคนและต้องเพิ่มจำนวนเด็กที่สอบผ่านวิชาด้านศาสนายิว งบประมาณที่ใช้ในการศึกษาถูกจัดสรรออกมาร้อยละ 10 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของรัฐอิสราเอล ดังนั้น อิสราเอลถือได้ว่าเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะด้านการศึกษา

ทรศนะของประชากรชาวอิสราเอลให้ความสำคัญกับคุณค่าของการศึกษาที่เป็นพื้นฐานและเป็นกุญแจสำคัญสู่การสร้างอนาคต มองว่าการศึกษาเป็นมรดกส่งต่อจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ จุดประสงค์หลักของการจัดการศึกษาคือการเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีความรับผิดชอบในประชาธิปไตยในสังคมที่มีกลุ่มชนแตกต่างกันในด้านจริยธรรม ศาสนา วัฒนธรรม เชื้อชาติ และการเมือง ยึดมั่นในการเป็นคนชนชาติยิว การรักชาติ รักผืนแผ่นดิน อยู่บนหลักการของเสรีภาพและความอดทน ยึดมั่นในการส่งต่อความรู้ระดับสูงขึ้นไป เน้นศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง (OECD, 2016a)

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา มีดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับที่นำมาใช้โดย Knesset เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2492 โดยกำหนดระยะเวลาการศึกษาภาคบังคับไว้แก่ปีระหว่างอายุ 5 ถึง 13 ปี เช่น ชั้นอนุบาลหนึ่งปีและประถมศึกษาแปดปี เป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาในชั้นปีเหล่านั้นจะฟรีสำหรับเด็กทุกคน

ปรัชญาการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับปรัชญา “หลอม” ในการดูดซับคลื่นของการอพยพ สำระสำคัญใน พรบ.ระบุว่าผู้ย้ายถิ่นฐานใหม่ควรผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกครั้งในตอนท้าย ซึ่งจะช่วยให้ซึมซับในสังคมพื้นเมืองในฐานะสมาชิกที่เท่าเทียมกันของกลุ่มชาวอิสราเอล ความหมายทางการศึกษาของปรัชญานี้ สอดคล้องกับระบบการศึกษาที่จัดโดยรัฐ “อติปไตย” อ้างว่ามีเพียงรัฐเท่านั้นที่สามารถให้การศึกษาแก่เด็กที่อพยพเข้ามาเพื่อรวมตัวกันเป็นพลเมืองในอนาคตไม่ใช่พ่อแม่ของพวกเขา ซึ่งการรวมตัวกันในประเทศใหม่นั้นยากกว่ามาก มีภาระกับปัญหาทางเศรษฐกิจและความอยู่รอดอื่น ๆ ผลผลิตอีกประการหนึ่งของแนวคิด “รัฐให้การศึกษา” คือการยึดถือคุณค่าของความรักชาติสูงกว่าคนอื่น ๆ ทั้งหมด

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับกำหนดให้เด็กทุกคนในอิสราเอลได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยไม่คำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจของพ่อแม่ เพื่อที่จะทำให้บรรทัดฐานนี้เป็นจริง พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับได้มีหลักการเพิ่มเติมอีกสองประการ ได้แก่ การให้ทุนสนับสนุนการศึกษาระดับประถมศึกษา (ซึ่งหลักการนี้ถูกกีดกร่อนอย่างมีนัยสำคัญในปีต่อ ๆ มา) และการอนุญาตตามกฎหมายของรัฐในการกำหนดกฎหมายการศึกษาภาคบังคับสำหรับผู้ปกครองที่ไม่เต็มใจ พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมแบบเสรีนิยมที่มีส่วนทำให้อัตราการไม่รู้หนังสือในอิสราเอลอยู่ในระดับต่ำที่สุดในโลก วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติและอำนวยความสะดวกในการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้อพยพใหม่ กฎหมายดังกล่าวกำหนดความรับผิดชอบของรัฐสำหรับเนื้อหาของการศึกษาเพื่อให้แน่ใจว่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของรัฐ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์อย่างรวดเร็วส่งผลให้นักวิทยาศาสตร์ และแรงงานที่มีทักษะในวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรม และการศึกษาทางเทคโนโลยีเกิดความล่าช้า ในปี ค.ศ. 1992 รัฐบาลได้ตรวจสอบระบบการศึกษาในพื้นที่และดำเนินการจัดระเบียบการศึกษา เทคโนโลยีสำหรับศตวรรษที่ 21 ใหม่ รัฐบาลพบว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของผู้สำเร็จ การศึกษาจากโรงเรียนเทคโนโลยีส่วนใหญ่ไม่เพียงพอและมักจะล้าสมัย จึงวางแผนดำเนินการเสริมสร้าง พื้นฐานทางทฤษฎีของการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทุกระดับ และยกระดับความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของครูผู้สอนไปพร้อมกันอย่างเร่งด่วน

การศึกษานอกหลักสูตร (ตามอัธยาศัย) เด็กและเยาวชนในอิสราเอลมีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่าง ๆ ที่จัดขึ้นซึ่งไม่รวมอยู่ในการเรียนการสอนในโรงเรียนปกติ กิจกรรมเหล่านี้เรียกว่า “การศึกษา ตามอัธยาศัย” การศึกษาที่ไม่บังคับ แตกต่างจากโรงเรียนพื้นที่ความเข้มข้นหรือลักษณะของกิจกรรม เป็น (หรือควร) ที่เด็กเลือกได้อย่างอิสระ การศึกษาตามอัธยาศัยเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนอกเหนือจาก การเรียนรู้ทางปัญญา โดยเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพและอัตลักษณ์ของเด็ก ความกังวลเกี่ยวกับปัญหา ในโลกของผู้ใหญ่และการพัฒนาทักษะทางสังคมเพื่อการทำงานทางสังคมที่ประสบความสำเร็จ และการรวมกลุ่มทางสังคม

2. แผนแม่บท ICT เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมของอิสราเอล (ค.ศ. 2010 - 2015) มีเป้าหมายเพื่อรองรับการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมกับการมีทักษะ ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) โดยจะเน้นในการพัฒนาใน 3 ด้าน (เสถียร อุตสาหกรรม, 2555) ได้แก่

2.1 System-Wide Approach พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งด้านอุปกรณ์ เครือข่าย คอมพิวเตอร์ และผู้สอนอาจารย์ของสถานศึกษาทุกแห่ง

2.2 Content พัฒนาศูนย์สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Digital Content) ในทุกรายวิชา เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในชั้นเรียนและระบบ Online

2.3 Professional Development ฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอน ให้มีทักษะ ในการใช้ ICT เพื่อการเรียนการสอน รวมทั้งพัฒนากระบวนทัศน์ (Paradigm) ด้าน ICT เพื่อการศึกษาของบุคคลเหล่านี้

สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนด้าน ICT จากรัฐบาลกลางอิสราเอล และสำนักงาน การศึกษาส่วนท้องถิ่นของนครเยรูซาเล็ม ตามยุทธศาสตร์การพัฒนา ICT เพื่อการศึกษา ระดับ สถานศึกษา ตามแผนแม่บท ICT เพื่อการศึกษาฉบับปัจจุบันที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมสำหรับ การมีทักษะในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2011

3. กฎหมายว่าด้วยการศึกษาพิเศษ

กฎหมายว่าด้วยการศึกษาพิเศษของประเทศอิสราเอล มีดังนี้ (Hirschmann, 2542)

3.1 ควรทำการกลั่นกรอง และวิเคราะห์ความผิดปกติของเด็กตั้งแต่เริ่มต้นโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้เขาพัฒนาศักยภาพได้ตามปกติ และเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

3.2 เด็กที่มีความต้องการพิเศษตั้งแต่ช่วงอายุ 3 - 21 ปี มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

3.3 หากเป็นไปได้ควรจะจัดให้เด็กดังกล่าวได้เรียนร่วมกับเด็กปกติ

3.4 พ่อแม่ (ผู้ปกครอง) มีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องการบำบัด รักษา และการให้การศึกษแก่เด็กเหล่านี้ โดยแบ่งเป็น

- ให้การศึกษภาคพิเศษอย่างเต็มรูปแบบโดยมีผู้เชี่ยวชาญดูแลตลอดเวลา
- ให้การศึกษภาคปกติโดยมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางช่วยเหลือบ้าง
- ให้การศึกษาแบบเรียนร่วมโดยเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 8 คน อยู่ในห้องที่มีเด็กปกติอีก 12 คน

4. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพของประเทศอิสราเอล ประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543)

4.1 กฎหมายปฏิรูปการศึกษา ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบการศึกษาเป็น 6 : 3 : 3 ปรับจากการศึกษาภาคบังคับเป็น 11 ปี ตั้งแต่อายุ 5 - 18 ปี โดยให้เลือกรเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาในโรงเรียนเดียวกัน รวมทั้งกำหนดหลักสูตรเพิ่ม 1 ปี หลังเกรด 12 เพื่อช่วยให้ผู้จบมัธยมปลายสายอาชีวศึกษาได้เรียนเพิ่มในวิชาที่สามารถสอบเพื่อรับประกาศนียบัตรสำหรับเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้ เป็นผลให้มีผู้เรียนวิชาชีพเพิ่มมากขึ้นจนอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับผู้สำเร็จมัธยมปลายสายสามัญ

4.2 กฎหมายช่างฝึกหัดได้กำหนดให้ผู้มีอายุ 14 - 15 ปี ที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนต้องเข้าโปรแกรมช่างฝึกหัดของกระทรวงแรงงานและกิจการสังคม ซึ่งมีระยะเวลา 3 - 4 ปี เพื่อให้เยาวชนได้ฝึกฝนอาชีพ

4.3 กฎหมายบริการการจ้างงาน กำหนดให้หน่วยบริการจัดหางานบริการ แหล่งงาน และแหล่งฝึกอบรมอาชีพแก่ผู้หางานทำ เป็นศูนย์กลางติดต่อระหว่างนายจ้างและผู้หางานทำ และหน่วยฝึกอบรมอาชีพ ทำให้ผู้หางานทำและสถาบันการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพทราบความต้องการของนายจ้าง และสามารถจัดการศึกษา/ฝึกอบรม ได้ตามความต้องการ

4.4 มาตรการเร่งรัดการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามโปรแกรม “Tomorrow 98 Program” เป็นผลให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทุกระดับ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

นโยบายเกี่ยวกับ Start-up

ประเทศอิสราเอลได้รับชื่อ “Start-up Nation” เพราะมาจากความมุ่งมั่นของรัฐบาลในการสนับสนุนกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาที่ก้าวหน้า ทำให้อิสราเอลเป็นผู้นำด้านการเป็นผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยีระดับโลก รัฐบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของทุนมนุษย์ทางวัฒนธรรมของผู้ประกอบการและการสร้างจิตวิญญาณแห่งนวัตกรรมที่กล้าหาญให้แก่ผู้ประกอบการ พิจารณาจากจำนวนนักวิทยาศาสตร์และวิศวกร จำนวนสิทธิบัตรในอัตราส่วนกับขนาดของประชากร และค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาภาคเอกชนเป็นเปอร์เซ็นต์ของ GDP - ประมาณ 4.3% (ปี ค.ศ. 2016) โดย 84% มาจากภาคเอกชนซึ่งสูงที่สุดในกลุ่มประเทศ OECD (OECD, 2016a)

อิสราเอลสนับสนุนการพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมโดยจัดหาเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาของอุตสาหกรรม นโยบายด้านนวัตกรรมของรัฐบาลประสบความสำเร็จมากมาย และปัจจุบันอิสราเอลถือเป็นศูนย์กลางนวัตกรรมชั้นนำ โดยมีผู้ประกอบการที่มีความสามารถการลงทุนกับการวิจัยและพัฒนาของภาคธุรกิจ ด้วยกระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงและการร่วมทุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอย่างจริงจัง

รัฐบาลอิสราเอล ใช้การลงทุนโดยตรงในรูปแบบของเงินช่วยเหลือหรือสินเชื่อเพื่อการวิจัยและพัฒนา สำหรับภาคธุรกิจหรือสำหรับกิจกรรม R&D ระหว่างรัฐบาลกับหน่วยงาน เช่น ระหว่างรัฐบาลลงทุนการพัฒนาเทคโนโลยีกับหน่วยงานทางการทหาร เพื่อส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมสู่การสร้างธุรกิจ Start-up สู่นักอินทรีที่มีศักยภาพด้าน IT และเทคโนโลยี สำหรับเครื่องมือสนับสนุนทางอ้อม ได้แก่ สิ่งจูงใจทางภาษีต่าง ๆ สำหรับบริษัทที่เกี่ยวข้องกับ R&D และนวัตกรรม เครื่องมือสนับสนุนของรัฐบาลมักจะรวมถึงมาตรการสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม

อิสราเอลมีผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยีที่ขึ้นชื่อเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างเทคโนโลยีขั้นสูง ผู้ประกอบการมีความกล้าและการคิดแบบสหสาขาวิชาชีพ นำมาสู่การพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นนวัตกรรม กิจกรรมของผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยีได้ดึงดูดนักลงทุนและบริษัทขนาดใหญ่จากทั่วทุกมุมโลกซึ่งเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีระดับโลกให้มาร่วมลงทุนในประเทศ

การสนับสนุนนวัตกรรมทางเทคโนโลยีของรัฐบาลอิสราเอลมีผลสำคัญต่อการเติบโตและความเจริญรุ่งเรืองของระบบนิเวศนวัตกรรมของอิสราเอล เป็นเวลาหลายทศวรรษที่รัฐบาลอิสราเอลสนับสนุนผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยีและการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมผ่านโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการ ทั้งนี้ผลโดยตรงของการสนับสนุนจากภาครัฐในการวิจัยและพัฒนาคือการสร้างงานวิจัยใหม่ที่มีมูลค่าสูงกว่าจำนวนเงินที่รัฐบาลให้การสนับสนุนเบื้องต้นถึงสองหรือสามเท่า การสนับสนุนจากภาครัฐสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรม ซึ่งสูงกว่าการลงทุนของภาครัฐห้าถึงสิบเท่า และการลงทุนเหล่านี้ไม่ได้ผลักดันนักลงทุนเอกชนออกไป แต่เป็นการสร้างส่วนเสริมที่สำคัญและแยกต่างหากสำหรับการวิจัยและพัฒนาของอิสราเอล (Senor and Singer, 2011)

3. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาในอิสราเอลได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลางผ่านกระทรวงศึกษาธิการ และวัฒนธรรม กระทรวงการคลัง และรัฐบาลท้องถิ่น ขณะที่โรงเรียนมีความอิสระเพิ่มขึ้น กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมกำหนดนโยบายการศึกษาโดยเฉพาะในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น โดยที่โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลท้องถิ่น

เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของอิสราเอลมีสภาพเป็นทะเลทรายเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับมีอากาศร้อนและขาดแคลนน้ำในบางพื้นที่ จึงเป็นสาเหตุให้ชาวอิสราเอลมีความพยายามที่จะเอาชนะต่ออุปสรรค ความยากลำบาก และภัยธรรมชาติต่าง ๆ มีการนำเอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาประเทศ และใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำให้มากที่สุดในการเพิ่มพูนผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้น จุดประสงค์ประการสำคัญของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในประเทศอิสราเอลนั้น เพื่อที่จะส่งเสริมเด็กในการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต โดยคำนึงถึงสุขภาพและความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นถึงการพัฒนาทัศนคติทางบวกต่อตนเองและผู้อื่น การปลูกฝังความสามารถในการใช้แรงผลักดันทางอารมณ์ในการเอาชนะต่อความยากลำบาก ความท้าทาย และการประสบความสำเร็จ จุดมุ่งหมายประการสุดท้าย คือ เพื่อพัฒนาเด็กให้มีทักษะการเรียนรู้ และพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ มีพื้นฐานของความเป็นมนุษยชนโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมและประเทศชาติเป็นหลัก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ โรงเรียนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในคิบบุทซ์

ในประเทศอิสราเอลนั้น ประมาณร้อยละ 2.5 ของจำนวนประชากรทั้งหมดอาศัยอยู่ในคิบบุทซ์ คำว่า “คิบบุทซ์ (Kibbutz)” มีความหมายว่า ชุมชน หรือกลุ่มคนที่รวมกันอยู่ด้วยความสมัครใจ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ในคิบบุทซ์นั้นถือว่าทุกคนมีสิทธิเป็นเจ้าของร่วมกัน ในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นสังคมเกษตรกรรม แต่ในปัจจุบันได้ขยายตัวไปสู่สังคมอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น ในอดีต เด็ก ๆ ในคิบบุทซ์จะอยู่รวมกันในบ้านเด็ก (Communal Children's Houses) และอยู่กับพ่อแม่ของตนเฉพาะเวลาว่างเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้ การเลี้ยงดูเด็กในคิบบุทซ์จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมภายนอกมากขึ้น นั่นคือ เด็กจะใช้เวลาอยู่ร่วมกันในบ้านเด็กเฉพาะในช่วงเวลากลางวัน ส่วนตอนกลางคืนจะกลับไปนอนกับพ่อแม่ของตน เด็ก ๆ ในคิบบุทซ์เติบโตขึ้นโดยได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการทำงาน “ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการทำงาน” ระบบการศึกษาปฐมวัยในคิบบุทซ์จะเน้นที่การให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจวัตรประจำวัน นอกจากนั้นเด็กจะได้รับมอบหมายหน้าที่ต่าง ๆ ในชุมชนและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เด็กแต่ละคนจะได้รับมอบหมายงานที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของตน

ปรัชญาการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย การศึกษาปฐมวัยในประเทศอิสราเอลนั้น พัฒนจากรากฐานความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้คือกระบวนการของการสร้างที่เกิดขึ้นภายใน การจัดรวบรวมข้อมูลความรู้ที่มีอยู่แล้วให้เป็น ระบบระเบียบ พร้อมทั้งจะนำมาใช้ได้ตลอดเวลาและคือการสะสม

ความรู้ใหม่ ๆ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนั้นเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งและเกิดขึ้นตลอดเวลา เด็กปฐมวัยเรียนรู้ทั้งทางตรงโดยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้ใหญ่จัดให้ และทางอ้อมโดยผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของตน ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมล้วนส่งผลต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กทั้งสิ้น

การเรียนรู้ในอิสราเอล เกิดจากความสามารถของครูผู้สอนที่จะสอนให้เด็กมีความท้าทาย แสวงหาความคิดที่เป็นไปไม่ได้ ที่สามารถส่งผลถึงความล้มเหลว หรือได้รับรางวัลโนเบล อิสราเอลส่งเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการตั้งแต่อายุยังน้อย ฝึกการใช้ CHUTZPAH อิสราเอลพบว่า พ่อแม่คือกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในการปูพื้นฐานทักษะของการเป็นผู้ประกอบการตั้งแต่เด็ก วัฒนธรรมของอิสราเอลสร้างแนวทางในการเลี้ยงดูเด็กในสภาพแวดล้อมของความไม่แน่นอนและความยุ่งเหยิงที่กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และความกล้าเสี่ยง ผลักดันขอบเขตของการเอาชนะความล้มเหลว (Overcome Failure) แม้แต่การทำท้อแท้สามารถเอาชนะได้ด้วยการสร้างความคิดที่มุ่งเน้นการหยุดชะงัก (Disruption-focused Mindset) การเรียนรู้เกี่ยวกับข้อบกพร่อง จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นนักสร้างสรรค์และผู้ประกอบการ อาจเรียกได้ว่าเป็นทักษะแห่งอนาคต (Skill of Future) ผู้เรียนในวัยประถมศึกษา อิสราเอลจะผ่านการเตรียมความพร้อมทางสติปัญญาที่ปลูกฝังด้วยความอยากรู้อยากเห็นอย่างกระตือรือร้น อิสราเอลใช้กระบวนการสอนให้เด็ก ๆ ได้ใช้ทักษะที่ได้รับและนำไปใช้กับสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม เด็ก ๆ จะถูกสอนให้เรียนรู้ในการใช้ประโยชน์จากความสามารถของเขา การถ่ายทอดความรู้เพื่อการนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ นำเด็ก ๆ แก้ปัญหาในสิ่งที่ยังติดอยู่ โดยที่ยังไม่รู้คำตอบและจะไม่มีใครให้คำตอบแก่ตัวเขาได้ ดังนั้นเด็ก ๆ ต้องค้นหาและหาวิธีแก้ไขปัญหาเอง ด้วยการถูกกระตุ้นความคิด การเรียนรู้ในการนำตนเองเพื่อไปสู่การหาทางออกจึงเป็นสิ่งท้าทายและกระตุ้นความคิด อิสราเอลเชื่อว่า หัวใจหลักของความสำเร็จอยู่บนพื้นฐานว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อคนคนหนึ่งแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การกล้าที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเองถือเป็นเสาหลักของการเป็นผู้ประกอบการ อิสราเอลฝึกครูให้เป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการ (Conveyor of Methodology) ครูกับผู้เรียนใช้การสนทนา (Dialogue) ระดมความคิด การเรียนรู้ในห้องเรียนทำให้เกิดการนำไปสู่คำตอบ ครูไม่ได้เป็นผู้ให้คำตอบ (Jeon Byung Kyu, 2563)

ระบบการศึกษาในประเทศอิสราเอล เป็นระบบแบบ Three Tiers (6+3+3) คือประถมศึกษา (Primary School-Grade 1 - 6) อายุประมาณ 6 - 12 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น (Middel School-Grade 7 - 9) อายุประมาณ 12 - 15 ปี มัธยมปลาย (Secondary School-Grade 10 - 12) อายุประมาณ 15 - 18 ปี การศึกษาภาคบังคับ 12 ปี เริ่มตั้งแต่ อายุ 5 - 16 ปี และรัฐจัดการศึกษาฟรีถึงอายุ 18 ปี

ระดับก่อนวัยเรียนหรือปฐมวัย (Preschool system or Early Childhood Education) การศึกษาปฐมวัยในประเทศอิสราเอลโดยเฉพาะในระดับอนุบาลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาคบังคับ ถือได้ว่ามีคุณภาพ มีความก้าวหน้าและประสบความสำเร็จอย่างสูง ในการศึกษา

ภาคบังคับนี้ บังคับในระดับอนุบาลเพียง 1 ปี คือเมื่อเด็กมีอายุ 5 ปี โดยปกติการศึกษาของเด็กในอิสราเอลมักจะเริ่มในวัยเด็กมาก เช่น อายุ 2 ปี และส่วนใหญ่จะเริ่มตอนอายุ 3 - 4 ปี โดยยึดหลักเพื่อให้สมองได้เริ่มการเพิ่มพูนด้านพัฒนาการทางสังคมและภาษา โปรแกรมส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรสตรี หรือองค์กรเอกชนต่าง ๆ กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมจัดสรรงบประมาณพิเศษสำหรับการศึกษาปฐมวัยในพื้นที่ยากลำบากเท่านั้น โดยทั่วไปมีการจัดการศึกษาปฐมวัยในอิสราเอลใน 2 รูปแบบคือ

1. ศูนย์เด็ก (Day-Care Centers) รับเด็กตั้งแต่อายุ 3 - 4 ปี
2. โรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) รับเด็กอายุ 5 ปี

ถึงแม้ว่าโปรแกรมการศึกษาในศูนย์เด็กจะไม่ได้ถือเป็นการศึกษาภาคบังคับแต่อย่างไร มีการเสียค่าใช้จ่ายเป็นรายหัว แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมักได้รับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น (Local authorities) องค์กรสตรีและองค์กรเอกชน โดยอัตราค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองต้องเสียจะถูกกำหนดโดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เนื่องจากในสภาพการณ์ปัจจุบันผู้หญิงชาวอิสราเอลออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้จำนวนของศูนย์เด็กเพิ่มมากขึ้นไปด้วย ในศูนย์เด็กบางศูนย์รับเด็กอายุตั้งแต่ 1.5 ขวบไปจนถึง 4 ขวบ ศูนย์เด็กในประเทศอิสราเอลนั้นจะได้รับการตรวจสอบโดยศึกษานิเทศก์จากกระทรวงศึกษาธิการ อย่างไรก็ตาม วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในศูนย์เด็ก รวมถึงคุณภาพของครูในศูนย์เด็กจะไม่มี การควบคุมตรวจสอบแต่อย่างใด ส่วนการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลสำหรับเด็กวัย 5 ขวบ นั้นถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด การศึกษาระดับปฐมวัยในประเทศอิสราเอลนั้นมุ่งที่จะพัฒนาเด็กในทุกด้าน ตั้งแต่การพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและจริยธรรม ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กเป็นหลัก

1. การประถมศึกษา (Primary Education) เริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 (Grade 1 - 6) หลังจากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา เด็กมีทางเลือก 3 ทางคือมุ่งเน้นวิชาการ กลุ่มนี้จะศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยม หรือมุ่งหน้าไปยังการฝึกอบรบอาชีพ กลุ่มนี้จะศึกษาต่อในโรงเรียนเทคโนโลยี หรือมุ่งหน้าสู่การทำงาน

2. การมัธยมศึกษา (Secondary Education) แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนต้น (Intermediate School) ซึ่งใช้เวลาเรียน 3 ปี (Grade 7 - 9) และมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งใช้เวลาเรียน 3 ปี (Grade 10 - 12)

3. การศึกษาในระดับอุดมศึกษา (Higher Education) ถูกออกแบบมาสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher Education) และ หลังมัธยมศึกษา (Post-Secondary) ซึ่งรวมถึงการศึกษาในสถาบันฝึกหัดครู (Teacher's Colleges) และการศึกษาในสถาบันอื่น ๆ เช่น สถาบันพลศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยด้วย การศึกษาระดับนี้อยู่ภายใต้

การควบคุมของสภาอุดมศึกษาซึ่งมีอำนาจที่จะให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาและให้อำนาจในการให้วุฒิการศึกษาได้ ถึงแม้จะไม่มีระบบการรับรองโดยรัฐในอิสราเอลเหมือนในอเมริกา แต่สภาอุดมศึกษานี้ตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่คล้าย ๆ กัน โปรแกรมการศึกษาหลังมัธยมศึกษา บางโปรแกรมไม่มีการออกประกาศนียบัตรและอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษาอยู่ภายใต้การดูแลของสภาอุดมศึกษา

สถาบันฝึกหัดครู The Teudat Horaha Bachir คือใบรับรองครูอาวุโสที่มีคุณสมบัติเหมาะสม/ประกาศนียบัตรครู เทียบเท่ากับการเรียน 3 ปีในมหาวิทยาลัยในอเมริกา

ครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถจบโปรแกรมเรียน 3 ปีและมีคุณสมบัติเป็นครูสอนเด็กชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย Grade 10 หรือสามารถเรียนต่อ 4 ปีในโปรแกรมแบบบูรณาการในวิทยาลัยฝึกหัดครูและได้รับวุฒิปริญญาตรีและประกาศนียบัตรครู ครูสอนมัธยมศึกษาตอนปลายต้องจบวุฒิปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยสาขาอื่นที่ไม่ใช่การศึกษาและต้องมีประกาศนียบัตรครู ซึ่งสามารถจบในเวลา 1 ปีต่อจากวุฒิปริญญาตรี หรือจบแบบ 4 ปีของโปรแกรมบูรณาการการศึกษา

การอบรมครูในอิสราเอลจัดโดยคณะศึกษาศาสตร์ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยฝึกอบรมครูวิทยาลัยครู เป็นโปรแกรม 2 หรือ 3 ปี ครูที่จะสอนในโรงเรียนอนุบาลหรือประถมศึกษาจะต้องศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 3 ปีสำหรับผู้ที่ต้องการเป็นครูสอนชั้นมัธยมศึกษา

The Teudat Horahah เป็นประกาศนียบัตรครู เทียบเท่าการเรียน 2 ปีในมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา เป็นวุฒิขั้นต่ำสำหรับการเป็นครูสอนในศูนย์ Day Care Center หรือ Nursery School หรือ โรงเรียนอนุบาล (Kindergartens)

หลังชั้นมัธยมศึกษาช่างเทคนิค (Post-Secondary Technical Education) เป็นการฝึกหัดอาชีพช่างเทคนิค ปกติเน้นสาขาด้านวิศวกรรมศาสตร์ และสาขาเทคโนโลยี เพื่อเสริมการศึกษาในคณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีในมหาวิทยาลัย วุฒิรับรองเทียบเท่ากับโปรแกรมเทคนิคและอาชีวศึกษาที่จัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยชุมชน ในอเมริกาโปรแกรมเหล่านี้มีสอนในวิทยาลัยเทคนิคและอาชีวศึกษาเฉพาะทาง เมื่อเรียนจบปีที่ 1 จะได้รับวุฒิ Technician Degree เทียบเท่าช่างเทคนิค “Technician” วุฒินี้เทียบเท่าการเรียนในมหาวิทยาลัยของอเมริกา 1 ปี เมื่อจบการศึกษาปีที่ 2 ของวิศวกรรมศาสตร์จะได้รับวุฒิ The Handassai Degree ซึ่งคือ วิศวกรปฏิบัติ “Practical Engineer” วุฒินี้โดยปกติเทียบเท่าการเรียนในมหาวิทยาลัยในอเมริกา 2 ปี การสอบ Bagrut ไม่ถูกบังคับใช้ในการศึกษาโปรแกรมอาชีวศึกษา การสมัครเข้าเรียนในโปรแกรมอาชีวศึกษานี้ต้องใช้ “MASMAR & MASMAT” ซึ่งเป็นประกาศนียบัตรด้านเทคนิคและอาชีวศึกษาที่ต้องใช้วุฒิ Handassai เพื่อใช้เรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น หากพิจารณาถึงการจัดระบบโรงเรียนในประเทศอิสราเอลสามารถแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

- (1) โรงเรียนของรัฐ (State School) เป็นโรงเรียนที่นักเรียนส่วนใหญ่จะมาศึกษา
- (2) โรงเรียนของรัฐที่เน้นทางด้านศาสนา (State Religion School) เน้นการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนาของชาวยิว

โรงเรียน 2 รูปแบบแรกนี้อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม

(3) โรงเรียนอิสระและอาหรับ (Independent (Haredi) Schools, Chinuch Atzmai and Arab) โรงเรียน Chinuch Atzmai นี้จะเน้นที่การสอนศาสนาหลักที่ยึดตามหนังสือโทรา (Torah) ของกลุ่มออร์ทอด็อกซ์ หรือ อูตราออร์ทอด็อกซ์ยิว (Orthodox หรือ Ultra-Orthodox) ส่วนโรงเรียนอาหรับจะเน้นเป็นภาษาอาหรับ (Arabic) หลักสูตรจะเน้นที่ประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมของชาวอาหรับและชาวยิว

(4) โรงเรียนเอกชน (Private School) ดำเนินการโดยศาสนาต่าง ๆ และได้รับความอุปถัมภ์จากต่างประเทศ สืบเนื่องจากความหวังไข่มากขึ้นของผู้ปกครองในเรื่องการจัดการเรียนการสอน จึงก่อให้เกิดโรงเรียนใหม่ ๆ ซึ่งสะท้อนถึงปรัชญาและความเชื่อของกลุ่มผู้ปกครองและนักการศึกษาเฉพาะกลุ่มเช่น โรงเรียนนานาชาติอเมริกันในอิสราเอล เป็นต้น

ตารางที่ 4.4 แสดงระดับการศึกษาของประเทศอิสราเอล

ปี		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
ระดับ	ก่อนวัยเรียน	การศึกษาก่อนบังคับ												การศึกษาระดับอุดมศึกษา									
ระดับชั้น	อนุบาล	ประถมศึกษา						มัธยมศึกษาตอนต้น			มัธยมศึกษาตอนปลาย			มหาวิทยาลัย									

4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปรัชญาการศึกษาของอิสราเอล คือ ต้องให้เด็กได้เผชิญกับประสบการณ์ที่จะช่วยให้เขาได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว และให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ วัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งจากปรัชญาการศึกษาของอิสราเอล สรุปได้ดังนี้ (Hirschmann, 2542; เสถียร อุสาหะ, 2555)

1) เด็ก : เชื่อว่าเด็กแต่ละคนมีเอกลักษณ์เฉพาะตน และพัฒนาตามครรลองของชีวิตตน เด็กแต่ละคนจะมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน แต่เด็กทุกคนมีพื้นฐานของความอยากรู้อยากเห็น และมีความสามารถในการเป็นนักคิด นักเรียนรู้ โดยการสนับสนุนของผู้ใหญ่ เด็กเรียนรู้ที่จะจัดการกับสิ่งที่อยู่แวดล้อม ไม่ว่าจะป็นทางกายภาพหรือทางสังคม

2) ครู : เชื่อว่าครูแต่ละคนมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีจุดเด่นและจุดด้อย ครูควรเป็นนักคิด นักเรียนรู้ รู้จักประเมินตนเอง และรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำ ครูต้องยอมรับว่าตนไม่รู้ทุกเรื่อง

ดังนั้น จึงต้องเรียนรู้ไปพร้อมกับเด็ก และเรียนรู้ระหว่างกัน รู้จักการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งสมมติฐานสรุป และประเมินผล ครูต้องสอนให้เด็กมีความรับผิดชอบ ต้องรู้จักเด็กเพื่อจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพในทุกด้าน

3) สภาพแวดล้อม : เชื่อว่าจะต้องปลอดภัย กระตุ้นความคิดและความมีศิลปะ ต้องช่วยให้เด็กได้ทำงานเป็นกลุ่มหรือเดี่ยวก็ได้ สภาพแวดล้อมประกอบด้วย วัสดุอุปกรณ์ที่让孩子ได้ค้นพบทดลอง เล่น สร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้หนังสือ สภาพแวดล้อมยังจะต้องเอื้อต่อการพัฒนาของเด็กในทุกด้าน

4) ผู้ปกครอง : เชื่อว่าเป็นครูคนแรก ผืนและหวังให้ลูกมีความสุขและความเจริญก้าวหน้าในการเรียนและการงาน ผู้ปกครองควรมีส่วนในการจัดการศึกษาของเด็กมากที่สุด

นอกจากนี้ ในส่วนของการบริหารวิชาการ ประกอบด้วย (เสถียร อุสาหะ, 2555)

1) การพัฒนาหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานถูกกำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม ส่วนวิธีการสอนจะถูกกำหนดโดยครูใหญ่ ครู และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น แต่ละโรงเรียนสามารถเลือกหน่วยการศึกษาที่หลากหลาย และวัสดุการสอน ซึ่งจัดเตรียมให้โดยกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของคณาจารย์และนักเรียนได้ดีที่สุด

2) การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพื้นฐานของโรงเรียนในระดับประถมศึกษาของยิวและอาหรับจะคล้าย ๆ กัน คือ สอนเรื่องการอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในชั้นประถมศึกษาตอนต้น 2 ปีแรก หลังจากนั้นจะมีการสอนเรื่องภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ โดยปกติการสอนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือฝรั่งเศสในโรงเรียนของรัฐที่เป็นยิวจะเริ่มในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนโรงเรียนสำหรับเด็กอาหรับจะเริ่มสอนภาษาฮีบรูในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และเพิ่มการสอนภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3) เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ประกอบด้วยวิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา และเทคโนโลยีที่มีการสอนต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา

4) การพัฒนาผู้สอน กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมอิสราเอลให้ความสำคัญมาก เห็นได้จากการจัดตั้งศูนย์พัฒนาผู้สอนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับชาติกระจายอยู่ทั่วประเทศ ศูนย์เหล่านี้มีหน้าที่หลักในการฝึกอบรมผู้สอน ให้คำปรึกษาผู้สอนโดยผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ จัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ จัดทำวารสารทางวิชาการ เผยแพร่ความรู้วิทยาศาสตร์ผ่านเว็บไซต์ ทักษะการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ปลูกฝังให้ผู้สอนนำไปถ่ายทอดผู้เรียนประกอบด้วยทักษะดังนี้

4.1) ทักษะด้านการแสวงหาความรู้จากห้องสมุด ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา

4.2) ทักษะการรับรู้จากการฟัง การสอน การบรรยาย การสังเกต การแสดง และการสาธิตผ่านสื่อต่าง ๆ

- 4.3) ทักษะการอ่านบทความ หนังสือวิชาการวิทยาศาสตร์
- 4.4) ทักษะการนำเสนอข้อมูลในหลากหลายรูปแบบ เช่น ตาราง กราฟ เป็นต้น
- 4.5) ทักษะการเขียนรายงานผลการทดลอง บทความทางวิทยาศาสตร์
- 4.6) ทักษะเผยแพร่ความรู้วิทยาศาสตร์ในรูปแบบของโปสเตอร์ สื่อมัลติมีเดีย

แบบจำลอง การบรรยายความรู้วิชาการ

นอกจากรัฐจะให้ความสำคัญของการพัฒนาผู้สอนแล้ว ยังให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยในแต่ละปีการศึกษา รัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการจัดงานวันวิทยาศาสตร์ในระดับสถานศึกษา ระดับภูมิภาค และระดับชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถโดยนำเสนอความรู้ที่เรียนมาจากห้องเรียนไปนำเสนอเป็นนิทรรศการในงาน และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

5) การประเมินผลการเรียน เป็นการทดสอบก่อนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาระดับประเทศ เรียกว่า Bagrut Examination ผลการสอบนี้จะถูกใช้ในการเรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น การทดสอบนี้จะทำในชั้นมัธยมศึกษาเกรด 12 ผู้ที่สอบผ่านการสอบตามมาตรฐานจะได้รับการรับรอง

5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร

ตามแผนแม่บท ICT เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมของอิสราเอล โดยมีเป้าหมายเพื่อรองรับการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมกับการมีทักษะในศตวรรษที่ 21 นั้น ได้กำหนดให้สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนดังนี้ (เสถียร อูสาหะ, 2555)

- 1) มีการจัดหาเครื่อง Laptop ให้ผู้สอนทุกคน เพื่อนำไปใช้ในการเตรียมการสอนและใช้สอนในห้องเรียน
- 2) จัดหาเครื่อง Laptop ให้ผู้เรียนใช้งานในสถานศึกษา 1 เครื่อง ต่อผู้เรียน 2 คน
- 3) แต่ละห้องเรียนมีการติดตั้งกระดานสมาร์ทบอร์ดและโปรเจ็กเตอร์ประจำห้องเรียนห้องละ 1 เครื่อง
- 4) ผู้สอนทุกคนได้รับการพัฒนาด้านการใช้ ICT สนับสนุนการเรียนการสอนและมีการจัดตั้งกลุ่มช่างเทคนิค (Technician) เพื่อดูแลและซ่อมบำรุงเครื่องประจำสถานศึกษา
- 5) ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดหาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง โดยการเช่าจาก Internet Service Providers (ISP) ในท้องถิ่น
- 6) ได้รับการสนับสนุนสื่อดิจิทัลในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ

จากรายงานของ OECD Education at a glance ค.ศ. 2013 ระบุว่ารายจ่ายการศึกษาทั้งหมดต่อคนต่อปีของนักเรียนทุกระดับ (นับจากชั้นประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษารวมทั้งกิจกรรมพัฒนาและวิจัย) มากกว่า 6,500 ดอลลาร์อเมริกัน (USD) ในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งจำนวนนี้นับว่าน้อยกว่า 1/3 เท่าของรายจ่ายต่อนักเรียน 1 คนต่อปีของประเทศสมาชิกอื่น ๆ ของ OECD ซึ่งอยู่ที่ 9,313 USD จัดเป็นประเทศที่มีรายจ่ายด้านการศึกษาต่อคนต่อปีต่ำเป็นอันดับ 7 ของประเทศใน OECD อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารายจ่ายต่อนักเรียนหนึ่งคนต่อปีจะต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิกอื่น ๆ ใน OECD แต่อิสราเอลถูกจัดอยู่ในอันดับ 5 ที่มีอัตราส่วนรายจ่ายทางการศึกษาสูงคือเป็น 7.4% ของค่า GDP ซึ่งเป็น 1.1% สูงกว่าค่าเฉลี่ยในประเทศสมาชิกอื่น ๆ ของ OECD สืบเนื่องจากอิสราเอลมีจำนวนประชากรในวัยหนุ่มสาว/วัยทำงานจำนวนมากนั่นเอง ในปี ค.ศ. 2008 มีการปฏิรูปการศึกษาที่เรียกว่า New Horizon (the Ofek Hadash) นำไปสู่รายจ่ายต่อคนต่อปีของนักเรียนเป็น 20% การปฏิรูปการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงเงินเดือนครูและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเด็กโดยเปลี่ยนเงื่อนไขการว่าจ้างและโครงสร้างการเรียนการสอน

สำหรับการสนับสนุนด้าน Entrepreneurship ของภาครัฐบาลนั้น ได้มีการตั้งกองทุน BIRD Fund ซึ่งมาจาก Binational Industrial Research and Development Fund โดยภาครัฐให้เงินสนับสนุนสถานประกอบการ หรือบริษัทแห่งละ 3 แสน หรือ 1 ล้านบาทดอลลาร์ โดยมีข้อเสนอว่ากองทุน BIRD Fund จะให้การสนับสนุน 50 ดอลลาร์ ในทุก ๆ 100 ดอลลาร์ ที่ผู้ซื้อเทคโนโลยีต้องจ่ายในการลงทุนซื้อนวัตกรรมของอิสราเอล ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงของผู้ซื้อ ขณะเดียวกันกองทุนก็ให้ความช่วยเหลือเงินลงทุนกับสถานประกอบการ/บริษัทของอิสราเอลด้วย ซึ่งวิธีการนี้ทำให้หลายบริษัทในสหรัฐอเมริกาหันมาให้ความสนใจทำงานร่วมกับบริษัทในอิสราเอลจนทำให้อิสราเอลกลายเป็นประเทศผู้ผลิตนวัตกรรมใหม่ ๆ ออกมาเป็นจำนวนมาก

6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศอิสราเอลนั้นเป็นการจัดการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย กำหนดให้เป็น 11 ปี เริ่มตั้งแต่อายุ 5 ปี จนถึง 16 ปี หรือจนถึงเกรด 10 โดยสามารถรับการศึกษานานอายุ 18 ปี หรือจบมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ หรือสายอาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2543)

7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอิสราเอลมีดังนี้

1) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อิสราเอลเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าในด้านนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูง โดยมีการจัดสรรงบประมาณที่ใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาของภาครัฐ

และเอกชนเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการควบคุมกิจการที่มีกำลังการผลิตและการจ้างงานสูง และให้เสรีภาพค่อนข้างมากในการดำเนินงานของภาคเอกชน ส่งผลให้อิสราเอลมีระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งบนพื้นฐานของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง มีผลิตภัณฑ์หลายอย่างที่มีการผลิตและนำไปใช้งานอย่างกว้างขวางทั่วโลก ตัวอย่างเช่น แฟลชไดรฟ์เก็บข้อมูล โปรแกรมสนทนา ICQ ระบบฝากข้อความทางโทรศัพท์ ระบบเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ ระบบชลประทานแบบน้ำหยด เป็นต้น นอกจากนี้อิสราเอลยังได้รับสมญานามว่าเป็น “Start-up Nation” โดยเป็นประเทศที่มีธุรกิจ Start-up มากที่สุดในโลก (เสถียร อุสาหะ, 2555)

2) ชาวอิสราเอล จัดการบริหารพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน และพื้นที่ทางเกษตรอย่างเป็นระบบ ด้วยการบริหารจัดการแบบรวมกลุ่มที่เรียกว่า คิบบูตซ์ (Kibbutz) และโมซาฟ (Moshav) โดยคิบบูตซ์เป็นรูปแบบของนิคมสำหรับเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง และรายได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรจะถูกนำมารวมกันเพื่อแบ่งปันกำไรเท่า ๆ กัน ขณะที่โมซาฟ คือชุมชนจัดตั้งที่มีการรวมกลุ่มกันของเกษตรกร เพื่อช่วยกันทำมาหากินแบบพึ่งพาอาศัยกันอย่างมีกติกานในรูปแบบคล้ายสหกรณ์ แต่ละครอบครัวสามารถมีที่ดิน บ้าน และเครื่องมือทำการเกษตรเป็นของตนเอง โดยโมซาฟจะรับผิดชอบด้านการตลาด การจัดซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ให้สมาชิกในราคาถูกรวมทั้งจัดการให้สมาชิกทุกคนได้ใช้น้ำและที่ดินอย่างเท่าเทียมกัน (TCDC, 2020)

3) อิสราเอลพัฒนาประเทศผ่านการสร้างคน วิธีการเลี้ยงลูกของพ่อแม่ชาวยิวเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ โดยพวกเขามีความเชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้เกิดมาแล้วทำเป็นทุกอย่าง แต่ต้องอาศัยการเรียนรู้ การเลี้ยงลูกของพ่อแม่ยิวเน้นความต้องการของลูกเป็นหลัก พร้อมกับเป็นลมใต้ปีกสนับสนุนให้ลูกทำในสิ่งที่พวกเขารักผ่านการตั้งคำถาม สังเกต ไม่ปิดกั้นความต้องการของลูก พาลูกออกไปหาประสบการณ์ ซึ่งวิธีการเลี้ยงลูกของพ่อแม่ชาวยิวมีความเชื่อว่า คนทุกคนเกิดมาพร้อมกับความชอบในบางสิ่ง เขาต้องใช้เวลาในการค้นหามัน พ่อแม่เป็นหน่วยสนับสนุนที่สำคัญผ่านวิธีการสังเกตและสนับสนุน โดยเข้าใจว่าธรรมชาติของคนไม่สามารถสร้างหรือกำหนดให้เขาเป็นแบบนั้นแบบนี้ได้ แต่สร้างสภาพแวดล้อมให้คนเติบโตและชอบได้ สิ่งที่พ่อแม่ทำได้ คือ สร้างสิ่งแวดล้อมให้ลูกอยู่ ทำให้เขาสร้างสรรค์หรือพัฒนาตัวเองได้ ช่วยลูกค้นหาความชอบของเขาและพัฒนาต่อยอดต่อไป (The Potential, 2020)

ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ: การสร้างคนสู่การเป็น Start-up

อิสราเอลเริ่มลงทุนด้านการพัฒนาบุคลากรในประเทศอย่างเป็นระบบจริงจัง และต่อเนื่อง ยืนยันได้ด้วยการกำหนดสัดส่วนการลงทุนด้าน Scientific Research and Innovation ในปี ค.ศ. 2016 อยู่ที่ 4.3 เปอร์เซ็นต์ของ GDP ประเทศทั้งหมด ซึ่งเป้าหมายนี้สูงกว่าประเทศในแถบยุโรปอย่าง สหรัฐอเมริกา ฟินแลนด์ และเยอรมนี สัดส่วนการลงทุนไม่ได้มาจากภาครัฐเป็นหลัก แต่มาจาก Private Sector

ยุทธศาสตร์นี้ยังกำหนดให้มีการลงทุนด้าน Scientific Research and Innovation ควบคู่กับการบ่มเพาะบุคลากร ที่ส่วนใหญ่จบการศึกษามาทางด้านวิศวกรรมศาสตร์เป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อเทียบกับสัดส่วนของประชากรทั้งหมด อิสราเอลจึงมีบุคลากรรองรับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

การส่งเสริมจากทุกภาคส่วนแบบครบวงจรยิ่งทำให้อิสราเอลมี Know-How สามารถสร้างนวัตกรรมจนกลายเป็นศูนย์กลาง R&D ด้านเทคโนโลยีที่สำคัญของโลก พิสูจน์ได้จากรายชื่อของบริษัทเทคโนโลยีที่ตัดสินใจเข้ามาลงทุนหลักปักฐาน ลงทุนค้นคว้าวิจัยนวัตกรรมที่อิสราเอลมากมาย ยกตัวอย่าง IBM Intel ที่เข้ามาในอิสราเอลตั้งแต่ยุคปี 1970 รวมถึง Apple ที่ลงทุนใน Start-up อิสราเอลเป็นมูลค่ากว่า 400 ล้านดอลลาร์ พร้อมกับตั้งศูนย์ R&D ในประเทศ

ถึงแม้ว่าภาครัฐมีสัดส่วนการลงทุนด้าน R&D น้อยกว่าเอกชนมากในอิสราเอล แต่แผนและนโยบายสนับสนุนของภาครัฐเป็นตัวผลักดันให้ Ecosystem ของ Scientific Research และ Start-up เกิดขึ้นได้อย่างมั่นคง อิสราเอลมี Tech Ecosystem ซึ่ง Tech Ecosystem ของอิสราเอลประกอบด้วย ภาครัฐบาล ภาคการศึกษา Start-up กับ Incubator Private Fund หรือ VC (Venture Capital) บริษัทใหญ่ในประเทศ และบริษัทข้ามชาติ (MNC) ซึ่งทั้งหมดจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐฯ ในบทบาทที่แตกต่างกัน โดยบทบาทของรัฐใน Ecosystem โดยรัฐจะผลักดันและสนับสนุนให้ภาคการศึกษาค้นคว้านวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลจึงร่วมกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ ตั้งศูนย์ TTO (Technology Transfer Organization) ขึ้น ทำหน้าที่นำเทคโนโลยีจากในห้องทดลอง มาทำให้เกิดผลทางเศรษฐกิจหรือ Commercialize รวมถึงจัดการด้านสิทธิบัตร ไปจนถึงจัดหาแหล่งเงินทุนจาก VC ให้เหมาะสม ซึ่งในปัจจุบัน TTO ในอิสราเอลมีอยู่ราว 16 แห่ง แต่ละแห่งจะเน้นในเทคโนโลยีต่างสาขากันไปตามความถนัดของแต่ละมหาวิทยาลัย

อิสราเอลตั้งนโยบายลงทุนร่วมกับ VC ที่เป็นมิตร รัฐบาลอิสราเอลมีวิธีการกระตุ้นการลงทุนจาก VC ได้อย่างน่าสนใจ โดยภาครัฐจะนำเงินไปลงทุนใน Start-up ร่วมกับ VC เป็นสัดส่วนเกือบครึ่ง หากการลงทุนครั้งนี้ประสบความสำเร็จ VC สามารถซื้อหุ้นจากภาครัฐ เพื่อมีสิทธิ์ในการบริหารทั้งหมดได้ภายใน 5 ปี แต่หากการลงทุนไม่ประสบความสำเร็จ ไม่ต้องชดเชยคืนในส่วนที่รัฐร่วมลงทุนแต่อย่างใด

ผู้ประกอบการชาวอิสราเอลมีความพิเศษอย่างหนึ่งคือมีความสามารถในการคิดนอกกรอบ ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นล้วนมาจากสภาพแวดล้อมในประเทศที่เป็นเอกลักษณ์ ระบบนิเวศนวัตกรรมของอิสราเอลก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งผู้ประกอบการชาวอิสราเอลใช้วิกฤตของประเทศให้เป็นโอกาสในการสร้างการเติบโต การเรียนรู้จากความซับซ้อนและความยากลำบากของสภาพแวดล้อมของประเทศ เป็นตัวเร่งความฉลาดและนวัตกรรม ผู้ประกอบการชาวอิสราเอลมีความอดทนอย่างมากเมื่อเผชิญกับความทุกข์ยากและใช้ความล้มเหลวเป็นเครื่องมือสร้างแรงบันดาลใจแทนที่จะเป็นอุปสรรค พวกเขาจะมองข้ามกรอบของสิ่งที่ควรจะเป็นและก้าวไป

ไกลกว่านั้นเพื่อก้าวไปสู่ระดับต่อไป มีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการที่มีความรับผิดชอบ ต่อนวัตกรรม กล้ารับความเสี่ยงและไม่กลัวความล้มเหลว

CHUTZPAH คือ ลักษณะการเป็นผู้ประกอบการที่สำคัญ (Key Entrepreneurial Trait) มีทั้งความกล้าหาญและความหยิ่งในระดับที่ทุกคนต้องมี เป็นความสามารถที่ต้องทำให้ตนเองเชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม โน้มน้าวให้คนมาลงทุนทั้งเวลา เงินในการทำงาน และความปลอดภัยในการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์/บริการที่พัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ความสามารถในการสร้างทัศนคติแบบไร้ขีดจำกัด โดยที่ไม่มีอะไรจะมาหยุดความตั้งใจที่จะทำได้ วิธีที่เดียวระบุว่า เป็นความกล้าหาญ คือความกระตือรือร้นที่แต่ละคนมี จากการที่ต้องการทำสิ่งนั้นจริง ๆ (มีความกล้าหาญและความอดทนในการพัฒนานวัตกรรม หรือการมี Mind Set ที่คิดว่าถูกต้องแล้ว ลงมือทำ) อาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลอิสราเอลสร้างควมมี CHUTZPAH ในแง่บวก ให้เกิดขึ้นในตัวผู้ประกอบการมากที่สุด การสร้างความมั่นใจในตัวเอง ความฉลาด และการประสบความสำเร็จ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวทางที่มุ่งมั่นในชีวิต เป็นเชื้อเพลิงที่กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ประกอบการชาวอิสราเอลคิดนอกกรอบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังมีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมากที่ช่วยให้ผู้ประกอบการชาวอิสราเอลสามารถเข้าใจวัฒนธรรมองค์กรได้อย่างเหมาะสมและทำงานได้ดี

อิสราเอลดึงดูดคนที่มีความสามารถทั่วโลกให้มาเรียนในประเทศ และกลุ่มคนเหล่านี้จะได้ฝึกงานในบริษัทที่เป็น Start-up ในอิสราเอลทุกคน

❖ บทสรุปกระบวนการเชิงนโยบายเพื่อการจัดการศึกษาดูตลอดชีวิตประเทศอิสราเอล

การกำหนดนโยบาย

อิสราเอลให้ความสำคัญกับคุณค่าของการศึกษาที่เป็นพื้นฐานและเป็นกุญแจสำคัญสู่การสร้างอนาคต จุดประสงค์หลักของการจัดการศึกษาคือการเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีความรับผิดชอบ ในประชาธิปไตยในสังคมที่มีกลุ่มชนแตกต่างในด้านจริยธรรม ศาสนา วัฒนธรรม เชื้อชาติ และการเมือง ยึดมั่นในการเป็นคนชนชาติยิว การรักชาติ รักผืนแผ่นดิน อยู่บนหลักการของเสรีภาพและความอดทน ยึดมั่นในการส่งต่อความรู้ระดับสูงขึ้นไป พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติในอิสราเอลและอำนวยความสะดวกในการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้อพยพใหม่ กฎหมายดังกล่าวกำหนดความรับผิดชอบของรัฐสำหรับเนื้อหาของการศึกษาเพื่อให้แน่ใจว่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของรัฐ กฎหมายต่าง ๆ ที่ออกมาล้วนแต่รองรับและมุ่งเน้นการสร้างศักยภาพการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นหลัก ด้วยเป้าหมายที่ต้องการยกระดับการพัฒนาประเทศเน้นความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันและสร้างโอกาสทางการศึกษา

นอกจากนี้ ยังเน้นศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง รัฐให้การศึกษามุ่งเน้นการยึดถือคุณค่าของความรักชาติสูงที่สุด อิสราเอลเน้นการศึกษาเพื่อส่งเสริมการพึ่งพาหะหว่างกันและการสร้างความร่วมมือกันระหว่างชุมชน จึงมีนโยบายที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความสามารถทางการศึกษา มุ่งพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง

การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

อิสราเอลมีการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาตามแผนแม่บท ICT เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมดำเนินการ โดยมีเป้าหมายเพื่อรองรับการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมกับการมีทักษะในศตวรรษที่ 21 สร้างคุณลักษณะผู้ประกอบการ Start-up โดยปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะในการคิดและแสวงหาความรู้ที่ใช้กระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ นำมาสู่การเป็นผู้ประกอบการสร้างสรรค์ได้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อิสราเอลเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าในด้านนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูง โดยมีการจัดสรรงบประมาณที่ใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาของภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมาก ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการควบคุมกิจการที่มีกำลังการผลิตและการจ้างงานสูง และให้เสรีภาพค่อนข้างมากในการดำเนินงานของภาคเอกชน

การติดตามและประเมินผลนโยบาย

อิสราเอลพัฒนาประเทศผ่านการสร้างคน วิธีการเลี้ยงลูกของพ่อแม่ชาวยิวเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน อิสราเอลมีความก้าวหน้าด้านนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูง จากการจัดสรรงบประมาณในการวิจัยและพัฒนาของภาครัฐและเอกชนจำนวนมาก ผู้ประกอบการชาวอิสราเอลถูกปลูกฝังให้มีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีความสามารถในการคิดนอกกรอบ ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นล้วนมาจากสภาพแวดล้อมในประเทศที่เป็นเอกลักษณ์ ระบบนิเวศนวัตกรรมของอิสราเอลก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งผู้ประกอบการชาวอิสราเอลใช้วิกฤตของประเทศให้เป็นโอกาสในการสร้างการเติบโต ใช้การเรียนรู้จากความซับซ้อนและความยากลำบากของสภาพแวดล้อมของประเทศเป็นตัวเร่งความฉลาดและนวัตกรรม

ประเทศเอสโตเนีย

1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เอสโตเนียระบุการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้อย่างชัดเจนว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมถึงระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ (โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษา จนถึงสถาบันอุดมศึกษา) ตลอดจนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนอกระบบ หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมในสถานบริการและการฝึกอบรมใหม่นอกระบบและตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้ในความหลากหลาย โอกาสในการได้รับความรู้และทักษะใหม่ ๆ สามารถพบได้ในสถานที่ทำงานในเวลาว่างและกิจกรรมงานอดิเรกหรือในพื้นที่เสมือนที่เรียนรวมหรือเป็นรายบุคคล การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ สถาบันทางวัฒนธรรมสร้างความอยากรู้อยากเห็นและสนใจในการเรียนรู้ นิสัยการเรียนรู้และการตัดสินใจคุณค่า ดังนั้น ประเทศเอสโตเนียให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชากรวัยทำงานเท่ากับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาของเยาวชน จึงกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตในความหมายของประเทศเอสโตเนียเป็นการเสริมประสิทธิภาพในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เสมอ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่ต้องเข้ามาดูแลและลงทุนเรื่อง การเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชากรทุกช่วงวัย (ไทยรัฐออนไลน์, 2562)

2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐบาลเอสโตเนียออกกฎหมายและนโยบายจำนวนมาก นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 โดยมีเป้าหมายในการวางโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านการบริการประชาชน การดำเนินนโยบายของรัฐ อำนวยความสะดวกให้แก่ภาคเอกชน รวมทั้งสนับสนุนการเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างประเทศในยุโรปโซนที่เอสโตเนียเป็นสมาชิก กฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายดังกล่าวมีดังนี้

1) พระราชบัญญัติข้อมูลสาธารณะ (Public Information Act) พระราชบัญญัติข้อมูลสาธารณะเริ่มใช้เมื่อปี ค.ศ. 2010 โดยมีการปรับปรุงครั้งล่าสุดเมื่อปี ค.ศ. 2015 ครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐ และนิติบุคคลเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสาธารณะ เช่น สถานศึกษา โรงพยาบาล และสถานพยาบาล สาระสำคัญของพระราชบัญญัติ คือ การกำหนดให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูลสาธารณะ มีหน้าที่จัดทำเว็บไซต์ รวมทั้งเปิดเผยรายชื่อข้อมูลที่หน่วยงานดังกล่าวรับผิดชอบ และกำหนดมาตรการว่าข้อมูลดังกล่าวจะต้องได้รับการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ โดยหากเมื่อได้รับการร้องขอข้อมูลจากประชาชน หน่วยงานภาครัฐต้องตอบกลับภายใน 5 วันทำการ ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมข้อมูลจะได้รับการยกเว้นหากเป็นการขอข้อมูลเพื่อนำไปค้นคว้าวิจัย หรือเพื่อการศึกษา นอกจากนี้พระราชบัญญัตียังกำหนดให้การร้องขอข้อมูลผ่านทางอีเมลมีความสำคัญเทียบเท่ากับการทำจดหมายขอข้อมูลอย่างเป็นทางการ รวมถึงให้อำนาจผู้ตรวจการข้อมูล (Data

Protection Inspectorate) ในการกำกับดูแลให้หน่วยงานภายใต้พระราชบัญญัตินี้ปฏิบัติตามข้อกำหนดอีกด้วย (รณดล นุ่มนนท์, 2561)

2) พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Personnel Data Protection Act) พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมีผลบังคับใช้เมื่อปี ค.ศ. 1996 และได้รับการปรับปรุงสองครั้ง เมื่อปี ค.ศ. 2003 และ ค.ศ. 2008 สารสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว คือ การปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อป้องกันการนำข้อมูลส่วนตัวไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ในการปรับปรุงกฎหมายครั้งล่าสุดได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อมูลส่วนตัว และ 2) ข้อมูลส่วนตัวที่ละเอียดอ่อน ในกฎหมายฉบับนี้กำหนดคำนิยามข้อมูลส่วนตัวที่ละเอียดอ่อน คือ “ข้อมูลใด ๆ ที่สามารถใช้เพื่อระบุตัวตนของบุคคลได้โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบหรือลักษณะของข้อมูลดังกล่าว” เช่น ข้อมูลพันธุกรรม ข้อมูลชีวภาพ ได้แก่ ลายนิ้วมือ ม่านตา สมาชิกภาพในสมาคมต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางกฎหมายที่ไม่อยู่ในกระบวนการของศาล อีกทั้งยังขยายขอบเขตการคุ้มครองข้อมูลให้ รวมทั้งหมายเลขประจำตัวประชาชนด้วย โดยหากหน่วยงานใดมีการประมวลผลข้อมูลส่วนตัวที่ละเอียดอ่อน จะต้องลงทะเบียนต่อผู้ตรวจการข้อมูล (Data Protection Inspectorate) สังกัดหน่วยงาน Estonian Data Protection Inspectorate ซึ่งทำหน้าที่ในการรับผิดชอบดูแลด้านความปลอดภัยของข้อมูล และจัดให้มีบุคคลผู้รับผิดชอบด้านการปกป้องข้อมูล ทั้งนี้อธิบดีกรมตรวจการข้อมูล (Director General) จะต้องได้รับการเสนอชื่อจากรัฐมนตรียุติธรรม และได้รับความเห็นชอบจาก Constitutional Committee ดำรงวาระในตำแหน่ง 5 ปี นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 กฎหมายให้อำนาจผู้ตรวจการข้อมูลสามารถยื่นรายงานตรวจสอบต่อ Constitutional Committee เพื่อสั่งการให้แก้ไขในกรณีที่ตรวจสอบพบการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย ส่งผลกระทบในวงกว้าง และต้องได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว (รณดล นุ่มนนท์, 2561)

3) พระราชบัญญัติการระบุตัวตนด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ และการให้บริการธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Identification and Trust Services for Electronic Transaction Act) พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2016 สารสำคัญของกฎหมายคือ การยกระดับลายเซ็นที่ลงนามด้วยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ให้มีผลทางกฎหมาย เทียบเท่ากับการลงนามด้วยวิธีปกติ รวมทั้งกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐทุกแห่งเปิดให้ประชาชนสามารถลงนามด้วยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ได้อีกด้วย (รณดล นุ่มนนท์, 2561)

4) การจัดตั้งสภาการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่แห่งชาติ (National Council for Adult Education) เป็นผู้ประสานนโยบายการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ระหว่างผู้กำหนดนโยบาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ให้บริการการศึกษา โดยทางสภาฯ จะมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยภาครัฐจะมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะแรงงานไปที่ผู้ใหญ่ที่มีการศึกษาในระดับต่ำ ผู้ที่ออกจากโรงเรียนก่อนเวลาอันควร ผู้ใหญ่ที่ไม่มีคุณวุฒิทางวิชาชีพ และผู้ใหญ่ที่มีทักษะอาชีพที่จำเป็นต้องพัฒนาให้ทันสมัย มีการตรวจสอบการนำไปปฏิบัติ และผลของ

นโยบาย และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการวางแผน การระดมทุน และการจัดระเบียบการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ในเอสโตเนีย (Solamann, 2019)

5) นโยบายการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีความเชื่อหลักกว่าความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของผู้พิการมีพื้นฐานจากการได้รับการศึกษาที่ดี มีการร่างรัฐธรรมนูญของประเทศโดยกำหนดไว้ว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเข้าถึงการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งกฎหมายหลักที่ออกตามรัฐธรรมนูญยืนยันว่า เด็กทุกคนมีสิทธิเข้าถึงการศึกษา นอกจากนี้ในกฎหมายยังได้กำหนดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีสิทธิที่จะเลือกเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในภูมิลำเนาของตนที่เป็นสถานศึกษาทั่วไปของรัฐที่มีการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการ นอกจากนี้ การดำเนินงานการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นองค์ประกอบหนึ่งของนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระทรวงการศึกษาฯ จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ. 2014 – 2020 โดย 1) ปรับเปลี่ยนวิธีจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม โดยปรับให้เข้ากับความต้องการของแต่ละบุคคลและทันกับสภาพโลกปัจจุบัน 2) จัดให้มีผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาแนะนำการจัดการเรียนการสอนให้แก่สถานศึกษาที่จัดการเรียนรวม 3) สร้างความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษา (กุญชรี คำชาย และ ทศนีย์ ไพฑูรย์พงศ์, 2560) กล่าวได้ว่าการพัฒนายุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการ 2 ขั้นตอน คือ ความร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคมและสมาชิกความร่วมมือเอสโตเนียและפורัมการศึกษาเอสโตเนีย

เอสโตเนียกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์สำหรับปี ค.ศ. 2020 โดยวิสัยทัศน์ปี ค.ศ. 2020: การเรียนรู้เป็นวิถีชีวิต เอสโตเนียเน้นการสร้างโอกาสในการได้รับความรู้และทักษะใหม่ ๆ สามารถพบได้ในที่ทำงานผ่านกิจกรรมนอกหลักสูตรและงานเยาวชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของภาคประชาสังคม องค์กร หรือในพื้นที่เสมือน ซึ่งบุคคลสามารถเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือกับผู้อื่น เครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ สถาบันวัฒนธรรม การเกณฑ์ทหาร ตลอดจนสภาพแวดล้อมในบ้านทั้งหมดมีบทบาทในการพัฒนาและสนับสนุนความอยากรู้อยากเห็นและแรงจูงใจในการเรียนรู้ (Ministry of Education and Research, 2020)

กลยุทธ์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวเอสโตเนียถือว่าทุกคนเป็นผู้เรียน เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ การเรียนรู้จะต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางที่กระตือรือร้นของแต่ละคน รวมถึงผู้สูงอายุ โดยรวมแล้วครูคือผู้เชี่ยวชาญที่คอยชี้แนะกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนทั่วไป สถาบันอาชีวศึกษา สถาบันอุดมศึกษา โรงเรียน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การศึกษาในสถานบริการ ศูนย์เยาวชนแบบเปิด พิพิธภัณฑ์ และสถาบันทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ผู้นำโรงเรียน รวมถึงหัวหน้าของสถาบันการเรียนรู้เหล่านี้วิธีการเพื่อการเรียนรู้ รวมถึงความเข้าใจในธรรมชาติของการเรียนรู้ เป้าหมาย วิธีการ และบทบาทของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้

เป้าหมายทั่วไปของการร่างยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เพื่อให้ทุกคนในเอสโตเนีย มีโอกาสในการเรียนรู้ที่ปรับให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถ เพิ่มโอกาสในการตระหนักรู้ ในตนเองอย่างสง่างามในสังคมที่ทำงาน ตลอดจนในชีวิตครอบครัว

หลักการในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศเอสโตเนีย รัฐบาลเอสโตเนีย ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบของผู้เรียน ความร่วมมือและการเรียนรู้กันและกัน อย่างมีคุณภาพ ความยืดหยุ่น ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของโอกาสในการเรียนรู้ การพิจารณา ความต้องการพิเศษในองค์การการศึกษาและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ความเท่าเทียมกันทางเพศ ความเปิดกว้าง ความอดทนอดกลั้น และความร่วมมือระหว่างประเทศ ความต่อเนื่องของรัฐเอสโตเนีย ภาษาและวัฒนธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญทั้งหมดยอมรับ ความรับผิดชอบและความสำเร็จจากการปฏิบัติภารกิจต่อไปนี้ คือ

1) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างมีความรับผิดชอบ สร้างเส้นทางการศึกษาของตนเองได้ ผู้ปกครองสนับสนุนผู้เรียนโดยมั่นใจว่าเด็กสามารถปฏิบัติตามภาระหน้าที่ของโรงเรียน และได้รับการศึกษาภาคบังคับตามช่วงการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็ก รัฐบาลท้องถิ่นดูแลให้เด็กสามารถเข้าถึง โรงเรียนอนุบาลและการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพดีได้อย่างใกล้ชิด ใกล้บ้าน ตลอดจนบริการช่วยเหลือที่จำเป็น

2) ครูสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาที่กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนและพัฒนาทักษะทางวิชาชีพของตนเองอย่างตั้งใจ

3) ผู้อำนวยการสถาบันการศึกษามีความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์สำหรับสถาบันสร้างวัฒนธรรม องค์การที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนา และสนับสนุนการพัฒนาครูมืออาชีพ

4) กลุ่มแรงงาน ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับระบบการศึกษาและการฝึกงาน ในสถานประกอบการ รวมถึงการสร้างโอกาสให้กับพนักงานของตนเองมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5) รัฐบาลมีอำนาจกำกับดูแล รับประกันคุณภาพที่ดี และจัดการศึกษาที่มีคุณภาพในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน ตลอดจนการให้คำปรึกษา ด้านอาชีพและข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับตลาดแรงงาน

นโยบาย/กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ DIGITAL AGENDA 2020 FOR ESTONIA ระบุ เกี่ยวกับพื้นที่กิจกรรมที่สำคัญที่สุดในวาระดิจิทัลมีดังต่อไปนี้: ภายในปี ค.ศ. 2020 เครือข่ายเคเบิลใยแก้ว นำแสงความเร็วสูงพิเศษจะแล้วเสร็จและจะดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ สำหรับความพร้อมในการ เต็มโตของการเชื่อมต่อทุกข้อมูล มีแผนกิจกรรม 5G ของเอสโตเนียจะได้รับการพัฒนาและนำไปใช้ เพื่อกระตุ้นการจัดตั้งและการใช้เครือข่ายการสื่อสารไร้สายยุคใหม่ในเอสโตเนีย บริการต่าง ๆ จะได้รับการพัฒนาเพื่อให้บริการสาธารณะเป็นเรื่องง่ายและมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ใช้งานมากที่สุด ขยายการศึกษา

ICT เชิงลึกในโรงเรียนการศึกษาทั่วไป และการได้รับทักษะ ICT ที่สูงขึ้น เสาหลักของขีดความสามารถในการรักษาความปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติจะได้รับการเสริมสร้างความพร้อมของนวัตกรรมในด้าน e-Governance และความปลอดภัยในโลกไซเบอร์

3. ระบบการศึกษา

ในด้านการศึกษาของประเทศเอสโตเนีย มีกระทรวงการศึกษาและการวิจัย (Ministry of Education and Research) ทำหน้าที่วางมาตรฐานการศึกษา ออกกฎหมายหลัก จัดสรรงบประมาณบางส่วน รวมทั้งนิเทศ ติดตาม และประเมินผล ในขณะที่การบริหารการศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่ที่เทศมณฑล ซึ่งมีจำนวน 15 เขต เป็นการบริหารในลักษณะการกระจายอำนาจ การตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารงานในสถานศึกษาจะเป็นของผู้บริหาร เช่น การจัดจ้างครูและบุคลากรของโรงเรียน การจัดการอาคารสถานที่ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของระบบการศึกษาที่ทำให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้ และความก้าวหน้าดังกล่าวตัดสินได้จากความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งหลักฐานดังกล่าวส่วนหนึ่งได้จากผลการสอบ PISA ที่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียนสูงมาก โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งนักเรียนเอสโตเนียได้คะแนนสูงเป็นอันดับ 3 รองจากสิงคโปร์และญี่ปุ่น และเป็นอันดับ 1 ของประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป (กุญชรี คำชาย, 2560)

ประเทศเอสโตเนียให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนรู้ในระดับอนุบาลเป็นอย่างแรก เด็ก ๆ ที่ประเทศเอสโตเนียเข้าเรียนชั้นอนุบาลตั้งแต่อายุ 3 - 6 ปี โดยในขั้นนี้ เด็กนักเรียนจะได้รับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาไม่ว่าจะเป็นการเข้าสังคม การแสดงความสามารถ และมั่นใจในการยกมือถามสิ่งที่สงสัย การรู้จักตั้งคำถามโดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่นที่มีครูเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งเป็นวิธีการที่ประเทศเอสโตเนียใช้ในการบ่มเพาะความรู้ให้กับเยาวชน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความพร้อมทั้งด้านอารมณ์และร่างกายในการเรียนรู้ให้มากที่สุด ซึ่งผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับลูกวัยอนุบาล ประมาณ 80 ยูโร หรือประมาณ 2,683 บาทต่อเดือนต่อคน แต่หลังจากนั้นทุกอย่างฟรี ไม่ว่าจะเป็นหนังสือเรียน อาหารกลางวัน หรือรถรับส่ง นอกจากนี้การขยับชั้นจากอนุบาลไปยังชั้นประถมศึกษาก็ไม่มีทำให้คะแนนเพื่อแบ่งระดับของเด็กนักเรียนแต่ทุกคนจะได้รับการแสดงความพร้อม ระบุทักษะความสามารถ พัฒนาการ และสิ่งที่เด็ก ๆ ต้องทำเพิ่มเติม

การศึกษาภาคบังคับ ประกอบด้วย การศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เกรด 7 - 9 หรือจนกว่าผู้เรียนจะมีอายุครบ 17 ปี หลังจากนั้นผู้เรียนสามารถเข้าทำงานได้โดยตรง หรือเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ หรือระดับอาชีวศึกษา

ภายหลังจากที่ประเทศเอสโตเนียได้รับเอกราช กระทรวงการศึกษาและการวิจัย ได้พัฒนาหลักสูตรแห่งชาติใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจ หลักสูตรของประเทศเอสโตเนีย

แตกต่างจากประเทศอื่น โดยมีองค์ประกอบด้านวิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ในทุกๆระดับชั้น มีหลักสูตร การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นวิชาในทุกๆระดับชั้น โดยหลักสูตรจะกำหนดกรอบการเรียนการสอน ระดับชาติ แต่ให้ความสำคัญอิสระแก่โรงเรียนในท้องถิ่นในการทำแผนการสอนของตนเองไปใช้ ซึ่งแต่ละ โรงเรียนจะเขียนหลักสูตรของตนเอง โดยยึดตามกรอบหลักสูตรระดับชาติ ทั้งนี้ ครูผู้สอนมีอิสระ ในการออกแบบการเรียนการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับลูกศิษย์ของตัวเอง แต่ก็ยังคงอยู่บนพื้นฐานของ หลักสูตรการศึกษาของชาติ ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันคือ ประเทศเอสโตเนียเน้นการพัฒนาเด็กและ เยาวชนผ่านการศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยกำหนดให้ทุกสถานศึกษาต้องมีคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียน และเชื่อมฐานข้อมูลความรู้ สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้คุณครูในโรงเรียนห่างไกล สามารถนำไปสอนเด็ก ๆ ได้ไม่ต่างจากโรงเรียนในเมือง ทั้งยังมีการปูความสนใจด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และการเขียน Coding ให้กับเด็กตั้งแต่ระดับประถมศึกษาขึ้นไป และสนับสนุน ทุนการศึกษาสำหรับทุกคนจนจบมหาวิทยาลัยอีกด้วย นอกจากนี้ประเทศเอสโตเนียยังนำระบบ E-service มาใช้อย่างกว้างขวางเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนมากขึ้น รวมถึงการสร้างระบบฐานข้อมูล ขนาดใหญ่ของรัฐที่รวบรวมข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับการศึกษาในเอสโตเนียไว้ด้วยกัน โดยฐานข้อมูลนี้ จะจัดเก็บรายละเอียดเกี่ยวกับสถาบันการศึกษา นักเรียน ครู หลักสูตร ความต้องการแรงงานของ ภาคเอกชน เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลและนำไปใช้ในการวางแผนการศึกษาและผลิตแรงงาน ในอนาคตได้ตรงกัน

โครงสร้างของระบบการศึกษาของประเทศเอสโตเนีย แบ่งเป็นระดับดังนี้

- 1) ระดับปฐมวัย เป็นการจัดการเรียนการสอนอนุบาล อายุ 3 - 6 ปี
- 2) ระดับพื้นฐาน 9 ปี ภาคบังคับ จะเป็นการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตอนต้น เกรด 1 - 9 อายุ 7 - 16 ปี
- 3) ระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็นสายสามัญ เกรด 10 - 12/13 และสายอาชีพ หรือ อาชีวศึกษา เกรด 10 - 12/13 อายุ 16 - 18/19 ปี
- 4) ระดับอุดมศึกษา

ตารางที่ 4.5 แสดงระดับการศึกษาของประเทศเอสโตเนีย

ปี		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
ระดับ	ก่อนวัยเรียน	การศึกษาภาคบังคับ									มัธยมศึกษา			การศึกษาระดับอุดมศึกษา								
ระดับชั้น	อนุบาล	ประถมศึกษา 1 - 6						มัธยมศึกษา ตอนต้น 7 - 9			สายสามัญ/ อาชีวศึกษา			มหาวิทยาลัย								

4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเทศเอสโตเนีย เป็นประเทศที่มีระบบการศึกษาที่ไม่ซับซ้อนและมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากปัจจัยด้านขนาดของประเทศและประชากร ดังนั้น กระทรวงการศึกษาและการวิจัยจึงกำหนดให้การดำเนินงานเป็นไปตามแนวทางของหลักสูตรระดับชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การจัดหลักสูตรในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สถานศึกษาสามารถใช้หลักสูตรระดับชาติที่กำหนดไว้เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรเฉพาะบุคคล หมายถึงกรณีที่นักเรียนต้องการที่จะลดหรือทดแทน หรือยกเว้น ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาจึงสามารถจะเปลี่ยนหรือปรับได้ทั้งเรื่องเวลาเรียน เนื้อหาวิชา และกระบวนการเรียนการสอน แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับการอนุมัติให้กระทำได้จากคณะกรรมการที่ปรึกษาโดยมีนักเรียนหรือผู้ปกครอง พร้อมทั้งครูและผู้เชี่ยวชาญร่วมกันจัดทำหลักสูตรเฉพาะบุคคล ทั้งนี้ให้สถานศึกษาพิจารณาให้อิงหลักสูตรกลาง และพิจารณาให้เหมาะสมกับความต้องการพิเศษของนักเรียน ในส่วนของวิธีการวัดผลและประเมินผลนักเรียน จะต้องกำหนดไว้ตั้งแต่ในขั้นตอนการวางแผนการเรียนที่มาจากการปรึกษาหารือกันระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองว่านักเรียนจะต้องเรียนเนื้อหาวิชาเท่าใด วิธีการวัดผลและประเมินผลจะเป็นอย่างไร สำหรับเกณฑ์การสำเร็จการศึกษาของนักเรียนในระดับประถมศึกษา นักเรียนจะต้องได้คะแนนระดับผ่านในรายวิชาที่กำหนดในหลักสูตร นอกจากนี้ นักเรียนต้องเข้าสอบวิชาพื้นฐาน 3 วิชา คือ วิชาภาษาเอสโตเนียในฐานะที่เป็นภาษาที่หนึ่งหรือภาษาที่สอง วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาอื่นที่นักเรียนเลือกอีกหนึ่งวิชา มีการสอบระดับชาติในชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 6 ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะต้องสอบผ่านข้อสอบของโรงเรียน ข้อสอบกลางของกระทรวง รวมทั้งจะต้องมีชิ้นงานที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์อีก 1 ชิ้น เนื่องจากเอสโตเนียมีกฎหมายกำหนดว่า นักเรียนจะต้องอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 17 ปี ดังนั้นถ้านักเรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว แต่อายุไม่ถึง 17 ปี นักเรียนมีทางเลือกสองทางคือ เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเข้าเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นระดับชั้น 9 – 12 เช่นเดียวกับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (กฤษกร คำชาย และ ทศนีย์ ไพฑูรย์พงศ์, 2560)

นอกจากการปฏิรูปการศึกษาตามลำดับขั้น ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาแล้ว เอสโตเนียกำหนดยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ปี ค.ศ. 2020 (Republic of Estonia Ministry of education, 2014) ที่มีจุดมุ่งหมาย 5 ประการ คือ

- 1) เปลี่ยนวิธีการเรียนรู้
- 2) สร้างความสามารถและแรงจูงใจ และผู้บริหารโรงเรียน
- 3) สร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน
- 4) เน้นเทคโนโลยีดิจิทัล เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5) สร้างความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

โดยสร้างทั้ง 5 จุดมุ่งหมายให้เกิดขึ้นจริงด้วยนโยบายดังต่อไปนี้

การเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ เอสโตเนียมีหน่วยงานเฉพาะในการกำหนดหลักสูตรแห่งชาติที่ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม เน้นการจัดพื้นที่ที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ให้กับเด็ก เพื่อก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การคิดแบบมีตรรกะ ส่วนการประเมินผลเน้นเปรียบเทียบ พัฒนาการของผู้เรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง เพื่อสามารถวิเคราะห์การเรียนรู้และ พฤติกรรมของตนเอง และเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ต่อไป นอกจากนี้ เอสโตเนียจะให้ความสำคัญ กับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และภาษาที่ 3 มาก เด็กทุกคนต้องได้เรียนอย่างน้อย 3 ภาษา เพราะถือว่าภาษาคือประตูสู่การเรียนรู้โลก

การสร้างความสามารถและแรงจูงใจครูและผู้บริหารโรงเรียน ที่เอสโตเนียมีการก่อตั้ง ศูนย์สมรรถนะในมหาวิทยาลัย โดยมีโครงการมากมายเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูและผู้นำโรงเรียน ให้อิสระอย่างเต็มที่กับครู หลักสูตรแกนกลางจะกำหนดเพียงแค่เป้าหมายและระยะเวลาเท่านั้น ส่วนวิธีการที่จะทำให้ไปถึงเป้าหมายได้อย่างไรครูสามารถออกแบบชั้นเรียนด้วยตนเอง โดยยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ ขึ้นอยู่กับผู้เรียนเป็นสำคัญ ยึดหลักนักเรียนทุกคนแตกต่างกัน และที่สำคัญยังปรับ ฐานเงินเดือนครูให้สูงขึ้นด้วย

การสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนี้ โรงเรียนสายสามัญทั่วไปที่เอสโตเนียยังให้ความสำคัญกับโรงเรียนสายอาชีพหรืออาชีวศึกษามาก โดยทุกเขตจะต้องมีโรงเรียนสายอาชีพให้ทุกคนเข้าถึงและเดินตามฝันได้ ไม่ว่าจะอยู่ส่วนไหนของ ประเทศ โดยมีกองทุนสนับสนุนจากภาครัฐที่มอบให้ระยะยาวในหลากหลายสาขาวิชาชีพทั้งการศึกษา ในและนอกระบบ ทำให้ตัวเลขคนเรียนต่อในเอสโตเนียสูงกว่าค่าเฉลี่ยในยุโรป

การเน้นเทคโนโลยีดิจิทัล เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เอสโตเนียให้ความสำคัญ กับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา ทั้งระบบออนไลน์ E-learning ที่สามารถเข้าถึง 100% ทั่วประเทศ ทั้งยังสนับสนุนให้เด็กใช้โทรศัพท์มือถือในห้องเรียน เปรียบเสมือนคอมพิวเตอร์ส่วนตัว เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีการพัฒนาระบบการประเมินผลแบบอิเล็กทรอนิกส์ สอดคล้อง กับยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยี และพบว่าประชากรกว่า 30% หรือราว 400,000 คน ทำงานที่เกี่ยวข้องในสายของอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยี

การสร้างความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่เอสโตเนียทุกคน ได้เรียนฟรีโดยไม่มีค่าใช้จ่าย อาหารกลางวันสำหรับนักเรียนก็ฟรี และยังมีทุนการศึกษาเพิ่มเติมสำหรับ โรงเรียนในชนบทและนักเรียนที่ขาดแคลน ทำให้มั่นใจได้ว่าเด็ก ๆ จะสามารถทุ่มเทให้กับการเรียน ได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายหรือพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครอบครัว นอกจากนี้ ยังมี ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนในประเทศ และเด็กนานาชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างประเทศ ซึ่งทุนการศึกษาก็มีให้เลือกหลากหลายสาขา ไม่ใช่เฉพาะวิชาการเท่านั้น แต่ยัง รวมถึงดนตรี กีฬา ทำให้โลกของการศึกษาเปิดกว้าง พร้อมเน้นการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กล่าวได้ว่า ระบบการศึกษาโดยพระราชบัญญัติการศึกษาของประเทศเอสโตเนียระบุเป้าหมายของการศึกษาไว้ว่า “ให้สนับสนุนการสร้างเงื่อนไขอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาครอบครัว และพัฒนาประเทศชาติ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและชีวิตความเป็นอยู่ในเอสโตเนีย รวมทั้งเพื่อสอนคุณค่าการเป็นพลเมืองที่ดี และปลูกฝังการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับคนทั้งประเทศ” ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงด้านการศึกษาของเอสโตเนียเท่านั้นที่พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วจนสามารถก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำของโลก แต่ยังส่งผลต่อการพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมที่เติบโตอย่างก้าวกระโดด และไม่หยุดนิ่ง เพราะรากฐานสำคัญเริ่มต้นที่การศึกษา

5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร

ประเทศเอสโตเนียเริ่มต้นการจัดสรรทรัพยากรจากการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เห็นว่าจำเป็นที่สุด คือ อินเทอร์เน็ตใยแก้วนำแสงแบบไร้สาย (Fiber Optic) ที่รวดเร็วยิ่งกว่าอินเทอร์เน็ตระบบโทรศัพท์บ้าน โดยเริ่มจากพื้นที่เมืองหลวง สถานที่ราชการ โรงเรียนและมหาวิทยาลัย ก่อนจะขยายออกไปทั่วประเทศภายในปี ค.ศ. 2020 ไม่ว่าจะเดินทางไปในพื้นที่ใดของประเทศก็สามารถใช้งานได้แบบไม่มีสะดุด ระบบการจัดสรรทรัพยากรของประเทศเอสโตเนียมีดังนี้ (กุญชรี้ คำชาย และทัศนีย์ ไพฑูรย์พงศ์, 2560)

1) ประเทศเอสโตเนียมีรถโดยสารสาธารณะให้บริการประชาชนฟรี ไม่ว่าจะจะเป็นรถบัส หรือรถบัสที่ใช้ระบบไฟฟ้า ประชาชนสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย

2) ประชาชนชาวเอสโตเนียสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ด้วยบริการ WIFI ฟรีตามโรงแรมและที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น สวนสาธารณะ ตรอกชอกชอย คาเฟ่ ร้านอาหาร สถานีรถไฟใต้ดิน สนามบิน หรือแม้กระทั่งที่ชายหาดก็มี WIFI ให้บริการ

3) การให้การศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยกำหนดให้ทุกสถานศึกษาต้องมีคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียน และเชื่อมฐานข้อมูลความรู้ สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้คุณครูในโรงเรียนห่างไกลสามารถนำไปสอนเด็ก ๆ ได้ไม่ต่างจากโรงเรียนในเมือง นอกจากนี้ ยังนำวิชาการเขียนโปรแกรมไปสอนในหลักสูตรให้กับเด็กนักเรียน ตั้งแต่เกรด 1 – 12 และสนับสนุนการศึกษาสำหรับทุกคนจนจบมหาวิทยาลัยอีกด้วย

4) ประเทศเอสโตเนียมีบัตรประชาชนอิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002 เป็นรูปแบบของการ์ดฝังชิพ นอกจากจะมีชิพที่บรรจุข้อมูลบัตรประชาชนแล้ว ประชาชนเอสโตเนียสามารถใช้การ์ดนี้เป็นพาสปอร์ตเพื่อท่องเที่ยวทั่วยุโรปได้

5) ประชาชนเอสโตเนียสามารถเลือกตั้งออนไลน์ได้ที่บ้าน และยืนยันตัวตนได้ผ่านบัตรประชาชนอิเล็กทรอนิกส์ โดยประเทศเอสโตเนียเป็นประเทศแรกที่ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบนี้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2007

6) ชาวต่างชาติสามารถเป็น E-residence ของเอสโตเนียได้ เพียงแค่ลงทะเบียนก็สามารถเป็นประชากรชาวเอสโตเนียได้ โดยจะได้ถือสิทธิเป็น E-residence ซึ่งจะสามารถทำธุรกิจ และจัดการเกี่ยวกับภาษีได้ วิธีการสมัครง่าย ๆ เพียงแค่เข้าไปลงทะเบียนที่ e-resident.gov.ee

7) การทำธุรกรรมในประเทศเอสโตเนียประหยัดเวลามาก เพราะใช้เทคโนโลยีช่วยให้ทำงานง่ายขึ้น โดยการนำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้กับระบบราชการ ช่วยให้ประชาชนสามารถทำธุรกรรมต่าง ๆ ได้สะดวกมากขึ้น เช่น การเปิดบริษัท สามารถทำได้ง่าย ๆ เพียงแค่มีบัตรประชาชนและที่สำคัญใช้เวลาเพียง 20 นาทีเท่านั้น

8) สิทธิประโยชน์ด้านภาษีนิติบุคคล ประเทศเอสโตเนียจะคิดภาษีก็ต่อเมื่อมีเงินปันผล (Dividened Tax) เท่านั้น โดยไม่คิดภาษีจากกำไร (Profit Tax) นอกจากนี้ระบบ e-Residency ที่เปิดให้ทุกคนทั่วโลกสามารถเปิดบริษัทและทำธุรกิจเสมือนอยู่ในประเทศเอสโตเนียแม้จะอยู่นอกประเทศ ซึ่งให้สิทธิในการเปิดบัญชีธนาคารออนไลน์ เช่นเอกสารผ่านระบบดิจิทัล และยื่นภาษีนิติบุคคลออนไลน์ เพื่อจูงใจให้คนในประเทศลุกขึ้นมาประกอบธุรกิจของตัวเอง รวมถึงดึงดูดต่างชาติให้เข้ามาลงทุน

9) งบประมาณและทรัพยากรในด้านการศึกษา ได้มาจากงบประมาณจากรัฐบาลกลาง ซึ่งจะจัดสรรแบบรายหัวตามจำนวนนักเรียน ซึ่งสถานศึกษาใช้เป็นค่าจ้างครูและบุคลากร ค่าภาษี ค่าฝึกอบรม และตำราเรียน นอกจากนี้ งบประมาณที่ได้จากเทศมณฑลเป็นอีกหน่วยงานที่สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งค่าอาหารกลางวันและค่าเดินทางของนักเรียน และเป็นหน่วยงานที่ดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตความรับผิดชอบ

มาตรการด้านการสนับสนุนด้านการศึกษาในประเด็นที่สำคัญ ปรากฏในยุทธศาสตร์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่

- การศึกษาวิทยาศาสตร์ได้รับการส่งเสริมในสายสามัญ (โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กผู้หญิง) เนื้อหาของวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ ตลอดจนวิธีการต่าง ๆ จะต้องได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัย

- กิจกรรมนอกหลักสูตรในสาขาเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐให้ความสำคัญและดำเนินการต่อเนื่อง (ได้แก่ กิจกรรม งานอดิเรก โรงเรียนนักเรียน โรงเรียนวิทยาศาสตร์ การศึกษาพิพิธภัณฑ์ ฯลฯ)

ในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา หน่วยงานทางการศึกษาจะได้รับทุนสำหรับการพัฒนาหลักสูตรและโมดูลการศึกษา มีการพัฒนาชุดสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้เรียนและครู รวมถึงชุดที่มุ่งไปสู่การส่งเสริมอาชีพทางวิชาการและเพิ่มปริมาณงานวิจัยในสาขาที่กำลังเติบโต ผู้เข้าร่วมในตลาดแรงงานจะต้องได้รับการศึกษาในขณะที่ทำงานและการฝึกอบรมใหม่ในสาขาต่าง ๆ ที่กำลังเติบโต สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างประสบการณ์และความสามารถในระดับนานาชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มคุณภาพและความน่าสนใจของการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้มากขึ้น ในเอสโตเนีย บุคคลที่มีความสามารถจะได้รับเชิญให้ไปศึกษาต่อในเอสโตเนียตามความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

ส่วนนักศึกษาต่างชาติจะต้องมั่นใจได้ว่าจะสามารถเข้าถึงโอกาสในการทำงานในบริษัทต่าง ๆ ในเอสโตเนียด้วย

6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศเอสโตเนียมีดังนี้ (รณดล นุ่มนนท์, 2561; สมพันธ์ กัญภัย, 2562; Solmann, 2019)

1) รัฐบาลกำหนดให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงมี มีคอมพิวเตอร์สาธารณะต่ออินเทอร์เน็ตให้ใช้ฟรี ทำให้การจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ตที่ดีและทั่วถึง เป็นหนึ่งในโครงสร้างที่ประเทศเอสโตเนียให้ความสำคัญ

การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทันสมัยเพื่อการเรียนรู้ นักเรียนทุกคนในระดับการศึกษาทั่วไป โรงเรียนอาชีวศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาจะได้เข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทันสมัย ซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้ และวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล ในอนาคตอันใกล้จะต้องพัฒนาแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลและเทคโนโลยี โดยจะอนุญาตให้นักเรียนและครูทุกคนของโรงเรียนสามารถใช้งานได้เช่นกัน และสนับสนุนอุปกรณ์ดิจิทัลส่วนบุคคลในการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกคน

กลยุทธ์/กิจกรรมที่จำเป็น

กลยุทธ์/กิจกรรมที่จำเป็นต่อการจัดการศึกษาของประเทศเอสโตเนีย มีดังนี้ (Ministry of Education and Research, 2020)

- มีการกำหนดมาตรฐานและข้อกำหนดขั้นต่ำ สำหรับโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลของโรงเรียน การตรวจสอบโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

- เครือข่ายท้องถิ่นของโรงเรียนทุกแห่งจะได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยและมีโอกาสในการใช้สิ่งทันสมัย เทคโนโลยีการนำเสนอจะถูกสร้างขึ้นในห้องเรียน

- เจ้าของโรงเรียนจะรับประกันว่าครูแต่ละคนจะมีการใช้อุปกรณ์ดิจิทัลส่วนตัว

- กรอบระบบข้อมูลการศึกษาจะถูกสร้างและประยุกต์ใช้ ระบบที่มีอยู่ทั้งหมดจะได้รับการแก้ไขและบูรณาการตามกรอบนี้ เช่น EHIS E-diaries E-learning แพลตฟอร์ม ร้านค้าวัสดุการศึกษาดิจิทัล ระบบข้อมูลการสอบ คลังดิจิทัล

- สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัลส่วนบุคคลของผู้เรียน ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาสำหรับประเภทต่าง ๆ ของอุปกรณ์ดิจิทัล (สมาร์ทโฟน แล็ปท็อป และแท็บเล็ต)

- ระบบสนับสนุนตามความต้องการจะถูกสร้างขึ้นสำหรับผู้เรียนที่แสวงหาความเป็นส่วนตัว อุปกรณ์ดิจิทัลราคาไม่แพงหรือผู้ที่มีความต้องการอุปกรณ์ดิจิทัลเฉพาะทางเนื่องจากความพิการ

2) ประชาชนเอสโตเนียทุกคนเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาตั้งแต่เกรด 1 – 12 นักเรียนทุกคนมีคอมพิวเตอร์เพื่อเข้าถึงข้อมูลความรู้ สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ และประชาชนเอสโตเนียทุกคนได้รับการสนับสนุนการศึกษานอกระบบมหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ เอสโตเนียยังสร้างโอกาสในการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่เพื่อเพิ่มพูนความสามารถด้านดิจิทัล โดยจัดให้มีโอกาสในการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ในการที่จะได้รับและพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัล เพื่อให้ผู้คนสามารถใช้อุปกรณ์ดิจิทัลเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้เป้าหมายนี้บรรลุ สถาบันฝึกอบรมจะต้องทำงานร่วมกับพันธมิตรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดในงานแผนพัฒนาสังคมสารสนเทศปี ค.ศ. 2020” DIGITAL AGENDA 2020 FOR ESTONIA

3) รัฐบาลกำหนดนโยบายให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และดิจิทัลมาใช้ในการสนับสนุนการให้บริการสาธารณะด้านต่าง ๆ รวมทั้งบริการด้านสุขภาพ (E-Health) เช่น การรักษาแบบดิจิทัลโดยการบันทึกประวัติสุขภาพส่วนบุคคลของผู้ป่วย โครงการ E-Prescription ใบสั่งยาดิจิทัล เอสโตเนียกลายเป็น “สังคมดิจิทัลที่ก้าวหน้าที่สุดในโลก” และเมืองหลวงอย่าง ‘ทาลลินน์’ ยังได้รับเลือกให้เป็นชุมชนอัจฉริยะแห่งปี ค.ศ. 2020

4) การสร้างความไว้วางใจในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของรัฐ โดยมีความปลอดภัยในการจัดทำระบบฐานข้อมูลนำไปไว้บนคลาวด์ ทำให้กระจายความเสี่ยงได้ดีขึ้น และการให้ความสำคัญกับความเป็นเจ้าของข้อมูลของประชาชน โดยสามารถล็อกอินเข้าไปในหน้าหลักของตนเองซึ่งจะมีข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองทั้งหมดที่รัฐบาลเก็บไว้ และตัวเองสามารถตรวจสอบได้ว่าใครเข้ามาดูข้อมูลของเราเมื่อใด

5) กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของเอสโตเนีย ซึ่งได้ถูกกำกับผ่านกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายของสหภาพยุโรป รวมทั้งกฎหมายภายในประเทศด้วย

6) ระบบ X-road ซึ่งเป็นระบบออนไลน์ข้อมูลสาธารณะ โดยหน่วยงานต่าง ๆ จะเชื่อมต่อกันผ่านระบบเปิดนี้ ประชาชนทุกคนใช้บัตรประจำตัวที่ระบุตัวตนเพื่อใช้ในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ของรัฐและเอกชน โดยประชาชนจะต้องอัปเดตซอฟต์แวร์ที่ใช้ตลอดเวลา เพื่อให้ประชาชนสามารถปกป้องตัวเองและทันเทคโนโลยีใหม่ตลอดเวลา

7) ระบบ e-Government ที่ทุกอย่างอยู่ในระบบออนไลน์ทั้งหมด และสามารถค้นออนไลน์ได้ทั้งหมด ทำให้ลดความเสี่ยงในการคอร์รัปชันได้มากขึ้น

8) การสร้างสังคม e-Government มีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดความยุติธรรม หรือความเท่าเทียมทางสังคม โดยช่วยให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเท่าเทียมกัน

9) การประกันคุณภาพสำหรับสถาบันการศึกษาต่อเนื่องที่จัดการฝึกอบรมนอกระบบ เพื่อพัฒนากำลังคนที่มีทักษะในกลุ่มประชากรผู้ใหญ่ โดยมีมาตรฐานใบรับรองทางอาชีพสำหรับครูที่จัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ เพื่อให้ครูที่จัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่มีความภาคภูมิใจในอาชีพ

เครื่องมือ/มาตรการสำคัญในการผสมผสานวัฒนธรรมดิจิทัลเข้ากับกระบวนการเรียนรู้
ได้แก่ (Ministry of Education and Research, 2020)

1) การศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศในโรงเรียนขั้นพื้นฐานมัธยมศึกษาตอนปลายและหลักสูตรอาชีวศึกษาจะต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อให้แน่ใจว่าผู้สำเร็จการศึกษามีทักษะดิจิทัลในระดับพื้นฐาน

2) ข้อกำหนดความสามารถด้าน ICT จะต้องถูกนำไปใช้กับมาตรฐานวิชาชีพ

3) โครงการและหลักสูตรต่าง ๆ ที่เป็นนวัตกรรมจะต้องได้รับการวางแผนและสนับสนุนเพื่อให้ผู้คนมีโอกาสได้รับและพัฒนาทักษะในรูปแบบที่ทันสมัย ผลลัพธ์ของโปรแกรมเหล่านี้จะถูกใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาและดำเนินการตามหลักสูตร

4) การเสนอหลักสูตรการฝึกอบรมและสื่อการเรียนการสอนจะต้องถูกสร้างขึ้นเพื่อบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัลของอาจารย์และบุคลากรด้านการสอนของมหาวิทยาลัย

5) ศูนย์การสอนในมหาวิทยาลัยจะต้องเผยแพร่ตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดี จะต้องสนับสนุนนวัตกรรมดิจิทัลในโรงเรียน ตลอดจนเครือข่ายนวัตกรรมของครู เจ้าหน้าที่ การสอนของมหาวิทยาลัยและโรงเรียน

6) ครู-อาจารย์ในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยจะได้รับการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงานให้สูงสุดในยุคดิจิทัล

นอกจากนี้ มีการรับประกันการเข้าถึงการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพติดตามความต้องการของตลาดแรงงาน ผ่านแนวทางต่อไปนี้

- หลักการจัดการจัดหาเงินทุนจะได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเพื่อลดจำนวนการออกกลางคันและให้คุณค่ากับคุณภาพมากขึ้น ผลลัพธ์และประสิทธิภาพของหลักการเหล่านี้จะได้รับการตรวจสอบ

- หลักการจัดการจัดหาเงินทุนจะถูกนำไปใช้เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นกลยุทธ์ทางเลือกของรัฐและสถาบันอุดมศึกษา ความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและความร่วมมือระหว่างประเทศ การตรวจสอบหลักการจัดหาเงินทุนเหล่านี้จะดำเนินการด้วยการศึกษาและความร่วมมือระหว่างประเทศ การตรวจสอบหลักการจัดหาเงินทุนเหล่านี้จะดำเนินการด้วย

- แผนการลงทุนจะได้รับการพัฒนาและดำเนินการเพื่อรับประกันโครงสร้างพื้นฐานหลักสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเด็นสำคัญที่ระบุไว้ในข้อตกลงการปฏิบัติงาน

เอสโตเนียเน้นสร้างโอกาสให้ผู้ที่มีความสามารถในการแข่งขันต่ำกว่ามีส่วนร่วมในการเรียนรู้โอกาสในการเรียนรู้ควรมีให้สำหรับสมาชิกทุกคนในสังคม โดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะต่ำกว่าความสามารถในการแข่งขันในตลาดแรงงาน ซึ่งรวมถึงมารดาที่อายุน้อย ผู้สูงอายุผู้ที่ไม่ได้พูดภาษาเอสโตเนีย ผู้ที่ไม่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ผู้ว่างงาน ผู้พิการ ผู้ย้ายถิ่นฐานใหม่ เป็นต้น เพื่อให้พวกเขาได้รับ

วุฒิการศึกษาและเพิ่มศักยภาพสูงสุดในชีวิตการทำงานด้วย กิจกรรมความร่วมมือที่จำเป็นระหว่างรัฐและรัฐบาลท้องถิ่นตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมีหลักสูตรการฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นเพื่อพัฒนาขีดความสามารถและเพื่อเพิ่มความพร้อมในการเรียนรู้ ในสถาบันทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน โอกาสในการเรียนรู้รายบุคคลและกลุ่มจะถูกสร้างขึ้นเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเองและการให้คำปรึกษาด้านอาชีพ

- หลักการทำงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับผู้ใหญ่จะได้รับการปรับและนำมาปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์ของกลยุทธ์การเรียนรู้ตลอดชีวิต (รวมถึงอนุญาตให้ใช้การเรียนรู้ก่อนหน้าและประสบการณ์ในระดับมัธยมศึกษา)

- แผนการฝึกงานจะได้รับการส่งเสริมในกลุ่มนายจ้าง
- มีบริการสนับสนุน (การให้คำปรึกษาด้านการศึกษา ข้อมูลอาชีพ การสนับสนุนด้านการขนส่ง บริการดูแลเด็ก) เพื่อให้คนทำงานสามารถมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และฝึกอบรมใหม่
- ผู้ที่มีความสามารถทางภาษาจะได้รับโอกาสในการเรียนรู้ภาษาเอสโตเนียและบริการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการปรับตัวและสามารถรวมเข้ากับสังคมเอสโตเนียได้

7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ

ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จของประเทศเอสโตเนีย มีดังนี้ (กุญชรี คำชาย และ ทศนีย์ ไพฑูรย์พงษ์, 2560; Kairi Solmann, 2562)

1) มินโยบายการศึกษาแบบเรียนรวมที่ชัดเจน โดยเอสโตเนียจัดทำยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อปวงชน ปี ค.ศ. 2014 – 2020 โดยมีนโยบายที่ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม โดยกำหนดให้มีการดำเนินการที่สำคัญ ได้แก่ 1) จัดบริการด้านต่าง ๆ คือ ด้านการศึกษา สังคม และสุขภาพ ให้สอดคล้องซึ่งกันและกัน โดยให้คำนึงถึงความต้องการพิเศษของนักเรียนแต่ละคน 2) จัดให้มีผู้เชี่ยวชาญและผู้แนะแนวการเรียนให้แก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแบบเรียนรวมโดยไม่เลือกที่ตั้งและขนาด ซึ่งยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อปวงชนได้กำหนดกิจกรรมการพัฒนาที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 2 ประเด็น คือ ให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอน และให้มีการพัฒนาสมรรถภาพ และสร้างแรงจูงใจให้กับครูและผู้บริหารสถานศึกษา

2) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม มีการจัดทำ e-learning สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาต่อความสามารถ โดยการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างหลากหลาย เช่น จัดทำบทเรียนเสียงสำหรับผู้พิการทางสายตา ในการดำเนินงานด้านนี้เป็นการรวบรวมแหล่งวิชาการไว้ที่เดียวแต่ให้บริการได้ทุกระดับการศึกษา ซึ่งเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมอย่างทั่วถึง และการจัดรายวิชาใน e-learning ที่สนองตอบความต้องการจำเป็นที่หลากหลาย

3) การเป็นสมาชิกขององค์กรนานาชาติ โดยเฉพาะการเป็นสมาชิกของสหภาพยุโรป ทำให้การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมมีพัฒนาการได้รวดเร็ว เนื่องจากมีโอกาสดูแลเรียนรู้จากแบบปฏิบัติที่ดีของประเทศอื่นในกลุ่ม รวมทั้งได้เรียนรู้สิ่งที่ไม่ควรทำเพราะจะนำไปสู่ปัญหาหรือความล้มเหลว

4) การเพิ่มความตระหนักรู้จากกิจกรรมรณรงค์สร้างการรับรู้ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น โดยบุคคลที่มีชื่อเสียงและองค์กรที่โดดเด่นจะได้รับการเชิญ เช่น ตัวอย่างรางวัลต่าง ๆ ที่มอบให้แก่ผู้เรียนวัยทำงานแห่งปี ผู้สอนแห่งปี องค์กรที่เป็นมิตรต่อการเรียนรู้ดีเด่น กิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ดีเด่น มีกิจกรรมรณรงค์ทางโทรทัศน์ วิทยุ สื่อออนไลน์ โปสเตอร์ตามท้องถนน เป็นต้น

ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัลจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับประเทศได้ จนเมื่อปี ค.ศ. 2000 เอสโตเนียประกาศให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เป็นประเทศแรกของโลก การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล เริ่มแทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของผู้นับที่ละนิด ตั้งแต่ใช้ “Digital ID” ระบบยืนยันตัวตนผู้ใช้บริการบนโลกดิจิทัลที่สามารถทำธุรกรรมออนไลน์ต่าง ๆ (OECD, 2016b)

❖ บทสรุปกระบวนการเชิงนโยบายเพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตประเทศเอสโตเนีย

การกำหนดนโยบาย

เอสโตเนียกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ไว้อย่างชัดเจน การเรียนรู้เป็นวิถีชีวิต เน้นการสร้างโอกาสในการได้รับความรู้และทักษะใหม่ ๆ คือ เปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ สร้างความสามารถและแรงจูงใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน สร้างความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป้าหมายยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เพื่อให้ทุกคนในประเทศได้รับโอกาสในการเรียนรู้ที่ปรับให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถ เพิ่มโอกาสในการตระหนักรู้ในตนเอง ในสังคมที่ทำงาน ตลอดจนในชีวิตครอบครัว หลักการในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศเอสโตเนีย ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบของผู้เรียน ความร่วมมือและการเรียนรู้จากกันและกันอย่างมีคุณภาพ มีความยืดหยุ่น ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของโอกาสในการเรียนรู้ การพิจารณาความต้องการพิเศษในองค์กร การศึกษาและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ความเท่าเทียมกันทางเพศ

การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

เอสโตเนียมีการจัดตั้งสภาการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่แห่งชาติ (National Council for Adult Education) เป็นผู้ประสานนโยบายการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ระหว่างผู้กำหนดนโยบาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ให้บริการการศึกษา โดยทางสภาฯ จะมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยภาครัฐจะมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะแรงงานไปที่ผู้ใหญ่ที่มีการศึกษาในระดับต่ำ ผู้ที่ออกจากโรงเรียนก่อนเวลาอันควร ผู้ใหญ่ที่ไม่มีคุณวุฒิทางวิชาชีพ และผู้ใหญ่ที่มีทักษะอาชีพที่จำเป็นต้องพัฒนาให้ทันสมัย มีการตรวจสอบการนำไปปฏิบัติ และผลของ

นโยบาย และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการวางแผน การระดมทุน และการจัดระเบียบการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ในเอสโตเนีย

นอกจากนี้ มีกระทรวงการศึกษาและการวิจัยทำหน้าที่วางมาตรฐานการศึกษา ออกกฎหมายหลัก จัดสรรงบประมาณบางส่วน มีการบริหารในลักษณะการกระจายอำนาจ การตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารงานในสถานศึกษาจะเป็นของผู้บริหาร ให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนรู้ในระดับอนุบาลเป็นอย่างแรก เน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านการศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยกำหนดให้ทุกสถานศึกษาต้องมีคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียนและเชื่อมฐานข้อมูลความรู้ สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้ครูในโรงเรียนห่างไกลสามารถนำไปสอนเด็ก ๆ ได้ไม่ต่างจากโรงเรียนในเมือง

การติดตามและประเมินผลนโยบาย

การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเอสโตเนีย กำหนดจากเป้าหมายในการพัฒนาประชากรและประเทศที่ชัดเจน กำหนดให้มีการวางโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีดิจิทัลที่สมบูรณ์แบบในด้านการบริการประชาชน ให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนรู้โดยเน้นการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกระดับชั้น และรัฐบาลกำหนดให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงมี มีคอมพิวเตอร์สาธารณะต่ออินเทอร์เน็ตให้ใช้ฟรี เน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดทำมีโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ตที่ดีและทั่วถึง เป็นหนึ่งในโครงสร้างที่ดีของประเทศ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญต่อการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทันสมัยเพื่อการเรียนรู้ นักเรียนทุกคนในระดับการศึกษาทั่วไป โรงเรียนอาชีวศึกษาและสถาบันอุดมศึกษา จะได้รับการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทันสมัย ซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
1. นิยามของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดจากการเรียนรู้เพิ่มทักษะ ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในแต่ละช่วงวัยไปตลอดชีวิต โดยแทรกในรูปแบบการศึกษาระบบต่าง ๆ ของประเทศ	การตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ในทุกช่วงวัย โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม สร้างให้ประชาชนเป็นผู้มีศักยภาพในการทำงานกับตัวเองและกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข มีจิตใจอาสา และส่งเสริมให้ใช้เวลาในชีวิตอย่างมีความหมายและมีคุณค่าในตนเอง	การศึกษาเพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิตมีรูปแบบการศึกษาที่เกี่ยวข้อง 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการเติบโตของทักษะ รูปแบบการพัฒนาส่วนบุคคล และรูปแบบการเรียนรู้ทางสังคม โดยมุ่งเน้นการเติมเต็มตนเองของแต่ละบุคคลในทุกด้านของชีวิต รวมถึงความเสมอภาคทางสังคม จนนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจบนฐานความรู้	การจัดการศึกษาเพื่อลดความแปลกแยกของการศึกษาและวัฒนธรรมของผู้ใหญ่ในอิสราเอล เป็นการศึกษาต่อเนื่องให้ผู้ใหญ่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้	การเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมถึงระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่นอกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมในสถานบริการและการฝึกอบรมนอกระบบและตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้ในความหลากหลาย เป็นการเสริมประสิทธิภาพในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เสมอ
2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	นโยบายเน้นความเท่าเทียมและความสอดคล้องกับพื้นที่โดยการพัฒนาด้านการศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานของประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็มีคุณลักษณะตามท้องถิ่นโดยการกระจายอำนาจ	นโยบายมุ่งเน้นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ การอยู่ร่วมกัน ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและระดับนานาชาติ รวมถึงบูรณาการวัฒนธรรมของชาติเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	นโยบายการศึกษาเพื่อการขับเคลื่อนความสามารถโดยมุ่งพัฒนาให้เด็กทุกคนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพที่มี	1) พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับที่กำหนดระยะเวลาการศึกษาภาคบังคับไว้ 9 ปีระหว่างอายุ 5 ถึง 13 ปี และไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับเด็กทุกคน จุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความ เป็นปึกแผ่น	1) กฎหมายต่าง ๆ ได้แก่ พระราชบัญญัติข้อมูลสาธารณะ (Public Information Act), พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Personnel Data Protection Act), พระราชบัญญัติการระบุ

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอลโตเนีย
	<p>การบริหารการศึกษาไปยังรัฐหรือเขตปกครองต่าง ๆ ไม่มีกระทรวงศึกษาธิการในระดับชาติ แต่มีรัฐบาลของ 10 รัฐ และ 3 เขตการปกครองพิเศษเรียกว่า Provincial and Territorial Governments รับผิดชอบ</p>			<p>ของชาติ มีการศึกษา นอกหลักสูตร (ตามอัธยาศัย)</p> <p>2) แผนแม่บท ICT เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมของอิสราเอล มีเป้าหมายเพื่อรองรับการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมกับการมีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยจะเน้นการพัฒนาใน 3 ด้าน คือ (1) System – Wide Approach พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (2) Content พัฒนาศูนย์สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในทุกสาขา เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในชั้นเรียนและระบบ Online</p>	<p>ตัวตนด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ และการให้บริการธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Identification and Trust Services for Electronic Transaction Act), การจัดตั้งสภาการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่แห่งชาติ (National Council for Adult Education), นโยบายการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน</p> <p>2) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สร้างเส้นทางการศึกษาของตนเอง โดยผู้ปกครองสนับสนุนรัฐบาลท้องถิ่นดูแลให้เด็กสามารถเข้าถึงโรงเรียนอนุบาลและการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพดี</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
				(3) Professional Development ฝึกรวมผู้บริหาร สถานศึกษา ผู้สอน ให้มีทักษะในการใช้ ICT เพื่อการเรียนการสอน 3) กฎหมายว่าด้วย การศึกษาพิเศษ 4) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ การอาชีวศึกษาและ ฝึกรวมวิชาชีพของ ประเทศอิสราเอล 5) นโยบายเกี่ยวกับ Start-up	3) ผู้อำนวยการสถาบัน การศึกษามีความเป็น ผู้นำเชิงกลยุทธ์สำหรับ สถาบันสร้างวัฒนธรรม องค์กรที่สนับสนุน การเรียนรู้และการพัฒนา และสนับสนุนมืออาชีพ การพัฒนาครู 4) รัฐมีอำนาจกำกับดูแล รับประกันคุณภาพที่ดี และจัดการศึกษา ที่มีคุณภาพในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษาและ อุดมศึกษาเพื่อเข้าสู่ ตลาดแรงงาน ตลอดจน การให้คำปรึกษา ด้านอาชีพและข้อมูล ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ ตลาดแรงงาน

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
3. ระบบการศึกษา	<p>1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ</p> <p>1) ระดับประถมศึกษา (Elementary)</p> <p>2) ระดับมัธยมศึกษา (Secondary)</p> <p>2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ</p> <p>(1) มหาวิทยาลัย (University)</p> <p>(2) วิทยาลัยชุมชน (Community College)</p> <p>(3) วิทยาลัยฝึกอาชีพ (Career College)</p> <p>(4) การศึกษาภาคปฏิบัติ (Co-op Education)</p>	<p>1) การศึกษาระดับต้น แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ ชั้นอนุบาล และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6</p> <p>2) การศึกษาระดับกลาง แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและวิทยาลัยอาชีวศึกษา</p> <p>3) การศึกษาระดับสูง ได้แก่ มหาวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยเทคนิค และวิทยาลัยอาชีวศึกษา</p>	<p>1) ระดับก่อนวัยเรียน รวมการศึกษาในชั้นอนุบาล และสถานรับเลี้ยงเด็ก</p> <p>2) ระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย การเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น (Foundation Stage) และระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (Orientation Stage)</p> <p>3) ระดับมัธยมศึกษา มีให้เลือก 3 หลักสูตร คือ</p> <p>(1) หลักสูตรเร่งรัด (Express Course)</p> <p>(2) แผนการเรียนปกติ (Normal Academic Course)</p> <p>(3) แผนการเรียนสายเทคนิค (Normal Technical Course)</p> <p>ระดับมัธยมศึกษา ยังมี 3 แผน คือ โรงเรียนแบบพิเศษ (Specialized Schools) โรงเรียนแบบ</p>	<p>1) ระดับก่อนวัยเรียนหรือปฐมวัย (Preschool system or Early Childhood Education)</p> <p>2) การประถมศึกษา (Primary Education)</p> <p>3) การมัธยมศึกษา (Secondary Education)</p> <p>4) การศึกษาในระดับอุดมศึกษา (Higher Education)</p>	<p>1) ระดับปฐมวัย เป็นการจัดการเรียนการสอนอนุบาล</p> <p>2) ระดับพื้นฐาน 9 ปี ภาคบังคับ ได้แก่ การศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น</p> <p>3) ระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็นสายสามัญ และสายอาชีพ หรืออาชีวศึกษา</p> <p>4) ระดับอุดมศึกษา</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปลักษณะและขอบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
			<p>พิเศษที่มีความเป็นอิสระ (Specialized Independent Schools) โรงเรียนแบบบูรณาการ (Integrated Programme)</p> <p>4) ระดับเตรียมอุดมศึกษามีให้เลือก 3 แผน คือ</p> <p>(1) แผนการเรียนในวิทยาลัยชั้นต้น (Junior College) หรือสถาบันกลาง (Centralized Institute)</p> <p>(2) แผนการเรียนในโรงเรียนโพลีเทคนิค (Polytechnics)</p> <p>(3) แผนการเรียนในสถาบันเทคนิคศึกษา (Institute of Technical Education - ITE)</p> <p>5) ระดับอุดมศึกษา คือ การเรียนในระดับมหาวิทยาลัย (University)</p>		

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
4. รูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	<p>1) PCAP เป็นโปรแกรมการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับประเทศ โดยการเก็บข้อมูลผลสัมฤทธิ์ 3 รายวิชา คือ การอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนเกรด 8</p> <p>2) First Nations Holistic Lifelong Learning Model เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบองค์รวม โดยใช้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชนพื้นเมือง</p> <p>3) เชื่อว่าผู้เรียนที่มีลักษณะพิเศษสามารถเรียนรู้ในวิธีที่คล้ายคลึงกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างสามารถประสบความสำเร็จ</p>	<p>ส่วนกลาง</p> <p>1) กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นผู้รับผิดชอบงานการศึกษา มีอำนาจพัฒนา กำหนดนโยบาย ดำเนินงาน ร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ฯลฯ ตลอดจนร่วมกับกระทรวงต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ</p> <p>2) รัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>	<p>โครงการภายใต้แผนการขับเคลื่อน SkillsFuture ช่วยให้ผู้คนตัดสินใจเลือกอย่างรอบรู้ในด้านการศึกษา การฝึกอบรมและอาชีพ พัฒนาระบบการศึกษาและการฝึกอบรมคุณภาพสูง แบบบูรณาการที่ตอบสนองต่อความต้องการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการเรียนรู้ของนายจ้างและการพัฒนาอาชีพตามทักษะและความเชี่ยวชาญ และส่งเสริมวัฒนธรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>	<p>1) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานถูกกำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการ และวัฒนธรรม ส่วนวิธีการสอนจะถูกกำหนดโดยครูใหญ่ ครู และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น แต่ละโรงเรียนสามารถเลือกหน่วยการศึกษาที่หลากหลาย</p> <p>2) การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพื้นฐานของโรงเรียนในระดับประถมศึกษาของยิวและอาหรับ จะสอนเรื่องการอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในชั้นประถมศึกษาตอนต้น หลังจากนั้นจะมีการสอนเรื่องภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ</p>	<p>1) กระทรวงการศึกษาและวัฒนธรรมกำหนดให้การดำเนินงานเป็นไปตามแนวทางของหลักสูตรระดับชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้</p> <p>2) การจัดหลักสูตรในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สถานศึกษาสามารถใช้หลักสูตรระดับชาติที่กำหนดไว้เป็นส่วนใหญ่</p> <p>3) หลักสูตรเฉพาะบุคคล หมายถึง กรณีที่นักเรียนต้องการที่จะลดหรือทดแทน หรือยกเว้นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษา</p> <p>4) มีหน่วยงานเฉพาะในการกำหนดหลักสูตรแห่งชาติที่ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปรูปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอลโตเนีย
		<p>3) สถานการศึกษาส่วนกลางจะเป็นหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการจัดการ การกำกับ ประเมิน และการประกันคุณภาพ การศึกษาทั้งภาครัฐ และเอกชน</p> <p>4) กรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสถาบันวิจัยทางการศึกษา เป็นหน่วยงานสนับสนุนให้จัดทำวิจัย แสวงหา นวัตกรรม ด้านการศึกษา ผู้ใหญ่ และการศึกษา ตลอดชีวิต เพื่อสามารถตัดสินใจด้านนโยบายทางการศึกษาสำหรับอนาคตได้ถูกต้อง</p> <p>ส่วนท้องถิ่น</p> <p>1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (โคมินกัง) จะทำหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนในชุมชนตามพื้นที่ต่าง ๆ</p>		<p>3) เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประกอบด้วย วิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา และเทคโนโลยี ที่มี การสอนต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษา</p> <p>4) ในด้านการพัฒนาผู้สอน กระทรวงศึกษาธิการ และวัฒนธรรมของอิสราเอลให้ความสำคัญมาก เห็นได้จากการจัดตั้งศูนย์พัฒนาผู้สอนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับชาติ กระจายอยู่ทั่วประเทศ ปลุกฝังให้ผู้สอนนำไปถ่ายทอดผู้เรียน</p> <p>5) การประเมินผลการเรียน เป็นการทดสอบก่อนจบ การศึกษาระดับมัธยมศึกษา ระดับประเทศ เรียกว่า Bagrut Examination</p>	<p>เน้นการจัดพื้นที่ที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ให้กับเด็ก เพื่อก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การคิดแบบมีตรรกะ นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง</p> <p>5) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และภาษาที่ 3 มาก เด็กทุกคนต้องได้เรียนอย่างน้อย 3 ภาษา เพราะถือว่าภาษาคือประตูสู่การเรียนรู้ในโลกใบนี้</p> <p>6) มีการก่อตั้งศูนย์สมรรถนะในมหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาวิชาชีพครู และผู้นำโรงเรียน ให้อิสระอย่างเต็มที่กับครู</p> <p>7) การสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
		<p>ทั่วประเทศ และกำลังพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>2) มีแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น สนามกีฬา พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ฯลฯ ซึ่งประชาชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย</p>		<p>6) วัฒนธรรมของอิสราเอลสร้างแนวทางในการเลี้ยงดูเด็กในสภาพแวดล้อมของความไม่แน่นอนและความยุ่งเหยิงที่กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และความกล้าเสี่ยง</p> <p>การเรียนรู้เกี่ยวกับข้อบกพร่อง จะเป็นทักษะแห่งอนาคต (Skill of Future)</p>	<p>ความต้องการของตลาดแรงงาน ให้ความสำคัญกับโรงเรียนสายอาชีพหรืออาชีวศึกษามาก โดยทุกเขตจะต้องมีโรงเรียนสายอาชีพให้ทุกคนเข้าถึงและเดินตามฝันได้</p> <p>8) การเน้นเทคโนโลยีดิจิทัลเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา ทั้งระบบออนไลน์ E-learning ที่สามารถเข้าถึง 100% ทั่วประเทศ ทั้งยังสนับสนุนให้เด็กใช้โทรศัพท์มือถือในห้องเรียน เปรียบเสมือนคอมพิวเตอร์ส่วนตัว เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
					9) การสร้างความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนได้เรียนฟรี โดยไม่มีค่าใช้จ่าย อาหารกลางวันสำหรับนักเรียนฟรี และยังมีทุนการศึกษาเพิ่มเติมสำหรับโรงเรียนในชนบทและนักเรียนที่ขาดแคลน
5. ระบบการจัดสรรทรัพยากร	<p>1) การลงทุนจำนวนมากในระบบการศึกษาของประเทศ โดยเฉพาะการศึกษาระดับเตรียมอุดมศึกษา</p> <p>2) งบประมาณส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนสาธารณะ การจัดเก็บภาษี การระดมทุนของคณะกรรมการโรงเรียน การบริหารจัดการงบประมาณโดยตรง</p>	<p>1) ระบบบริหารการศึกษาโดยส่วนกลาง มีกระทรวงการศึกษา วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รับผิดชอบการดำเนินงานแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารการศึกษา โดยภาพรวม ด้านการศึกษาในระบบโรงเรียน วางแผน ส่งเสริม และให้คำแนะนำปรึกษา</p>	<p>1) เพิ่มการมีส่วนร่วมของนายจ้าง ในการสร้างและประเมินสมรรถนะ โดยการทำงานอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มนายจ้าง และสหภาพแรงงาน</p> <p>2) ปรับปรุงการส่งมอบด้านการศึกษาการฝึกอบรมและอาชีพ เพื่อช่วยเหลือบุคคลในการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าในอาชีพ และเพื่อ</p>	<p>1) มีการจัดหาเครื่อง Laptop ให้ผู้สอนทุกคน</p> <p>2) จัดหาเครื่อง Laptop ให้ผู้เรียนใช้งานในสถานศึกษา</p> <p>3) ห้องเรียนติดตั้งกระดานสมาร์ทบอร์ด และโปรเจ็กเตอร์ประจำห้องเรียน</p> <p>4) ผู้สอนทุกคนได้รับการพัฒนาด้านการใช้ ICT สนับสนุนการเรียนการสอน</p>	<p>1) มีการจัดสรรทรัพยากรจากการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และอินเทอร์เน็ตใยแก้วนำแสงแบบไร้สาย (Fiber Optic) ด้วยบริการ WIFI ฟรี</p> <p>2) กำหนดให้ทุกสถานศึกษาต้องมีคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียน และเชื่อมฐานข้อมูลความรู้ สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
	<p>ที่มาจากรัฐบาลระดับท้องถิ่นเอง</p>	<p>ด้านการบริหารการศึกษาในระดับท้องถิ่น ด้านการบริหารการศึกษานานาชาติ</p> <p>ด้านการจัดองค์การภายในของกระทรวงเอง</p> <p>2) ระบบบริหารการศึกษาโดยส่วนท้องถิ่นแบ่งเป็น 2 ระดับ คือในระดับจังหวัดและระดับเทศบาล</p>	<p>ติดตามวิถีการเรียนรู้ของตนเองให้มีโอกาสในการฝึกอบรมตลอดชีวิต</p> <p>3) สร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงและหลากหลายในระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยการดำเนินการในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่แท้จริง</p>	<p>สอนและมีการจัดตั้งกลุ่มเทคนิค (Technician)</p> <p>5) ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดหาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงโดยการเช่าจาก ISP ในท้องถิ่น</p> <p>6) ได้รับการสนับสนุนสื่อดิจิทัลในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ</p> <p>7) การสนับสนุนด้าน Entrepreneurship ของภาครัฐบาล โดยการจัดกองทุน BIRD Fund ให้เงินสนับสนุนสถานประกอบการหรือบริษัท</p>	<p>เข้าไว้ด้วยกัน และสนับสนุนการศึกษาสำหรับทุกคนจนจบมหาวิทยาลัยอีกด้วย</p> <p>3) งบประมาณและทรัพยากรในด้านการศึกษา ได้มาจากงบประมาณจากรัฐบาลกลาง ซึ่งจะจัดสรรแบบรายหัวตามจำนวนนักเรียน โดยสนับสนุนในด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วน</p> <p>4) การส่งเสริมการศึกษาวิทยาศาสตร์ในสายสามัญ และสนับสนุนกิจกรรมนอกหลักสูตรในสาขาเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ</p> <p>5) ในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ได้รับทุนสำหรับการพัฒนาหลักสูตรและโมดูล</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอลโตเนีย
					<p>การศึกษา มีการพัฒนาชุดสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้เรียนและครู รวมถึงชุดที่มุ่งไปสู่การส่งเสริมอาชีพทางวิชาการและเพิ่มปริมาณงานวิจัยในสาขาที่กำลังเติบโต</p> <p>6) ผู้เข้าร่วมในตลาดแรงงานจะต้องได้รับการศึกษาในขณะทำงานและการฝึกอบรมใหม่ในสาขาต่าง ๆ ที่กำลังเติบโต</p>
6. ระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	<p>1) Student Financial assistance: การช่วยเหลือด้านการเงินสำหรับนักเรียน</p> <p>2) Ensuring Align with Labour Market Needs: รับรองการฝึกทักษะให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน</p>	<p>1) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา ซึ่งจะเปิดสอนภาคสมทบหรือเรียนทางไปรษณีย์เรียนทางไกลและมหาวิทยาลัยทางอากาศ</p> <p>2) หลักสูตรวิชาชีพ</p>	<p>โครงการ SkillsFuture ให้โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะตลอดชีวิตสำหรับชาวสิงคโปร์ทุกคน โดยออกแบบเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>	<p>การจัดการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย กำหนดให้เป็น 11 ปี หรือจนถึงเกรด 10 โดยสามารถรับการศึกษาริ่จนอายุ 18 ปี หรือจบมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ หรือสายอาชีพ</p>	<p>1) รัฐบาลกำหนดให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงมี มีคอมพิวเตอร์สาธารณะต่ออินเทอร์เน็ตให้ใช้ฟรีและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัล</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
	<p>3) ASETS เป็นเครื่องมือแบบสำรวจในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประสพการณ์การศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา และการฝึกอบรมสำหรับผู้ใหญ่</p> <p>4) PLAR เป็นระบบการประเมินและการรับรองการเรียนรู้ซึ่งปัจจุบัน PLAR มีความสำคัญทั้งในระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ หลายมณฑลและเขตการปกครองพิเศษ นำระบบ PLAR เพื่อช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เข้าถึงระบบการเรียนรู้และรับรองการเรียนรู้เมื่ออยู่นอกระบบการศึกษา</p>	<p>3) โปรแกรมกิจกรรมด้านศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และนันทนาการ</p> <p>4) โปรแกรมส่งเสริมการศึกษาเพื่อสังคม จัดในลักษณะของการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย</p>			<p>ส่วนบุคคลของผู้เรียน สนับสนุนอุปกรณ์ดิจิทัล ราคาไม่แพงหรือผู้ที่มีความต้องการอุปกรณ์ดิจิทัลเฉพาะทาง เนื่องจากความพิการ</p> <p>2) ประชาชนทุกคนเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาตั้งแต่เกรด 1 - 12 นักเรียนทุกคนมีคอมพิวเตอร์ เพื่อเข้าถึงข้อมูลความรู้ สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ และประชาชนเอสโตเนียทุกคนได้รับการสนับสนุนการศึกษา จนจบมหาวิทยาลัย สร้างโอกาสในการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่เพื่อเพิ่มพูนความสามารถด้านดิจิทัล สถาบันฝึกอบรมจะต้องทำงานร่วมกับพันธมิตรต่าง ๆ</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอลโดเนีย
					<p>เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดในงานแผนพัฒนาสังคมสารสนเทศ</p> <p>3) การประกันคุณภาพสำหรับสถาบันการศึกษาต่อเนื่องที่จัดการฝึกอบรมนอกระบบเพื่อพัฒนากำลังคนที่มีทักษะในกลุ่มประชากรผู้ใหญ่ โดยมีมาตรฐานใบรับรองทางอาชีพสำหรับครูที่จัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ เพื่อให้ครูที่จัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่มีความภาคภูมิใจในอาชีพ</p> <p>4) มีเครื่องมือ/มาตรการสำคัญในการผสมผสานวัฒนธรรมดิจิทัลเข้ากับกระบวนการเรียนรู้</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
7. ผลที่เกิดขึ้นและปัจจัยความสำเร็จ	<p>1) การศึกษาของแคนาดาจัดโดยรัฐ ไม่ใช่โดยรัฐบาลกลาง แต่ก็มีโครงสร้างกลไกการจัดการในระดับท้องถิ่นภายในรัฐ เงินงบประมาณจัดสรรโดยรัฐ ทำให้สะดวกต่อการจัดยุทธศาสตร์และมาตรการปฏิรูปการศึกษาในระดับประเทศ มีความร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรัฐผ่าน Council of Ministers และผ่านกลไกทางวิชาการ</p> <p>2) มีความร่วมมือกับสหภาพครู และภาคีอื่น ๆ</p> <p>3) มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานแบบร่วมมือกันและกลไก Ontario</p>	<p>1) การเตรียมการศึกษาและทักษะสำหรับผู้สูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) ดีที่สุดในโลก และมีอัตราคนทำงานที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสูงที่สุดในโลก</p> <p>2) มีอัตราการจบการศึกษาภาคบังคับ ระดับมหาวิทยาลัย และเข้ารับความรู้จากการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากที่สุดในกลุ่มประเทศเอเชียแปซิฟิก</p> <p>3) ผลการสอบ PISA คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ การอ่าน มากกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD</p> <p>4) การสร้างอัตลักษณ์ให้กับประชาชน ให้คนในชาติ เป็นผู้ที่มีความรู้ มีระเบียบวินัย เสียสละ ต่อส่วนรวม สามารถ</p>	<p>จากการดำเนินโครงการ SkillsFuture ทำให้อัตราการมีส่วนร่วมของแรงงานที่มีถิ่นฐานที่อยู่ในประเทศเพิ่มขึ้น และคนในประเทศได้รับประโยชน์จากการขับเคลื่อนโครงการ และสถานที่ฝึกอบรมเพิ่มขึ้น</p>	<p>1) ทำให้ประเทศมีความก้าวหน้าด้านนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูง มีระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งบนพื้นฐานของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง มีผลิตภัณฑ์หลายอย่างที่มีการผลิตและนำไปใช้งานอย่างกว้างขวางทั่วโลก นอกจากนี้ยังได้รับสมญานามว่าเป็น “Start-up Nation”</p> <p>2) มีการบริหารพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนและพื้นที่ทางเกษตรอย่างเป็นระบบ เรียกว่า คิบบุทซ์ (Kibbutz) และโมซาฟ (Moshav)</p> <p>3) มีสัดส่วนการลงทุนด้าน Scientific Research and Innovation ที่สูงขึ้น</p>	<p>1) การจัดทำยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อปวงชน โดยให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ใน 2 ประเด็น คือ ให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอน และให้มีการพัฒนาสมรรถภาพ และสร้างแรงจูงใจให้กับครู และผู้บริหารสถานศึกษา</p> <p>2) มีการจัดทำ e-learning เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างหลากหลาย และการจัดรายวิชาใน e-learning ที่สนองตอบความต้องการ</p> <p>3) การเป็นสมาชิกขององค์การนานาชาติ ทำให้การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมมีพัฒนาการได้รวดเร็ว</p>

ตารางที่ 4.6 สรุปการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ประเทศ (ต่อ)

เรื่อง	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
	<p>Education Partnership Table ที่จัดประชุมร่วมกันปีละ 2 – 4 ครั้ง มีพลังมาก</p> <p>4) เน้นที่การจัดการเรียนการสอน</p> <p>5) เป้าหมายคือ ผลลัพธ์การเรียนรู้ มาตรฐานการศึกษาคือ สร้างขีดความสามารถของโรงเรียน ครูใหญ่และครูในการส่งมอบผลลัพธ์ดังกล่าวทั้งในระดับรัฐ เขต โรงเรียน และชั้นเรียน</p> <p>6) เน้นประสิทธิภาพของครูระบบวิชาชีพครูที่เข้มแข็ง เงินเดือนดี คนเก่งเข้ามาเป็นครู</p>	<p>ทำงานเป็นทีมได้ดี</p> <p>จนประเทศญี่ปุ่นมีการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ด้วยนโยบายทางการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของคนในชาติ</p>		<p>4) สามารถดึงดูดคนที่มีความสามารถทั่วโลกให้มาเรียนในประเทศ</p>	<p>4) ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัลจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับประเทศได้ โดยประกาศให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นประเทศแรกของโลก</p>

บทที่ 5

ผลการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

“การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศ ที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้ที่พร้อมเรียนรู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งรัฐบาลได้มีการเตรียมความพร้อมผ่านการวางแผนนโยบายและแนวทางต่าง ๆ ดังปรากฏให้เห็นจากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมถึงแผนยุทธศาสตร์อื่น ๆ อันมีหน่วยงานจากกระทรวงต่าง ๆ รับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในระดับชาติ และเพื่อเป็นการยกระดับการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีประสิทธิภาพของประเทศไทย จึงได้มีการดำเนินการติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผ่านมา

การศึกษานี้ ดำเนินการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยจากพื้นที่ตัวอย่าง จำนวน 11 จังหวัด ที่เป็นตัวแทนของแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ขอนแก่น อุบลราชธานี นนทบุรี กาญจนบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา ภูเก็ต พังงา และกรุงเทพมหานคร โดยหน่วยงานที่เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายที่มีแบบแผนในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีมาตรฐานการศึกษา ระบบการบริหารจัดการ หลักสูตรการเรียนรู้ ผู้สอน ทรัพยากรสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ การประเมินผล ตลอดจนการมีระบบการประกันคุณภาพการจัดการศึกษาที่ชัดเจน ในการศึกษาครั้งนี้ หน่วยที่เป็นตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (กศน.) จำนวน 11 แห่ง ศูนย์ กศน. อำเภอ จำนวน 4 แห่ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) จำนวน 9 แห่ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (สพม.) จำนวน 7 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษา จำนวน 4 แห่ง วิทยาลัยเทคนิค จำนวน 3 แห่ง วิทยาลัยสารพัดช่าง จำนวน 2 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 14 แห่ง

2. หน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงแรงงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไม่ได้มีอำนาจตามกฎหมายให้จัดการศึกษา แต่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาดำเนินการเป็นภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษากับหน่วยงานที่มีบทบาทของการจัดการศึกษาโดยตรงในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ เป็นผู้จัดทำสื่อหรือทรัพยากรส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ หรือเป็นผู้จัดฝึกอบรม พัฒนาหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาศักยภาพในอาชีพและการทำงาน โดยในการศึกษาครั้งนี้ หน่วยที่เป็นตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จำนวน 10 แห่ง สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด จำนวน 9 แห่ง สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน จำนวน 4 แห่ง สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด จำนวน 4 แห่ง สำนักงานเกษตรจังหวัด จำนวน 8 แห่ง สำนักงานเกษตรอำเภอ จำนวน 2 แห่ง และศูนย์ดิจิทัลชุมชน จำนวน 6 แห่ง

นอกจากนี้ ทำการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณจากจังหวัดต่าง ๆ ที่เป็นพื้นที่ตัวอย่างของการศึกษา จำนวน 29 จังหวัด ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศไทย ได้แก่ ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย ขอนแก่น อุบลราชธานี สกลนคร สุรินทร์ เลย อุดรธานี มหาสารคาม นครราชสีมา นนทบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี พระนครศรีอยุธยา นครสวรรค์ ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี พิษณุโลก ระยอง ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ภูเก็ต พังงา สุราษฎร์ธานี ยะลา นครศรีธรรมราช สงขลา และกรุงเทพมหานคร

ผลการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย จำแนกตามประเภทของหน่วยงานที่เก็บรวบรวมข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 การติดตามสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง

ผลของการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการติดตามการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ แผน และนโยบายระดับชาติที่กล่าวถึงประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า การดำเนินงานในระดับพื้นที่สามารถจำแนกลักษณะการดำเนินงานปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตใน 2 แนวทาง ได้แก่

แนวทางที่ 1 จัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันโดยคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และมีผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ตัวแทนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (กศน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ตัวแทนจากหน่วยงานท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งมีศึกษาธิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ ซึ่งการทำงานเป็นการจัดทำแผนแบบบูรณาการร่วมกัน และสถานศึกษานำไปใช้ปฏิบัติจริงตามความเหมาะสมและเป้าหมายของตนเอง แนวทางนี้พบในจังหวัดที่มีจุดเน้นด้านการศึกษา และผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นความสำคัญของการใช้การศึกษาเป็นพื้นฐานของการสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคม

“...ทางเราได้มีการจัดทำแผนร่วมกับทางจังหวัดที่มีผู้ว่าฯ เป็นประธาน และทุกหน่วยงานในจังหวัดได้เข้าร่วม เพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาและพัฒนาความร่วมมือด้วยกัน...”

ศึกษาธิการจังหวัด ค, สัมภาษณ์

“...การจัดทำแผนมีทั้งต่างคนต่างทำ และทำร่วมกันแบบประดมความคิด ซึ่งในจังหวัดก็เป็นการทำด้วยกัน สพฐ. อาชีวศึกษา กศน. เทศบาล มาช่วยกันหมด แต่จะมีปัญหาตรงเวลานำแผนไปปฏิบัติยังไม่สุด บางเรื่องไม่ได้ดำเนินการ...”

ศึกษาธิการจังหวัด จ, สัมภาษณ์

แนวทางที่ 2 จัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันตามแนวทางที่ 1 แต่แผนไม่ถูกนำไปขับเคลื่อนใช้จริง โดยในทางปฏิบัติยังคงดำเนินการตามแผนที่แยกตามสังกัดของตนเองอย่างชัดเจน แบ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) หน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และหน่วยงานในสังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัด แนวทางนี้พบในจังหวัดที่ศึกษาธิการจังหวัดถูกมองว่าเป็นหน่วยงานที่มีความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน และจังหวัดไม่ได้มีจุดเน้นด้านการส่งเสริมการศึกษา

“...ดำเนินการจัดทำแผนประจำปีกันเอง โดยก็ได้ระดมคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามาช่วยด้วยช่วยกัน เพราะจะรู้จุดดี จุดเสียได้ดีกว่าคนอื่น ๆ...”

ผู้อำนวยการ สพป. จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...เคยไปทำร่วมกันระดับจังหวัดแล้ว แต่มันไม่เวิร์ค เลยรู้สึกที่เราทำเอง จะเข้าใจบริบทการทำงาน และดำเนินการได้รวดเร็วกว่า...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด ช, สัมภาษณ์

จากการศึกษาการจัดทำแผนปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าการกำหนดแผนปฏิบัติการในระดับพื้นที่ไม่ได้มีเป้าหมายที่กล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยตรง แต่มีประเด็นที่สอดคล้องและเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ประเด็นด้านการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และประเด็นด้านการส่งเสริมสมรรถนะสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งมีผลการจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำแนกตามหน่วยงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ดำเนินการอยู่ในระดับพื้นที่ มีการแบ่งหน่วยงานในการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) จำนวน 183 แห่ง และสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา (สพม.) จำนวน 42 แห่ง เป็นหน่วยที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาโดยตรงให้แก่กลุ่มเด็กปฐมวัย และกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น แต่เนื่องจากพบว่ามีความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานกับกลุ่มเด็กปฐมวัยที่รับผิดชอบโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเด็กปฐมวัยเฉพาะในพื้นที่ที่ขาดผู้ดูแลรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเท่านั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม พบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบยังขาดความเข้าใจความหมายของคำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะในแผนการศึกษาแห่งชาติไม่ได้มีการระบุเป้าหมายที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังคงเชื่อว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบันสามารถเอื้อให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากเป้าหมายในหลายด้านของการจัดการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง นำตนเอง พัฒนาความใฝ่เรียนรู้ สามารถมองเห็นอนาคตของตนเองในด้านอาชีพ มีทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่หลากหลายครอบคลุม มีความสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีได้เท่าทันกับยุคสมัยความเปลี่ยนแปลง รวมถึงสามารถเรียนรู้ได้ท่ามกลางความหลากหลายทางความเชื่อและวัฒนธรรม โดยเป้าหมายต่าง ๆ เหล่านี้ถูกขับเคลื่อนผ่านแผนปฏิบัติการการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้น

“...ไม่แน่ใจว่าความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่แต่ละคนเข้าใจ จะเหมือนกันไหม แต่เชื่อว่าจุดมุ่งหมายที่เราได้กำหนดน่าจะเชื่อมโยงถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ เพราะเป้าหมายที่เรามุ่งหวังให้เกิดกับเด็กไม่ใช่เรื่องความรู้ แต่เน้นให้เด็กมีทักษะที่เขาสามารถเอาไปใช้ได้ในชีวิตจริง...”

ผู้อำนวยการ สพป. จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...เป้าหมายของการศึกษาทุกวันนี้ยังไม่เห็นความชัดเจนเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะตัวชี้วัดส่วนใหญ่ไปเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ จนครูเองก็อาจจะไม่ได้คิดถึงในส่วนนี้ด้วยซ้ำ แต่ยังไงผมก็ยังเชื่อว่าแผนต่าง ๆ ที่เราดำเนินการอยู่แล้ว สามารถทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้แน่ แต่ผลที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดไม่เท่ากันในเด็กแต่ละคน...”

ศึกษานิเทศก์ จังหวัด ข, สัมภาษณ์

“...อยากเห็นเด็กของเราในปัจจุบันไม่ต้องเก่งมากก็ได้ แต่รู้ว่าตัวเองชอบอะไร ถนัดอะไร อยากประกอบอาชีพอะไร ปรับตัวเป็น อยู่กับคนอื่นได้ ถ้าทำได้แบบนี้ผมว่าคนนี้ก็เรียนรู้ตลอดชีวิตได้ และผมก็เชื่ออีกว่าเราจะต้องใส่ใจกับแผนปฏิบัติการทุกวันนี้ที่ทำกันอยู่ ได้วางเป้าหมายไว้เพื่อสิ่งนี้น้อยแค่ไหน...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด ข, สัมภาษณ์

ทั้งนี้ จากการศึกษาค้นคว้าผลการจัดทำแผนปฏิบัติการในปี 2563 พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีการจัดทำและดำเนินการตามรายละเอียดดังนี้

การศึกษาจากข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นรายการที่มีผลการประเมินที่ดีที่สุด กล่าวคือ มีการจัดทำแผนและนำไปใช้ขับเคลื่อนอย่างสม่ำเสมอ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 87.78 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ 81.11) รองลงมา คือ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณลักษณะที่สำคัญของคนในสังคมไทย อาทิ ความรับผิดชอบ ความเคารพความเห็นที่แตกต่าง มีการจัดทำแผนและนำไปใช้ขับเคลื่อนอย่างสม่ำเสมอเช่นเดียวกัน (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 85.56 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอร้อยละ 82.22) อันดับที่สามมีสองรายการ คือ ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความมีวินัยและจิตสาธารณะของผู้เรียน และสนับสนุนการผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัล มีการจัดทำแผนและนำไปใช้ขับเคลื่อน

อย่างสม่ำเสมอ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 82.22 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 85.56) อันดับที่สูง คือ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก การบูรณาการองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ (STEM Education) มีการจัดทำแผนและนำไปใช้ขับเคลื่อนอย่างสม่ำเสมอ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 80.00 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 83.33) อันดับต่ำ คือ พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษและทักษะดิจิทัลของผู้เรียน การจัดทำแผนและนำไปใช้ขับเคลื่อนอย่างสม่ำเสมอ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 74.44 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 76.67)

นอกจากนี้ บางประเด็นที่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการ แต่มีจำนวนที่ดำเนินการตามแผนและไม่ได้ดำเนินการตามแผนในระดับที่ไม่แตกต่างกันมาก ประกอบด้วย พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานด้านอาชีพ และวางรากฐานทักษะอาชีพและค่านิยมการเรียนรู้เพื่อการมีงานทำ พบว่ามีการทำแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน แต่การนำไปใช้ขับเคลื่อนอยู่ในระดับปานกลาง (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 78.89 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 63.33) เช่นเดียวกับประเด็นพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านอาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและส่งเสริมการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ที่พบว่ามีแผนดำเนินการ แต่การดำเนินการยังขาดความสม่ำเสมอ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 72.22 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 62.22) ในขณะที่ประเด็นที่พบว่ามีผลการประเมินน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับรายการอื่น ได้แก่ สร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนสายอาชีพ และวางแผนการเรียนรู้เพื่อการประกอบอาชีพ โดยใช้กระบวนการแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 68.89 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 58.89) และ ส่งเสริมทักษะด้านอาชีพ ทักษะการทำงานและการประกอบอาชีพอิสระของผู้เรียน (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 61.11 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 63.33)

ผลจากการศึกษาในเชิงปริมาณดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลในพื้นที่ที่พบว่า แผนปฏิบัติการส่วนใหญ่จะเน้นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งไปที่การพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในการจัดการศึกษาแบบเชิงรุกที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือ และการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ ยังพบว่ามีแผนการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่พยายามนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นฐานของการจัดการเรียนรู้ และพยายามปรับรูปแบบของการแนะแนวเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ด้วย แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังมุ่งเป้าในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นหลัก ทำให้การดำเนินงานโครงการตามแผนบางอย่างนั้นไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายเท่าที่ควร

“...เราได้เชิญหลาย ๆ หน่วยงานมาร่วมทำแผนระดับจังหวัด ซึ่งแน่นอนว่าเรามุ่งให้นักเรียนต้องมีทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุม หรือมากกว่านั้น และที่สำคัญคือการเป็นคนดีในสังคม รู้ผิดชอบชั่วดี สามารถแยกแยะได้ ซึ่งสิ่งนี้สำคัญมาก เพราะพวกเขาคือคนที่จะมาชี้นำสังคมในอนาคต จะต้องเตรียมให้พร้อม...”

ศึกษาธิการจังหวัด ช, สัมภาษณ์

“...จริง ๆ จังหวัดเรามีแผนของการปฏิบัติงานที่ดีเยี่ยม แต่น่าเสียดายที่บางอย่างไม่ได้ถูกเอาไปใช้จริง ๆ ทำให้แค่มาตรวจว่ามี อย่างเช่นหลักสูตรท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ดีมาก ๆ ที่เด็กจะได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในท้องถิ่น เขาจะรู้ว่าบ้านเขามีอะไรดีบ้าง แต่สุดท้ายโรงเรียนก็มุ่งไปที่คะแนนโอเน็ต สิ่งที่เราควรจะรู้ก็ไม่ได้ลงมือทำจริง ๆ น่าเสียดาย...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด ญ, สัมภาษณ์

“...โครงการต่าง ๆ ที่เขียนไว้ในแผนบางครั้งสถานศึกษาทำไปเพียงแค่นี้ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญมากเท่าไร โดยเฉพาะกิจกรรมการส่งเสริมด้านอาชีพให้กับเด็ก ๆ บางโรงเรียนทำเหมือนแค่ให้เด็กรู้ว่าอาชีพอะไรบ้าง เหมือนเชิงอาชีพศึกษา ไม่ได้กระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยการทำจริง ทั้ง ๆ ที่เราก็กพยายามบอกว่าต้องเน้นการสอนที่เป็น Active Learning นะ...”

ศึกษานิเทศก์ จังหวัด ข, สัมภาษณ์

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.)

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) มีสถานศึกษาในพื้นที่ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาอย่างหลากหลาย อาทิ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยสารพัดช่าง วิทยาลัยพณิชยการ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ฯลฯ มีความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพัฒนา และยกระดับมาตรฐานการผลิตกำลังคนสู่สายอาชีพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นและกลุ่มวัยแรงงาน และครอบคลุมถึงกลุ่มวัยสูงอายุที่ยังต้องการพัฒนาด้านทักษะอาชีพด้วยเช่นกัน ตามพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น พบว่าประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การพัฒนาและยกระดับทรัพยากรมนุษย์ในทุกมิติและในทุกช่วงวัย ให้เต็มศักยภาพและเหมาะสม การพัฒนาทักษะความสามารถที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ในกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นโดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น จัดให้มีการพัฒนาทักษะด้านภาษา ศิลปะ

ทักษะด้านดิจิทัล และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจ จัดให้มีการพัฒนาทักษะในการวางแผนชีวิตและวางแผนการเงิน ตลอดจนทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน จัดให้มีการเรียนรู้ทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และทักษะชีวิตที่สามารถอยู่ร่วมกันและทำงานภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม เสริมสร้างศักยภาพด้านความฉลาดทางเชาวน์ปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น รวมทั้งสร้างความอยากรู้อยากเห็นและสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ โดยประเด็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ที่พบว่า เป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกลุ่มผู้เรียนอาชีวศึกษานั้นไม่ได้มุ่งที่ผลสัมฤทธิ์ แต่มุ่งที่การสร้างเด็กอาชีวศึกษาให้เป็นคนดี มีความสามารถในการทำงาน พร้อมเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานอย่างต่อเนื่อง มีจิตสาธารณะช่วยเหลือสังคม และสามารถคิดวิเคราะห์แยกแยะ จากสื่อ เทคโนโลยี หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างมีเหตุผล

“...ผมว่าเป้าหมายที่สำคัญคือต้องทำให้พวกเขาเป็นคนดี คิดดีอันดับแรก ไม่ใช่แต่จะให้เก่งแต่เรื่องเรียน แต่คิดแยกแยะความถูกต้องเหมาะสมไม่เป็น ซึ่งจะกลายเป็นว่าสังคมจะมีแต่คนเก่งแต่ไม่มีคนดี หรือคนที่รู้จักคิดไตร่ตรองแยกแยะกับสิ่งต่าง ๆ ที่มันเกิดขึ้นในสังคม...”

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัด ง, สัมภาษณ์

“...ถ้าสิ่งที่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป้าหมายต้องเน้นไปที่การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิต เช่น การวางแผน การคิด การสื่อสาร การทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้วิทยาลัยของเรามีแผนดำเนินการอยู่แล้ว เพียงแต่บางเรื่องมันไม่ได้เป็นเป้าหมายที่ชัดตรง ๆ แค่นั้น...”

ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิค จังหวัด ข, สัมภาษณ์

“...ที่ทางวิทยาลัยอาชีวะฯ ของเราดำเนินการ และเชื่อว่าทุกที่ที่ทำก็มีพวกการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้เค้าได้เรียนรู้การทำงานช่วยเหลือชุมชน เพื่อที่ว่าเค้าจะได้ไปเรียนรู้ชีวิตจากนอกวิทยาลัย ได้รู้ว่ามีสิ่งที่ยังต้องเรียนรู้อีกที่ไม่ใช่แค่เรื่องวิชาการ อีกอย่างหนึ่งที่เราเน้นเป็นพิเศษคือ เด็กของเราต้องมีคุณธรรม และรู้จักความถูกต้องอย่างสถานการณ์ทุกวันนี้ก็พยายามที่จะสอนให้เขาคิดว่าสิ่งที่ได้เห็นจากสื่อมันจริงหรือไม่จริง แล้วเราจะทำอย่างไรในการตรวจสอบสิ่งเหล่านั้น ตรงนี้แหละที่จะทำให้เค้าได้เรียนรู้จากชีวิตจริง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเน้นที่คะแนนหรือผลสอบมากจนเกินไป...”

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัด ข, สัมภาษณ์

ทั้งนี้ จากการศึกษาผลการจัดทำแผนปฏิบัติการในปี 2563 พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีการจัดทำและดำเนินการตามรายละเอียดดังนี้

การศึกษาจากข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า รายงานประเมินที่สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ได้ดำเนินการโดยมีแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนและมีการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ 5 อันดับแรก ได้แก่ 1) การส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความมีวินัยและจิตสาธารณะของผู้เรียน (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 98.77 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 96.41) 2) การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาระดับอาชีวศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานหลักสูตรและมาตรฐานอาชีพ/วิชาชีพ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 98.77 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 93.83) 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อเพิ่มพูนทักษะ สมรรถนะ และความเชี่ยวชาญของผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ และด้านอาชีพ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 98.15 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 96.93) 4) การผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีความรู้และสมรรถนะที่ได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของผู้ใช้และแผนการผลิต (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 97.53 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 93.21) และ 5) การพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติเสมือนจริง/การสร้างสมรรถนะและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในสาขาวิชา (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 96.30 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 96.30)

นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเมินตนเองพบว่า สถานศึกษาในสังกัดไม่ได้มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน แต่ดำเนินการเป็นประจำเพราะเป็นพันธกิจหลักสำคัญที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องอยู่แล้ว ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะและสมรรถนะตามมาตรฐานฝีมือแรงงาน/อาชีพ และหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อเสริมสร้างความเชี่ยวชาญในอาชีพ สาขาต่าง ๆ แบบครบวงจร (มีแผนปฏิบัติการไม่ชัดเจน ร้อยละ 65.43 แต่มีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 95.78) และประเด็นการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ (มีแผนปฏิบัติการไม่ชัดเจน ร้อยละ 77.78 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 63.89) ทั้งนี้ จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า สถานศึกษาบางแห่งมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ในขณะที่สถานศึกษาบางแห่งยังขาดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน แต่มักจะดำเนินการในรูปแบบการวิจัยในชั้นเรียน เพราะเป็นบทบาทหน้าที่ของครูอาชีวศึกษาที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำในทุกปีการศึกษา จึงไม่ปรากฏข้อมูลที่ต้องดำเนินการในแผนปฏิบัติการดังกล่าว

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีหน่วยงานหลักอยู่ในทุกจังหวัดของประเทศ แบ่งเป็นสำนักงาน กศน.จังหวัด ศูนย์ กศน.อำเภอ และ กศน.ตำบล กลุ่มเป้าหมาย

ในการจัดการศึกษาของสำนักงาน กศน. หากพิจารณาตามกฎหมาย คือ ผู้ที่มีอายุมากกว่า 15 ปี บริบูรณ์ จนถึง 59 ปี จึงจะมีสิทธิ์เข้าศึกษาได้ แต่ในความเป็นจริง กลุ่มเป้าหมายที่ กศน. ดำเนินงานอยู่ ครอบคลุมกลุ่มคนทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนถึงผู้สูงอายุ ซึ่งการจัดการศึกษาจะอยู่ในรูปแบบของการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตามอัธยาศัย มุ่งสร้างโอกาสในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้ขาดแคลน ด้อย ในสังคม อาทิ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ต้องขังในเรือนจำ เด็กในสถานพินิจ กลุ่มคนพิการ กลุ่มทหารกองประจำการ กลุ่มเด็กเร่ร่อนหรือเด็กบนท้องถนน กลุ่มผู้สูงอายุ ฯลฯ

“...หลายคนมักมองว่า กศน. จะจัดการศึกษาให้กับเฉพาะกลุ่มผู้ที่ขาดโอกาสในสังคม รวมถึงกลุ่มเด็กที่ไม่สามารถอยู่ในระบบโรงเรียนได้ ทั้งที่ในความเป็นจริง กศน. มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับทุกคนในชุมชนโดยไม่ได้มองว่าต้องเป็นคนที่มีปัญหา...”

ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...จริง ๆ แล้ว กศน. รับผิดชอบจัดการศึกษาให้คนทุกวัยนะตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ เพียงแต่กฎหมายระบุว่าช่วงอายุ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้นที่จะสามารถเข้าศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทุกวันนี้เรามีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีมาเรียน แต่เราก็จัดวิชาที่เหมาะสม เช่น หลักสูตรการรู้หนังสือ หรือรายวิชาต่าง ๆ ที่เขาสามารถเรียนได้ ให้เขาได้เรียนรู้ไปก่อน เมื่อถึงเวลาก็ผลักดันเข้าสู่การศึกษาขั้นพื้นฐาน...”

ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัด ฉ, สัมภาษณ์

ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาของ กศน. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ เพื่อการต่อยอดในด้านอาชีพและการใช้ชีวิตในสังคม ผ่านการจัดการศึกษาใน 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรของการศึกษาในระบบ โรงเรียนมีทั้งหลักสูตรสามัญ และหลักสูตรอาชีพของอาชีวศึกษา ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้วุฒิการศึกษาเทียบเท่ากับผู้เรียนในระบบโรงเรียน การศึกษาประเภทนี้มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น การคำนวณ การใช้ภาษา การใช้เหตุผล การคิด เป็นต้น

2) การจัดการศึกษาต่อเนื่อง เป็นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านอาชีพ ด้านทักษะชีวิต ด้านการพัฒนาสังคม ด้านคุณภาพชีวิต รวมถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยลักษณะของการจัดการศึกษาประเภทนี้ จะมีทั้งหลักสูตรระยะสั้น และการจัดกิจกรรมที่เป็นโครงการ ซึ่งการ

ดำเนินการจัดการศึกษานั้นก็ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องจัดในศูนย์ กศน. อำเภอ หรือ กศน. ตำบลเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ที่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้สะดวก เช่น ศาลาการเปรียญของวัด ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน หรือแม้แต่บ้านของผู้ใหญ่ ก็สามารถจัดการศึกษาประเภทนี้ได้

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ข้อมูล ข่าวสาร สารระสำคัญ แก่คนในชุมชน ไม่จำเป็นต้องลงทะเบียนเรียนก็สามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ได้ ซึ่งรูปแบบของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดย กศน. นั้นมีความหลากหลาย อาทิ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชน ตำรา เอกสาร แผ่นพับประชาสัมพันธ์ นิทรรศการที่จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งคนในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ได้ตลอดเวลาตามความต้องการของตนเอง โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น มุ่งให้ผู้เรียนรู้สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

จากการศึกษาข้อมูลในเชิงปริมาณพบว่า กศน. ได้มีการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการและมีการดำเนินงานครอบคลุมตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่มีระดับความชัดเจนและความสม่ำเสมอในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน โดยแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนและมีการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ 5 อันดับแรก ได้แก่ 1) การส่งเสริมการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนวัยแรงงานและผู้สูงวัย ด้วยรูปแบบวิธีที่หลากหลาย สนองตอบความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 94.02 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 90.60) 2) การจัดรูปแบบการศึกษาเรียนรู้ผ่านระบบการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ สะดวก ไม่จำกัดเวลา และสถานที่ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 92.31 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 88.89) 3) การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว กลุ่มสนใจ และชุมชนที่สอดคล้องกับทักษะทางสังคม คุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 92.31 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 93.16) 4) การจัดการศึกษาตามหลักสูตรสำหรับกลุ่มการศึกษาเฉพาะด้าน เฉพาะทาง กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้สูงวัย ในทุกระดับการศึกษา ทั้งการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 88.89 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 88.89) และ 5) การส่งเสริมทักษะการประกอบอาชีพอิสระของประชาชน (มีแผนปฏิบัติการชัดเจน ร้อยละ 88.03 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการสม่ำเสมอ ร้อยละ 84.62)

สำหรับแผนปฏิบัติการที่ถูกระบุว่ามีการจัดทำที่ชัดเจนน้อยที่สุด และไม่มี ความสม่ำเสมอในการดำเนินการ ได้แก่ การยกระดับคุณวุฒิวิชาชีพของกลุ่มวัยแรงงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ (มีแผนปฏิบัติการไม่ชัดเจน ร้อยละ 50.43 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการไม่สม่ำเสมอ ร้อยละ 41.88) และยังพบว่า การพัฒนาระบบการเทียบประสบการณ์ การเทียบโอนความรู้ รวมทั้งส่งเสริมการประเมินสมรรถนะตามมาตรฐานฝีมือแรงงาน และคุณวุฒิวิชาชีพ มีระดับค่าร้อยละการประเมินความชัดเจนและไม่ชัดเจนในการทำแผนปฏิบัติการ (ร้อยละ 49.57 และร้อยละ 40.17 ตามลำดับ)

และการดำเนินงานที่สม่ำเสมอและไม่สม่ำเสมอใกล้เคียงกันมาก (ร้อยละ 38.41 และ ร้อยละ 35.04 ตามลำดับ) ซึ่งทั้งสองรายการประเมินนี้มีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของ กศน. ท่านหนึ่งที่ระบุว่า

“...การเทียบโอนไม่สามารถดำเนินการได้จริง เพราะไม่มีเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่ถูกจัดทำขึ้นอย่างชัดเจน ทั้ง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์กับผู้เรียน กศน. มาก เพราะมีประสบการณ์ในการทำงานเยอะ...”

ผู้อำนวยการ กศน. จังหวัด ข, สัมภาษณ์

ในขณะที่การยกระดับคุณวุฒิวิชาชีพของกลุ่มวัยแรงงานนั้น ผู้อำนวยการ กศน. ท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า

“...ด้วยบทบาทของ กศน. คือส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีอาชีพพอมีรายได้จนเจือครอบครัว และพวกเขาไม่ใช่แรงงานในระบบที่จะต้องมามาตรฐานฝีมืออะไร จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปยกระดับเรื่องคุณวุฒิ แต่ถ้าหากคนเรียนเขาอยากไปต่อยอด เขาก็จะไปเรียนต่อสายอาชีพ สारพัดช่างเอง...”

ผู้อำนวยการ กศน. จังหวัด ฉ, สัมภาษณ์

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเด็กปฐมวัย และกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นเทียบเท่ากับหน่วยงานจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยในกลุ่มเด็กปฐมวัยที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี หรือที่เรียกว่าเป็นเด็กกลุ่มก่อนวัยเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเช่นเดียวกัน โดยมีรายละเอียดของการจัดทำแผนดังต่อไปนี้

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกศูนย์มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยเป้าหมายสำคัญคือการส่งเสริมให้เด็กเล็กมีพัฒนาการครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา มีการส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่น และเสริมสร้างทักษะชีวิต ทั้งนี้พบว่าโดยส่วนใหญ่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะให้ความสำคัญกับแผนการพัฒนาการด้านร่างกาย

เป็นลำดับต้น ๆ รองลงมาคือด้านสังคมที่พยายามนำเรื่องการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเข้ามา
ร่วมบูรณาการ ในขณะที่ด้านอารมณ์และจิตใจนั้น ผู้บริหารหลายท่านมองว่าเป็นผลลัพธ์ (Outcome)
ที่เกิดภายหลังจากที่เด็กมีพัฒนาการทางร่างกายที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

“...ทาง อบต. เราได้ร่วมกับทางศูนย์เด็กเล็กในความดูแลทำแผนปฏิบัติงาน
ในทุกปี ซึ่งดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐานการจัดศูนย์เด็กเล็กอยู่แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่แผน
ของเราเน้นให้เด็กมีร่างกายที่แข็งแรงเป็นหลัก สามารถช่วยเหลือตัวเอง และพยายาม
สอนเด็กให้รักและภูมิใจในชุมชนของตนเอง...”

นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ง, สัมภาษณ์

“...ทางศูนย์ของเรามีแผนปฏิบัติงานประจำปีที่ชัดเจนจัดทำปีต่อปี ซึ่งเรา
ให้ความสำคัญกับพัฒนาการด้านร่างกายของเด็ก น้ำหนัก ส่วนสูง ต้องได้มาตรฐาน
มีโภชนาการที่ดี มีทักษะในการใช้ชีวิตที่ดี รวมถึงพยายามดึงครอบครัวและชุมชน
ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย ซึ่งแน่นอนว่าถ้ากายดี รอบตัวดี เด็ก ๆ ก็จะมี
ความสุขตามมาเอง...”

หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ญ, สัมภาษณ์

“...แผนงานส่วนใหญ่ของเราตอบโจทย์ตามมาตรฐานการจัดศูนย์พัฒนา
เด็กเล็กอยู่แล้ว กาย ใจ สังคม สติปัญญาครบถ้วน แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่คาดหวัง
เห็นลูก ๆ มีร่างกายที่แข็งแรง ร่าเริงแจ่มใส ดังนั้นแผนปฏิบัติการของเราก็จะคิดถึง
ความต้องการของพ่อแม่ที่เป็นคนในชุมชนเป็นหลัก...”

นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ข, สัมภาษณ์

“...เราได้จัดทำแผนและทบทวนผลการดำเนินงานทุกปี ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้น
ด้านสุขภาพ โภชนาการ และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม
ของไทย และของท้องถิ่นของเราเอง...”

หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก, สัมภาษณ์

โครงการ/กิจกรรมที่ปรากฏในแผนปฏิบัติการทั้งจากการสัมภาษณ์ในพื้นที่และจากการศึกษา
ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ พบว่ามีความสอดคล้องตรงกัน โดยมีความครอบคลุมด้านร่างกาย จิตใจ
สังคม และสติปัญญา อาทิ การจัดอาหารเสริมและโภชนาการที่ครบถ้วนสำหรับเด็กเล็ก โครงการ
ส่งเสริมสุขภาพช่องปาก กิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

(การประกวดระบายสี การแข่งขันต่อจิ๊กซอว์ การแข่งขันโยนห่วง การแข่งขันวิ่งซิกแซ็ก ฯลฯ) กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาร่วมกับครูภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน เป็นต้น

สำหรับกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดทำแผนปฏิบัติการเช่นเดียวกับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแผนปฏิบัติการได้ถูกจัดทำให้มีความสอดคล้องและเป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 โดยที่แผนของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้มุ่งเป้าไปที่ความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่มุ่งสร้างผู้เรียนให้ค้นหาศักยภาพและความต้องการของตนเองเป็นหลัก เพื่อที่จะเป็นฐานในการตัดสินใจเพื่อเข้าสู่การเรียนในสายอาชีพหรือสายสามัญในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือระดับอุดมศึกษาในอนาคต ทั้งนี้ สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง ถูกมองว่าเป็นสถานศึกษาที่รองรับผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาสังกัด สพฐ. ดังนั้นผู้บริหารจึงพยายามที่จะสร้างภาพลักษณ์ใหม่ด้วยการจัดทำแผนปฏิบัติการที่เน้นการค้นหาตัวตนและศักยภาพของผู้เรียนด้วยการเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกในการผลักดันผู้เรียนเข้าสู่การเรียนรู้ในมิติอาชีพในรูปแบบที่หลากหลาย รวมถึงสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง และให้ทุนการศึกษาผู้เรียนที่มีความสามารถโดดเด่นทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และกีฬา ทั้งนี้ ในการจัดทำแผนปฏิบัติการนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มอบหมายให้สำนักงานการศึกษาเป็นผู้มีหน้าที่กำกับติดตามการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และให้เป็นไปตามมาตรฐานของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะต้องมีการจัดทำแผนให้เสร็จเรียบร้อยตามกรอบเวลาการดำเนินงานในทุกปีงบประมาณ

“...เมื่อก่อนคนจะมองว่าโรงเรียนเทศบาลเป็นโรงเรียนของคนที่สอบไม่ติด โรงเรียนประจำจังหวัด เราไม่อยากให้คนคิดแบบนั้น เลยพยายามเปลี่ยนภาพลักษณ์ของโรงเรียนใหม่ วิชาการเก่งไม่เก่งไม่เป็นไรแต่ต้องรู้ว่าตัวเองเก่งอะไร แล้วใช้ความเก่งนั้นให้เป็นประโยชน์ จะกีฬา ดนตรี ศิลปะ ได้หมด เราพร้อมที่จะสนับสนุนเต็มที่...”

นายกเทศมนตรี จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...แผนปฏิบัติการประจำปี เราพยายามสนับสนุนกิจกรรมที่ให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตัวเองมากกว่าที่จะเน้นในเรื่องวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่ก็มีกิจกรรมที่สนับสนุนผู้เรียนที่เป็นเลิศทางด้านวิชาการให้ได้ไปดูงานต่างประเทศแล้วเอามาแลกเปลี่ยนให้เพื่อน ๆ ฟังด้วย...”

นายกเทศมนตรี จังหวัด ข, สัมภาษณ์

ตัวอย่างโครงการสำคัญ ๆ ที่มีปรากฏในแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ โครงการที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาบูรณาการในการเรียนรู้ โครงการส่งเสริมการออมเงิน โครงการสืบสานประเพณี ภูมิปัญญาในท้องถิ่น โครงการพัฒนาทักษะของลูกเสือเนตรนารี โครงการพัฒนาคนเก่งในท้องถิ่น โครงการพัฒนาศักยภาพด้านกีฬาของนักเรียน โครงการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ โครงการเรียนรู้เรื่องอาชีพผ่านการปฏิบัติ นอกห้องเรียน เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติตามแผนนั้นดำเนินงานด้วยความสม่ำเสมอ และหากมีโครงการเร่งด่วนหรือสำคัญจำเป็น สถานศึกษาสามารถเขียนโครงการของงบประมาณสนับสนุนได้ตามความเหมาะสมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือฐานสำคัญของการสนับสนุนนั้น ๆ เพราะคำนึงถึงประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากภาพรวมการศึกษาประเด็นการกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานทั้งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า **จุดแข็ง** ที่พบคือ มีการกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (11) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (12) การพัฒนาการเรียนรู้ รวมถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการกำหนดเป้าหมายที่เป็นไปตามนโยบายที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ ในการจัดทำแผนปฏิบัติการในหลายพื้นที่ของการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับความร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการระดมความคิดเพื่อพัฒนาแผนปฏิบัติการ ตลอดจนมีการนำยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดมาเป็นเป้าหมายที่คาดหวังของการจัดการศึกษา ทำให้ผลที่คาดหวังในการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความชัดเจน อย่างไรก็ตาม ภายใต้จุดแข็งดังกล่าว ก็พบ **จุดที่ควรพัฒนา** คือ ผู้จัดทำแผนหลายพื้นที่ไม่ได้เข้าใจถึงความหมายของคำว่าการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทิศทางเดียวกัน อาจทำให้การดำเนินงานไม่เกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจน กอปรกับประเทศไทยเองก็ไม่ได้มีตัวบทกฎหมายที่กล่าวถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นรูปธรรม ตลอดจนเป้าหมายของการศึกษาเองก็ไม่ได้กำหนดความมุ่งหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นการศึกษาที่จะปรับเปลี่ยนในอนาคตก็ควรกำหนดเป้าหมายในด้านนี้ให้เข้าใจได้ตรงกัน และมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.2 รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ที่หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาจัดทำขึ้น นำมาสู่การดำเนินการปฏิบัติการจริงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) พบว่ามีการดำเนินงานตามแผนในลักษณะการดำเนินงานที่มีรูปแบบไม่แตกต่างกัน แต่มีวิธีการนำไปใช้ที่แตกต่างกันไปตามบริบท

ของสถานศึกษา และบริบทของพื้นที่แต่ละแห่ง โดยจากการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปรูปแบบของการจัดการศึกษาจำแนกตามหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สามารถสรุปได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1) การจัดการศึกษารูปแบบชั้นเรียน

การจัดการศึกษารูปแบบชั้นเรียนเป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายมุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งการเป็นคนดี มีคุณธรรม สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การเป็นผู้มีปัญญา และทักษะที่หลากหลายรอบด้าน มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก โดยรูปแบบการจัดการศึกษาแบบชั้นเรียนนี้จะจัดตามมาตรฐาน ตัวชี้วัด และแผน ที่ระบุไว้ในหลักสูตร โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเกมเป็นฐาน การเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ การเรียนรู้ผ่านการทดลอง การเรียนรู้ผ่านกระบวนการ STEM การเรียนรู้ผ่านการเล่น การเรียนรู้ผ่านการถ่ายทอดจากผู้มีประสบการณ์ตรง การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และเทคนิคการสอนของครู มีการประเมินผลโดยการวัดทั้งผลสัมฤทธิ์ด้านสติปัญญา เจตคติ และทักษะ ซึ่งทุกโรงเรียนมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและดำเนินการอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว

“...โดยปกติแล้วกิจกรรมที่ครูจะใช้ในห้องเรียนก็จะเป็นการสอนหน้าชั้นเรียนเป็นหลัก แต่ก็มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เอาเข้ามาใช้บ้างในแต่ละวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ก็จะมีทดลองที่นักเรียนจะได้ลงมือทำเอง หรือวิชาภาษาไทยบางครั้งก็จะให้เด็กได้ลองเล่นละคร ซึ่งทำให้การเรียนมีสีสันเด็ก ๆ ก็สนุก...”

ศึกษานิเทศก์ จังหวัด ข, สัมภาษณ์

“...คุณครูจะเน้นให้เด็กทำโปรเจ็ค เรียนรู้ผ่านการทำจริง เพราะการได้หยิบได้จับ ได้ลองทำ จะทำให้เกิดทักษะมากกว่านั่งฟังครูสอนเฉย ๆ แล้วประสบการณ์ที่เขาได้ทำจริง นี่แหละ น่าจะเป็นประโยชน์กับตัวเขาเองในอนาคตด้วย...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด ญ, สัมภาษณ์

2) การจัดการศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน

การจัดการศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน มักพบในรูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องตามความถนัดหรือความสนใจของผู้เรียนเป็นฐาน ซึ่งพบเห็นได้ในลักษณะของกิจกรรมที่เน้นความรู้และทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ห้องเรียน STEM กิจกรรมชมรม รวมถึงการบูรณาการให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาจัดหลักสูตรการเรียนรู้ด้านอาชีพระยะสั้นในโรงเรียน บางโรงเรียนมีหลักสูตรนวดกดจุดบำบัดโรค หลักสูตรช่างตัดผม หลักสูตรช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ หลักสูตรปลูกผักอินทรีย์ โดยมีวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยส่งเสริม โดยผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความสนใจได้ ทั้งนี้จะพบว่าผู้เรียนบางคนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน อาทิ การนวดให้แก่ผู้สูงอายุในครอบครัว การออกซุ่มนิทรรศการถ่ายทอดความรู้ และบางคนสามารถนำไปรับจ้างหรือประกอบอาชีพในเวลาว่างเพื่อหารายได้ในช่วงการปิดภาคเรียน นอกจากนี้ การจัดการศึกษานอกห้องเรียนยังพบในรูปแบบการจัดทำโครงการบริการสังคมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และเกิดประโยชน์ที่แท้จริงกับคนในชุมชนด้วย เช่น โครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน โครงการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและทัศนียภาพในชุมชน เป็นต้น กิจกรรมต่าง ๆ ช่วยเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ ค้นพบตัวตนที่แท้จริง และมองเห็นคุณค่าในตนเองมากยิ่งขึ้น

“...บางโรงเรียนมีการส่งเสริมเรื่องอาชีพให้กับเด็กในรูปแบบของการจัดกิจกรรมโลกอาชีพ คล้าย ๆ กับการแนะแนว แต่ก็ฝึกให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำด้วย เช่น การนวด การตัดผม การเกษตร เพื่อที่เค้าจะได้ตอบตัวเองได้ว่าชอบหรือไม่ชอบในสิ่งที่ได้ทำ...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด ข, สัมภาษณ์

“...มีกิจกรรมประเภทโครงการบริการชุมชน ที่คล้าย ๆ กับการทำ CSR ที่ให้นักเรียนได้ลองคิดโครงการที่พวกเขาอยากทำ แล้วจับกลุ่มกัน ซึ่งเราเน้นว่าโครงการที่ทำได้ไม่ต้องไม่ใช้เงินแต่เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนจริง ๆ ผลที่เกิดก็พบว่า มีโครงการที่น่าสนใจหลาย ๆ อัน ไม่ว่าจะเป็นการดูแลผู้สูงอายุแถวๆ บ้าน การทำความสะอาดชุมชน...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด ข, สัมภาษณ์

3) การจัดการศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

หน่วยงานและสถานศึกษามองว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเริ่มต้นด้วยการปูพื้นฐานลักษณะนิสัยของการเป็นผู้ที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวจำเป็นจะต้องปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน สามารถเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติตามแผน และประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น แต่ละสถานศึกษาจะมีแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือ Self-Directed Learning ผ่านกิจกรรมในหลายลักษณะ ยกตัวอย่างเช่น การวางพื้นฐานการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ผ่านการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะทางดิจิทัลเพื่อให้สามารถค้นหาสิ่งที่สนใจจากข้อมูลในอินเทอร์เน็ต ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแยกแยะความน่าเชื่อถือของข้อมูล และเลือกประเด็นที่ตนเองสนใจในการเรียนรู้ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำโครงการตามความสนใจอย่างอิสระ เพื่อส่งเสริมให้มีนิสัยการเป็นนักวิจัยตัวน้อย หรือยูวิจัย สามารถสืบค้นและสร้างสมาธิในการเรียนรู้สิ่งที่สนใจตามความชอบของตนเอง และส่งเสริมการต่อยอดเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมที่สามารถแข่งขันในระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด และระดับชาติได้ ซึ่งกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองในสถานศึกษานั้นมักพบเป็นการทำรายงานค้นคว้าเป็นรายบุคคล การทำโครงการที่กำหนดหัวข้อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แล้วบันทึกข้อมูล การสรุปการเรียนรู้ส่งเป็นการบ้าน รวมถึงการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนต่าง ๆ อาทิ จากอินเทอร์เน็ต จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน พิพิธภัณฑ์ รวมถึงห้องสมุดในสถานศึกษาด้วย

“...ผมเชื่อว่าส่งเสริมเด็ก ๆ ให้เรียนรู้ตลอดชีวิต สิ่งสำคัญคือการสอนให้พวกเขาได้เรียนรู้ด้วยตัวเองให้เป็น ดังนั้นหลาย ๆ โรงเรียนก็ได้มีกิจกรรมที่ปลูกฝังให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ ลองลงมือค้นคว้า ลงมือทำด้วยตนเอง โดยที่ครูเป็นแค่คนคอยให้คำแนะนำอยู่ห่าง ๆ...”

ศึกษาธิการจังหวัด ญ, สัมภาษณ์

“...กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เช่น การให้นักเรียนทำรายงานในหัวข้อที่ตัวเองสนใจในบทเรียน การให้ไปค้นคว้าเรื่องราวภายในชุมชนที่สนใจ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักวิธีวางแผน ค้นคว้าหาความรู้ และเรียนรู้ที่จะหาคำตอบในสิ่งที่ตัวเองสนใจด้วยตนเอง ซึ่งจะเรียกว่าเป็นหัวใจของการเรียนรู้ตลอดชีวิตเลยก็ได้ ซึ่งเชื่อว่าหลาย ๆ โรงเรียนก็พยายามทำสิ่งนี้อยู่...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด จ, สัมภาษณ์

4) การจัดการศึกษารูปแบบหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นตามบริบท

หลักสูตรท้องถิ่นจัดเป็นหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนดให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนเอง ในมิติด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณี สิ่งแวดล้อม ตลอดจนอาชีพต่าง ๆ ซึ่งการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นจะสามารถจัดการเรียนรู้ทั้งภายในสถานศึกษาและในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการมองเห็นคุณค่าสิ่งดีงามที่เป็นทุนในชุมชนของตนเอง ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน สร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นในชุมชน และสร้างความรู้สึกรักภาคภูมิใจ ห่วงแหน และอยากต่อยอดสิ่งดีงามภายในชุมชนไปสู่ชุมชนอื่น หรือสร้างมูลค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักของคนภายนอก ซึ่งลักษณะของการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้ มักเป็นรูปแบบที่ผสมผสานทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การเปิดโอกาสให้ครูภูมิปัญญาหรือผู้ทรงความรู้ในชุมชนมาบรรยายให้ผู้เรียนรู้จักทุนในท้องถิ่นของตนเอง การจัดฐานการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาในชุมชน หรือการประกวดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในชุมชน เป็นต้น

“...จริง ๆ แล้วทุกสถานศึกษาจะต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้รู้ว่าในพื้นที่ที่เขาอยู่ทุกวันนี้มันมีอะไรที่ควรรู้ หรือควรจะทำเพื่อสร้างความภูมิใจบ้าง ซึ่งตรงนี้หลาย ๆ โรงเรียนก็พยายามจัดกิจกรรมที่ดึงชุมชนเข้ามา มีบทบาทมากขึ้นในการจัดการศึกษา...”

ผู้อำนวยการ สพป. จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...การเรียนรู้ที่เด็ก ๆ คลุกคลีอยู่ในชุมชนก็น่าจะเป็นรูปแบบการเรียนรู้ลักษณะหนึ่งได้ไหม ซึ่งจริง ๆ แล้วในชุมชนแต่ละแห่งก็จะมีภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมที่น่าสนใจ แต่อาจจะเป็นโรงเรียนที่อยู่นอก ๆ เมืองหน่อย จะเน้นการเรียนแบบนี้ที่ไม่ต้องใช้วิชาการเยอะ แต่เน้นให้ ได้รู้จักสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เรียนกับพ่อครูแม่ครูในชุมชน ซึ่งเวลาสอนเขาสอนหมดเลยทั้งเรื่องภูมิปัญญา วิถีชีวิต เด็ก ๆ จะได้ประโยชน์จากตรงนี้มาก...”

ศึกษานิเทศก์ จังหวัด ข, สัมภาษณ์

“...มีสถานศึกษาในสังกัดที่พยายามส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญา โดยพาเด็ก ๆ ลงไปเรียนเลยกับคนเฒ่าคนแก่ที่เขาจริงจัง ลงมือทำกันจริง ๆ แล้วก็มีการจัดประกวดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญา ซึ่งจะเห็นว่าเด็ก ๆ ส่วนใหญ่ให้ความสนใจมาก เพราะในท้องถิ่นมันมีภูมิปัญญา มีความรู้ที่น่าสนใจเยอะ และเรียนรู้สนุก...”

ผู้อำนวยการ สพม. จังหวัด ฉ, สัมภาษณ์

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.)

รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สามารถสรุปได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) การจัดการศึกษารูปแบบชั้นเรียน

เนื่องจากสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) มีบทบาทในการจัดการศึกษาในระบบ สำหรับกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น ที่มีการใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 (ปวช.) และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2563 (ปวส.) ดังนั้นรูปแบบพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้คือการจัดการศึกษาแบบชั้นเรียน ที่มีครูหรืออาจารย์เป็นผู้จัดการเรียนรู้ และด้วยความหลากหลายของประเภทวิชาที่มีทั้งอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปกรรม คหกรรม เกษตรกรรม ฯลฯ ทำให้เทคนิคที่ถูกนำมาใช้ในชั้นเรียนแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันไป แต่โดยส่วนใหญ่ในวิชาพื้นฐานจะเน้นการบรรยายเพื่อให้ความรู้ ประกอบกับการใช้กิจกรรมกลุ่ม หรือเทคนิคการสอนอื่น ๆ อาทิ การระดมความคิดเห็น การอภิปรายกลุ่มย่อย กระบวนการ STEM ฯลฯ เป็นเครื่องมือเสริมสร้างการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามหัวใจสำคัญของการเรียนตามหลักสูตรอาชีวศึกษา ได้แก่ การลงมือปฏิบัติจริงเพื่อฝึกฝนให้เกิดทักษะ และให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะตามที่คาดหวังของหลักสูตร ดังนั้น การเรียนรู้ผ่านการทดลองปฏิบัติจากสถานการณ์จำลอง และการเรียนรู้ผ่านการทำโครงการจึงเป็นวิธีการที่ผู้สอนมักนำมาใช้สำหรับการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้การจัดการศึกษาในรูปแบบชั้นเรียนดังกล่าวยังมีการเชิญวิทยากรหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ รวมถึงผู้ประกอบการจากหน่วยงานมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์การทำงานให้ผู้เรียนได้รับความรู้มากยิ่งขึ้น

“...โดยส่วนใหญ่วิทยาลัยของเราก็จะเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป เพียงแต่ความพิเศษคือด้วยการที่เราเน้นการฝึกทักษะด้วย ฉะนั้นการลงมือทำจริง การหยิบจับสัมผัสก็เป็นวิธีหนึ่งที่น่าจำเป็นสำหรับนักเรียนสายอาชีพ...”

ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิค จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...กิจกรรมในห้องเรียนของเราไม่ใช่แค่ครูสอนอย่างเดียว แต่เราจะมีกิจกรรมมอบหมายงาน การให้ทำกิจกรรมกลุ่ม การให้แสดงความคิดเห็นอยู่เรื่อย ๆ และเด็กจะต้องมีโปรเจกต์งานมาส่งตอนปลายภาคเรียน เพราะเรามุ่งหวังให้ตัวนักเรียนเองมีสมรรถนะในสิ่งที่เขาได้เรียนด้วย...”

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัด ข, สัมภาษณ์

2) การจัดการศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน

กิจกรรมการศึกษานอกห้องเรียนมักพบในกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นที่ศึกษาอยู่ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) โดยลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นนอกห้องเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมทัศนศึกษาที่เปิดโลกทัศน์ในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ไปศึกษาจากสถานประกอบการจริง ได้พูดคุยกับผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในการทำงานในสาขาวิชาต่าง ๆ มีการใช้ศูนย์บ่มเพาะเป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์ตรงในวิทยาลัยเพื่อสร้างความเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ให้กับผู้เรียนในสถานศึกษา รวมถึงสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะผ่านกิจกรรมการจัดนิทรรศการ การฝึกอบรมทั้งภายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเน้นความร่วมมือกับสถานประกอบการภายนอกเพื่อสร้างโอกาสการมีงานทำภายหลังจบการศึกษาด้วย

“...เรามีกิจกรรมนอกห้องที่เกิดขึ้นเยอะมาก ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดดูงาน ซึ่งมีทุกปีการศึกษา และเป็นนโยบายของวิทยาลัยเลยที่อยากให้ได้เรียนรู้นอกสถานที่ แล้วก็ยังเน้นให้เด็กไปเข้าร่วมการฝึกอบรม ที่ไหนมีนิทรรศการน่าสนใจ เราสนับสนุนให้เด็กของเราไปเข้าร่วมเสมอ...”

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัด ง, สัมภาษณ์

“...อย่างกิจกรรมนอกชั้นเรียน ของเราก็จะมีทำศูนย์บ่มเพาะความเป็นผู้ประกอบการ ที่ให้นักเรียนได้ลงมือทำจริง วางแผน ทำการตลาด สร้างไอเดียต่าง ๆ ซึ่งส่วนนี้ไม่ได้ทำแค่ในวิทยาลัยนะ แต่เราฝึกให้เด็กได้ทำงานหารายได้จริง ๆ ซึ่งก็น่าจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ตลอดชีวิต...”

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัด ข, สัมภาษณ์

3) การจัดการศึกษารูปแบบการฝึกอบรม

การฝึกอบรมในหลักสูตรประเภทต่าง ๆ นั้น มักพบในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มแรงงาน เน้นกิจกรรม/โครงการที่เตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่อาชีพ โดยภายหลังการฝึกอบรมสามารถออกไปประกอบอาชีพจริงได้ รวมถึงการฝึกอบรมในกลุ่มแรงงานที่มีอาชีพแล้วเช่นกัน ซึ่งในการฝึกอบรมนั้นประกอบด้วย การจัดอบรมด้านอาชีพทั่วไป (ตามความสนใจ ไม่กำหนดเวลา ไม่มีการรับรองหรือให้เกียรติบัตร) และการจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นเพื่อ Upskill-Reskill ในสาขาอาชีพที่ตลาดแรงงานต้องการอย่างยิ่ง (ต้องเข้าอบรม ระบุชั่วโมง มีการวัด ประเมินผล และรับรองเกียรติบัตร) โดย สอศ. ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยอง โดยมี 3 ศูนย์หลัก 10 ศูนย์ย่อย

ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงการทำงานและความต้องการแรงงานระหว่างสถานประกอบการกับสถานศึกษาอาชีวศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายการผลิตกำลังคนภายใน 5 ปี ให้ได้จำนวน 200,000 คน ทั้งการผลิตกำลังคนระยะสั้นและจัดการศึกษา โดยจัดให้มี 10 หลักสูตรใหม่ที่รองรับอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-curve) และอุตสาหกรรมอนาคต (New S-curve) สอศ. จัดโครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นฐานสมรรถนะ “Education to Employment: Vocational Boot Camp” เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพกำลังคนอาชีวศึกษา และยกระดับทักษะวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ โดยเป็นหลักสูตรเข้มข้นเพื่อต่อยอดให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้จริงใน 7 กลุ่มอาชีพ กว่า 2,000 หลักสูตร โครงการดังกล่าวสอดคล้องกับโครงการสานพลังประชารัฐ โดยภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร และการฝึกอบรม โดยบางประเภทวิชาจะมีวิทยากรจากภาคเอกชนมาช่วยฝึกอบรม เน้นพัฒนา “สมรรถนะหลัก” ควบคู่กับ “คุณธรรม” โดยเรียกว่า “SEE” ทั้งในหลักสูตร Growth Engine (First S-Curve, New S-Curve, Thailand 4.0 Super Cluster) และหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนากำลังคนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ New Engine of Growth (S-Curve, New S-curve), Super Cluster และ Thailand 4.0 เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนเพื่อเข้าสู่การประกอบอาชีพ โดยให้มี Skill, English และ Ethics โดยเปิดสอนให้กับนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และประชาชนที่ต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพในสถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งอาชีพอิสระ ซึ่งเปิดสอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาทุกแห่ง โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มวิชาชีพ ได้แก่ กลุ่ม First S-Curve อาชีพ หลักสูตรงานบำรุงรักษาจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ (Big Bike) หลักสูตรเทคโนโลยีปรับฉีดพลาสติก หลักสูตรเทคโนโลยีระบบลิฟต์และการซ่อมบำรุง หลักสูตรอาหารแห่งอนาคต เป็นต้น และกลุ่ม New S-Curve อาชีพ หลักสูตรหุ่นยนต์สำหรับกระบวนการผลิต หลักสูตรการตรวจซ่อมใหญ่วงล้อและระบบเบรกอากาศยาน หลักสูตรงานควบคุมหลอดไฟบ้าน ผู้สูงวัยด้วยคอมพิวเตอร์ระบบสมองกลฝังตัว

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สามารถสรุปได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1) การจัดการศึกษารูปแบบชั้นเรียน

ลักษณะของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ กศน. นั้น ถึงแม้จะมีลักษณะเป็นการจัดการศึกษารูปแบบชั้นเรียน แต่ก็มีเฉพาะที่ต่างจากสถานศึกษาในสังกัด สพฐ และ สอศ.

ที่กล่าวมาแล้ว เพราะการจัดการศึกษาแบบชั้นเรียนของ กศน. นั้นเป็นการพบกลุ่มเป็นหลัก พื้นที่การจัดการเรียนรู้โดยส่วนใหญ่จะใช้ กศน. ตำบลเป็นห้องเรียนสำหรับการเรียนรู้ เพราะเป็นสถานที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม โดยปกติแล้วหนึ่งห้องเรียน จะมีนักศึกษาประมาณ 30 - 40 คน คณะผู้เรียนทุกช่วงวัย และคณะระดับชั้น จึงทำให้หนึ่งห้องเรียนมีลักษณะผู้เรียนที่หลากหลาย ดังนั้น ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนจึงเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก ผสมผสานกับการทำกิจกรรมกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความคิดเห็นระหว่างกัน พร้อมมอบหมายใบงานให้ผู้เรียนนำกลับไปทำที่บ้านในเวลาว่าง โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นโปรแกรม Google Classroom และโปรแกรมไลน์ ที่ง่ายในการใช้เพื่อการเรียนรู้ แต่ทั้งนี้ในบางครั้งทาง กศน. เองก็ได้ใช้งบประมาณในการเชิญผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระตามหลักสูตร ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือครูในโรงเรียนมาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษาของตนเอง ซึ่งปัญหาที่พบ คือ เนื่องด้วยหลักสูตรของ กศน. อิงเนื้อหาตามหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานมากเกินไป ทำให้เป็นสิ่งที่ยากต่อความเข้าใจของนักศึกษา กศน. เพราะไม่สามารถมองเห็นช่องทางของการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ จึงไม่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ แต่มาเรียนเพื่อให้ได้วุฒิไปใช้ประโยชน์ในทางอาชีพหรือตามความปรารถนาของคนในครอบครัวเท่านั้น

“...รูปแบบชั้นเรียนของ กศน. จะเป็นการพบกลุ่มเป็นหลัก ซึ่งจะไม่ใช้การสอนนะ แต่จะเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เป็นกลุ่ม เรียนรู้ด้วยตัวเอง เรียนรู้ผ่านสื่อ ซึ่งวันที่จะพบกลุ่มก็อย่างน้อยอาทิตย์ละ 2 ครั้ง...”

ผู้อำนวยการ กศน. จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...ส่วนใหญ่ กศน. ที่นี่จะจัดพบกลุ่มวันพุธ กับวันอาทิตย์ โดยเราตกลงกับผู้เรียนนะ เลือกว่าวันที่เขาสะดวก ส่วนวันอื่น ๆ ก็จะเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง มีสิ่งงานผ่านไลน์ ผ่านกูเกิลคลาสรูมบ้าง ซึ่งเขาก็รับผิดชอบกันดี ถึงเวลาพบกลุ่มก็จะให้มาเล่าสิ่งที่ตนเองเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ...”

ผู้อำนวยการ กศน. จังหวัด จ, สัมภาษณ์

2) การจัดการศึกษารูปแบบกิจกรรมนอกสถานศึกษาสำหรับผู้ขาดโอกาส

การศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดย กศน. นั้นยังถูกจัดให้กับกลุ่มผู้ขาดโอกาสในสังคมอีกหลายกลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มคนพิการ ซึ่งมีหลากหลายประเภท อาทิ ผู้พิการทางร่างกาย ผู้พิการทางสายตา กลุ่มผู้พิการซ้ำซ้อน ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ ครู กศน. ผู้มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งมีจำนวน

ไม่มากนัก และไม่ได้มีครอบคลุมทุกจังหวัด ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการเรียนรู้ ด้วยการเดินทางไปสอนยังบ้านของผู้เรียนโดยตรง นอกจากนี้ ยังพบว่ายังมีกลุ่มเด็กบนท้องถนน หรือที่รู้จักกันในชื่อกลุ่มเด็กเร่ร่อน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายนี้ครู กศน. ก็จะต้องเป็นผู้เข้าหาและใช้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ทั้งแบบกึ่งทางการและไม่เป็นทางการ โดยอาศัยการสนทนา และกิจกรรมต่าง ๆ นำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดการศึกษาในช่วงแรกนั้นมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ เสริมสร้างทักษะในการดำเนินชีวิต ทักษะสังคม และทักษะอาชีพ จนกระทั่งเด็กกลุ่มนี้มองเห็นความสำคัญของการเข้าสู่โลกอาชีพ หรือเห็นคุณค่าที่มีอยู่ในตนเอง ครู กศน. ก็จะผลักดันเด็กกลุ่มนี้ให้เข้าสู่ระบบการศึกษา ด้วยการสมัครเข้าศึกษาต่อการศึกษาขั้นพื้นฐานใน กศน. ต่อไป

“...เราต้องยอมรับว่าเด็กบางกลุ่มเขาไม่สามารถมาเรียนที่ กศน. ได้ เพราะข้อจำกัดด้านร่างกาย ดังนั้นครูของเราจึงจำเป็นต้องออกไปสอนที่บ้านเป็นรายบุคคล ซึ่งแรก ๆ ก็ยากนะเพราะเหมือนยังจูนกับเด็กไม่ได้ ต้องใช้เวลา แต่ก็ผ่านไปได้ด้วยดีเกือบทุกเคส...”

ศึกษานิเทศก์ จังหวัด ฉ, สัมภาษณ์

“...ที่รับผิดชอบก็จะมีกลุ่มเด็กเร่ร่อน ซึ่งเดี๋ยวนี้พัฒนาการเขาสูงขึ้น ไปเช่าหอเช่าบ้านอยู่ด้วยกัน ครูของเราก็ต้องเจาะไปให้ถึง ซึ่งแน่นอนว่ามันยากที่จะให้เขามาเรียนที่ กศน. เพราะหลาย ๆ คนก็หลุดออกมาจากโรงเรียน เขาไม่อยากจะเรียน ดังนั้นสิ่งที่เราพยายามไปสอนเขาคือเรื่องอื่น ๆ ที่น่าสนใจ อย่างพวกการใช้ชีวิต การทำงาน ก็จะเป็นสิ่งที่เราพยายามเอาไปสอนพวกเขา...”

ครู กศน. ตำบล จังหวัด ช, สัมภาษณ์

3) การจัดการศึกษารูปแบบการเรียนรู้หลักสูตรต่อเนื่อง

การจัดการศึกษารูปแบบการเรียนรู้หลักสูตรต่อเนื่องคือการเรียนในหลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรระยะยาวของ กศน. ที่ส่งเสริมให้คนทุกช่วงวัยตั้งแต่กลุ่มเด็กปฐมวัย วัยเรียนวัยรุ่น วัยแรงงาน ตลอดจนวัยสูงอายุ ได้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการ และมีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ในแต่ละช่วงวัย ซึ่งลักษณะของการจัดการศึกษาในแต่ละหลักสูตรนั้นก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามธรรมชาติของเนื้อหา โดยเน้นการมีความรู้พื้นฐาน การลงมือปฏิบัติ ให้มีทักษะพื้นฐาน และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

ในช่วงปฐมวัยและวัยเด็กที่มีอายุไม่ถึง 15 ปี ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มข้ามชาติ อาทิ ชาวไทยภูเขา กะเหรี่ยง อาข่า ชาวมอแกน ลูกหลานแรงงานชาวพม่า

ชาวกัมพูชา ทั้งที่เข้ามาแบบถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เด็กกลุ่มนี้จะเรียนรู้การใช้ภาษาไทย ชั้นพื้นฐานให้สามารถอ่านออกเขียนได้ ซึ่งส่วนใหญ่ครู กศน. ตำบลจะเดินทางไปสอนโดยตรงในพื้นที่ ซึ่งจะใช้วิธีเลือกเนื้อหาสาระใกล้ตัวมาเป็นตัวกลางในการเรียนรู้ภาษาไทย ครู กศน. ที่เคยสอน เด็กกลุ่มชาติพันธุ์กล่าวว่า

“...เด็กกลุ่มนี้มีความตั้งใจในการเรียนรู้สูงมาก เพราะการอ่านออกและเขียนได้ คือโอกาสในการได้ทำงานอย่างถูกต้องกฎหมาย จึงมีแรงจูงใจที่จะเอาใจใส่ต่อการเรียนรู้มากกว่าเด็กกลุ่มอื่น ๆ...”

ครู กศน. ตำบล จังหวัด ค, สัมภาษณ์

การศึกษาต่อเนื่องยังถูกจัดให้กับกลุ่มนักเรียนที่หลุดออกจากระบบโรงเรียนที่อายุยังไม่ถึง 15 ปี เพราะเด็กกลุ่มนี้จะยังไม่สามารถเรียนหลักสูตรชั้นพื้นฐานของ กศน. ได้ เพราะกฎหมายระบุว่าผู้เรียนที่จะสามารถศึกษาในหลักสูตรการศึกษาชั้นพื้นฐานได้นั้นต้องมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้น ดังนั้นเด็กที่ยังไม่เข้าเกณฑ์ดังกล่าว ทาง กศน. เองก็จะจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรการอ่านออกเขียนได้ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไปพลาง ๆ จนกว่าเด็กกลุ่มนี้จะมียุคครบตามเกณฑ์ที่จะถูกผลักดันเข้าสู่การศึกษาชั้นพื้นฐาน ทั้งนี้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสำหรับเด็กกลุ่มนี้ก็จะมีความหลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมศิลปะ กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมการเรียนรู้อาชีพในชุมชน ซึ่งเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง

สำหรับกลุ่มวัยผู้ใหญ่และวัยแรงงานที่อายุระหว่าง 15 - 59 ปีนั้น ทาง กศน. ก็ได้มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับคนกลุ่มนี้ ได้แก่ เพื่อการพัฒนาด้านอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมสุขภาวะ พัฒนาชุมชน ซึ่งการจัดการศึกษาจะมีลักษณะของการเป็นหลักสูตรระยะสั้นตามความสนใจ ที่มีระยะเวลาการดำเนินการจัดไม่ต่ำกว่า 30 ชั่วโมง มีทั้งในลักษณะของหลักสูตรที่ทาง กศน. เป็นผู้พัฒนาขึ้น และหลักสูตรที่คนในชุมชนรวมตัวกันมาแล้วขอให้ทาง กศน. จัดให้ ซึ่งผู้ที่ผ่านการเรียนรู้ในหลักสูตรระยะสั้นก็ได้รับวุฒิบัตรที่ออกโดยสำนักงาน กศน. จังหวัด ตัวอย่างหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่จัดโดย กศน. ได้แก่ หลักสูตรการผลิตปุ๋ยหมัก หลักสูตรการปลูกผักอินทรีย์ หลักสูตรการทำผ้ามัดย้อม หลักสูตรการทำขนมพื้นถิ่น หลักสูตรการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ หลักสูตรการทำเจลแอลกอฮอล์และผ้าปิดจมูก เป็นต้น ครู กศน. กล่าวว่า กลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาศึกษาในหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องส่วนใหญ่ มีทั้งกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร ผู้ว่างงาน และผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งการจัดการเรียนรู้นั้นก็จะมีผู้เชี่ยวชาญมาถ่ายทอดความรู้ รวมถึงบางครั้งก็มีการพาไปศึกษาดูงานยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์การเรียนรู้

4) การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. มีรูปแบบของการจัดที่หลากหลาย โดยมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนได้เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร เนื้อหาสาระ ที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเอง ซึ่งการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่ดำเนินการโดย กศน. ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน ที่ปัจจุบันได้พยายามสร้างภาพลักษณ์ของห้องสมุดให้มียุคสมัยใหม่พื้นที่สำหรับการเรียนรู้อื่น ๆ นอกเหนือจากพื้นที่การอ่านหนังสือมากขึ้น ทั้งกิจกรรมวาดภาพระบายสี การเล่นนิทาน การประกวดต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กปฐมวัย มีการจัดกิจกรรมเสวนาเกี่ยวกับนวนิยายที่คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ หรือแม้แต่มีมุมนิทรรศการที่เปลี่ยนแปลงเนื้อหาในทุกเดือน นอกจากนี้ห้องสมุดยังมีรูปแบบของการเป็นห้องสมุดเคลื่อนที่ไปยังชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกล เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ และคนในชุมชนได้เข้ามาใช้บริการอ่านหนังสือ เล่นเกม เล่นอินเทอร์เน็ต ซึ่งเรียกกันว่าเป็นรูปแบบของ “Mobile Learning” ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งครู กศน. ให้ข้อมูลว่ารูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยลักษณะนี้ได้รับความนิยมโดยเห็นได้จากจำนวนผู้ที่ใช้บริการในแต่ละครั้งที่มาสูงกว่าเป้าหมาย แต่ในปัจจุบันภาวะ COVID-19 ทำให้การบริการประเภทนี้ต้องถูกระงับลงชั่วคราว แต่เปลี่ยนมาใช้แพลตฟอร์มของสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารข้อมูลข่าวสารสำคัญต่าง ๆ ไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะโปรแกรมไลน์ และเฟซบุ๊ก เป็นโปรแกรมที่คนในชุมชนเลือกใช้ในการเข้าถึงข้อมูลอย่างกว้างขวาง แต่ทั้งนี้ ปัญหาที่เป็นอุปสรรคของการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ คือ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในปัจจุบันยังขาดความเสถียรและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่สูงที่ห่างไกล สัญญาณอินเทอร์เน็ตไปไม่ถึง ทำให้โอกาสในการเรียนรู้ของกลุ่มชาวเขา และชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ไม่สามารถเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ได้ รวมถึงไม่สามารถค้นหาข้อมูลความรู้ตามความสนใจของตนเองได้ เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเรียนรู้ตามมา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการศึกษาข้อมูลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถจำแนกรูปแบบของการจัดการศึกษาในสถานศึกษา และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่ได้ 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1) การจัดการศึกษารูปแบบในระบบโรงเรียน

เป็นการส่งเสริมให้กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นที่ยังอยู่ในระบบโรงเรียนได้รับความรู้ในเชิงวิชาการอย่างมีมาตรฐาน และส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะชีวิตและอาชีพ โดยรูปแบบของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระบบโรงเรียนมีลักษณะที่หลากหลาย ตามแต่ละช่วงวัย ในกลุ่มเด็กปฐมวัย มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเน้นกิจกรรมที่ให้เด็ก ๆ ได้ใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กในการเคลื่อนไหว มีการจัดการเรียนรู้แบบโฮสโคปที่เน้นให้เด็กได้ลงมือทำผ่านมุมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษามีการเล่นนิทานที่เน้นการโต้ตอบสื่อสารระหว่างครูและผู้เรียน มีกิจกรรมการวาดรูป ระบายสี ปั้นดินน้ำมันเพื่อสร้างจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการเล่นในสนามเด็กเล่น เกมเพื่อ

สร้างทักษะการคิดการแก้ปัญหา จัดให้มีการทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการออกแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียนรู้ที่เป็นเฉพาะพื้นที่ อาทิ กิจกรรมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมเด็กไทยใส่ใจผู้สูงอายุ กิจกรรมเด็กไทยยุคใหม่เรียนรู้ IT กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยของสถานศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะมุ่งเน้นพัฒนาการของเด็กเป็นหัวใจสำคัญ และส่งเสริมให้เด็กได้ทำกิจกรรมง่าย ๆ ช่วยเหลือตนเองได้ในเบื้องต้น ซึ่งมักจะเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีบทบาทเข้ามาจัดกิจกรรมด้วย เพราะถือว่าความรับผิดชอบในการเสริมสร้างพัฒนาการนั้นต้องเป็นความร่วมมือที่บูรณาการร่วมกันทั้งครอบครัวและสถานศึกษา

ในกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นหากเป็นการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระวิชา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาผู้เรียนที่แตกต่างกันตามความต้องการของผู้เรียนในแต่ละบริบท ยกตัวอย่างเช่น ในการพัฒนาศักยภาพด้านวิชาการจะมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพรายบุคคลโดยมุ่งสร้างเด็กที่มีศักยภาพให้เป็นผู้นำทางการเรียนรู้ในแต่ละสถานศึกษา มีการสนับสนุนทุนให้กับผู้ที่มีผลการเรียนดี ได้ไปดูงานการจัดการเรียนรู้แบบ STEM ที่ต่างประเทศ เพื่อนำความรู้มาถ่ายทอดให้กับเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน สนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมให้เด็กที่มีความสามารถเฉพาะด้านในการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านวิชาการ นอกจากนี้ในบางพื้นที่ยังมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑน์ในชุมชน ให้เป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย สำหรับในด้านส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิตนั้นจัดเป็นจุดเด่นของการจัดการศึกษาของท้องถิ่น โดยนายกเทศมนตรี ท่านหนึ่งกล่าวว่า “เราไม่ได้มองว่าผู้เรียนของเราไม่เก่ง ที่เขาอาจจะไม่เก่งกว่าคนอื่นคือวิชาการ แต่วิชาชีวิตหรือการเรียนรู้อื่นตามความต้องการต้องไม่เป็นรองใคร ดังนั้นท้องถิ่นส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรอาชีพที่ต้องเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน” ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่หลาย ๆ แห่งพบว่ามีความสอดคล้องกับคำพูดของนายกเทศมนตรีท่านนี้ เห็นได้จากแนวปฏิบัติที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น

สถานศึกษา ก มีการกำหนดให้สถานศึกษาต้องมีการเปิดโอกาสใน 1 วัน ให้ผู้เรียนได้ไปเรียนรู้หลักสูตรอาชีพในศูนย์ฝึกอาชีพ โดยผู้เรียนจะเลือกเรียนวิชาชีพใดก็ได้ตามความสนใจ อาทิ การทำอาหาร การตัดผม การซ่อมรถ การตัดเย็บเสื้อผ้า ฯลฯ และจะมีพื้นที่ของการแสดงผลการเรียนรู้ที่สถานศึกษาจะต้องจัดขึ้นในโรงเรียนทุกภาคเรียน

สถานศึกษา ข ได้จัดโครงการจิตอาสา โดยให้นักเรียนแต่ละระดับชั้นได้ออกแบบโครงการเพื่อสังคม และลงมือดำเนินการจริง จากนั้นจะมีการลงคะแนนโหวตให้กับกลุ่มที่ทำผลงานได้ประทับใจมากที่สุด ซึ่งโครงการดังกล่าวทำให้เกิดโครงการดี ๆ ขึ้นหลายโครงการ อาทิ โครงการอ่านหนังสือให้ผู้พิการและคนแก่ฟัง โครงการคุณหมอด่วนน้อยอาสาดูแลสุขภาพชุมชน เป็นต้น โดยโครงการดังกล่าวสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้กับคนต่างช่วงวัย และฝึกทักษะที่สำคัญในการใช้ชีวิตในสังคม

สถานศึกษา ค ได้จัดให้มีหลักสูตรส่งเสริมภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยเชิญครูภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาเป็นผู้สอนให้กับนักเรียน โดยเลือกภูมิปัญญาง่าย ๆ ในชุมชน และเป็นสิ่งที่นักเรียนให้ความสนใจ ซึ่งเน้นการถ่ายทอดผ่านการลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าเพียงการบอกเล่า ยกตัวอย่างเช่น การสอนการทอเสื่อ หรือทอผ้า การร้องเพลงฉ่อยหรือเพลงเหย่ย การทำขนม การจัดดอกไม้ เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกล่าวว่า การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเอง มีส่วนช่วยทำให้นักเรียนได้ค้นพบความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตนเอง ดังนั้นนักเรียนที่จบในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะมีกลุ่มที่เลือกเรียนทั้งสายอาชีพและสายสามัญตามความต้องการและความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน

2) การจัดการศึกษารูปแบบการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษารูปแบบการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนจะมีกลุ่มเป้าหมายสำคัญอยู่ที่กลุ่มเด็กนอกระบบ กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ ซึ่งในแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไปตามบริบท และตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยเน้นให้ความช่วยเหลือในด้านคุณภาพชีวิตมากกว่าจะเป็นผู้จัดการศึกษาเอง เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้มีบทบาทโดยตรงที่จัดการศึกษาให้ แต่จะให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมผลักดันเด็ก ๆ ที่หลุดออกจากระบบโรงเรียนได้กลับเข้าสู่การเรียนรู้หรือการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสม โดยไม่จำเป็นต้องเข้าสู่การเรียนในโรงเรียนเสมอไป ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะขอเสนอลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงวัย ดังต่อไปนี้

กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งได้มีการให้ความช่วยเหลือเด็กบนท้องถนน และเด็กเร่ร่อน ด้วยการส่งเจ้าหน้าที่ในฝ่ายสวัสดิการและฝ่ายการศึกษาลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการร่วมกับครู กศน. ที่อยู่ในพื้นที่ โดยเน้นการเข้าหากลุ่มแกนนำในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ สร้างความสนิทสนม คุ่นเคย ซื่อหาอาหารไปให้ รวมถึงการพูดคุยสารทุกข์สุขดิบ จนเด็กกลุ่มนี้ให้ความยอมรับ เปิดใจ รั้งฟัง และให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ โดยที่ชักชวนเด็กกลุ่มนี้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางหน่วยงานให้รู้สึกว่าเขามีคุณค่าและมีศักยภาพในสังคม มีการจัดตั้งกองทุนความดี ชักชวนให้เด็ก ๆ กลุ่มนี้ทำดีเพื่อสังคม จากนั้นจึงค่อย ๆ ผลักดันให้เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสได้เรียนเพื่อมีวุฒิสำหรับการทำงาน ซึ่งมีการจัดทำโครงการสำหรับพัฒนาเด็กกลุ่มนี้เป็นพิเศษ มีการจัดสถานที่อยู่อาศัยเพื่อสร้างแกนนำเด็กกลุ่มนี้โดยเฉพาะ มีการประสานความร่วมมือจาก กศน. มาจัดการศึกษาที่หลากหลายเพื่อพัฒนาศักยภาพ และสร้างหลักประกันในการทำงานกับหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจบการศึกษา ซึ่งผลการดำเนินการดังกล่าวทำให้เด็กเร่ร่อนเด็กบนท้องถนน ได้ปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตเข้าสู่การศึกษา และมีงานทำที่เป็นกิจจะลักษณะมากขึ้น

โดยพบว่าในปีการศึกษา 2563 เด็กกลุ่มนี้สามารถสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยและเลือกที่เรียนต่อในวิชาชีพครูเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมในอนาคต

กลุ่มวัยแรงงาน

ผู้ให้ข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกล่าวว่า ในกลุ่มวัยแรงงานมีหลายมิติที่ทางหน่วยงานต้องรับผิดชอบในการส่งเสริมและดูแล ประกอบด้วย 1) มิติด้านสังคม ซึ่งก็คือความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต โดยทาง อปท.เองก็พยายามที่จะใช้สื่อในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สื่อสังคมแบบออนไลน์ สื่อวิทยุชุมชน สื่อเอกสาร แผ่นพับ วารสาร รวมถึงสื่อบุคคลซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ เข้าไปให้ความรู้แก่ประชาชนให้ได้มากที่สุด เข้าไปรับฟังปัญหา ความต้องการ และนำกลับมารายงานยังหน่วยงานเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา รวมถึงพยายามลงไปสร้างความเข้าใจเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันเป็นพลังเปลี่ยนแปลงชุมชน อาทิ เรื่องการแยกขยะ การสร้างรายได้จากขยะ การนำขยะไปใช้ประโยชน์ 2) มิติด้านสาธารณสุข ทาง อปท. มีสำนักสาธารณสุขที่ทำหน้าที่โดยตรงในการดูแลเรื่องสุขภาพ และโภชนาการให้กับประชาชนทุกคนในพื้นที่ ดังนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านสุขภาพ ก็จะเป็นลักษณะของการจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ การใช้ช่องทางของสื่อสังคม เช่น Facebook Youtube ในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการดูแลตนเองและคนรอบข้าง รวมถึงมีการจัดโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการดูแลสุขภาพ เช่น โครงการเดินวิ่งเพื่อสุขภาพ โครงการกินอย่างไรให้ถูกสุขลักษณะ รวมถึงในช่วงโควิดที่ผ่านมา อปท. หลายๆ แห่งก็ได้จัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้กับประชาชนในการดูแลตนเอง ตลอดจนมีการสอนทำหน้ากากอนามัย และทำเจลแอลกอฮอล์ด้วยตนเอง 3) มิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึงเรื่องของรายได้และอาชีพของคนในชุมชน ซึ่งพบว่าทั้งเทศบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้มีการจัดทำหลักสูตรอบรมระยะสั้นเรื่องอาชีพให้คนในชุมชน โดยได้วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญจากหลากหลายหน่วยงานมาเป็นภาคีร่วมถ่ายทอดความรู้ และสามารถเข้าร่วมเรียนรู้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งพบว่ามีประชาชนในพื้นที่ให้ความสนใจกิจกรรมประเภทนี้ค่อนข้างมาก

กลุ่มวัยสูงอายุ

รูปแบบการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ชัดเจนที่สุดในกลุ่มวัยสูงอายุ คือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในหลายจังหวัด โดยร่วมงานกับเครือข่ายหลายหน่วยในการจัดไม่ว่าจะเป็น กศน. สาธารณสุขจังหวัด หรือพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ซึ่งการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นจะมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่มีหลักสูตรการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีการกำหนดชั่วโมงเป้าหมาย เวลาในการจัดที่แน่นอน รวมถึงการจัดในลักษณะของหลักสูตรที่ให้ผู้สูงอายุเลือกมาเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย แต่จะต้องมีการลงทะเบียนล่วงหน้า ซึ่งนอกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสนับสนุนเรื่องการจัดโรงเรียนผู้สูงอายุแล้ว ยังให้การสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในลักษณะอื่น ๆ ด้วย อาทิ กิจกรรมการศึกษาดูงานนอกสถานที่ การจัดวิทยากรมาฝึกปฏิบัติให้กับผู้สูงอายุตามความสนใจ โดยเขียนโครงการเสนอมาเพื่อให้หน่วยงานพิจารณาตามความเหมาะสม

3) รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยภายใต้ความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีความทันสมัย ยกตัวอย่างเช่น ศูนย์พัฒนาทักษะและการเรียนรู้ CIC จังหวัดภูเก็ต ศูนย์การเรียนรู้เมืองฉะเชิงเทรา โดยเทศบาลทั้งสองแห่งนี้ได้รับการประกาศให้เป็นสมาชิกเครือข่ายระดับโลกด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก (The UNESCO Global Network of Learning Cities) โดยภายในศูนย์การเรียนรู้นั้น ได้มีการจัดแบ่งโซนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการเป็นสัดส่วน ทั้งโซนอ่านหนังสือ โซนบอร์ดเกม โซนคอมพิวเตอร์ โซนการเรียนรู้เรื่อง CODING ภายในศูนย์ยังมีห้องสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อาทิ การสอนดนตรี การสอนพิเศษ การสอนเต้น การสอนร้องเพลง มีพื้นที่สำหรับการรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม มีห้องชมภาพยนตร์ รวมถึงยังมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามความเหมาะสม ตามเทรนด์ของสังคม และตามความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ที่จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมที่ตนเองสนใจร่วมกัน เช่น การเต้น Cover ซึ่งพบว่าได้รับความนิยมอย่างมาก และมีการขอให้ทางเทศบาลจัดการประกวด ซึ่งทางเทศบาลให้งบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มาจากความต้องการ ความหลากหลายในศูนย์การเรียนรู้ ทำให้การดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้มีชีวิตชีวา รวมถึงมีการจัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ประจำจังหวัดของตนเองด้วย

ผู้รับผิดชอบในการดูแลศูนย์การเรียนรู้กล่าวว่า “จุดมุ่งหมายของการสร้างศูนย์การเรียนรู้ก็เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับคนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รวมกลุ่มกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่เกิดการมั่วสุมที่จะทำให้สังคมเกิดปัญหา” โดยการเกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้ทำให้ชุมชนรอบข้างเริ่มปรับเปลี่ยนตนเอง มีการปรับเปลี่ยนทัศนียภาพให้น่าอยู่ ซึ่งก็ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ประชาชนได้เรียนรู้ในการปรับตัว นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า ศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นยินดีให้หน่วยงานอื่นภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ อาทิ การจัดกิจกรรมการฝึกอบรม การสัมมนา การประชุม ฯลฯ

จากภาพรวมการติดตามผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเด็นด้านรูปแบบของการจัดการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาต่าง ๆ สอดคล้องเป็นไปตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้ว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้ครอบคลุม 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งตามหลักวิชาการ รูปแบบดังกล่าวจัดว่าเป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่เอื้อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามความต้องการ ทั้งนี้ ในประเด็นด้านรูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า **จุดแข็ง** อยู่ที่ความหลากหลายของกิจกรรมที่มีการนำแนวคิดทางวิชาการ อาทิ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ การเรียนรู้แบบพหุปัญญา

การเรียนรู้จากปรากฏการณ์ในสังคม ฯลฯ มาเป็นกลไกการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนมีทักษะในการจัดการชั้นเรียนให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์หลากหลาย แต่ทั้งนี้ผู้เรียนในสถานศึกษาภายใต้สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีโอกาสในการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ตามความต้องการของผู้เรียนได้ดีกว่าสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นเพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีงบประมาณในการสนับสนุนที่สามารถเขียนโครงการขอทุนสนับสนุนได้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตาม **จุดที่ควรพัฒนา** พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยส่วนใหญ่การจัดการศึกษายังคงเน้นที่รูปแบบการศึกษาในระบบ ที่อิงเนื้อหาตามหลักสูตรมากกว่าการคำนึงถึงการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน หรือสิ่งที่ผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยสมควรที่จะได้เรียนรู้ ทำให้แนวคิดดี ๆ อาทิ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ที่มีสีสันและกลื่นอายของการจัดการศึกษานอกระบบไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ได้เกิดความผูกพันกับทุนสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในหลายพื้นที่ รวมถึงในสถานศึกษายังขาดความน่าสนใจและไม่ได้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ลีลาการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ ทำให้รูปแบบการศึกษาดังกล่าวถึงแม้จะมีครบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แต่ก็ยังเป็น การจัดการศึกษาที่แยกส่วนของความเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้ร่วมกันแบบผสมผสานเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับบุคคล อันเป็นเจตนารมณ์สำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

1.3 ปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการสะท้อนปัญหาและอุปสรรคจากผู้ที่มีบทบาทรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

ด้านครูผู้จัดการศึกษา

1) ความไม่มั่นคงในอาชีพครูโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู กศน. การไม่มีหลักประกันด้านสวัสดิการในการทำงาน การถูกประเมินอย่างไม่ถูกต้องตามบริบทของการทำงาน ทำให้ครู กศน. ส่วนใหญ่เมื่อมีโอกาสในหน้าที่การงานที่ดีกว่าก็ตัดสินใจที่จะลาออกเพื่อก้าวไปสู่ความมั่นคงในอาชีพที่สามารถดูแลครอบครัวตนเองได้ ซึ่งแน่นอนว่าปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือการขาดความต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมายพิเศษทั้งกลุ่มคนพิการ ออทิสติก หรือผู้ที่มีพัฒนาการช้าที่ต้องใช้เวลาพอสมควรในการปรับตัวให้เข้ากับครู กศน. ได้ แต่ครั้งปรับตัวได้ก็เป็นจังหวะเดียวกับที่ครู กศน. สอบบรรจุติดก็ต้องย้ายไปทำงานยังหน่วยงานใหม่ ส่งผลให้เด็กต้องปรับตัวกับครูคนใหม่อีกครั้ง ทำให้พัฒนาการในการเรียนรู้ขาดความต่อเนื่อง

2) การมีจำนวนครูที่เชี่ยวชาญสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเด็กพิเศษมีจำนวนน้อย ทั้งโรงเรียนในระบบ และ กศน. โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู กศน. ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่ม

เด็กพิเศษ กลุ่มคนพิการ มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้เรียนที่เพิ่มมากขึ้นในทุกปี ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้ทั้งในมิติของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่อง นอกจากนี้ภาระหน้าที่ที่หนักกว่าครูในระบบ หรือครูสังกัดอื่น ๆ ประกอบกับการมองเห็นคุณค่าจากบุคคลภายนอกที่มองเข้ามาว่าเป็นครูชั้นสองในสังคม ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริง หากศึกษาการทำงานอย่างถ่องแท้ จะพบว่าครู กศน. จะต้องมิจิตใจที่เข้มแข็ง อดทน สามารถเดินทางไปสอนยังพื้นที่ห่างไกล ไม่กลัวความยากลำบาก สามารถทำงานได้ในวันหยุด ภาระการทำงานต้องมาก่อนครอบครัวเสมอ ซึ่งภารกิจที่หนักหน่วงและเงินเดือนที่น้อยกว่าผู้อื่น ครู กศน. จึงไม่เป็นอาชีพที่ปรารถนาสำหรับคนในยุคใหม่

3) การที่ครู กศน. ถูกกำหนดให้เป็นใครก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมีวุฒิครู หรือจบครู แล้วมาจัดการเรียนการสอน ในประเด็นนี้ผู้ที่เป็นครู กศน. อยู่ในปัจจุบันมองว่าเป็นจุดอ่อนของการจัดการศึกษา เพราะผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ จะไม่เข้าใจรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่มีความเฉพาะในการจัดการศึกษานอกระบบ แต่ครูเหล่านั้นจะใช้ภาพจำของตนเองในการจัดการศึกษา ทำให้การจัดการเรียนการสอนใน กศน. บางครั้งไม่ได้ต่างไปจากในระบบโรงเรียน แต่การแก้ปัญหาในส่วนนี้ก็ถูกปรับแก้โดยครู กศน. ผู้มีประสบการณ์มาก่อนในการเป็นที่เลี้ยงช่วยในการจัดการเรียนการสอนสำหรับครู กศน. ที่ยังใหม่ในการทำงาน

4) ครูในปัจจุบันยังไม่เข้าใจนิยามของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เมื่อไม่สามารถระบุได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตคืออะไร ทำให้ไม่สามารถกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างชัดเจน ส่งผลต่อการวางแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยจากการศึกษาในพื้นที่พบว่า ครูทั้งผู้จัดการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนของทุกสังกัด ยังคงเน้นเป้าหมายไปที่ผลสัมฤทธิ์ตามเนื้อหาสาระรายวิชาตามหลักสูตรที่จะต้องประเมินผลด้วยการทดสอบ โดยยังไม่ได้เน้นเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสำคัญกับทักษะในการดำเนินชีวิต การมองอนาคตด้านอาชีพ หรือการสร้างคุณลักษณะที่สำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากนัก นอกจากนี้หากครูจะต้องมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ กระบวนการพัฒนาครูในระดับอุดมศึกษาก็พึงต้องวางรากฐานในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในหลักสูตรด้วยเช่นกัน เพื่อที่ว่าจะได้มีความรู้ ความเข้าใจ ที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง ในสถานศึกษาในแต่ละแห่ง

5) ภาระงานอื่น ๆ ที่มากขึ้น ทำให้ความรู้สึกท่วมนท่ในการจัดการศึกษาของครูลดน้อยลง ทั้งนี้มีครูบางส่วนหันไปให้ความสำคัญกับงานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งความก้าวหน้าของตนเอง มากกว่าที่จะทุ่มเทในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้กับผู้เรียน รวมถึงภาระงานด้านการประกันคุณภาพ และภาระงานที่จะต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการตามคำสั่ง ทำให้เวลาของการพัฒนาสื่อ และเทคนิคการสอนของครูลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน โดยการลงพื้นที่ที่มีความเห็นจากผู้มีบทบาทในการสอนว่า เมื่อผู้เรียนมีนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ครูก็ควรจะมีนโยบายในการลดภาระงานแต่หันไป

ทุ่มเทในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน มิเช่นนั้นผู้ที่เสียประโยชน์ไม่ใช่ครูแต่คือผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาออกไปอย่างมีประสิทธิภาพที่ไม่เพียงพอ

ด้านงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษา และการบูรณาการความร่วมมือ

1) สำนักงาน กศน. ระบุว่า ด้วยภารกิจของการจัดการศึกษาที่มีทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมากกว่าการจัดการศึกษาในระบบ แต่งบประมาณที่ได้รับจัดสรรนั้นกลับพบว่า มีอัตราน้อยกว่าผู้เรียนของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และอาชีวศึกษา สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมของการจัดการศึกษา ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่สามารถจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพตามความคาดหวัง โดยในประเด็นนี้มีความเชื่อมโยงกับด้านครูผู้จัดการศึกษาที่ไม่ได้มีความชำนาญในเนื้อหาการสอน จึงทำให้มีความจำเป็นต้องใช้เงินบางส่วนนำไปจ้างผู้ที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรงมาจัดการเรียนการสอน ซึ่งผู้อำนวยการ กศน. หลายท่าน ได้มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า หากทาง กศน. ได้ครูที่มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนโดยตรง งบประมาณที่เคยใช้เข้าไปจ้างผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาด้านอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้การดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่องในปัจจุบัน ถูกลดงบประมาณลงในการจัดการศึกษาประเภทนี้ ทำให้ความหลากหลายของเนื้อหาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนลดน้อยลงตามไปด้วย เพราะไม่มีงบประมาณที่เพียงพอในการสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรระยะสั้น หรือโครงการตามความสนใจ โดยในปัจจุบันพบว่า กศน. บางแห่งได้รับเงินสนับสนุนในการจัดทำโครงการหรือหลักสูตรเพียง 3,000 บาทเท่านั้น

2) งบประมาณรายบุคคลของการจัดการศึกษาในระบบที่ไม่เพียงพอ และขาดความยืดหยุ่น ด้านระเบียบของการเบิกจ่ายเงิน ทำให้โอกาสในการจัดโครงการที่เป็นประโยชน์และเท่าทันต่อยุคสมัยลดน้อยลง ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะพบในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ค่อนข้างมีลำดับขั้นตอนเยอะและจำเป็นต้องมีแผนการทำงานล่วงหน้า ทำให้บางโครงการที่ไม่ได้วางแผนแต่เกิดผลกระทบและประโยชน์กับผู้เรียนไม่สามารถนำมาขับเคลื่อนได้ ซึ่งต่างจากสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับท้องถิ่นอยู่ตลอดเวลาในด้านงบประมาณ ฉะนั้นการขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์จึงเกิดขึ้นได้ง่ายและส่งผลต่อผู้เรียนได้โดยตรง โดยไม่ต้องรอการตัดสินใจที่ใช้เวลานาน

3) หน่วยงานต่าง ๆ ไม่สามารถบูรณาการความร่วมมือกันได้ เหตุผลหนึ่งมาจากเรื่องของงบประมาณในการสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ลงมายังหน่วยงานต่าง ๆ และไม่สามารถใช้ผิดประเภทหรือหมวดหมู่ของการใช้เงินได้ ทำให้บางครั้งการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ไม่สามารถเชื่อมโยงโครงการที่จะต้องดำเนินงานร่วมกัน จึงมักเกิดการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนในพื้นที่ ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเบื่อหน่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเดิมเพียงแต่เปลี่ยนหน่วยงานดำเนินการ

ด้านหลักสูตรการจัดการเรียนรู้

ครู กศน. ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2551 นั้น มีเนื้อหาสาระที่ยากเกินไปสำหรับผู้เรียน และเนื้อหาวิชาที่เรียนยังไม่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การนำไปใช้ในชีวิตได้จริง ซึ่งครู กศน. เล่าว่า มักมีนักศึกษาถามว่าสิ่งที่ครูกำลังสอน ยกตัวอย่างเช่น การสอนเรื่อง $\sin \cos \tan$ นักศึกษาถามว่าเขานำเรื่องนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง และจำเป็นแค่ไหนที่เขาจะต้องคำนวณสิ่งเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งคำถามที่นักศึกษาถามนั้นสะท้อนให้เห็นว่าเนื้อหาสาระที่นำมาสอนยังไม่สามารถตอบคำถามเรื่องการนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับรายวิชาเลือกที่ในอดีต แต่ละพื้นที่สามารถออกแบบหลักสูตรได้ตามความต้องการ หรือสอดคล้องตามบริบท แต่ในปัจจุบันกลับพบว่ารายวิชาเลือกถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ทำให้นักศึกษาไม่ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการโดยตรง รวมถึงการจัดทำหนังสือประกอบการเรียนพบว่า มีข้อความที่พิมพ์ผิดพลาด หรือมีรายละเอียดของข้อมูลที่ไม่ถูกต้องอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของการเรียนใน กศน. เพราะหนังสือหรือตำราคือคู่มือสำคัญที่นักศึกษาจะต้องอ่าน ศึกษา และค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง หากมีการให้ข้อมูลผิดตั้งแต่หนังสือประกอบการเรียน อาจส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ผิดไปด้วยก็เป็นได้ เช่นเดียวกับครูในสังกัด สพฐ. ที่กล่าวว่าหลักสูตรการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มุ่งเน้นที่ตัวเนื้อหาสาระวิชาเป็นหลัก และเป็นเนื้อหาที่ยากและมากเกินไปสำหรับเด็กในบางช่วงชั้น รวมถึงไม่ได้มีคำอธิบายหรือแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้เรียน ดังนั้นตัวหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจึงไม่สามารถตอบโจทย์เรื่องการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง

การประเมินผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมักให้ความสำคัญที่ผลสัมฤทธิ์การเรียนในรายวิชา และให้ความสำคัญกับเกรดมากกว่าการให้ความสำคัญของพัฒนาการในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยครูในปัจจุบันมักเชื่อว่าผู้เรียนที่มีคะแนนดี เกรดดี จะเป็นคนเก่งสมควรได้รับการสนับสนุน ซึ่งหลักการดังกล่าวไม่ใช่ชีวิตและประเมินผลที่ดีในการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเห็นได้จากผู้ที่ประสบความสำเร็จและทรงอิทธิพลของโลกในปัจจุบันหลายคนก็ล้วนไม่ได้เป็นคนเก่งในระบบการศึกษา ดังนั้นการเลือกใช้วิธีการประเมินผลที่บิดเบี้ยว และมุ่งเน้นที่เกรดหรือคะแนนมากเกินไปจะทำให้การเรียนในสังคมจำแนกได้เพียงเด็กเก่งกับไม่เก่ง แต่ไม่ได้ยืนยันว่าความเก่งจะสามารถเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนั้นได้รับการสนับสนุนความคิดจากครูในหลากหลายหน่วยงานทั้งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยครูพยายามสะท้อนให้เห็นว่า การประเมินที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีแนวทางการประเมินที่หลากหลาย เด็กระดับชั้นเดียวกันแต่คนละห้อง ซึ่งมีระดับความสามารถที่ไม่เท่ากัน ไม่ควรที่จะใช้เกณฑ์เดียวกัน ซึ่งการใช้เกณฑ์ที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลให้ตัวเด็กที่เป็นผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของตนเองลดลง ซึ่งผิดกับหลักการของการศึกษาที่จะต้องพยายามสร้างเสริมให้เด็กได้เกิดพัฒนาการและเห็นศักยภาพของตนเองมากขึ้น

นอกจากนี้ ครู กศน. ในทุกจังหวัดที่ลงพื้นที่ยังได้สะท้อนปัญหาด้านการประเมินว่า การประเมินผลการเรียนของผู้เรียนที่ขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทำให้อัตราการไม่เข้าสอบของผู้เรียน กศน. เพิ่มขึ้นในทุกภาคการศึกษา เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่าข้อสอบที่ใช้สำหรับการประเมินนั้นถูกจัดทำและส่งมาจากส่วนกลาง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดวันเวลาของการสอบให้ตรงกันทั่วประเทศ ซึ่งสิ่งนี้เป็นอุปสรรคในการเข้าสอบของคนในวัยทำงานที่ไม่สามารถเข้าสอบในวันที่กำหนด โดยครู กศน. กล่าวว่า “เมื่อนักศึกษาต้องเลือกระหว่างการเข้าสอบกับการไปทำงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง พวกเขาจะเลือกการทำงานมากกว่าการเข้าสอบ” สิ่งนี้จึงส่งผลให้นักศึกษาที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ มาอย่างครบถ้วนก่อนหน้านี้ ไม่สามารถสอบผ่านในรายวิชานั้น ๆ และเรียนไม่สำเร็จตามกำหนดเวลา ทำให้นักศึกษาเกิดความท้อและเบื่อหน่าย บางคนลาออกหรือเลือกที่จะไม่มาเรียนอีก ซึ่งก็ต้องเป็นหน้าที่ของครูในการติดตามให้นักศึกษาเหล่านั้นกลับมาเรียนต่อให้จบการศึกษา ในประเด็นดังกล่าวนี้ ครู กศน. ในพื้นที่เอง ได้ตั้งคำถามว่า เพราะเหตุใดจึงไม่เปิดโอกาสให้ครู กศน. ได้ออกข้อสอบเอง เหมือนกับครูในโรงเรียนที่สามารถออกข้อสอบเองได้ เพราะถ้าหากสามารถแก้ปัญหาในจุดนี้ย่อมสามารถแก้ปัญหาเรื่องวันสอบ และจำนวนผู้เข้าสอบได้ด้วย ทั้งนี้จากการสอบถามผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของ กศน. พบว่า ปัญหาดังกล่าวอาจมองได้ 2 มิติ คือ มิติที่หนึ่งว่าด้วยการมีเรื่องงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำข้อสอบของ กศน. ซึ่งประเด็นนี้อาจเป็นสิ่งที่ทำให้ กศน. แต่ละพื้นที่ไม่สามารถออกข้อสอบด้วยตนเองได้ หรืออีกมิติหนึ่งได้แก่ การที่ครู กศน. ไม่ได้เป็นผู้ที่จบวิชาชีพครูมาโดยตรงครอบคลุมทุกพื้นที่ อาจทำให้การจัดสอบไม่ได้มาตรฐาน หรือไม่สามารถประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง

ด้านการบูรณาการความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาภาพรวมในประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดหลายประการของการดำเนินงานในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย **จุดที่ควรพัฒนา** ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการการศึกษาที่จะต้องคำนึงและพิจารณาให้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้เอื้อต่อทั้งผู้จัดการศึกษาและผู้เรียนอย่างเร่งด่วน เพราะถือเป็นกลไกสำคัญของการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านบริหารจัดการ งบประมาณ ระบบการพัฒนาครู การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์สังคมโลกยุคใหม่ รวมถึงการพัฒนารูปแบบการประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นความหลากหลายและไม่เน้นเพียงผลสัมฤทธิ์จากการเรียนรู้เท่านั้น

1.4 ความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาข้อมูลของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในด้านการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายจากกระทรวงต่าง ๆ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงแรงงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สามารถจำแนกลักษณะความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้ดังต่อไปนี้

1) การให้ความอนุเคราะห์ด้านวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้จากกระทรวงต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ยกตัวอย่างเช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ส่งวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนในเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยมูลไส้เดือน การจัดตั้งสหกรณ์และการออมเงิน กระทรวงสาธารณสุข ได้ส่งวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้เรื่องสุขอนามัย การบริโภคอาหารให้ได้สารอาหารครบ 5 หมู่ การดูแลตนเองในสถานการณ์โควิด รวมถึงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ก็ได้ส่งวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษาในหัวข้อการป้องกันการถูกล่วงละเมิดทางเพศในสถานศึกษา

2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อาทิ การจัดนิทรรศการ การแจกลูกส้มพิมพ์ ประเภทแผ่นพับ หนังสือคู่มือให้ความรู้ การมอบแผ่นซีดีสารคดี ภาพยนตร์เรื่องสั้น ในการถ่ายทอดเนื้อหาข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มักเป็นความร่วมมือที่สถานศึกษาได้ทำจดหมายขอความอนุเคราะห์ไปยังหน่วยงานจากกระทรวงต่าง ๆ และหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ ทั้งจากกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ให้การตอบรับเป็นอย่างดี โดยส่งคณะดำเนินงานเข้ามาจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา ซึ่งได้รับความสนใจในการเข้าร่วมของนักเรียนจำนวนมาก

3) ให้การสนับสนุนการบริการตรวจสุขภาพแบบเคลื่อนที่ในสถานศึกษา โดยกิจกรรมนี้สถานศึกษาได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด กรมอนามัย รวมถึงโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในการส่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มาตรวจสุขภาพฉีดวัคซีนให้กับผู้เรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายกับผู้เรียนแต่อย่างใด รวมถึงบางครั้งที่พบกรณีเด็กอยู่ในภาวะทุพโภชนาการก็จะส่งคณะทำงานในการให้ความรู้กับผู้ปกครองด้วย กระบวนการเยี่ยมบ้าน และมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้เด็กในพื้นที่มีแนวโน้มมีสุขภาพร่างกายที่ดีขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

4) การให้ความอนุเคราะห์ด้านสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเพื่อการเรียนรู้ ยกตัวอย่างเช่น การขอใช้พื้นที่สนามกีฬา ศูนย์กีฬาสำหรับการจัดกิจกรรมกีฬาของสถานศึกษา การขอใช้แหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสถานที่ดังกล่าวอยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้ความอนุเคราะห์แก่สถานศึกษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ในกรณีที่เกิดโดยไม่แสวงหากำไรในการจัดครั้งนั้น

5) การให้ความสนับสนุนงบประมาณการจัดโครงการที่เป็นประโยชน์สำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการสนับสนุนนี้มักได้รับความอนุเคราะห์จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สถานศึกษาสามารถเขียนโครงการ หรือขอความร่วมมือเข้ามายังผู้บริหารได้ตามความเหมาะสม ซึ่งทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็จะมีคณะดำเนินงานที่จะพิจารณาขอบเขตของความร่วมมือตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงกับผู้เรียนมากที่สุด แต่ทั้งนี้ในทางปฏิบัติจริงพบว่า กศน. เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในการจัดการศึกษามากที่สุด เพราะมีความใกล้ชิดกับประชาชนและสามารถจัดกิจกรรมการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้ดีที่สุด

6) การให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือกับผู้เรียนที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ทั้งความยากจนของครอบครัว การถูกล่วงละเมิดทางเพศ การถูกทอดทิ้งไร้ที่พึ่งต่าง ๆ โดยหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการให้ความช่วยเหลือได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่จะส่งคณะทำงานลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบและให้ความช่วยเหลือโดยเร่งด่วน นอกจากนี้ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีผู้รับผิดชอบในการดูแลในประเด็นเดียวกันในกรณีที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากข้อจำกัดของหน่วยงานที่ไม่มีกลไกทำงานระดับอำเภอหรือตำบล

จากภาพรวมของการติดตามในประเด็นความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะพบว่า **จุดแข็ง**ของการดำเนินงาน คือ การดำเนินงานโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จากภาคีเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่กลุ่มเป้าหมายในสถานศึกษา ซึ่งในบางครั้งเป็นการดำเนินงานเชิงรุกเพื่อการแก้ไขที่สาเหตุของปัญหา ยกตัวอย่าง กรณีเด็กในภาวะทุพโภชนาการ หรือเด็กถูกทำร้ายร่างกาย ที่คณะดำเนินงานได้ลงพื้นที่เพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และร่วมแก้ปัญหาอย่างทันทีทันใด แต่อย่างไรก็ตาม **จุดที่ควรพัฒนา** คือ การประสานความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างบูรณาการที่พบว่าบางครั้งมีการจัดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อนกันในกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียวกัน ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเห็นว่าหากสามารถจัดกิจกรรม โครงการ หรือโปรแกรมที่ขับเคลื่อนร่วมกันได้จะเป็นการบริหารทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ได้สูงที่สุด นอกจากนี้ ในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต บทบาทของภาคเอกชน และภาคประชาสังคมยังมีบทบาทน้อยในการมีส่วนร่วม ดังนั้น หากสามารถสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งทั้งในภาคเอกชนและภาคประชาสังคม จะทำให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานทางการศึกษามีทิศทางที่กล้าคิดนอกกรอบ กล้าเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการเรียนรู้มากขึ้น เพราะมีอิสระในการดำเนินงานและมีความพร้อมที่จะให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและอุปกรณ์การเรียนรู้ที่ทันสมัย

ตอนที่ 2 การติดตามสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผลของการติดตามและการประเมินสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีรายละเอียดจำแนกตามกระทรวงดังนี้

2.1 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เป็นหนึ่งหน่วยงานที่ถูกระบุไว้ให้เป็นผู้จัดหลักในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต นโยบายของรัฐบาลและกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ การสร้างโอกาสความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคม เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยให้มีความรู้ สร้างความมั่นคงทางรายได้และการออม รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้วางภารกิจตามยุทธศาสตร์ชาติกับทิศทางสังคมไทย ในอีก 20 ปีข้างหน้า ว่าต้องมีระบบสวัสดิการที่สมบูรณ์ให้ประชาชนทั่วไป รวมทั้งผู้ประสบปัญหาทางสังคม ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ได้รับการคุ้มครองดูแลอย่างมีศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิ รวมทั้งพัฒนากลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มให้มีการเรียนรู้ พัฒนาในทุกมิติ และพึ่งตนเองได้ ประชาชนมีเจตคติที่ดีและสำนึกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีโครงสร้างอำนาจหน้าที่ที่แบ่งเป็นสำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานรัฐมนตรี กรมกิจการเด็กและเยาวชน กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ รัฐวิสาหกิจ ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ และสำนักงานธรรมาภิบาล และองค์การมหาชน ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และมีหน่วยงานระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) อยู่ทุกจังหวัด

สำนักงาน พมจ. มีหน้าที่ให้การดูแลทางด้านสวัสดิการตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มผู้พิการในทุกช่วงวัย ซึ่งทาง พมจ. จะรับนโยบายจากกระทรวงฯ โดยตรง เพื่อมาจัดทำโครงการให้สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงฯ เพื่อถ่ายทอดหรือประสานงบประมาณมาดำเนินโครงการในจังหวัด ซึ่งการทำงานของ พมจ. มีการวางแผนโดยแยกเป็นกลุ่มงานรับผิดชอบแต่ละช่วงวัยอย่างชัดเจน อีกทั้งยังได้ดำเนินงานโดยบูรณาการการทำงานร่วมกันกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ภายในจังหวัด นอกจากนี้ยังมี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินงานของ พมจ. ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายและลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะพบว่า หน่วยงานไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต แต่ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม รวมถึงการส่งต่อความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การดูแลส่งเสริมสวัสดิการแก่กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) กลุ่มเด็กปฐมวัย (อายุแรกเกิดถึง 6 ปี) โดยทั่วไปแล้ว พม. จะดูแลด้านสวัสดิการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ภายใต้โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ทาง พมจ. ทำหน้าที่ร่วมกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำการคัดกรองผู้ที่มีมาลงทะเบียนรับเงินเด็กแรกเกิดที่เกิดในครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 100,000 บาท ต่อคน ต่อปี ซึ่งเงินส่วนนี้ผู้ปกครองของเด็กจะได้รับต่อเนื่องทุกเดือน เดือนละ 600 บาท ไปจนกว่าเด็กจะอายุครบ 6 ปี แต่หากเด็กปฐมวัยประสบปัญหาทางครอบครัว โดยเฉพาะการที่ครอบครัวไม่สามารถเลี้ยงดูได้ หรือตกอยู่ในครอบครัวที่มีความรุนแรงและได้รับการวินิจฉัยแล้วว่าเด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัวหรือญาติได้ เด็กจะเข้าสู่กระบวนการสงเคราะห์และดูแลของสถานสงเคราะห์ หรือบ้านพักเด็กและครอบครัวไปจนกระทั่งโตอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ หรือจนกว่าครอบครัวจะสามารถกลับมารับไปเลี้ยงดูต่อเองได้

เป้าหมายการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอายุแรกเกิด หากเป็นเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์หรือบ้านพักเด็กและครอบครัวก็จะได้รับการส่งเสริมให้เรียนในระบบการศึกษา และส่งเสริมทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน

2) กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น ดำเนินการแยกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1) กลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วไป มีการส่งเสริมการดำเนินการของสภาเด็กและเยาวชน เพื่อให้มีองค์กรกลางของเด็กและเยาวชนที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการประสานและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน รวมถึงเป็นองค์กรที่รวบรวมปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาข้อเสนอต่อจังหวัด ท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกลไกสภาเด็กและเยาวชน ทาง พมจ. ได้ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในการบริหารแบบมีส่วนร่วม พัฒนาศักยภาพและทักษะการคิดวางแผน และการลงมือทำ โดยยึดหลักการ “เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน” ซึ่งทาง พมจ. จะมีเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวของแต่ละจังหวัดทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมของสภาเด็กและเยาวชน และมีทุนสนับสนุนการจัดทำโครงการต่าง ๆ จากการลงพื้นที่ศึกษา พบตัวอย่างกิจกรรมของสภาเด็กและเยาวชนที่สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่เด็กและเยาวชนที่ทาง พมจ. ได้ดำเนินการ ได้แก่ ในพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดหนึ่ง มีกิจกรรม ต้มโฮม ต้มฮัก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กรมกิจการเด็กและเยาวชน สำนักงาน พมจ. และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกันสนับสนุนกิจกรรมของสภาเด็กและเยาวชนจังหวัด ได้ทำกิจกรรมสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก

และเยาวชนในจังหวัดของตนเอง เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยสภาเด็กและเยาวชนคิดและวางแผนกันเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อ 1) หนุนรงค์ให้สังคมตระหนักถึงปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น 2) หนุนรงค์ให้ครอบครัวที่ได้รับเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด เลี้ยงดูบุตรให้มีพัฒนาการสมวัยและคุณภาพชีวิต 3) หนุนรงค์ลดความรุนแรงในครอบครัว 4) หนุนรงค์ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันและปัญหายาเสพติด และ 5) หนุนรงค์สื่อปลอดภัยและพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน หรือที่สภาเด็กและเยาวชนจังหวัดหนึ่งในเขตปริมณฑล ได้ถือเอาวันเยาวชนแห่งชาติ (วันที่ 20 กันยายนของทุกปี) เป็นวันจัดกิจกรรมถนนเด็กเดิน ซึ่งเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน ภายในงานเป็นพื้นที่สำหรับให้เด็กและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมงานได้ทำการแสดงตามความสนใจ อาทิ ประกวดวงดนตรี การแสดงร้อง เล่น เต้น รำ ชุมนิทรรศการให้ความรู้ในประเด็นทางสังคม เป็นต้น นับเป็นอีกหนึ่งโครงการที่สะท้อนยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ด้านการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ตลอดช่วงชีวิต ที่ทางกระทรวง พม. และหน่วยงานในสังกัดได้ดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของการส่งเสริมให้มีกิจกรรมนอกเหนือจากการส่งเสริมการทำกิจกรรมของเด็กและเยาวชนแล้ว ยังต้องการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนช่วงชิงเวลาจากความเสี่ยงที่เด็กอาจใช้ในการรวมตัวมั่วสุมทำพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ มาแสดงออกทางสังคมผ่านกิจกรรมเหล่านี้

2.2) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาทางสังคม หากเด็กประสบปัญหาด้านครอบครัว ถูกกระทำความรุนแรง ถูกละเมิดจากคนในครอบครัว หรือมีเหตุให้ต้องไร้บ้าน ได้รับความลำบาก พมจ. จะร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ อาทิ สาธารณสุข ตำรวจ วินิจฉัยเพื่อให้การช่วยเหลือ เช่น หากถูกทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บ ทางสาธารณสุขจะเข้ามาดูแลด้านการรักษา และให้การเยียวยา ด้านจิตใจโดยนักจิตวิทยา ในส่วนของการดำเนินการตามกฎหมาย ทางตำรวจจะประสานความร่วมมือกับศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งกรณีเด็กที่จะเข้ามาสู่ความรับผิดชอบของ พมจ. คือ เด็กที่ประสบปัญหาครอบครัวและไม่สามารถกลับไปอยู่กับครอบครัวหรือญาติได้ จะเข้ามาอยู่ในความดูแลของบ้านพักเด็กและครอบครัวของแต่ละจังหวัด

เป้าหมายการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ตามเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของโรคระบาด COVID-19 และให้เด็กได้ประดิษฐ์หน้ากากอนามัยสำหรับใช้ป้องกันตนเองจากโรค เป็นต้น การทำกิจกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ปลูกผักสวนครัวในบริเวณบ้านพักเด็ก เพื่อไว้เป็นวัตถุดิบในการทำอาหารรับประทาน เป็นต้น รวมทั้งการส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสาในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ

3) กลุ่มวัยแรงงาน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทางกระทรวง พม. ไม่ได้มีบทบาทโดยตรงต่อการดูแลหรือส่งเสริมประชาชนวัยแรงงานโดยทั่วไป หากแต่ประชาชนวัยแรงงานนั้นเป็นกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบหรือมีปัญหาทางสังคม อาทิ ได้รับความพิการ ไร้ที่พึ่ง จะดำเนินการให้คำปรึกษาเรื่องการประกอบอาชีพ เงินทุนสนับสนุนเพื่อการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะผู้พิการ จะให้การดูแลช่วยเหลือสนับสนุนเป็นหลัก ตัวอย่างจังหวัดอุบลราชธานี พมจ.อุบลราชธานีสร้างโครงการฝึกอาชีพที่จำหน่ายง่าย และมีเงินทุนสนับสนุนผู้พิการในการนำไปต่อยอดประกอบอาชีพ เช่น การทำอาหาร การทำขนมไทย เป็นต้น โดยจะไม่ส่งเสริมอาชีพที่จำหน่ายยาก โดยเฉพาะเครื่องจักรสาน เนื่องจากที่ผ่านมาพบว่าผลิตแล้วไม่มีตลาดรองรับ นอกจากการส่งเสริมด้านอาชีพแล้ว ในบางพื้นที่มีการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูคนพิการ ซึ่งดำเนินการทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้พิการ ฟื้นฟูศักยภาพที่ผู้พิการพึงจะทำได้ และฟื้นฟูอาชีพ นอกจากนี้ ผู้ที่ตกงานหรือว่างงาน จะประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องการทำงาน การขอรับสวัสดิการต่าง ๆ ช่วยเหลือและประสานกับแรงงานจังหวัด เพื่อดำเนินการช่วยเหลือ ทั้งด้านการฝึกอาชีพ การจัดหางานที่เหมาะสมให้ต่อไป

จากการศึกษาในพื้นที่จังหวัดหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นที่เขตนิคมอุตสาหกรรม บทบาทของ พมจ. ในการส่งเสริมให้ความรู้แก่แรงงานเชิงรุก โดยการเข้าไปประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการในการทำงาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการทำงาน หรือกรณีจังหวัดทางภาคเหนือแห่งหนึ่ง มีการให้ความรู้แก่แรงงานในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างระบบคุ้มครองสวัสดิการผู้สูงอายุ 2) การส่งเสริมการมีงานทำและมีรายได้ของผู้สูงอายุ 3) การสร้างระบบสุขภาพเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ 4) การปรับสภาพแวดล้อม ชุมชนและบ้าน ให้ปลอดภัยกับผู้สูงอายุ 5) ธนาคารเวลาสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ และ 6) การสร้างความรอบรู้ให้คนรุ่นใหม่เตรียมความพร้อมในทุกมิติ โดยเป็นการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ อาทิ สาธารณสุข มหาดไทย สถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น ตลอดจนประสานกับกระทรวงการคลังในการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการออมเงินเพื่อความมั่นคงของชีวิตหลังวัยเกษียณอายุ

4) กลุ่มวัยสูงอายุ ในด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยกรมกิจการผู้สูงอายุ และ พมจ. ดำเนินการให้สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุแบบถ้วนหน้า การให้เบี้ยยังชีพแบบขั้นบันได เริ่มต้นเมื่ออายุ 60 ปีขึ้นไป เดือนละ 600 บาท ไปจนถึง 1,000 บาท ตามช่วงอายุ การดูแลให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความยากลำบาก โดยร่วมกับสาธารณสุขในการเยี่ยมบ้านและให้การช่วยเหลือ หากพบว่าอยู่ในบ้านที่ผู้พึ่ง จะดำเนินการซ่อมแซมบ้านให้ ช่วยให้ความรู้ในการดูแลช่วยเหลือตัวเอง หรือให้ความรู้แก่คนในครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ หากพบว่าเป็นผู้ถูกทอดทิ้ง จะมีเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบและให้เงินเยียวยาช่วยเหลือพร้อมทั้งติดตามคุณภาพชีวิต ในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ในกลุ่มวัยสูงอายุ พบว่ามีการดำเนินงานใน 3 ลักษณะ ได้แก่

4.1) การตั้งกลุ่มกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ บางพื้นที่จัดตั้งเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ บางพื้นที่ตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุ โดยมีเป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน คือ การมีพื้นที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้เวลาว่างของผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาตามความสนใจของผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และการพัฒนาสมองและร่างกายไม่ให้เสื่อมถอยลงไป

ตัวอย่าง กรณีจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ พมจ. ดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพผู้สูงวัย 5 มิติ ได้แก่ สุขภาพ เศรษฐกิจ กฎหมายและสิทธิสวัสดิการสังคม สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย และเทคโนโลยี โดยดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ที่พัฒนาปรับปรุงมาจากศูนย์สามวัย ให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทั้งยังใช้เป็นศูนย์บริการด้านสุขภาพเพื่อฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุมารวมถึงผู้พิการด้วย ในจังหวัดนี้ การใช้พื้นที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุมารวมตัวกันทำกิจกรรม จึงพัฒนาให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในหลาย ๆ พื้นที่

จากการลงพื้นที่ศึกษากิจกรรมและร่วมพูดคุยกับคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนึ่งในภาคเหนือ พบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุแห่งนี้ ก่อตั้งขึ้นโดยต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุของตำบลเมื่อปี พ.ศ. 2538 มีการดำเนินกิจกรรมของผู้สูงอายุ 14 หมู่บ้าน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2557 ได้เปลี่ยนสถานะมาเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มติดสังคม เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้และมีศักยภาพ ให้ได้ใช้เวลาและสถานที่โรงเรียนผู้สูงอายุทำกิจกรรมพัฒนาสติปัญญาและร่างกายต่าง ๆ ไม่ให้เสื่อมถอย ตลอดจนสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ รวมถึงการสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ระยะสั้นที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุในกลุ่ม โดยให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ซึ่งอาจเป็นข้าราชการเกษียณอายุมาสอน เช่น ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารอย่างง่าย หรืออาจใช้ปราชญ์ชุมชนเข้ามาสอนงานฝีมือต่าง ๆ 2) กลุ่มติดบ้าน ผู้สูงอายุที่ชอบอยู่บ้าน ไม่ออกไปสู่สังคม โรงเรียนผู้สูงอายุแห่งนี้ทำการสำรวจและให้ความรู้เกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเมื่อมีโรคประจำตัว เป็นต้น และ 3) กลุ่มติดเตียง ต้องพึ่งพิงผู้อื่น ให้ลูกหลานได้มาเรียนรู้วิธีการดูแลผู้สูงอายุติดเตียง ตลอดจนให้พามาทำกิจกรรมฟื้นฟูสุขภาพที่ศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพ ตลอดจนจัดโครงการ “เพื่อนช่วยเพื่อน” ให้ผู้สูงอายุกลุ่มที่ 1 เข้าไปเยี่ยมบ้าน พูดคุย ให้กำลังใจเป็นครั้งคราว

4.2) คลังปัญญาผู้สูงอายุ คือ การรวบรวมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านการศึกษา ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น มาเป็นอาสาสมัครในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สู่บุคคลอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ ซึ่งทางกระทรวง พม. ส่งเสริมให้ทุกพื้นที่ขึ้นทะเบียนคลังปัญญาผู้สูงอายุ จากการศึกษาดำเนินงานของคลังปัญญาผู้สูงอายุในหลาย ๆ พื้นที่ จะเห็นว่า กลไกการขับเคลื่อนการส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้มแข็งและยั่งยืนจากคลังปัญญาผู้สูงอายุด้วยตนเอง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ โรงเรียนผู้สูงอายุ

เทศบาลตำบลหนึ่งทางภาคเหนือ ที่มีข้าราชการครูเกษียณอายุอยู่หลายท่าน ตั้งแต่ครูใหญ่ คณะกรรมการโรงเรียน ทำให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการ การสร้างหลักสูตรต่าง ๆ โดยอาศัยความชำนาญของครูแต่ละท่านมาออกแบบการเรียนรู้ ผลสะท้อนจากผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างชื่นชอบและรู้สึกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองเป็นอย่างมาก แม้ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ผู้สูงอายุที่เป็นคลังปัญญาก็สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทางไกลผ่านการประชุมออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom ได้ ช่วยคลายความรู้สึกว่าเหวสำหรับผู้สูงอายุติดสังคมที่ไม่สามารถออกจากบ้านได้

4.3) การฝึกและส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ทางกระทรวง พม. มุ่งหวังให้ผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพมีอาชีพที่สร้างรายได้เลี้ยงตัวเองได้ จึงร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดกิจกรรมฝึกอาชีพแก่ผู้สูงอายุ โดยส่วนมากดำเนินการในศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ อาชีพที่ส่งเสริมส่วนใหญ่มักเป็นอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาชีพที่เป็นความต้องการของตลาดตัวอย่างศูนย์บริการผู้สูงอายุแห่งหนึ่ง จังหวัดทางภาคใต้ ตั้งอยู่ในบริเวณวัด ผู้สูงอายุต้องการฝึกอาชีพเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา จึงเกิดหลักสูตรการเรียนทำพวงหรีด ดอกไม้จันทน์ พิมพ์สนน้ำสำหรับเป็นของชำร่วยงานศพ เป็นต้น ซึ่งในการส่งเสริมอาชีพเป็นความร่วมมือกันของหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ กศน. พมจ. และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุทางภาคเหนือสร้างหลักสูตรการเย็บกระเป๋าผ้า ทำพวงกุญแจ สำหรับจำหน่ายเป็นที่ระลึกแก่คณะที่มาเยี่ยมศึกษาดูงาน และรับทำตามคำสั่งซื้อของลูกค้าที่บอกต่อ ๆ กัน การทำกระทงหรือบายศรีจากใบตอง การทำโคม การทำตุ้งสำหรับจำหน่ายในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งอาชีพเหล่านี้สามารถสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมและมีความสนใจต่อยอดไปเป็นอาชีพ

ปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ สามารถสรุปปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานได้ดังนี้

1) ปัญหาที่ระบบกลไกและระเบียบทางราชการ

การทำงานตามแผนงบประมาณประจำปีจะเป็นการวางแผนล่วงหน้าไว้ในแต่ละปี ทำให้การปรับเปลี่ยนแผนทำได้ค่อนข้างยาก หากเกิดประเด็นสังคมที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนแต่ไม่ได้ระบุไว้ในแผนจึงต้องหางบประมาณจากส่วนอื่น ซึ่งทำให้การทำงานเป็นไปอย่างล่าช้าหรือไม่ทันต่อสถานการณ์หรือโครงการบางโครงการกำลังจะเห็นผลที่ดีขึ้น แต่ไม่สอดคล้องกับนโยบายหรือจุดเน้นที่ทางรัฐหรือทางกระทรวงกำหนด อาจไม่มีงบประมาณสำหรับทำอย่างต่อเนื่องทำให้ต้องหยุดชะงักไป และคนในพื้นที่ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะสานต่องานหากไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ นอกจากนี้การประเมินผลของโครงการต่าง ๆ เป็นเพียงการประเมินผลผลิตตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และสามารถประเมินได้เพียงหลังจบโครงการผู้เข้าร่วมมีความพึงพอใจในระดับใด หรือมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งเป็นการประเมินที่ไม่ได้ดูถึงผลลัพธ์หรือผลกระทบที่จะเห็นถึงแนวโน้มคุณภาพชีวิต

ที่ดีขึ้นของกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนนัก ตลอดจนอาจไม่สามารถนำผลการประเมินโครงการที่ได้ไปสร้างเป็นแผนการพัฒนาในปีต่อ ๆ ไป

นอกจากนี้ ปัญหาหรืออุปสรรคอื่น ๆ ที่พบว่าเกิดจากนโยบายที่ไม่มีความชัดเจน ประกอบกับงบประมาณ และเจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ ทำให้การดูแลประชาชนยังไม่ทั่วถึง ไม่สามารถสนับสนุนเงินทุนเพื่อให้เกิดการดำเนินงานของผู้ที่จะจัดทำโครงการได้ครบถ้วน ได้แก่

(1) ด้านบุคลากร กลุ่มข้าราชการมีน้อย การจะตัดสินใจในการดำเนินการ จึงไม่ทันต่อเหตุการณ์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ลงไปปฏิบัติงานเป็นเพียงลูกจ้าง และพนักงานราชการ ต้องให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นข้าราชการตัดสินใจแทน

(2) การรับรู้ของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อการทำงานของ พมจ. ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก โดยเฉพาะการเข้ามาของงบประมาณสนับสนุนการทำกิจกรรม ยังเป็นเพียงกลุ่มเดิม ๆ

(3) การกำหนดนโยบายจากส่วนกลาง เนื่องจากไม่ได้กำหนดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ ส่งผลต่อการทำงานของโครงการต่าง ๆ ที่จะให้ความช่วยเหลือกับกลุ่มต่าง ๆ ด้านงบประมาณไม่สามารถเบิกจ่ายได้ อีกทั้งนโยบายยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับเด็กและการศึกษาเท่าที่ควร

(4) สวัสดิการของ อพม. เนื่องจากไม่มีค่าตอบแทนให้ การทำงานจึงต้องอิงกับ อสม. ซึ่งบางพื้นที่ส่วนใหญ่ อพม. และ อสม. เป็นคนเดียวกัน และมีภาระหน้าที่มาก อาจส่งผลให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2) ปัญหาที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ของสังคม

เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้แต่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของหน่วยงาน โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2563 นี้ ผลกระทบจากโรคระบาด COVID-19 ทำให้โครงการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการเป็นกิจกรรมที่มีการรวมตัวกันของกลุ่มเป้าหมายไม่สามารถดำเนินการได้ตามระยะเวลา และเมื่อสถานการณ์เริ่มคลี่คลายในช่วงท้ายปีงบประมาณ ทำให้ต้องเร่งใช้เงินจัดกิจกรรมแบบเร่งรีบและอาจไม่ตอบสนองหรือไม่เกิดประโยชน์เพียงพอต่อเงินที่ใช้ทำกิจกรรม

ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ทำงานส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกับกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ในทุกกลุ่มเป้าหมาย ในประเด็นด้านสุขภาพ จะดำเนินงานร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก กลุ่มเด็กปฐมวัย ร่วมกับ อปท. ในการคัดกรองคุณสมบัติของครอบครัวที่จะได้รับเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ร่วมกับกอง/สำนักสาธารณสุขของ อปท. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และหน่วยงานด้านสาธารณสุขในการอบรมให้ความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดแก่พ่อแม่ผู้ปกครอง กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น ทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการผ่านสถานศึกษา รวมถึงสาธารณสุข ในการรณรงค์และจัดกิจกรรมเชิงประเด็นปัญหา

วัยรุ่น อาทิจปัญหาการตั้งครรรค์ไม่พร้อมในวัยเรียน ปัญหายาเสพติด ปัญหาอุบัติเหตุจากรถจักรยานยนต์ ปัญหาด้านสุขภาพจิตและโรคซึมเศร้าในวัยรุ่น เป็นต้น กลุ่มวัยแรงงาน ร่วมกับกระทรวงแรงงาน ในการดูแลแรงงานที่มีปัญหาตกงานว่างงาน ต้องการฝึกอาชีพ ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขในการส่งเสริมการดูแลสุขภาพขณะทำงาน ตลอดจนร่วมกับกระทรวงการคลังหรือสถาบันทางการเงินในการส่งเสริมการออมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนวัยเกษียณ ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะ กศน. ในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเพิ่มคุณวุฒิ การส่งเสริมการอ่าน การฝึกอาชีพแก่ผู้สนใจ กลุ่มผู้พิการ ผู้ว่างงาน แม่บ้านที่ต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กลุ่มวัยสูงอายุ ร่วมกับสาธารณสุขในการดูแลช่วยเหลือและให้ความรู้ด้านสุขภาพ การลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้สูงอายุติดเตียงร่วมกับ กศน. ในการฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ ให้ความรู้เพื่อการอ่านออกเขียนได้ ส่งเสริมการอ่าน การรู้เท่าทันเทคโนโลยีและภัยทางสังคม เป็นต้น

2.2 กระทรวงสาธารณสุข

จากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กรอบแนวทางที่ต้องให้ความสำคัญและเกี่ยวข้องกับกระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพที่ดี การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย เสริมสร้างบทบาทของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะจิตใจให้เข้มแข็ง ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขเองก็ได้จัดทำยุทธศาสตร์ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ของกระทรวงเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ และเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบสุขภาพ เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี และส่งผลต่อการใช้จ่ายภาครัฐด้านสุขภาพของประเทศต่อไป โดยแบ่งยุทธศาสตร์ออกเป็น 4 ระยะ ระยะที่ 1 พ.ศ. 2560 - 2564 ปฏิรูประบบ ระยะที่ 2 พ.ศ. 2565 - 2569 สร้างความเข้มแข็ง ระยะที่ 3 พ.ศ. 2570 - 2574 สู่อำนาจยั่งยืน และระยะที่ 4 พ.ศ. 2575 - 2579 เป็น 1 ใน 3 ของเอเชีย ซึ่งวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ระยะ 20 ปี คือ เป็นองค์กรหลักด้านสุขภาพที่รวมพลังสังคม เพื่อประชาชนสุขภาพดี พันธกิจ คือ พัฒนาและอภิบาลระบบสุขภาพอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน เป้าหมาย คือ ประชาชนสุขภาพดี เจ้าหน้าที่มีความสุข ระบบสุขภาพยั่งยืน มี 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และคุ้มครองผู้บริโภคเป็นเลิศ 2) บริการเป็นเลิศ 3) บุคลากรเป็นเลิศ และ 4) บริหารเป็นเลิศด้วยธรรมาภิบาล

เป้าหมายและลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกระทรวงสาธารณสุข สามารถจำแนกตามกลุ่มช่วงวัยประชากร ดังนี้

1) กลุ่มเด็กปฐมวัย

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเด็กปฐมวัยจะมุ่งไปที่การส่งเสริมความรู้แก่พ่อแม่ตั้งแต่ก่อนและระหว่างตั้งครรภ์ และหลังคลอด โดยการเตรียมความพร้อมก่อนตั้งครรภ์ มีคู่มือและโครงการอบรมพ่อแม่คุณภาพหรือการตั้งโรงเรียนพ่อแม่เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการเป็นพ่อแม่คุณภาพ การปฏิบัติตัวในการเตรียมความพร้อมก่อนการตั้งครรภ์ การส่งเสริมโภชนาการเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนตั้งครรภ์ การส่งเสริมการออกกำลังกาย การบริการให้คำปรึกษาข้อสงสัยต่าง ๆ ในการเตรียมความพร้อมก่อนตั้งครรภ์ ระหว่างตั้งครรภ์ แม่ตั้งครรภ์จะได้รับบริการฝากครรภ์ตลอดจนการให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความรู้เพื่อการสังเกตอาการตนเองเป็นช่วงระยะสัปดาห์ต่าง ๆ ของการตั้งครรภ์ ตลอดจนได้รับการตรวจวินิจฉัยโรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างตั้งครรภ์ ซึ่งการดำเนินการระหว่างตั้งครรภ์ ทางสาธารณสุขจะดำเนินการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รพ.สต. และ อสม. ในการจัดทำข้อมูลเพื่อกำหนดวันและสถานที่ในการคลอด และบันทึกข้อมูลลงในระบบ GIS ของ รพ.สต. เพื่อช่วยวางแผนการคลอดอย่างลดปัจจัยเสี่ยงในการเสียชีวิตของแม่และทารกภายหลังการคลอด มีโครงการส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นโครงการที่ทางกระทรวงสาธารณสุขบูรณาการยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตที่ดำเนินการในปีงบประมาณ 2563 โครงการนี้นอกจากส่งเสริมให้บุคลากรสาธารณสุขติดตามและประเมินการเฝ้าระวังส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในระดับพื้นที่แล้ว ยังเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์สร้างความรอบรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยและสื่อ 9 อย่างเพื่อสร้างลูก ซึ่งประกอบด้วย 9 หัวข้อการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ตั้งครรภ์คุณภาพ 2) นมแม่และโภชนาการเด็ก 3) เข้าใจพัฒนาการเด็กตามวัย 4) การเล่นและการส่งเสริมพัฒนาการ 5) เลี้ยงลูกเชิงบวก 6) ป้องกันโรคและดูแลเมื่อเจ็บป่วย 7) ความปลอดภัยป้องกันอุบัติเหตุ 8) สุขอนามัยที่ดี และ 9) บทบาทสมาชิกในครอบครัว นำเสนอผ่านทางเว็บเพจ facebook ซึ่งการดำเนินงานในระดับพื้นที่จะชี้แจงช่องทางสารสนเทศดังกล่าวแก่พ่อแม่ที่มีลูกทารก ซึ่งจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ มีการส่งเสริมแนวคิดกิน กอด เล่น เล่า คือ การส่งเสริมการเลี้ยงลูกให้กินนมแม่ไปจนอายุ 2 ปีขึ้นไป การส่งเสริมให้พ่อแม่กอดลูกทุกวัน เป็นการส่งเสริมการสัมผัสด้วยความรักที่ถ่ายทอดไปสู่ลูก การส่งเสริมให้พ่อแม่เล่นกับลูกทุกวัน สร้างกิจกรรมและความสัมพันธ์ในครอบครัว และการส่งเสริมการเล่านิทานให้ลูกฟังเป็นประจำต่อเนื่อง เพื่อสร้างความรู้ ลักษณะนิสัยรักการอ่าน ลักษณะที่ดีจากนิทาน สาธารณสุขเข้าไปมีส่วนร่วมในการสำรวจ คัดกรอง และพัฒนาสุขภาพอนามัยของเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีกลไกระดับจังหวัดที่เป็นความร่วมมือระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัยระดับจังหวัด ทำหน้าที่ร่วมกันกำหนดนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัยระดับจังหวัด สนับสนุนองค์ความรู้และทรัพยากรในการพัฒนาเด็กปฐมวัยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ติดตามผลการดำเนินงานการพัฒนาเด็กปฐมวัย ตลอดจนจัดทำรายงานสถานการณ์เด็กปฐมวัยในระดับจังหวัด

2) กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น

ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเป้าหมายวัยเรียนวัยรุ่น ทางกระทรวงสาธารณสุข มีเป้าหมายในปิงบประมาณ 2563 “เด็กวัยเรียนวัยรุ่นเข้มแข็ง แข็งแรง และฉลาด” กลุ่มเป้าหมาย คือ สถานศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ รวมถึงสถานศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มเด็กพิเศษหรือเด็กพิการ โดยวางกลยุทธ์ไว้ ดังนี้ 1) พัฒนาระบบเฝ้าระวังสารสนเทศและติดตามประเมินผล 2) เสริมสร้างสมรรถนะ ภาคีเครือข่าย 3) พัฒนามาตรฐานและนวัตกรรม และ 4) พัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยมีโครงการสำคัญที่ดำเนินการสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ได้แก่ 1) โครงการโรงเรียนรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate School) 2) โครงการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 3) โครงการเลี้ยงดูลูกตามคำสอนพ่อในพื้นที่หมู่บ้านพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ชายแดน (พมพ.) 4) โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร 5) โครงการพัฒนาสุขภาพเด็กและประชาชนในพื้นที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา

ทั้งนี้ จากการศึกษาการทำงานของสาธารณสุขในจังหวัดกลุ่มเป้าหมาย พบว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่กลุ่มเด็กวัยเรียนวัยรุ่น มุ่งเน้นความร่วมมือกับสถานศึกษาในการเข้าไปดำเนินการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยส่วนใหญ่สอดแทรกความรู้ทางสุขภาพไปทั้งในการเรียนการสอนในรายวิชา และกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ตลอดจนมีการให้ความรู้ผ่านทางเสียงตามสายในโรงเรียน เอกสารเผยแพร่ สื่อและนิทรรศการต่าง ๆ ทั้งนี้ โรงเรียนจะต้องมีนโยบายส่งเสริมสุขภาพครอบคลุมใน 8 ประเด็น ได้แก่ 1) การส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพนักเรียน 2) การส่งเสริม เฝ้าระวัง และแก้ไขปัญหสุขภาพ 3) การพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติ 4) การคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน 5) การส่งเสริมสุขภาพจิตและเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง 6) การพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้านสุขภาพโดยมีผู้เรียนเป็นสำคัญ 7) การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน 8) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการตั้งกลไกการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพในระดับโรงเรียนที่ต้องประกอบไปด้วยบุคลากรครู และนักเรียน ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพ

3) กลุ่มวัยแรงงาน

กลุ่มวัยแรงงาน หรือในทางสาธารณสุขเรียกกลุ่มเป้าหมายนี้ว่า กลุ่มวัยทำงาน มีเป้าหมายหลัก คือ การส่งเสริมด้าน “Health Literacy” การมีความรู้เท่าทันด้านสุขภาพ มุ่งเน้นเรื่องการออกกำลังกายเป็นประจำเพื่อลดโรคอ้วนและค่าดัชนีมวลกายให้อยู่ในระดับปกติ การทำงานอย่างถูกสุขลักษณะ การบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ การทำงานที่ต้องมีการขยับร่างกายหรือเคลื่อนไหวร่างกายอยู่เสมอ การนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอและเป็นเวลา การดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน ตลอดจนการเตรียมการเพื่อรักษาร่างกายยามเข้าสู่วัยสูงอายุ ส่งเสริมการตรวจสุขภาพประจำปี โครงการที่สำคัญที่พบจากการศึกษาในจังหวัดกลุ่มเป้าหมาย คือ “ครอบครัวไทยในการรณรงค์เรื่องสุขภาพ” มุ่งเน้นให้สุขภาพดีเริ่มต้นที่ครอบครัว และสมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรอบรู้ด้านสุขภาพและร่วมกันดูแลสุขภาพ

นอกจากนี้ ยังมีการทำงานเชิงรุก โดยสาธารณสุขเข้าไปส่งเสริมความรู้ด้านอนามัยแก่แรงงานในสถานประกอบการ โดยเฉพาะช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งสถานประกอบการมีความเสี่ยงต่อการติดต่อกันได้ง่าย โดยมีการนำเสนอมาตรการเฝ้าระวังและป้องกันการติดต่อกันของแรงงานในสถานประกอบการ ตลอดจนนำชุดความรู้เรื่องสุขภาพ 10 เรื่อง เข้าไปขอความร่วมมือกับสถานประกอบการในการเผยแพร่แก่แรงงาน ได้แก่ 1) หุ่นดี สุขภาพดี 2) จิตสดใส ใจเป็นสุข 3) ครอบครัวสดใส ใสใจดูแล 4) สุขยอดคุณแม่ 5) เตรียมเกษียณอย่างมีคุณค่า พาชีวิวยั่งยืน 6) พิชิตออฟฟิศซินโดรม 7) สถานประกอบการจะก้าวไกล ต้องใส่ใจสุขภาพแรงงานต่างชาติ 8) สถานประกอบการดี ซีวีสดใส ไร้แอลกอฮอล์ บุหรี่ 9) โรงอาหารปลอดภัยใส่ใจสุขภาพ และ 10) สถานประกอบการปลอดภัย สิ่งแวดล้อมดี มีสมดุลชีวิต

4) กลุ่มวัยสูงอายุ

กลุ่มวัยสูงอายุ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ทางกระทรวงสาธารณสุขให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสังคมปัจจุบันเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต ดังนั้น ในปีงบประมาณ 2563 มีโครงการส่งเสริมพัฒนา ดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุที่สำคัญ ๆ อาทิ โครงการประชารัฐร่วมใจ เตรียมรองรับประชากรไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ มุ่งเน้นให้ความรู้แก่ประชาชนในการเตรียมความพร้อมรับมือการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ซึ่งเริ่มดำเนินการให้แก่คนในช่วงวัยทำงานที่จะเข้าสู่วัยเกษียณอายุ โครงการชะลอชรา ชีวียืนยาว ซึ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการประเมินตนเองเพื่อคัดกรองสุขภาพ และบุคลากรทางสาธารณสุขร่วมประเมินเพื่อวางแผนเฝ้าระวังผู้สูงอายุ ตลอดจนให้บุคลากรส่งเสริมความรู้เรื่องการป้องกันด้านสุขภาพในผู้สูงอายุทั่วไปได้ทราบถึงภาวะความเสี่ยงของร่างกายและการดูแลเบื้องต้น ตลอดจนขับเคลื่อนการสร้าง Health Literacy โครงการพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ จากการศึกษาในจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ พบกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ อาทิ วัดส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นความร่วมมือขององค์กรในพื้นที่ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วัด และชมรมผู้สูงอายุ โดยมีเป้าหมายเพื่อใช้วัดเป็น

สถานที่เอื้อโอกาสในการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมของประชาชนและชุมชน นักวิชาการสาธารณสุขกล่าวว่า “จังหวัดเรา พระและวัดยังมีบทบาทสำคัญต่อชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะเคารพนับถือพระ ดังนั้น พระจึงมีบทบาทมากที่จะช่วยพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน โดยมีหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก ที่พระจะต้องเข้าไปอบรมเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) ระยะเวลาการอบรม 70 ชั่วโมง โดยพระคิลานุปัฏฐากจะทำการเทศน์ แสดงธรรมที่สอดแทรกเรื่องการดูแลสุขภาพ ตลอดจนสามารถดูแลพระสงฆ์สูงอายุและผู้สูงอายุระยะยาวได้” โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long Term Care) โดยการพัฒนาหลักสูตรและส่งเสริมให้อาสาสมัครเข้าร่วมอบรมการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีมาตรฐาน ตลอดจนการพัฒนาให้มีระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะกลางในชุมชน โครงการพัฒนาระบบดูแลสุขภาพช่องปากผู้สูงอายุ โดยมีการสนับสนุนการเข้าถึงบริการด้านทันตสุขภาพ สร้างความรอบรู้เรื่องการดูแลช่องปากสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการสร้างระบบช่วยเหลือส่งต่อ และดูแลสุขภาพหลังกลับจากภาวะป่วยด้วยโรคทางช่องปากและฟันสำหรับผู้สูงอายุ

ปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในการทำงานเชิงพื้นที่ ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากบุคลากรของสาธารณสุขระดับจังหวัดที่ต้องดูแลกลุ่มอำเภอหลายอำเภอ สัดส่วน บุคลากร 1 คน ต่อ 5 อำเภอ ตลอดจนระดับตำบลมักมีบุคลากรสาธารณสุขหรือพยาบาลประจำอยู่เพียง 1 คน ซึ่งการลงรายละเอียดไปถึงกลุ่มเป้าหมายผู้ป่วยแต่ละคนไม่สามารถทำได้ในเชิงลึกและนำเสนอข้อมูลได้เพียงภาพรวม ตลอดจนงบประมาณการดำเนินงานระดับพื้นที่มีค่อนข้างจำกัด การทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ยังเป็นรูปแบบต่างคนต่างทำเป็นส่วนมาก ขาดการบูรณาการกันจริงจึงทำให้บางงานก็เกิดความซ้ำซ้อนและได้ผลน้อยกว่าความคาดหวัง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2563 ที่เกิดการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้โครงการส่งเสริมความรู้ต่าง ๆ ที่ต้องมีการรวมตัวกันในชุมชน ตลอดจนการลงพื้นที่ติดตามเยี่ยมบ้านไม่สามารถทำได้ตามเป้าหมาย โครงการต่าง ๆ ที่ทางสาธารณสุขวางแผนไว้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพ เป็นโครงการที่ต้องเลื่อนออกไปและไม่สามารถทำตามแผนที่วางไว้

ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ มีทั้งความร่วมมือในระดับจังหวัด ซึ่งอาจทำงานกันเป็นวาระของจังหวัดที่ผู้ว่าราชการเป็นประธานและมีหน่วยงานความร่วมมือต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ พัฒนาและแก้ไขปัญหาเชิงกลุ่มช่วงวัย และการทำงานเชิงประเด็นจากการสัมภาษณ์การดำเนินงานของสาธารณสุขในพื้นที่ พบว่าส่วนใหญ่ความร่วมมือจะดำเนินการไปตามกลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบ ซึ่งหากเป็นการดำเนินการตามกลุ่มเด็กปฐมวัย จะร่วมมือกับ

สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด ที่จะเข้าไปส่งเสริมความรู้แก่ครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน ในการพัฒนาและดูแลเด็กปฐมวัยตามหลักพัฒนาการ กลุ่มเป้าหมายวัยเรียนวัยรุ่น จะร่วมกับสถานศึกษาทั้งในและนอกระบบ ตลอดจนองค์กรเครือข่ายในการทำงานเชิงประเด็น เช่น ประเด็นด้านยาเสพติด การตั้งครรภ์ไม่พร้อม อุบัติเหตุจากรถจักรยานยนต์ เป็นต้น กลุ่มวัยแรงงาน ร่วมมือกับแรงงานจังหวัด สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพสำหรับวัยทำงาน รวมถึงการให้ความรู้แก่คนในชุมชนท้องถิ่นในการดูแลป้องกันสุขภาพของตนเอง กลุ่มวัยสูงอายุ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงาน พมจ. กศน. และกลุ่มภาคีเครือข่าย ในการส่งเสริมรักษา บำบัด ฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุ ทั้งผู้สูงอายุที่มีภาวะปกติและผู้สูงอายุเจ็บป่วย ดิตเตียง

2.3 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีหน้าที่ในการส่งเสริมการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมการบริโภคและการผลิตสีเขียว อย่างยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการลงทุนและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบริโภคและการผลิต วิถีคิด และวิถีชีวิตของบุคคลและองค์กร ให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพมากที่สุด การสร้างการมีจิตสำนึกในการผลิตที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมบริโภคอย่างพอเพียงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์และมาตรการทางสังคมจูงใจผู้บริโภคและผู้ผลิต การสร้างระบบ และกลไกการเฝ้าระวัง ติดตาม ตรวจสอบและควบคุมมลพิษในภาคการผลิต และการใช้มาตรการการตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบ พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการลดขยะเป็นศูนย์จัดการขยะแบบเบ็ดเสร็จยั่งยืน การลดการปล่อยมลพิษและผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงการจัดการการปล่อยมลพิษจากภาคการผลิต เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การมีระบบจัดการของเสียจากแหล่งกำเนิดมลพิษทุกประเภทที่เพียงพอและมีการจัดการมลพิษได้เป็นไปตามมาตรฐาน มีการบังคับใช้กฎหมายกับผู้ประกอบการอย่างเคร่งครัด รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน การพัฒนาพลังงานทดแทน และพลังงานทางเลือกด้วยการวิจัยพัฒนาวัตถุดิบและเทคโนโลยี การเพิ่มศักยภาพการผลิต ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกและเข้าถึงองค์ความรู้ด้านพลังงาน พร้อมทั้งส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสีเขียวทั้งระบบ ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนให้ทุกหน่วยงานของรัฐมีการจัดซื้อ จัดจ้างสินค้าและบริการที่ได้รับการรับรองผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมให้ภาคเอกชนใช้สินค้าและบริการจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืน โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งมีการส่งเสริมและพัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ดำเนินการเพื่อรองรับการปลูกป่าและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เอกชน การปรับปรุงกลไกรัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของประชาชนและภาคเอกชน

เป้าหมายและลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

บทบาทหลัก คือ การส่งเสริม โดยการให้ความรู้ (เป็นวิทยากรเอง และ ใช้เครือข่ายร่วมเป็นวิทยากรด้วย ขึ้นกับเนื้อหาที่จัดให้ความรู้ ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรม) เฉพาะที่เกี่ยวกับการผลิตแปรรูป จำหน่ายด้านพืช สร้างเกษตรกรผู้นำที่เป็นเครือข่ายของเกษตรกรต้นแบบ

ในระดับอำเภอ เกษตรอำเภอให้การดูแลในระดับอำเภอ ผู้ทำหน้าที่ให้ความรู้ในชุมชนจากหน่วยงาน คือ เกษตรตำบล เรื่องที่ไปให้ความรู้จะเกี่ยวกับการผลิต แปรรูป จำหน่ายผลิตภัณฑ์ การเกษตร สอนเรื่องการตลาดสินค้าเกษตร ช่องทางการจำหน่ายสินค้า หากองค์ความรู้ทางด้านเกษตรที่เกษตรกรตำบลมี ไม่เพียงพอที่จะแนะนำได้ หรือสอนในสิ่งที่ชุมชนต้องการ จะเชิญเครือข่ายจากหน่วยงานอื่นที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ การอบรมมักจะทำในศูนย์เรียนรู้ เช่น ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต การบริหารจัดการ การตลาด แก่เกษตรกร รวมทั้งการให้บริการทางการเกษตร และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ ถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน ให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกรในชุมชน ให้บริการด้านการเกษตรอื่น ๆ และให้บริการแก้ปัญหาและรับเรื่องร้องเรียนของเกษตรกร รวมทั้งเป็นจุดศูนย์กลางในการพบปะของอาสาสมัครเกษตรกรกับนักวิชาการเกษตร

ศพก. ยังเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชน และ ศูนย์กลางการบริการและแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ กับเกษตรกรในชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ สามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรในชุมชนในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด

ใน ศพก. จะมีเกษตรกรต้นแบบ เป็นเกษตรกรเจ้าของแปลงเรียนรู้ ที่เป็น Smart Farmer มีความรู้ ทักษะและความพร้อมในการถ่ายทอดความรู้ และประสบความสำเร็จในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด เป็นที่ยอมรับและสามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรรายอื่น ๆ ในชุมชน

ปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วย

1) ความช่วยเหลือ สนับสนุนจากภาครัฐหลายครั้งมีข้อจำกัด เนื่องจากข้อกำหนดต่าง ๆ ทำให้ไม่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะเรื่องที่ดินทำกิน

2) การพบปะเพื่อขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ฯ มักเป็นไปในลักษณะการพูดคุยเป็นครั้งคราว ซึ่งอาจไม่ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

3) สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้กระบวนการขนส่งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมีปัญหา เกษตรกรรายย่อยบางรายไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ได้ ทำให้ได้รับผลกระทบอย่างมาก ซึ่งส่งผลเสียต่อการหารายได้มาช่วยในการจุนเจือครอบครัว

ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในด้านให้ความอนุเคราะห์วิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านการทำเกษตร การจัดตั้งสหกรณ์และการอบรมทรัพยากรในชุมชน รวมถึงเป็นที่เลี้ยงให้กับสถานศึกษาที่ต้องการสร้างแหล่งการเรียนรู้เชิงเกษตร นอกจากนี้ยังเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษาร่วมกับหน่วยงานของอาชีวศึกษา และสำนักงาน กศน. ในด้านเนื้อหาการเกษตร ซึ่งมีทั้งการจัดนิทรรศการ การจัดทำสื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนผู้ที่สนใจทั่วไป

2.4 กระทรวงแรงงาน

กระทรวงแรงงาน โดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน มีภารกิจหลัก คือ การฝึกอบรมฝีมือแรงงาน การทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน และการส่งเสริม/พัฒนาฝีมือแรงงานในสถานประกอบกิจการ โดยสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน (สพร.) และศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด (ศพจ.) ผ่านการดำเนินงานจากหลักสูตรเตรียมเข้าทำงาน หลักสูตรยกระดับฝีมือ และการส่งเสริมและทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน

ในระดับประเทศ จะมีคณะกรรมการ กพร.ปช มีหน้าที่กำหนดนโยบายและแนวทางในการพัฒนาแรงงานรวมถึงประสานงานการฝึกอาชีพของผู้อยู่ในกำลังแรงงานทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาแรงงานและประสานงานการฝึกอาชีพ โดยเฉพาะการเพิ่มทักษะด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการผลักดันการไปทำงานต่างประเทศ รวมถึงให้กระทรวงแรงงานเพิ่มการบูรณาการของทุกกระทรวง โดยเฉพาะกระทรวงที่ต้องการใช้แรงงาน เพื่อให้ทราบจำนวนความต้องการด้านแรงงานที่แท้จริงในระดับจังหวัด จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัด คือ คณะทำงานขับเคลื่อนแผนพัฒนากำลังคนระดับจังหวัด ทำงานร่วมกับหลายหน่วยงานที่ดูแลกำลังแรงงานร่วมกัน

เป้าหมายและลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาข้อมูลการดำเนินงานตามหลักสูตรการฝึกอบรมฝีมือแรงงานของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน สามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1) หลักสูตรการฝึกเตรียมเข้าทำงาน

เป็นการผลิตแรงงานฝีมือระดับต้นในสาขาอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานให้มีเพียงพอกับปริมาณ ความต้องการของภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการ เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ที่กำลังจะเข้าสู่การทำงานในตลาดแรงงาน ในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ ตลอดจนปลูกฝังจิตสำนึก และสร้างเสริมนิสัยในการทำงานให้สามารถปฏิบัติงานขั้นพื้นฐานของแต่ละสาขาอาชีพได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการเสริมสร้างกำลังแรงงานฝีมือระดับต้น ในสาขาอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานให้มีเพียงพอกับปริมาณ ความต้องการของภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการ และเตรียมความพร้อมให้กับผู้ที่กำลังจะเข้าสู่การทำงานในตลาดแรงงาน ให้มีความรู้และทักษะเสริมด้านต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนการปฏิบัติงานในอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) หลักสูตรการฝึกยกระดับฝีมือแรงงาน

ยกระดับฝีมือแรงงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านอาชีพที่มีอยู่แล้วให้สูงขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้แรงงานได้พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเสริมศักยภาพของแรงงานให้สามารถปฏิบัติงานในอาชีพหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้แรงงานได้พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

3) หลักสูตรการฝึกอาชีพเสริม

สร้างโอกาสให้กับแรงงานได้มีอาชีพอื่นเพิ่มขึ้นตามความถนัดและความสนใจของแรงงาน ที่นอกเหนือจากอาชีพที่ปฏิบัติอยู่ตามปกติ ทำให้ผู้ที่ทำงานอยู่แล้วสามารถประกอบอาชีพใหม่ควบคู่กับอาชีพเดิม หรือเปลี่ยนอาชีพใหม่ และผู้ว่างงานได้มีงานทำมากขึ้น และเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ที่ทำงานอยู่แล้ว หรือผู้ว่างงานได้พัฒนาตนเอง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพใหม่

สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน มีการดูแลให้กำลังแรงงานได้รับการประกันสิทธิการเข้าถึง การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอธิบายได้จากการมี พรบ.รองรับคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. 2545 กำหนดว่า

การฝึกอบรมฝีมือแรงงาน ประเภทของการฝึก แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- (1) การฝึกเตรียมเข้าทำงาน หมายถึง การที่ผู้ประกอบการจัดให้บุคคลทั่วไปได้ฝึกอบรมฝีมือแรงงานก่อนเข้าทำงาน เพื่อให้สามารถทำงานได้ตามมาตรฐานฝีมือแรงงาน
- (2) การฝึกยกระดับฝีมือแรงงาน หมายถึง การที่ผู้ประกอบการซึ่งเป็นนายจ้าง จัดให้ลูกจ้างได้ฝึกอบรมฝีมือแรงงานเพิ่มเติมในสาขาอาชีพที่ลูกจ้างได้ปฏิบัติงานอยู่ตามปกติ เพื่อให้ลูกจ้างมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในสาขาอาชีพนั้นสูงขึ้น
- (3) การฝึกเปลี่ยนสาขาอาชีพ หมายถึง การที่ผู้ประกอบการซึ่งเป็นนายจ้างจัดให้ลูกจ้างได้ฝึกอบรมฝีมือแรงงานเพิ่มเติมในสาขาอาชีพอื่นที่ลูกจ้างมิได้ปฏิบัติงานอยู่ตามปกติ เพื่อให้ลูกจ้างมีความรู้ความสามารถที่จะทำงานในสาขาอาชีพอื่นนั้นได้ด้วย

การฝึกอบรมทั้ง 3 ประเภท ดังกล่าว หากนายจ้างหรือสถานประกอบการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และหน้าที่การเป็นผู้ดำเนินการฝึกตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็จะได้รับสิทธิและประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด สถานประกอบการที่มีลูกจ้างเกิน 100 คน ต้องจัดฝึกอบรมอย่างน้อย 50 คนต่อปีในทุกปี ส่งเสริมทักษะความรู้ให้แก่ลูกจ้าง/พนักงานทุกปี เช่น ทำบัญชี ก็ต้องไปอบรมหรือจัดอบรมเพิ่มพูนระดับความรู้ด้านทักษะการบัญชีต่อ ไม่ใช่ทำแต่บัญชีที่เรียนมาแบบเดิม เพราะความรู้ด้านเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลง หากพนักงานมีความรู้เพิ่มขึ้นจะช่วยพัฒนาสถานประกอบการได้ สถาบันพัฒนา/สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน เน้นย้ำการส่งเสริมทักษะการ Upskill-Reskill ให้กับลูกจ้างในกระบวนการผลิต ผู้ประกอบการไม่ค่อยให้ความสำคัญ ถ้าไม่ดำเนินการถือว่ามีความผิด มีค่าปรับ แต่สถานประกอบการเลือกจะจ่ายค่าปรับ ไม่ส่งพนักงานไปอบรมหรือจัดอบรมในสถานประกอบการ เนื่องจากเสียเวลา เพราะการอบรมทำให้ธุรกิจล่าช้าเสียหายได้ ซึ่งในความเป็นจริงการจัดอบรม สถานประกอบการสามารถมาเบิกจ่ายเงินกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานได้ เป็นการจูงใจสถานประกอบการและได้ประโยชน์ด้วยถ้าดำเนินการจัดเอง และหากไม่จัดจะต้องเสียค่าปรับ การสร้างความเข้าใจ จึงเป็นสิ่งจำเป็น และการบังคับใช้กฎหมายยังมีอุปสรรค

ปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานสังกัดกระทรวงแรงงาน ประกอบด้วย

- 1) หน่วยงานภาครัฐขาดอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ทันสมัยในการพัฒนาฝีมือแรงงานในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ทำให้ต้องพึ่งพาและขอความช่วยเหลือจากภาคเอกชน ซึ่งบางครั้งดำเนินการด้วยความยากลำบาก
- 2) สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานในแต่ละพื้นที่ขาดการประชาสัมพันธ์หลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะการทำงานต่าง ๆ ไปสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ทำให้หลักสูตรที่มีคุณภาพไม่ถูกถ่ายทอดไปยังกลุ่มเป้าหมายได้

3) รูปแบบของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกลุ่มแรงงานยังขาดความหลากหลาย และบางหลักสูตรยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้เกิดการขาดช่วงของความรู้

ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาในพื้นที่นั้น พบว่าหน่วยงานภายใต้สังกัดของกระทรวงแรงงานนั้นมักมีความสัมพันธ์อันดีกับสถานประกอบการ เพราะมีความร่วมมือที่จะต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่องในด้านอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทางภาครัฐไม่สามารถดำเนินการจัดซื้อได้ในเวลาที่รวดเร็ว สำหรับความเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาจะพบว่า หน่วยงานสังกัดกระทรวงแรงงานจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสายอาชีพ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานก่อนสำเร็จการศึกษา ในสถานศึกษาบางแห่ง และยังพบว่าหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานยังเป็นพี่เลี้ยงและเป็นวิทยากรพิเศษให้กับสถานศึกษาต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

2.5 กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่พบว่า การดำเนินงานของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัดนั้นไม่พบการดำเนินงานที่ชัดเจนเหมือนกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น แต่พบร่องรอยของการดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่มีความเชื่อมโยงกับบทบาทของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์ดิจิทัลชุมชน ซึ่งศูนย์ดิจิทัลชุมชนตามหลักการแล้ว ก็คือ ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนที่ได้รับการยกระดับและปรับบทบาทจากการลดความเหลื่อมล้ำมาเป็นการสร้างคุณค่า เพื่อรองรับการขับเคลื่อนแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในระยะเร่งด่วน ซึ่งเน้นการให้บริการชุมชนในกิจกรรมหลัก ๆ ได้แก่ ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริมการซื้อขายออนไลน์ จัดอบรมเพื่อบ่มเพาะความรู้ด้านการค้าขายออนไลน์แบบครบวงจร อบรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ให้บริการพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับการทำงานร่วมกันของชุมชน รวมถึงจัดให้มีอุปกรณ์ดิจิทัล รวมถึงส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะเนื้อหาด้านอาชีพ การดูแลสุขภาพ ดิจิทัล การส่งเสริมทักษะด้านดิจิทัล และความรู้อื่น ๆ ผ่านสื่อดิจิทัล

ผลการศึกษากิจการดำเนินงาน พบว่าศูนย์ดิจิทัลชุมชนอยู่ภายใต้ความดูแลของ กศน. ตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล โดยเป็นพื้นที่ที่มีคอมพิวเตอร์บริการให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามาค้นคว้าหาข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต มีที่สำหรับการอ่านหนังสือ และเป็นพื้นที่สำหรับการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน กศน. ทั้งนี้การดำเนินการตามหลักการนั้นยังไม่ปรากฏชัดเจน เนื่องจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพบว่า ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้และความเข้าใจในการขับเคลื่อนศูนย์ดิจิทัลชุมชนอย่างแท้จริง และเมื่อไม่มีบุคลากรที่ดำเนินงานโดยตรงก็จะมีผลกระทบต่อ การเปิดปิดศูนย์ดิจิทัลที่ไม่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอน ทำให้การเข้าถึงเพื่อการใช้ประโยชน์จากศูนย์ดิจิทัล

ชุมชนของกลุ่มคนในพื้นที่นั้น ๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก รวมถึงไม่มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดึงดูดให้คนเข้าไปเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องตามจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งศูนย์ดิจิทัลชุมชน

จากการศึกษาภาพรวมในการดำเนินงานของหน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า **จุดแข็ง** ได้แก่ ความเข้มแข็งของแต่ละหน่วยงานในความพยายามดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามบทบาทภาระหน้าที่ของตนเองให้บรรลุเป้าหมาย โดยพยายามเป็นกลไกที่ให้ความร่วมมือกับหน่วยที่มีภารกิจในการจัดการศึกษาโดยตรงเป็นอย่างดี ทั้งให้ความช่วยเหลือในด้านบุคลากรถ่ายทอดความรู้ สื่อการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง หรือแม้บางครั้งจะไม่มีหน่วยงานของตนเองในพื้นที่ แต่ก็อาศัยเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานตามภารกิจ แต่อย่างไรก็ตาม **จุดที่ควรพัฒนา** คือ การพัฒนาระบบความร่วมมือระหว่างหน่วยงานให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียวกัน และผู้รับบริการจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรและงบประมาณที่คุ้มค่าด้วยเช่นกัน

ตอนที่ 3 ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย

ในการศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย จำแนกเป็นการศึกษารูปแบบกิจกรรมทางการศึกษานอกห้องเรียนที่กลุ่มเป้าหมายเลือกเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้ (Learning Style) ของตนเอง และศึกษาผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มเป้าหมายอันเป็นผลจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมด โดยมีรายละเอียดของข้อมูล จำแนกตามกลุ่มช่วงวัยได้ดังนี้

3.1 กลุ่มเด็กปฐมวัย

จากการสำรวจผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากผู้ปกครองกลุ่มเด็กปฐมวัย จำนวน 440 คน แบ่งเป็น เพศหญิง จำนวน 252 คน (ร้อยละ 57.27) เพศชาย จำนวน 188 คน (ร้อยละ 42.73) สถานะเป็นพ่อแม่โดยตรง จำนวน 432 คน (ร้อยละ 98.18) เป็นผู้ปกครองในการดูแล จำนวน 8 คน (ร้อยละ 1.82) โดยสอบถามข้อมูลของกลุ่มเด็กปฐมวัย จำนวนรวมทั้งสิ้น 454 คน (ผู้ปกครอง 1 คน มีบุตรหลานอยู่ในช่วงปฐมวัยมากกว่า 1 คน) แบ่งเป็น เด็กต่ำกว่าระดับอนุบาล 35 คน เด็กอนุบาล 1 จำนวน 92 คน อนุบาล 2 จำนวน 140 คน และ อนุบาล 3 จำนวน 187 คน ซึ่งผู้ปกครองระบุสังกัดของสถานศึกษาที่กลุ่มเด็กปฐมวัยเรียน เป็นหน่วยงานของรัฐ จำนวน 128 คน (ร้อยละ 29.09) หน่วยงานของเอกชน จำนวน 312 คน (ร้อยละ 70.91) มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดังต่อไปนี้

ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ผู้ปกครองส่งเสริมกลุ่มเด็กปฐมวัยเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

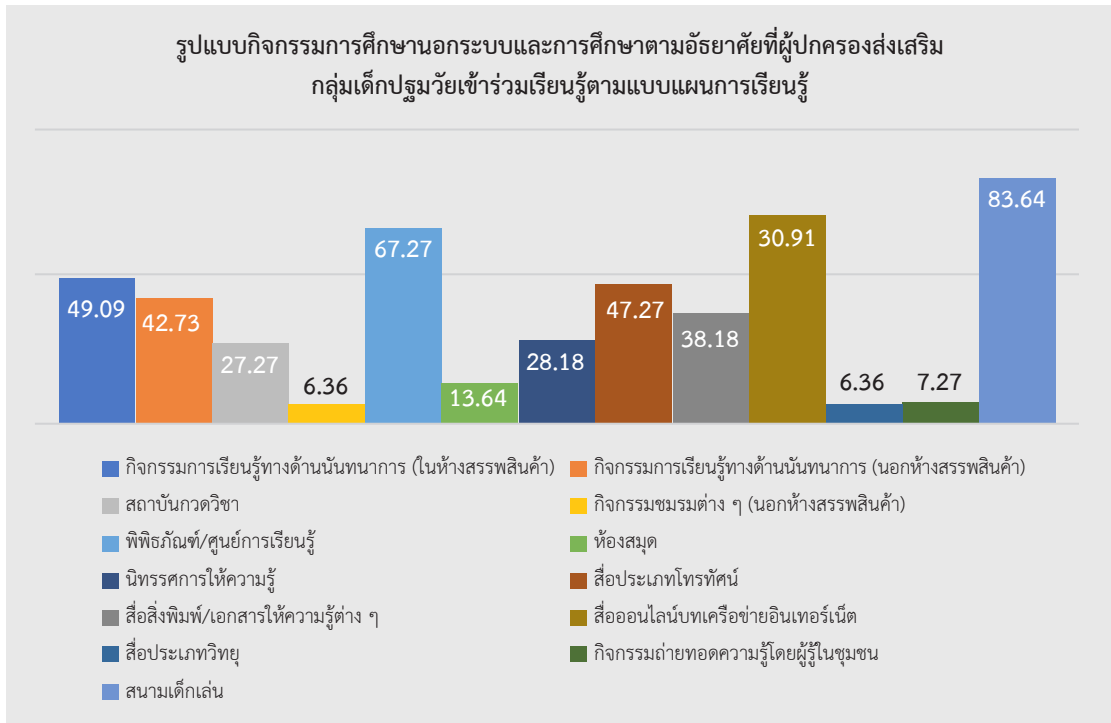
รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ผู้ปกครองส่งเสริมกลุ่มเด็กปฐมวัยเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามอันดับแรกที่ถูกใช้บริการเพื่อการเรียนรู้มากที่สุด ได้แก่ สนามเด็กเล่น สื่อออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และพิพิธภัณฑ์/ศูนย์การเรียนรู้ ร้อยละ 83.64 70.91 และ 67.27 ตามลำดับ จากงานวิจัยของจุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ (2562) สะท้อนให้เห็นว่า การเล่นของเด็กปฐมวัยในสนามเด็กเล่น ช่วยส่งเสริมพัฒนาการและความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านร่างกายและอารมณ์ ซึ่งส่งผลที่ดีต่อความพร้อมในการเรียนรู้ นอกจากนี้ รัชทรัพย์ แสนสำแดง และคณะ (2560) กล่าวว่า สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศถูกนำมาใช้สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนให้มีความสะดวกสบายในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยมากยิ่งขึ้น เด็กปฐมวัยถูกทิ้งให้อยู่กับสื่อออนไลน์และอุปกรณ์เทคโนโลยีเป็นระยะเวลานานขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งเป็นความท้าทายของผู้จัดการศึกษาและผู้ปกครองที่ต้องสามารถจัดการและนำไปใช้กับเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย มีงานวิจัยของ เพลิกา โลหารชุน และคณะ (2554) ที่กล่าวถึง ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่พาเด็กปฐมวัยมาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอยู่ในระดับพึงพอใจมาก เนื่องจากมีคู่มือการเรียนรู้ที่ผู้ปกครองได้เรียนรู้บทบาทการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในพิพิธภัณฑ์ได้มากขึ้น

ทั้งนี้ รูปแบบหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีข้อมูลในการใช้บริการเพื่อการเรียนรู้ที่น้อยที่สุดสามอันดับ ได้แก่ กิจกรรมชมรมต่าง ๆ (นอกห้างสรรพสินค้า) สื่อประเภทวิทยุ และการถ่ายทอดความรู้โดยผู้รู้ในชุมชน ร้อยละ 6.36 6.36 และ 7.27 ตามลำดับ จากการสอบถามผู้ปกครองเกี่ยวกับการใช้รูปแบบหรือกิจกรรมการเรียนรู้เหล่านี้ น้อย เพราะช่วงวัยของเด็กปฐมวัยที่อาจยังไม่เหมาะกับกิจกรรมชมรม ตลอดจนสื่อประเภทวิทยุ เป็นสื่อที่ถูกเลือกใช้น้อยลง เพราะส่วนใหญ่คลื่นวิทยุในพื้นที่เป็นการเปิดเพลงเพื่อความบันเทิงและโฆษณาสินค้าเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้โดยผู้รู้ในชุมชน จะมีเป็นบางโอกาสเท่านั้นที่จะพบบุตรหลานไปพบปะผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชุมชน เช่น ในงานประเพณี งานบุญต่าง ๆ เป็นต้น

รายละเอียดของข้อมูลแสดงเป็นแผนภูมิที่ 5.1 ดังนี้

แผนภูมิที่ 5.1 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ผู้ปกครองส่งเสริม กลุ่มเด็กปฐมวัยเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

n = 440

ตารางที่ 5.1 ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มเด็กปฐมวัยจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ในภาพรวมทั้งหมดในมุมมองของผู้ปกครอง

n = 440

รายการประเมิน	\bar{X}	SD.	การแปล ความหมาย
พัฒนาการสมวัยและมีสุขนิสัยที่เหมาะสม	4.30	0.87	มาก
1. มีน้ำหนักตัวเหมาะสม และความสูงสมส่วน	4.09	0.95	มาก
2. มีสุขนิสัยที่ดีในการดูแลสุขภาพตนเองตามช่วงวัย	4.19	0.81	มาก
3. มีสุขภาพช่องปากที่ดี ไม่มีฟันผุ	4.28	0.92	มาก
4. สามารถเคลื่อนไหว ทรงตัวได้ตามวัย	4.62	0.72	มากที่สุด
พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ	4.31	0.83	มาก
5. แสดงออกอย่างร่าเริง แจ่มใส	4.75	0.64	มากที่สุด
6. มีความสนใจและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสมวัย ซึ่งรวมถึงการเล่น การทำกิจกรรมศิลปะ ดนตรี กีฬา	4.52	0.77	มากที่สุด
7. สามารถอดทน รอคอย ควบคุมตนเอง ยับยั้งชั่งใจ ทำตามข้อตกลง	3.84	0.85	มาก
8. ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้	4.15	0.73	มาก
พัฒนาการด้านสติปัญญา เรียนรู้และสร้างสรรค์	4.22	0.80	มาก
9. พูดคุยเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง บุคคล สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวที่พบเจอมาได้	4.28	0.87	มาก
10. สามารถนับจำนวน สังเกต จำแนก และเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างง่ายได้คล่องแคล่ว	4.32	0.83	มาก
11. แสดงการคิดอย่างมีเหตุผลได้ตามวัย	4.25	0.80	มาก
12. มีความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ	4.34	0.77	มาก
13. สามารถแก้ปัญหาได้เหมาะสมตามสถานการณ์	4.04	0.72	มาก
14. มีความพยายามมุ่งมั่น ตั้งใจทำกิจกรรมให้สำเร็จ	4.08	0.79	มาก
พัฒนาการด้านภาษาและการสื่อสาร	4.01	0.99	มาก
15. สามารถฟังภาษาไทย และพูดสื่อสารระหว่างการสนทนาได้ อย่างเข้าใจ	4.45	0.84	มาก
16. สามารถอ่านออกเสียงคำหรือประโยคสั้น ๆ ได้เหมาะสมตามวัย	4.09	1.01	มาก
17. มีทักษะทางการขีดเขียน หรือการวาดรูป เพื่อแสดงข้อความที่ต้องการได้	4.06	0.82	มาก
18. มีทักษะในการเขียนตัวอักษรได้อย่างเหมาะสม	3.95	0.93	มาก

ตารางที่ 5.1 ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มเด็กปฐมวัยจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ในภาพรวมทั้งหมดในมุมมองของผู้ปกครอง (ต่อ)

n = 440

รายการประเมิน	\bar{X}	SD.	การแปล ความหมาย
19. สามารถเขียนคำภาษาไทยง่าย ๆ ได้	3.83	1.17	มาก
20. สามารถเข้าใจและสามารถสื่อสารด้วยภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน หรือภาษาท้องถิ่น ได้ เป็นต้น	3.66	0.96	มาก
พัฒนาการด้านสังคม คุณธรรม และความเป็นพลเมือง	4.17	0.81	มาก
21. แสดงความห่วงใย คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น	4.37	0.78	มาก
22. มีความรับผิดชอบต่อบุคคลตนเอง	3.98	0.83	มาก
23. มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	3.91	0.81	มาก
24. สามารถอยู่ร่วมและทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว/ กลุ่มเพื่อน/ชุมชน/หมู่บ้าน ได้	4.25	0.71	มาก
25. สามารถระบุหรือบอกพฤติกรรมที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องได้	4.33	0.83	มาก

จากตารางที่ 5.1 พบว่าผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มเด็กปฐมวัย จากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมดในมุมมองของผู้ปกครอง พัฒนาการของกลุ่มเด็กปฐมวัยทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยสรุปข้อมูลจำแนกรายด้านได้ดังนี้

ด้านพัฒนาการสมวัยและมีสุขนิสัยที่เหมาะสม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.30 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าเฉลี่ยรายด้าน 0.87 โดยพบว่าการเคลื่อนไหวและทรงตัวได้เหมาะสมตามช่วงวัย อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาจากรายงานและการวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว พบว่า ตัวชี้วัดของกระทรวงสาธารณสุขปี พ.ศ. 2563 ด้านพัฒนาการสมวัยของเด็กอายุ 0 - 5 ปี พบว่าภาพรวมผ่านเกณฑ์อยู่ที่ร้อยละ 86.98 ตัวชี้วัดด้านสูงตีสมส่วน ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 61.77 ด้านสุขภาพช่องปากและฟัน เด็กปฐมวัยอายุต่ำกว่า 18 เดือน มีแนวโน้มปราศจากฟันผุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 95.42 และเด็กปฐมวัยอายุน้อยกว่า 3 ปี ปราศจากฟันผุประมาณร้อยละ 70 อย่างไรก็ตาม พบว่าเมื่ออายุเพิ่มขึ้นในช่วง 3 - 5 ปี กลับพบว่าเด็กปราศจากฟันผุเหลือเพียงประมาณร้อยละ 20 (สำนักทันตสาธารณสุข, 2563) ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากอาหารที่บริโภคจากวัยทารกที่บริโภคแต่นม มาเป็นขนมและอาหารที่มีความหวานมากขึ้น และการแปรงฟันที่เมื่อเริ่มโต ผู้ปกครองจะให้เด็กแปรงฟันด้วยตนเองซึ่งอาจไม่สะอาดเพียงพอ

ด้านพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.31 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.83 โดยพบว่าเด็กแสดงออกอย่างร่าเริง แจ่มใส และมีความสนใจและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสมวัย ซึ่งรวมถึงการเล่น การทำกิจกรรมศิลปะ ดนตรี กีฬา อยู่ในระดับมากที่สุด จากการพูดคุยกับพ่อแม่ ผู้ปกครองในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจของบุตรหลานที่ดีขึ้น แม่ของเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งหนึ่งสะท้อนว่า “เมื่อก่อนลูกอยู่บ้านจะติดพ่อมากเพราะพ่อตามใจ เมื่อมีอะไรไม่ได้ตั้งใจลูกจะลงไปดินกับพื้นและกรี๊ดร้อง เมื่อส่งลูกเข้ามาเรียนที่นี่ รู้สึกว่าลูกได้รับการฝึกที่ดีขึ้นมาก ทุกวันนี้กลับไปบ้านจะเป็นเด็กที่ใจเย็นลง เก็บรายละเอียดว่าวันนี้มาเรียนเจออะไรบ้าง ช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น” ทั้งนี้ จากงานวิจัยของชิตกมล สังข์ทอง (อ้างถึงใน นพรดา คำชื่นวงศ์, 2563) กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานอารมณ์เด็กปฐมวัย โดยแบ่งเป็นปัจจัยทางลบ ได้แก่ รายได้รวมของครอบครัว และปัจจัยทางบวก ได้แก่ การเลี้ยงดูและปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และบุตร ความเข้าใจในพฤติกรรมบุตร และสัมพันธ์ภาพระหว่างพ่อแม่

ด้านพัฒนาการด้านสติปัญญา เรียนรู้และสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.22 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.80 โดยค่าเฉลี่ยของทุกข้อในด้านนี้อยู่ในระดับมาก โดยทางกระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งเกณฑ์เป้าหมายเด็กไทยไว้ว่าต้องมีระดับ IQ สูงกว่า 100 ขึ้นไป จากข้อมูลการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ของ สพฐ. (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561) พบว่าด้านสติปัญญาว่าร้อยละ 76.12 ผ่านเกณฑ์ในระดับดี รองลงมา คือ ร้อยละ 23.64 อยู่ในระดับพอใช้ และร้อยละ 0.24 ต้องปรับปรุง จากรายงานตัวชี้วัดของกระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2563 พบว่าเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการล่าช้ากว่าร้อยละ 61.69 ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการด้วยเครื่องมือมาตรฐาน

ด้านพัฒนาการด้านภาษาและการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.01 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.99 โดยค่าเฉลี่ยของทุกข้อในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ จากรายงานผลการประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียนปฐมวัยที่สอบเข้าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2562) พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านการอ่านออกเสียง ร้อยละ 68.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 14.61 คะแนนเฉลี่ยด้านการอ่านรู้เรื่อง ร้อยละ 72.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 10.60 และภาพรวมทั้งสองด้าน มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 70.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 23.46 เกณฑ์การตัดสินภาพรวมอยู่ในระดับดี

ด้านพัฒนาการด้านสังคม คุณธรรม และความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.17 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.81 โดยค่าเฉลี่ยของทุกข้อในด้านนี้อยู่ในระดับมาก จากการสังเกตการณ์การจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ รวมถึงได้พูดคุยกับครูผู้ดูแลเด็ก พบว่า เด็กได้รับการพัฒนาเรื่องสังคม คุณธรรม ความเป็นพลเมือง ที่สะท้อนผ่านกิจกรรมและการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน ดังนี้ “แนวคิด EF ที่เรานำมาใช้สอน เรามีกิจกรรมที่ฝึกให้เด็กรู้จักความเป็นผู้นำ ผู้ตาม การยอมรับเงื่อนไขของการอยู่ร่วมกัน เช่น วันนี้มีกิจกรรมฐานแบ่งตามสี

ให้เด็กแต่ละกลุ่มได้เลือกเรียนตามความสนใจ ถ้าเด็กสนใจเรื่องเดียวกัน แต่วันนี้กลุ่มของตนเองมีสิทธิ์เลือกทีหลังกลุ่มเพื่อน และถ้าเพื่อนเลือกฐานนั้นที่ตนเองก็สนใจไปแล้ว ตัวเองจะต้องยอมรับและเปลี่ยนไปเลือกฐานอื่น ๆ ได้ จะต้องไม่ทะเลาะหรือแย่งกัน ซึ่งการฝึกเด็กโดยใช้แนวคิด EF ช่วยพัฒนาได้ทั้งในเชิงสติปัญญา อารมณ์ และทักษะการอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี”

3.2 กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น

จากการสำรวจผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น จำนวน 725 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 415 คน (ร้อยละ 57.24) เพศชาย จำนวน 310 คน (ร้อยละ 42.76) ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 85 คน (ร้อยละ 11.72) ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 176 คน (ร้อยละ 24.28) ศึกษาอยู่ในระดับ ปวช. จำนวน 184 คน (ร้อยละ 25.38) ศึกษาอยู่ในระดับ ปวส. จำนวน 93 คน (ร้อยละ 12.83) และ ศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา จำนวน 187 คน (ร้อยละ 25.79) มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดังต่อไปนี้

ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้ มากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ สื่อออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การทัศนศึกษา และห้องสมุด ร้อยละ 77.93 74.21 และ 64.28 ตามลำดับ โดยผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาวิธีการเรียนรู้ของเยาวชนไทยในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของ ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย และคณะ (2559) ที่พบว่า การเรียนรู้บนช่องทางออนไลน์คือวิธีการเรียนรู้ที่คนรุ่นใหม่เลือกใช้ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาในพื้นที่ที่พบว่า กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นจะหาคำตอบในสิ่งที่ตนเองสงสัยหรือต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมจากข้อมูลบนช่องทางออนไลน์ โดยส่วนใหญ่ใช้ Google เป็นช่องทางสำหรับการค้นคว้า รวมถึงยังคงใช้แหล่งเรียนรู้ประเภทห้องสมุดในสถานศึกษาเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้เพิ่มเติมนอกห้องเรียน หรือค้นคว้าในสิ่งที่ได้รับมอบหมายด้วยเช่นกัน

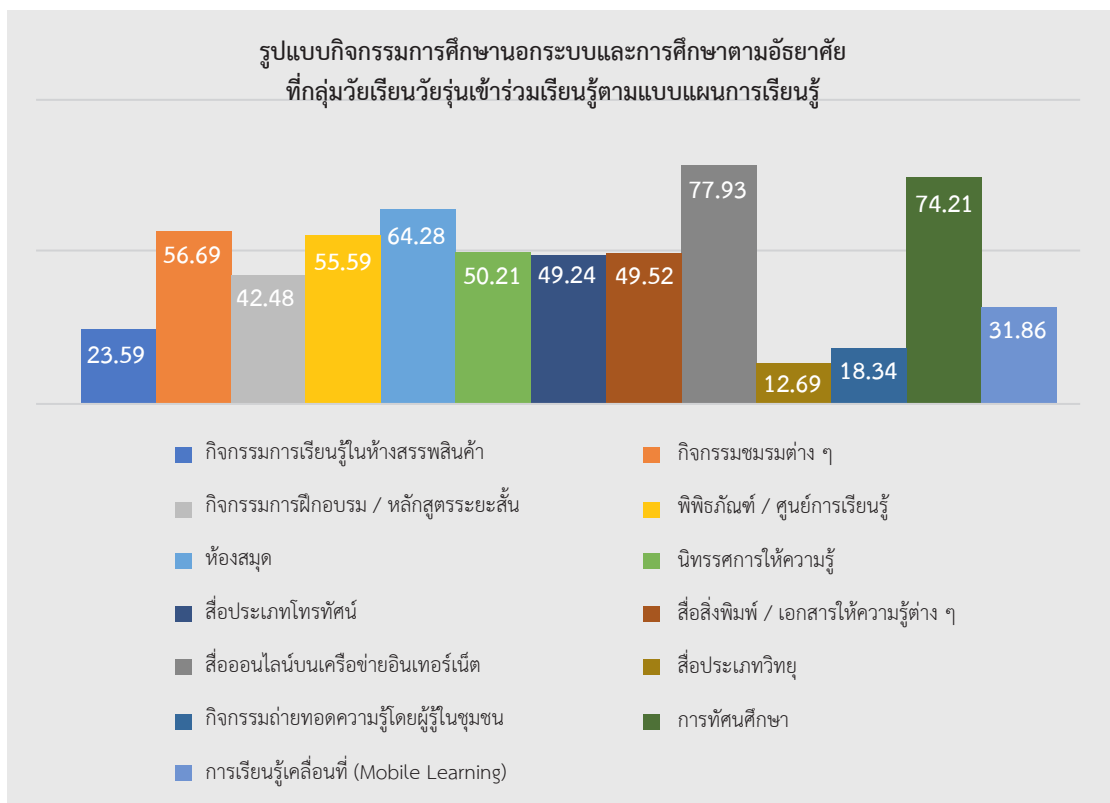
สำหรับรูปแบบหรือกิจกรรมที่มีข้อมูลในการใช้บริการเพื่อการเรียนรู้น้อยที่สุดสามอันดับ ได้แก่ สื่อประเภทวิทยุ กิจกรรมถ่ายทอดความรู้โดยผู้รู้ในชุมชน และกิจกรรมการเรียนรู้ในห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 12.69 18.34 และ 23.59 ตามลำดับ ทั้งนี้ จากการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นในพื้นที่ พบว่า สื่อวิทยุเป็นสื่อที่เลือกใช้เพื่อความบันเทิง และรายการที่มีสาระความรู้ไม่ได้จูงใจหรือกระตุ้นให้เกิดความต้องการใช้ในการเรียนรู้ อีกทั้งมีช่องทางสื่อต่าง ๆ บนอินเทอร์เน็ตที่สามารถแทนที่วิทยุได้ เช่นเดียวกับกิจกรรมการเรียนรู้ในห้างสรรพสินค้า ที่กลุ่มเป้าหมายรู้ท่อนกว่ากิจกรรม

โดยส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจะมุ่งเน้นที่กลุ่มเด็กปฐมวัยมากกว่า สำหรับกิจกรรมถ่ายทอดความรู้โดยผู้รู้ในชุมชน ยังเกิดขึ้นจริงในชุมชนไม่มากนัก และยังมีความแตกต่างทางความคิดอันเกิดจากความต่างทาง generation ของคนต่างช่วงอายุด้วยเช่นกัน

รายละเอียดของข้อมูลแสดงเป็นแผนภูมิที่ 5.2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 5.2 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

n = 725

ตารางที่ 5.2 ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ในภาพรวมทั้งหมด

n = 725

รายการประเมิน	\bar{X}	SD.	การแปล ความหมาย
ด้านทักษะเพื่อการเรียนรู้	3.99	0.83	มาก
1. ฉันสามารถเลือกใช้ภาษาในการสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างเข้าใจและเหมาะสมตามกาลเทศะ	4.03	0.75	มาก
2. ฉันสามารถใช้พื้นฐานทางการคำนวณไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง	3.73	0.96	มาก
3. ฉันมักจะค้นหาคำตอบในสิ่งที่ฉันสงสัยด้วยวิธีการที่หลากหลาย	4.10	0.87	มาก
4. เมื่อมีปัญหาฉันจะคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหานั้นให้ถ่องแท้ก่อนการตัดสินใจลงมือดำเนินการใด ๆ	3.88	0.84	มาก
5. ฉันสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างไม่เกิดปัญหา	4.08	0.78	มาก
6. ฉันสามารถนำความรู้ที่มีในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้	4.00	0.75	มาก
7. ฉันชอบเรียนรู้การใช้แนวทางใหม่ ๆ และนำไปพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง	4.10	0.79	มาก
ด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.13	0.80	มาก
8. ฉันสามารถวิเคราะห์ข้อมูลสื่อต่าง ๆ รอบตัวในการนำไปใช้โดยไม่เชื่อตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้เห็น	3.89	0.85	มาก
9. ฉันสามารถเลือกใช้สื่อในการแสวงหาข้อมูลความรู้ที่ต้องการได้อย่างเหมาะสม	4.12	0.75	มาก
10. ฉันสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทั่วทั้งผ่านสื่อที่มีตรงกับความต้องการของตนเอง	4.07	0.81	มาก
11. ฉันจะคิดพิจารณาข้อมูลที่ได้รับก่อนที่จะแชร์ข้อมูลนั้นไปสู่บุคคลรอบข้าง	4.18	0.82	มาก
12. ฉันสามารถใช้สื่อหรือแอปพลิเคชันที่มีความทันสมัยที่เกิดขึ้นในโลกยุคใหม่อย่างคล่องแคล่ว	4.34	0.76	มาก
13. ฉันสามารถใช้สื่อ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมในการถ่ายทอดหรือแบ่งข้อมูลความรู้ไปสู่บุคคลรอบข้างได้	4.18	0.78	มาก

ตารางที่ 5.2 ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ในภาพรวมทั้งหมด (ต่อ)

n = 725

รายการประเมิน	\bar{X}	SD.	การแปล ความหมาย
ด้านอาชีพและการดำรงชีวิต	4.00	0.89	มาก
14. ฉันรู้ว่าเส้นทางอาชีพที่ต้องการจะเป็นคืออะไร และพยายามเรียนรู้ที่จะเข้าสู่อาชีพนั้นให้ได้	3.98	0.95	มาก
15. ฉันจะแสวงหาข้อมูลด้านอาชีพที่ฉันสนใจก่อนที่จะตัดสินใจเลือกอาชีพนั้น ๆ	4.15	0.85	มาก
16. ฉันมีทักษะพื้นฐานที่ดีเพียงพอจะเข้าสู่อาชีพที่ฉันสนใจ	3.78	0.87	มาก
17. ฉันมีภาวะผู้นำ สามารถรับผิดชอบและทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จลุล่วง	3.87	0.89	มาก
18. ฉันสามารถปรับตัวเข้าหาผู้อื่นได้ในทุกสถานการณ์ โดยไม่รู้สึกอึดอัดใจ	3.79	0.93	มาก
19. ฉันพร้อมที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม หรือความเชื่อที่แตกต่างไปจากสิ่งที่ฉันรู้หรือเชื่อมาก่อน	4.31	0.76	มาก
20. ฉันเลือกที่จะกำหนดเป้าหมายและวางแผนให้ดีกว่าก่อนที่จะลงมือปฏิบัติในเรื่องใด ๆ	4.14	0.78	มาก

ผลการศึกษาพบว่า ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น จากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมด อยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านทักษะเพื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.99 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.83 โดยทุกรายการประเมินมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.13 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.80 โดยทุกรายการประเมินมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก และด้านอาชีพและการดำรงชีพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.00 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.89 โดยทุกรายการประเมินมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ทั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยในการศึกษาระดับคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเยาวชนไทยทั่วประเทศ ของชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2559) ที่รายงานผลการศึกษาว่า เยาวชนไทยมีพฤติกรรมการเรียนรู้ และมีทักษะในด้านอาชีพ อยู่ในระดับมาก สำหรับทักษะด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น มีผลการศึกษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การวิจัยในฉบับดังกล่าวของชูศักดิ์

เอ็งงโซคชัย และคณะ (2559) มีผลการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ในขณะที่การศึกษานี้มีผลการศึกษาระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะประเด็นและขอบข่ายในการศึกษามีความแตกต่างกัน โดยการศึกษาในครั้งนี้มีความครอบคลุมประเด็นการใช้สื่อเทคโนโลยีมากกว่า ทั้งการเลือกใช้สื่อ การพิจารณา และการประเมินผล

3.3 กลุ่มวัยแรงงาน

จากการสำรวจผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากกลุ่มวัยแรงงาน จำนวน 504 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 237 คน (ร้อยละ 47.02) และเพศหญิง จำนวน 267 คน (ร้อยละ 52.98) ระดับการศึกษา แบ่งเป็นระดับมัธยมศึกษา จำนวน 24 คน (ร้อยละ 4.76) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 46 คน (ร้อยละ 9.13) ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า จำนวน 221 คน (ร้อยละ 43.85) และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 213 คน (ร้อยละ 42.26) แบ่งเป็น อาชีพข้าราชการ/พนักงานของรัฐ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 258 คน (ร้อยละ 51.20) พนักงานเอกชน จำนวน 130 คน (ร้อยละ 25.80) ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 53 คน (ร้อยละ 10.52) ค้าขาย จำนวน 10 คน (ร้อยละ 1.98) เกษตรกร จำนวน 5 คน (ร้อยละ 0.99) รับจ้าง จำนวน 16 คน (ร้อยละ 3.17) อาชีพอิสระ จำนวน 32 คน (ร้อยละ 6.35) มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดังต่อไปนี้

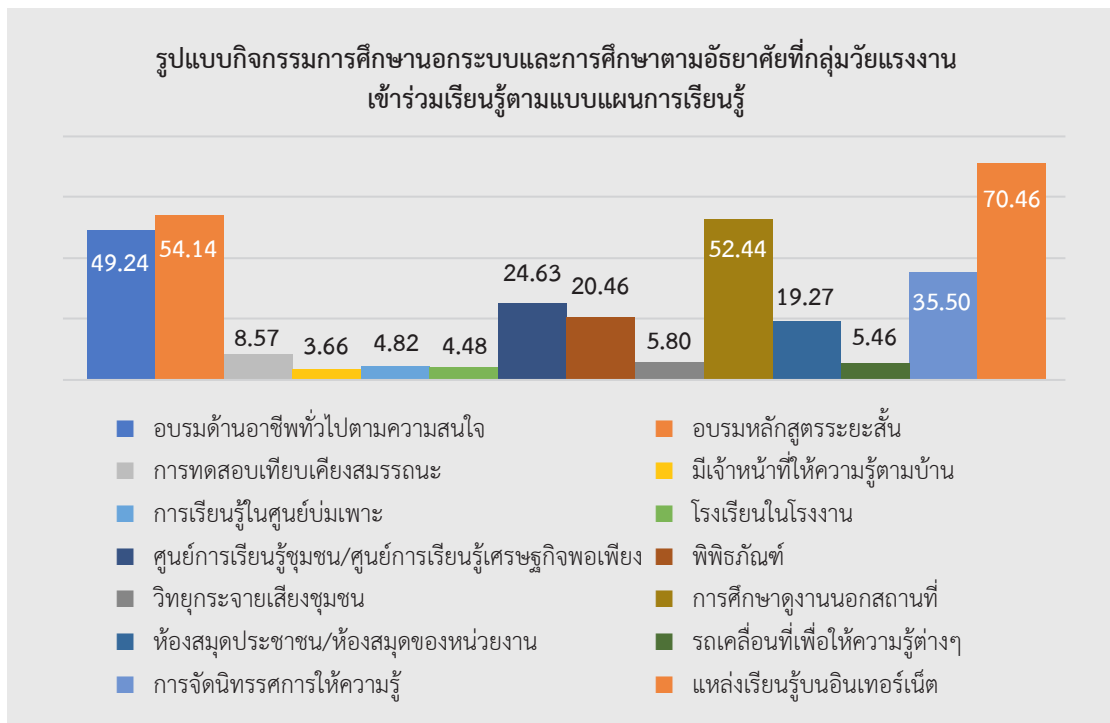
ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยแรงงานเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

รูปแบบหรือกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยแรงงานเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้ มากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ แหล่งเรียนรู้บนอินเทอร์เน็ต อบรมหลักสูตรระยะสั้น และการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ร้อยละ 70.46 54.14 และ 52.44 ตามลำดับ จากรายงานพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย โดย ETDA (2562) คนไทยใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยวันละประมาณ 10 ชั่วโมง 22 นาที โดยวัยทำงานมีความจำเป็นต้องใช้อินเทอร์เน็ต ประกอบการทำงานและจัดการธุระส่วนตัว นอกจากนี้ ด้านการอบรมหลักสูตรระยะสั้น จากงานวิจัยของ เรืองชัย ทรัพย์นิรันดร์ และคณะ (2559) พบว่า หลักสูตรอบรมระยะสั้น มีประสิทธิผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เข้ารับการอบรม ทำให้ผู้เข้าอบรมมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีการพัฒนาคุณลักษณะของตนเอง และปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม จึงเป็นเหตุผลที่กลุ่มวัยแรงงานส่วนใหญ่เลือกใช้รูปแบบนี้ อีกทั้งไม่ต้องใช้ระยะเวลาการเรียนรู้ที่ยาวนานเกินไป สามารถนำไปประโยชน์ได้ทันที

อย่างไรก็ตาม รูปแบบหรือกิจกรรมที่มีข้อมูลในการใช้บริการเพื่อการเรียนรู้ที่น้อยที่สุดสามอันดับ ได้แก่ การมีเจ้าหน้าที่ให้ความรู้ตามบ้าน โรงเรียนในโรงงาน และการเรียนรู้ในศูนย์บ่มเพาะ ร้อยละ 3.66 4.48 และ 4.82 ตามลำดับ จากการสัมภาษณ์กลุ่มวัยแรงงานพบว่า มีเจ้าหน้าที่ที่มาเยี่ยมบ้านอยู่บ้าง ได้แก่ อสม. หรือบ้านที่มีผู้สูงอายุป่วยติดเตียง แต่โดยทั่วไปแล้ว มักจะเป็นรูปแบบของการที่เจ้าหน้าที่ให้ไปทำกิจกรรมหรืออบรมที่ศูนย์หรืออาคารเอนกประสงค์มากกว่า รายละเอียดของข้อมูลแสดงเป็นแผนภูมิที่ 5.3 ดังนี้

แผนภูมิที่ 5.3 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยแรงงาน เข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

n = 504

ตารางที่ 5.3 ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยแรงงานจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในภาพรวมทั้งหมด

n = 504

รายการประเมิน	\bar{X}	SD.	การแปล ความหมาย
1) ความรู้และทักษะเป็นไปตามความต้องการของตลาดแรงงาน และมีทักษะทางการเงินเหมาะสม	3.96	0.78	มาก
2) การรับรองคุณวุฒิวิชาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี	3.92	0.81	มาก
3) สวัสดิการและการคุ้มครองที่ดีในทุกด้าน มีสุขภาพดี และปลอดภัยจากอุบัติเหตุในการทำงาน	4.09	0.77	มาก
4) การส่งเสริมให้ตระหนักถึงประโยชน์ของการสร้างหลักประกัน ในวัยเกษียณและประโยชน์จากระบบประกันสังคม	4.29	0.80	มาก
5) การปรับตัวได้ทันตามกระแสการเปลี่ยนแปลง และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี	4.17	0.74	มาก
6) มีผลิตภาพสูง มีทักษะขั้นก้าวหน้าที่ย่อยอดจากฐานองค์ความรู้ เทคโนโลยีเดิมไปสู่การใช้และพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูง	4.14	0.77	มาก
7) วางแผนการออมเงินอย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ	3.84	0.87	มาก
8) มีวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์ อาทิ การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การทำงานเป็นทีม การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานอย่างกระตือรือร้น	4.23	0.79	มาก

ผลการศึกษาพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มวัยแรงงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการส่งเสริมให้ตระหนักถึงประโยชน์ของการสร้างหลักประกันในวัยเกษียณและประโยชน์จากระบบประกันสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 4.29 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.80 รองลงมา ได้แก่ การมีวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์ อาทิ การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การทำงานเป็นทีม การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานอย่างกระตือรือร้น มีค่าเฉลี่ย 4.23 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.79 อันดับที่ 3 ได้แก่ การปรับตัวได้ทันตามกระแสการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ย 4.17 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74 ทั้งนี้ยังพบว่า

การวางแผนการออมเงินอย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ เป็นรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คิดเป็น 3.84 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.87

3.4 กลุ่มวัยสูงอายุ

จากการสำรวจผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากกลุ่มวัยสูงอายุ จำนวน 405 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 277 คน (ร้อยละ 68.40) เพศชาย จำนวน 128 คน (ร้อยละ 31.60) อายุ 60 - 69 ปี จำนวน 213 คน (ร้อยละ 52.59) อายุ 70 - 79 ปี จำนวน 159 คน (ร้อยละ 39.26) อายุ 80 ปี ขึ้นไป จำนวน 33 คน (ร้อยละ 8.15) ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 34 คน (ร้อยละ 8.40) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 81 คน (ร้อยละ 20.00) สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 143 คน (ร้อยละ 35.32) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 102 คน (ร้อยละ 25.17) และ สำเร็จการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 45 คน (ร้อยละ 11.11) มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดังต่อไปนี้

ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยสูงอายุเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

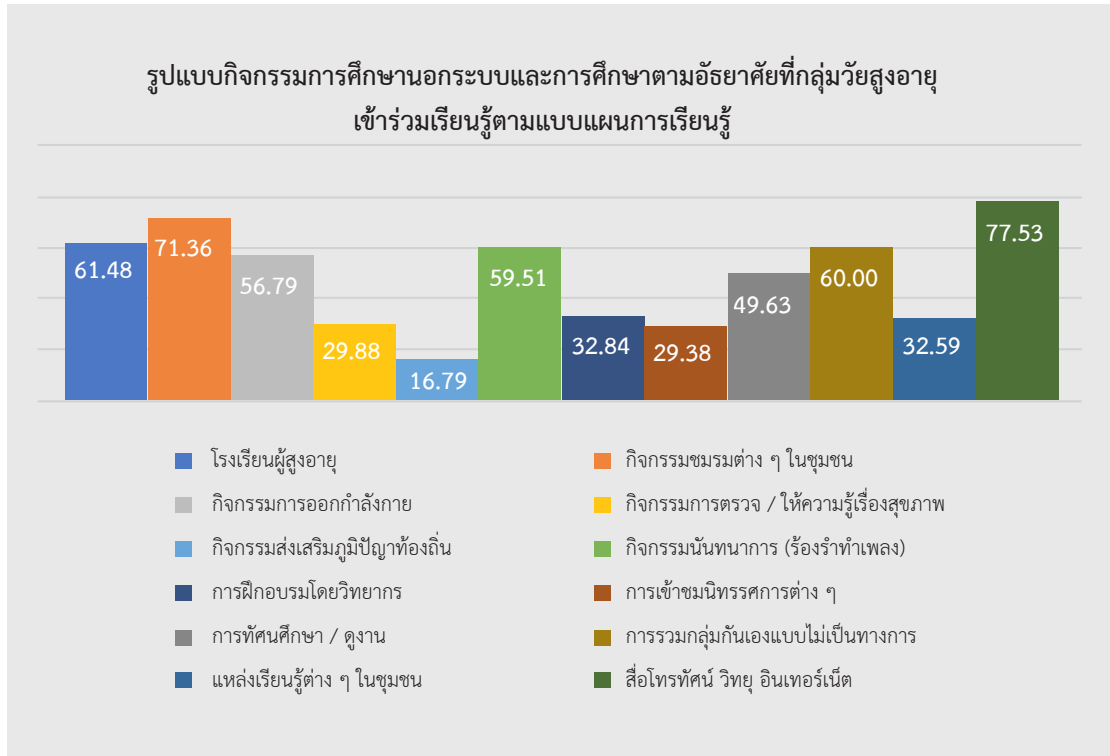
รูปแบบหรือกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มวัยสูงอายุเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้ มากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ร้อยละ 77.53 สอดคล้องกับสถิติพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทยที่มีการใช้สื่อโทรทัศน์ และวิทยุบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวันเฉลี่ยจำนวน 10 ชั่วโมงต่อวัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อการสื่อสารกับผู้อื่น ใช้เพื่อความบันเทิง และการค้นคว้าหาข้อมูลในเนื้อหาที่ตนเองสนใจ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะมีประสบการณ์ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมาแล้วระหว่าง 1 - 5 ปี (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน), 2562; สุวิข สิริระโคตร และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ, 2561) รองลงมา คือ กิจกรรมชมรมต่าง ๆ ในชุมชน ร้อยละ 71.36 และโรงเรียนผู้สูงอายุ ร้อยละ 61.48 ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาข้อมูลในระดับพื้นที่ พบว่า นอกจากแบบแผนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยผ่านการใช้อินเทอร์เน็ตแล้ว ผู้สูงอายุในชุมชนยังเลือกที่จะเข้าร่วมการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเหตุผลสำคัญของการเข้าร่วม ได้แก่ ความต้องการพัฒนาด้านสุขภาพ พัฒนาความสุขทางใจ มีเพื่อนและมีกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

สำหรับรูปแบบหรือกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเลือกใช้ในการเรียนรู้ที่น้อยที่สุดสามลำดับ ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าชมนิทรรศการ และกิจกรรมการตรวจ/ให้ความรู้เรื่องสุขภาพ ร้อยละ 16.79 29.38 และ 29.88 ตามลำดับ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ที่มีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวว่า กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญา เป็นกิจกรรมที่หลายพื้นที่ให้ความสนใจ แต่มีปัญหาที่กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดที่เป็นเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะไม่เห็นช่องทางในการต่อยอดด้านอาชีพ หรือการสร้างรายได้ในอนาคตได้

รายละเอียดของข้อมูลแสดงเป็นแผนภูมิที่ 5.4 ดังนี้

แผนภูมิที่ 5.4 ผลการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ที่กลุ่มวัยสูงอายุเข้าร่วมเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้

n = 405

ตารางที่ 5.4 ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยสูงอายุจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ในภาพรวมทั้งหมด

n = 405

รายการประเมิน	\bar{X}	SD.	การแปล ความหมาย
ด้านความมั่นคงและการมีหลักประกันในชีวิต	3.68	0.93	มาก
1. กิจกรรมที่เข้าร่วมส่งเสริมนำไปสู่การสร้างงาน/อาชีพ ที่มีรายได้ที่เหมาะสมกับข้าพเจ้า	3.59	0.84	มาก
2. กิจกรรมที่เข้าร่วมสามารถฝึกฝนทักษะด้านอาชีพให้กับข้าพเจ้า	3.53	0.98	มาก
3. กิจกรรมที่เข้าร่วมสร้างแรงบันดาลใจให้ข้าพเจ้าได้ใช้ความรู้ ของตนเองเพื่อสร้างรายได้	3.52	0.88	มาก
4. กิจกรรมที่เข้าร่วมสร้างแรงจูงใจให้ข้าพเจ้าปรับปรุงวิธีการ หารายได้ของตนเอง	3.53	0.92	มาก
5. กิจกรรมที่เข้าร่วมทำให้ข้าพเจ้าเห็นความสำคัญของการออมเงิน	3.94	0.88	มาก
6. กิจกรรมที่เข้าร่วมทำให้ข้าพเจ้าสามารถวางแผนการออมเงิน ของตนเองได้	3.96	0.98	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม	4.03	0.86	มาก
7. กิจกรรมที่เข้าร่วมส่งเสริมให้ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในชุมชน	4.02	0.93	มาก
8. กิจกรรมที่เข้าร่วมเปิดโอกาสให้ข้าพเจ้ามีสิทธิมีเสียง ในการดำเนินงานเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน	4.02	0.88	มาก
9. กิจกรรมที่เข้าร่วมได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้าพเจ้า กับกลุ่มคนวัยต่าง ๆ	3.94	0.81	มาก
10. กิจกรรมที่เข้าร่วมได้เสริมสร้างความเป็นจิตอาสา และการทำงานเพื่อส่วนรวม	4.19	0.80	มาก
11. กิจกรรมที่เข้าร่วมส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ให้แก่กันในชุมชน	4.02	0.80	มาก
12. กิจกรรมที่เข้าร่วมสร้างความรู้สึกเสมอภาคเท่าเทียมในชุมชน ให้กับผู้สูงอายุ	4.01	0.80	มาก

ตารางที่ 5.4 ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มวัยสูงอายุจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมด (ต่อ)

n = 405

รายการประเมิน	\bar{X}	SD.	การแปลความหมาย
ด้านสุขภาพ	4.15	0.83	มาก
13. กิจกรรมที่เข้าร่วมทำให้ข้าพเจ้ามีความรู้ ความเข้าใจ ดูแลสุขภาพได้เหมาะสมกับตนเอง	4.23	0.84	มาก
14. กิจกรรมที่เข้าร่วมสามารถทำให้ข้าพเจ้าปฏิบัติตน ดูแลสุขภาพ ได้อย่างถูกต้อง	4.17	0.89	มาก
15. กิจกรรมที่เข้าร่วมทำให้ข้าพเจ้ามีความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ ด้านสุขภาพ	3.66	0.87	มาก
16. กิจกรรมที่เข้าร่วมทำให้ข้าพเจ้าได้เคลื่อนไหวร่างกายมากยิ่งขึ้น	4.31	0.75	มาก
17. กิจกรรมที่เข้าร่วมส่งเสริมให้ข้าพเจ้าได้มองเห็นคุณค่าในตนเอง	4.33	0.58	มาก
18. กิจกรรมที่เข้าร่วมส่งเสริมให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมในวาระสุดท้ายของชีวิต	4.21	0.87	มาก

ผลการศึกษาพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มวัยสูงอายุ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านความมั่นคงและการมีหลักประกันในชีวิตอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.68 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.93 และทุกรายการประเมินมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.03 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.86 และทุกรายการประเมินมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก และด้านสุขภาพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.15 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายด้าน 0.83 และทุกรายการประเมินมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องใกล้เคียงกับผลการศึกษาดัชนีพหุผลผู้สูงอายุไทย (2560) ที่รายงานว่ามีค่าเฉลี่ยในระดับคะแนนด้านสุขภาพอยู่ในระดับมากกว่าอีก 2 ด้านของการประเมิน โดยการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับด้านความมั่นคงและการมีหลักประกันสุขภาพที่มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการศึกษาครั้งนี้พบว่า ด้านความมั่นคงและการมีหลักประกันในชีวิต ถึงแม้จะมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่มีแนวโน้มของช่วงคะแนนที่เทียบเคียงอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่คะแนนด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมมีความ

เป็นไปได้ที่จะมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยให้ความสำคัญกับสังคมผู้สูงอายุมากขึ้น และมีจำนวนโรงเรียนผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลให้การมีพื้นที่ทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุมีเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

นอกจากข้อมูลเชิงปริมาณจากการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนั้น ยังมีข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในช่วงวัยต่าง ๆ ในประเด็นผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สรุปได้เป็นประเด็นสำคัญดังนี้

1. การจัดการศึกษาส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตและคุณภาพชีวิต

การจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาด้านทักษะชีวิตในการดำรงชีวิตประจำวัน และสร้างคุณภาพการใช้ชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งในแง่ของการดูแลสุขภาพของตนเอง การช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวันได้ ดังข้อมูลที่จะต่อไปนี้

“...คาดหวังอยากให้ลูกเข้าสังคมได้ เป็นคนดีของสังคม อยู่บ้านลูกไม่มีเพื่อนวัยเดียวกัน พาลูกเข้ามาเรียนที่นี่เพราะเห็นผลงานของครู ของคุณย่า ว่าสอนดี สอนเก่ง พัฒนาการที่เห็นได้ชัดเลย คือ ตอนพาลูกเข้ามาเรียนใหม่ ๆ ยังต้องใส่แอมป์เริ่สมา ครูใช้ระยะเวลาฝึกประมาณ 3 เดือน ลูกสามารถปรับตัวช่วยเหลือตัวเองได้ดีขึ้นมาก...”

ผู้ปกครองเด็กปฐมวัย จังหวัด ฉ, สัมภาษณ์

“...โรงเรียนผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุกลุ่มต่าง ๆ ที่บางกลุ่มติดสังคม ได้รวมกลุ่มกันใช้เวลาว่างในการพัฒนาร่างกายและสติปัญญาเพื่อไม่ให้ถดถอย ไม่ให้สมองเสื่อมลง กลุ่มที่ติดบ้าน ก็ได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการดูแลตนเองเมื่ออยู่บ้าน สิ่งที่ต้องระวังตนเองทั้งโรคประจำตัวหรืออุบัติเหตุ ให้สามารถช่วยเหลือปรับตัวเองได้ หรือกลุ่มที่ติดเตียง ก็ได้รับการดูแลตามหลักที่เหมาะสม เนื่องจากโรงเรียนผู้สูงอายุ จะเข้าไปช่วยให้ความรู้และเยี่ยมบ้านเพื่อให้เพื่อนผู้สูงอายุไม่รู้สึกรำคาญ มีกำลังใจ...”

สมาชิกในโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัด ข, สัมภาษณ์

2. การจัดการศึกษาส่งเสริมความรู้ที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพ

กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการบางคนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดเป็นอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ดังข้อมูลที่สะท้อนนี้

“...อยู่บ้านมันก็เบื่อ ก็มาทำกิจกรรมที่โรงเรียน (ผู้สูงอายุ) นี่แหละ คำก็ฝึกให้เราประดิษฐ์หลาย ๆ อย่าง อย่างกระเป๋าจากผ้าฝ้าย พวงกุญแจ ทำโคลมลอย เวลาว่าง ๆ เราก็หัดทำให้มันดีขึ้น สวยขึ้น แข็งแรงขึ้น พอมันทำได้คุณภาพก็สามารถทำขายเป็นรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ เวลาที่มีคณะดูงานมาเยี่ยมชมเขาก็จะอุดหนุนเรา หรือเวลามีงานประเพณีเราก็เอาออกมาขายได้ อย่างโคลมลอย เวลาจัดงานเทศกาลก็ขายดิบขายดีจนหมด...”

สมาชิกในโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัด ก, สัมภาษณ์

“...พี่เป็นแม่บ้าน อยู่บ้านไม่มีรายได้อะไร พอเทศบาลเข้ามาช่วยสอน ฝึกอาชีพทำขนมให้ มันก็เลยเห็นช่องทางอาชีพว่าเราก็สามารถมีรายได้ได้ พี่ทำขนมกล้วย ที่มันไม่ได้มีคนทำกันเยอะ มันก็ขายได้ สร้างอาชีพได้ ทุกวันนี้ก็ทำแค่พอประมาณไปตั้งโต๊ะขายที่ตลาดมันก็มีรายได้พออยู่ได้...”

ประชาชน ในเขตเทศบาล จังหวัด ข, สัมภาษณ์

3. การจัดการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงความชอบความถนัดของตนเอง

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการศึกษาที่ทำให้ตนเองได้เห็นความชอบ ความถนัดของตนเอง ตลอดจนเห็นคุณค่าในตัวเอง และต้องการที่จะพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

“...ที่โรงเรียนก็มีชมรมหลากหลายให้เลือก แต่ผมเลือกชมรมนวดแก้อาการ เพราะมีความสนใจทางนี้อยู่แล้ว แล้วก็เห็นว่ามันเป็นประโยชน์ที่จะเอาไปใช้ได้ อย่างน้อยก็เอาไปใช้นวดให้ยาย หรือบางทีไปออกบูธกับโรงเรียนก็จะได้ฝึกไปเรื่อย และอาจมีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ทางโรงเรียนร่วมศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนวดเพื่อลดหรือเลิกบุหรี่ ผมก็ได้มีโอกาสที่จะทดลองนวดกดจุดและสอบถามพูดคุยกับคนที่นวดไปแล้ว มีอาการอยากบหรี่ลดลงได้จริงหรือเปล่า...”

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเทศบาล จังหวัด ฉ, สัมภาษณ์

“...บางทีรู้สึกว่าคุณเองด้อยกว่าคนอื่น ช่วยเหลือตัวเอง ช่วยเหลือครอบครัวก็ไม่ได้ ซึ่งก็ไม่ว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง ครูก็คอยดูแลช่วยเหลืออยู่ตลอด ครูเป็นมากกว่าคนสอนหนังสือ แม้ในยามนอกเวลาสอน ผมมีปัญหาวะไรจะปรึกษากับครูตลอด ครูจะตอบไลน์ตลอดและมาหาที่บ้าน ถึงแม้ผมไม่รู้ว่าคุณจะทำอะไรได้ ครูก็พยายามหากิจกรรมมาให้ทำ คอยดูว่าเราทำอะไรได้ดี ส่งเสริมให้เราฝึกอาชีพ เริ่มจากลองทำสบู่อาย หรือให้ลองฝึกทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ลองปลูกจากข้างบ้านดู ถึงแม้มันไม่ได้มีรายได้มากนัก แต่มันก็ทำให้รู้สึกว่าคุณมีความสามารถอะไร จนกระทั่งผมมีโอกาสได้รับรางวัลคนต้นแบบผู้พิการ ได้ทุนการศึกษา มันเป็นเรื่องที่มีคุณค่าต่อผมมาก...”

นักศึกษา กศน. (กลุ่มผู้พิการ) จังหวัด ง, สัมภาษณ์

4. การจัดการศึกษาส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการตนเองและกลุ่ม

กลุ่มเป้าหมายวัยแรงงานได้สะท้อนให้เห็นถึงผลจากการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาส่งเสริมความรู้ที่ดี หรือจากตนเองที่มีคุณลักษณะของความใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วยตนเอง ทำให้เกิดทักษะและความสามารถในการบริหารจัดการและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังข้อมูลที่สะท้อนนี้

“...จากที่หน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ทั้งเรื่องโครงสร้างการบริหารจัดการ ทำให้กลุ่มของเราสามารถจัดทำแผนดำเนินงานประจำปีและแผนธุรกิจ การจัดทำแผนต่าง ๆ ต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกผ่านการประชุมสามัญประจำปี นอกจากนี้สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม และการลงความเห็นต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้ง การจัดสรรผลประโยชน์ การจัดทำแผนงานประจำปีและแผนธุรกิจ การแก้ปัญหาต่าง ๆ และที่ขาดไม่ได้ คือ การร่วมกันในการพัฒนาและส่งเสริมในการเพาะปลูกสลับปรดอย่างเพียงพอและทั่วถึง เพื่อให้สมาชิกสามารถสร้างผลผลิตได้อย่างมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของโรงงาน และได้ราคาสูงขึ้น...”

ประธานกลุ่มเกษตรกร จังหวัด ฉ, สัมภาษณ์

จากการศึกษาภาพรวมในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัยสะท้อนให้เห็นได้ว่าโดยธรรมชาติของคนในทุกช่วงวัย มักเลือกที่จะเรียนรู้ตามอัธยาศัยด้วยตนเองเป็นลำดับต้น ๆ และเลือกที่จะไปศึกษาต่อยอดในสิ่งที่ตนเองต้องการเรียนรู้ในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพิ่มเติมเพื่อเติมเต็มตามความต้องการของตนเอง โดยผลจากการศึกษา

สะท้อนให้เห็น **จุดแข็ง** ของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีความหลากหลายสามารถตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ของคนในแต่ละช่วงวัยได้เป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างให้เห็นได้จาก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินงานได้ประสบความสำเร็จในหลายภูมิภาค ทั้งภาคเหนือ และภาคตะวันออก รวมถึงการเรียนรู้ที่บรรลุตามเป้าหมายของกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น ผ่านการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง ซึ่งมีผลทำให้ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในทุกกลุ่มเป้าหมายมีพัฒนาการในแต่ละด้านอยู่ในระดับ “มาก” แต่อย่างไรก็ตาม **จุดที่ควรพัฒนา** ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาอีกหลายประเภท อาทิ พิพิธภัณฑสถาน กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชน หรือสื่อวิทยุ ที่ล้วนเป็นสิ่งที่ดีในการเรียนรู้กลับได้รับความสนใจในยุคปัจจุบันน้อยลง ก็ถือเป็นโจทย์สำคัญที่ทุกหน่วยงานต้องกลับไปทบทวนพัฒนาให้พื้นที่การเรียนรู้เหล่านั้นมีความน่าดึงดูด มีชีวิตชีวาในการเรียนรู้ หรือจะเปลี่ยนสภาพพื้นที่เหล่านั้นอย่างไรจึงจะตอบโจทย์แบบแผนการเรียนรู้ของคนในโลกยุคใหม่ให้ได้

ตอนที่ 4 ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

จากข้อมูลการติดตามการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะที่ปรึกษาได้ดำเนินการประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.5 ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ประเด็นในการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน
1. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	มีหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งแบบโดยตรงและแบบสนับสนุนอย่างชัดเจนในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	“ผ่าน” มีหน่วยงานในระดับพื้นที่ที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างชัดเจน
2. การกำหนดเป้าหมายของแผนปฏิบัติการ	มีการกำหนดเป้าหมายของแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต	“ผ่าน” หน่วยงานในระดับพื้นที่มีการกำหนดเป้าหมายของแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของประเทศ และนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด

ตารางที่ 5.5 ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย (ต่อ)

ประเด็นในการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน
3. การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินงาน	มีการขับเคลื่อนของแผนปฏิบัติการที่จัดทำขึ้นมากกว่าร้อยละ 80 และมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน	“ไม่ผ่าน” แผนปฏิบัติการบางแผนไม่ได้ถูกขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม และพบว่าในบางพื้นที่ยังไม่สามารถทำงานร่วมกันแบบบูรณาการได้
4. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	มีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ มีรูปแบบการจัดการที่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	“ผ่าน” มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แต่จุดเน้นส่วนใหญ่ของสถานศึกษาจะมุ่งไปที่การจัดการศึกษารูปแบบในระบบ ที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาของหลักสูตร มากกว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ตามความต้องการเพื่อต่อยอดด้านอาชีพ หรือพัฒนาทักษะชีวิต
5. ปัญหาหรืออุปสรรค	ปัญหาด้านต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงแก้ไข หรือมีการวางแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในระดับที่หน่วยงานสามารถดำเนินการได้	“ไม่ผ่าน” จากการศึกษาในพื้นที่พบว่าการแก้ไขปัญหาล้วนเป็น การรอคอยการแก้ไขปัญหาจากระดับที่สูงกว่า มีส่วนน้อยที่มีการดำเนินการวางแผนเพื่อปรับปรุงแก้ไขในทันที ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความล่าช้าและความเคร่งครัดของหลักเกณฑ์ทางราชการที่ไม่ตอบโจทย์กับการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ต้องการความยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ตารางที่ 5.5 ผลการประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย (ต่อ)

ประเด็นในการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน
6. ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย	ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 คะแนน ขึ้นไป	“ผ่าน” มีผลการประเมินของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็นรายด้าน มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่า 3.50 คะแนน

❖ บทสรุปการติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายสำคัญหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ปรากฏให้เห็นได้จากยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนแม่บท พระราชบัญญัติต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งการจัดการศึกษาจัดได้ว่าเป็นระบบและกลไกสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยการติดตามและประเมินผลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย พบว่า

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วยหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยตรง และ หน่วยงานส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการศึกษาพบว่า ทุกหน่วยงานมีการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่ ภายใต้บทบาท ภาระ และหน้าที่ของตนเองที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ ตามที่กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีกลไกการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับพื้นที่ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศ

2. ด้านเป้าหมายและจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยตรงนั้น มีการนำตัวชี้วัดและแนวทางจากยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนแม่บท มาประยุกต์ออกแบบเป็นแผนปฏิบัติการ ในลักษณะของการพัฒนาแผนร่วมกันในระดับจังหวัด และการพัฒนาแผนแบบรายหน่วยงานเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการจัดการศึกษาในพื้นที่ ทั้งนี้พบว่ามีการจัดทำแผนปฏิบัติการจริง แต่ในทางปฏิบัติจะเห็นว่ามีภารกิจที่ยังไม่ครอบคลุมตามแผน โดยส่วนใหญ่มักเน้นการปฏิบัติในแผนงานประจำ ส่วนแผนงานที่มีความท้าทายจะยังไม่ได้รับการดำเนินงานขับเคลื่อนมากนัก

3. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ มีความสอดคล้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ครอบคลุมทั้งรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสถานศึกษาส่วนใหญ่มักใช้รูปแบบของการจัดการศึกษาในระบบในการจัดการเรียนรู้ และใช้วิธีการสอนให้มีความหลากหลายในชั้นเรียนมากขึ้น โดยเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการค้นคว้า ทดลอง ปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน แต่บางสถานศึกษาโดยเฉพาะสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า ได้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ไปเรียนรู้ตามความต้องการของตนเองนอกห้องเรียนเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และทักษะชีวิตทั้งในด้านอาชีพ การเป็นจิตอาสา การพัฒนาชุมชน สำหรับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ก็มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบท และขึ้นอยู่กับงบประมาณการสนับสนุน ซึ่งพบว่าในพื้นที่ที่ที่คนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงเพื่อรับบริการตามความต้องการของแต่ละบุคคลได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สถานศึกษาจะจัดการศึกษาครอบคลุมทั้ง 3 รูปแบบ แต่ก็ยังเป็นการจัดที่แยกส่วนในการดำเนินงาน ซึ่งไม่สามารถผสานหรือบูรณาการรูปแบบของการจัดการศึกษาให้เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้เรียนได้อย่างแท้จริงอันเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนั้นการเรียนการสอนจึงยังถูกจำแนกเป็นเนื้อหาวิชาการที่ยังไม่สามารถบูรณาการเข้ากับวิชาชีพและวิชาชีพได้

4. บทบาทของหน่วยงานส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า หน่วยงานจากกระทรวงต่าง ๆ ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ล้วนมีภารกิจ บทบาท และแผนปฏิบัติงานของตนเองในการพัฒนาศักยภาพกลุ่มเป้าหมายให้บรรลุผล ในขณะเดียวกันหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวก็จัดเป็นภาคีเครือข่ายสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับสถานศึกษาทั้งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้ความช่วยเหลือทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นอกห้องเรียน การสนับสนุนสื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ รวมถึงให้การสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับสถานศึกษาตามความเหมาะสมด้วย นอกจากนี้ การดำเนินงานที่ผ่านมายังพบว่าการให้ความสำคัญกับภาคเอกชนและภาคประชาชนยังมีน้อย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนด้านงบประมาณ และแนวความคิดการดำเนินงานที่กล้าคิดนอกกรอบ และกล้าลงทุนในสิ่งใหม่ ๆ ตามความก้าวหน้าของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับและขับเคลื่อนการศึกษาให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

5. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า อุปสรรคสำคัญอยู่ที่ระบบการบริหารจัดการที่ไม่ได้เอื้อหรือสนับสนุนในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณ บางครั้งหลักการหรือกฎเกณฑ์ที่ไม่สามารถยืดหยุ่น ขั้นตอนการดำเนินงานที่มากและล่าช้า ทำให้เป็นอุปสรรคของการจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียน

ขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นองค์ประกอบของการจัดการศึกษาทั้งครูหลักสูตร และการประเมินผลก็เป็นปัญหาในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยครูจะต้องมีพื้นฐานความเข้าใจในนิยามของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ด้านหลักสูตรต้องไม่เน้นในเชิงวิชาการมากเกินไปจนลืมนิยามของทักษะอาชีพ ทักษะสังคม และทักษะชีวิต รวมถึงการประเมินผลก็ควรมีความหลากหลายและเน้นการประเมินที่รอบด้าน ไม่มุ่งเพียงด้านผลสัมฤทธิ์ของการเรียนเท่านั้น

6. การศึกษาผลที่เกิดขึ้นในมุมมองของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมนั้น เป็นแบบแผนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เข้าถึงการเรียนรู้ได้จากอินเทอร์เน็ต เพราะมีความสะดวกสบาย และง่ายต่อการสืบค้น สามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ได้ทุกที่ทุกเวลาตามความต้องการ รวมถึงกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะวัยเรียนวัยรุ่นมักมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ผ่านการทัศนศึกษาเป็นอันดับรองลงมา ในขณะที่แหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า อาทิ พิพิธภัณฑ์ การเรียนรู้จากกรณีศึกษาในชุมชนนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยผลดังกล่าวนี้จะไปสอดรับกับด้านรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยังให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้จากกรณีศึกษาไม่มากพอในพื้นที่ รวมถึงพิพิธภัณฑ์ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ก็ไม่ได้มีบรรยากาศในการส่งเสริมการเรียนรู้ จึงเป็นโจทย์สำคัญในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา น่าสนใจ เพื่อให้ได้รับความสนใจจากกลุ่มเป้าหมายเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ผลที่เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย พบว่า ผลจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายแต่ละช่วงวัย โดยกลุ่มเด็กปฐมวัย บรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้าน ทั้งด้านพัฒนาการสมวัยและมีสุขนิสัยที่เหมาะสม ด้านพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านพัฒนาการทางสติปัญญา เรียนรู้และสร้างสรรค์ ด้านพัฒนาการด้านภาษาและการสื่อสาร ด้านพัฒนาการด้านสังคม คุณธรรม และความเป็นพลเมือง กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น บรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับ “มาก” ทั้งด้านทักษะเพื่อการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านอาชีพและการดำรงชีวิต กลุ่มวัยแรงงาน บรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับ “มาก” ทั้งการพัฒนาทักษะแรงงาน การวางแผนด้านการเงิน และลักษณะที่พึงประสงค์ในการทำงาน กลุ่มวัยสูงอายุ บรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับ “มาก” ทั้งด้านความมั่นคงและการมีหลักประกันในชีวิต ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม และด้านสุขภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นผลที่เกิดจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอันเกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน แต่ถึงกระนั้นก็มีข้อสังเกตในรายการประเมินบางด้านที่มีการแปลความหมายอยู่ในระดับมาก แต่ช่วงคะแนนเพียงเข้าหาในช่วงระดับปานกลาง แสดงให้เห็นจุดที่ควรพัฒนาบางประการที่ควรปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต

บทที่ 6

ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ

ในการศึกษาผลวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาบทที่ 4 ผลการศึกษาและถอดบทเรียนการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ การทบทวนวรรณกรรมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยจากบทที่ 2 และผลการติดตามและประเมินสภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของประเทศไทยจากบทที่ 5 มาใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) ผลการศึกษาในบทที่ 6 แบ่งการนำเสนอเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติจากการถอดบทเรียน เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์จุดเด่นของประเทศคู่เทียบ การวิเคราะห์ตนเองของประเทศไทยและการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis) ตามประเด็นของกระบวนการเชิงนโยบายได้แก่

1. นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคน
2. ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผลจากการวิเคราะห์ช่องว่างดังกล่าว ถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลสำคัญเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยดังปรากฏในบทที่ 7 ต่อไป รายละเอียดผลวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติมีดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติจากการถอดบทเรียน

จากผลการศึกษาจุดเน้นหรือจุดเด่นของประเทศที่คัดสรรในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีประเด็นจุดเน้นที่สำคัญสอดคล้องกันเกือบทุกประเทศ เริ่มตั้งแต่กำหนดเป้าหมาย/ผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมทุกช่วงวัย ดังนี้

นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคคน

ทุกประเทศ มีการกำหนดนโยบายและนำเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ สู่การกำหนดเป็นผลลัพธ์ของการพัฒนาหรือสร้างคนให้มีคุณภาพ และมีทิศทางการพัฒนาประเทศที่แน่นอน มีนโยบายที่เน้นให้ประชาชนทุกคนต้องมีทักษะจำเป็นขั้นต้นและทักษะขั้นสูงในการทำงานหรืออยู่ในโลกยุคใหม่ได้อย่างมีความสุข มีระบบการฝึกอบรมวิชาชีพแบบกระจายอำนาจ และการสร้างระบบงานให้เกื้อกูลกันทุกระดับ รวมทั้งการใช้มาตรการทางกฎหมาย

นอกจากนี้ ทุกประเทศมีกฎหมายการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยเฉพาะ เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีกรอบทิศทางการปฏิบัติที่ชัดเจน การจัดการศึกษายึดหลักการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงโอกาสการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและถือว่าเป็นสิทธิของทุกคนที่จะเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ได้อย่างสะดวก และมีโครงสร้างการบริหารและหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจนเพื่อเป็นกลไกในการวางแผนเป้าหมาย สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับประชาชน การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การขยายโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดย **แคนาดา** เน้นการพัฒนาคคนให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา เน้นการสร้างทักษะที่จำเป็นให้แก่คนในประเทศ **ญี่ปุ่น** เน้นการพัฒนาคคนให้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและการอยู่ร่วมกันในสังคม **สิงคโปร์** มุ่งพัฒนาคคนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ **อิสราเอล** มุ่งพัฒนาคคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี **เอสโตเนีย** มีเป้าหมายให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลความรู้ทางการศึกษา

ในส่วนของผู้จัดการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐมองภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตตั้งแต่การให้คนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) มีการกำหนดเป็นผลลัพธ์ และเห็นเป้าหมายในอนาคต ประเทศเหล่านี้สามารถออกแบบผู้เรียน เด็กหรือเยาวชน ตามเป้าหมายของประเทศได้ชัดเจน การเรียนรู้ตลอดชีวิตถูกวางกรอบจากส่วนกลางที่สร้างภาพความเข้าใจตรงกันพัฒนาคคนด้วยการวางระบบการศึกษาตลอดชีวิตที่เน้นการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กและเยาวชน และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนเป็นพื้นฐานสำคัญ

ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จุดเน้นของแคนาดายึดหลักการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจัดการศึกษาเองอย่างเต็มที่ ทำให้บุคคลทุกช่วงวัยได้รับความเสมอภาคทางการศึกษา ญี่ปุ่นให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สิงคโปร์ เน้นความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันและสร้างโอกาสทางการศึกษา ออกแบบระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการรองรับทักษะใหม่ ๆ ในอนาคต อิสราเอลมีการส่งเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการตั้งแต่วัยเด็ก เอสโตเนียให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนรู้โดยเน้นการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกระดับชั้น และทั้ง 5 ประเทศให้โอกาสผู้ที่จบการศึกษาแล้วกลับมา Upskill Reskill ตลอดจนสร้าง New skill ได้ มีการเชื่อมโยงระบบการศึกษาโดยตั้งหน่วยงานหลักขึ้นมารับผิดชอบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในประเทศอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังมีกฎหมายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและโครงสร้างการบริหารและหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้ทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามาร่วมมือกันจัดทำกิจกรรมโปรแกรมการเรียนรู้ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นแก่ทุกคนในสังคมที่สำคัญในระดับท้องถิ่น หรือในระดับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของความเสมอภาคและความเท่าเทียม เป็นประเด็นที่ทุกประเทศตระหนัก โดยมีพื้นฐานมาจากความพยายามที่จะปลูกฝังในเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ความคิด วัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน กลไกการดึงคนที่ขาดโอกาสเข้ามาร่วมรับบริการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ทั้งอิสราเอลและญี่ปุ่น ได้นำวัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา เข้ามาเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ในขณะที่แคนาดา อิสราเอล และเอสโตเนีย มีกฎหมายส่งเสริมการเข้าถึงความเสมอภาคผ่านโครงสร้างที่รัฐจัดให้แบบให้เปล่าที่ทุกคนเข้าถึงได้ มีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และตอบสนองการสร้างทักษะที่จำเป็นต่อบุคคล ทั้งนี้ ระบบการศึกษาของอิสราเอลสนับสนุนการสร้างผู้นำในการสร้างสรรค์ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบธรรมชาติ โดยวิธีการหลอมรวมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน

ระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เอสโตเนียเล็งเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของกระแสเทคโนโลยี และได้มีการเตรียมความพร้อมคนในประเทศผ่านการสนับสนุนการเรียนรู้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย พร้อมด้วยนโยบายด้าน ICT สนับสนุนทรัพยากรการลงทุนด้าน IT อย่างจริงจัง ให้ครอบคลุมการใช้งานทั่วประเทศ โดยรัฐจัดให้มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตฟรีเพื่อให้ทุกคนเข้าถึงได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ในขณะที่รัฐบาลอิสราเอลมีการสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และรัฐบาลท้องถิ่น

ของแคนาดาที่มีอิสระในการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาได้เองในทุกระดับ มีแรงจูงใจวิชาชีพครูด้วยค่าตอบแทนเงินเดือนที่สูง ญี่ปุ่นมีการจัดสรรงบประมาณที่เน้นการพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาสทางการแข่งขัน และสิงคโปร์ให้หน่วยงานในทุกภาคส่วนมีโอกาสร่วมในการพัฒนาผู้เรียน และรัฐสนับสนุนเงินเพื่อให้บุคคลพัฒนาทักษะในการทำงาน

ตารางที่ 6.1 ผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติจากการถอดบทเรียน

จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคน					
มีกฎหมายการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยเฉพาะ	✓	✓	✓	✓	✓
สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับประชาชน/ขยายโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	✓	✓	✓	✓	✓
สร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ทุกภาคส่วน	✓	✓	✓	✓	✓
มีโครงสร้างการบริหารและหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจนเพื่อเป็นกลไกในการวางเป้าหมาย	✓	✓	✓	✓	✓
เน้นการพัฒนาคนให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา เน้นการสร้างทักษะที่จำเป็นให้แก่คนในประเทศ	✓				
เน้นการพัฒนาคนให้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและการอยู่ร่วมกันในสังคม		✓			
มีแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ			✓		
เน้นความสามารถทางการศึกษา มุ่งพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี				✓	

ตารางที่ 6.1 ผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติจากการถอดบทเรียน (ต่อ)

จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบาย สำหรับการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลความรู้ ทางการศึกษา					✓
ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
มีกฎหมายการศึกษาที่ระบุการเข้าถึง ความเสมอภาคที่รัฐจัดการศึกษา แบบให้เปล่า มีระบบหน่วยกิตที่สามารถ เก็บสะสมความรู้ได้	✓				
ยึดหลักการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น จัดการศึกษาเอง มีความอิสระ ในการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ ที่หลากหลายผ่านแต่ละรัฐและ เขตการปกครองพิเศษ	✓				
จัดการศึกษาทุกระดับที่เน้นวิชาการ ระเบียบวินัย และความเป็นสากล		✓			
เน้นความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับ การแข่งขันและสร้างโอกาสทางการศึกษา			✓		
เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมและโปรแกรม การเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเอื้อต่อ การเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านสถานศึกษา และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน		✓	✓		
ส่งเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการ ตั้งแต่วัยเด็ก				✓	
ให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนรู้ โดยเน้นการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในทุกระดับชั้น					✓
เน้นการจัดการเรียนรู้การสร้างทักษะชีวิต ผ่านพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตั้งแต่วัยเด็ก				✓	✓

ตารางที่ 6.1 ผลการวิเคราะห์จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติจากการถอดบทเรียน (ต่อ)

จุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบาย สำหรับการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	แคนาดา	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	อิสราเอล	เอสโตเนีย
ระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
รัฐท้องถิ่นมีความคล่องตัวในการบริหารจัดการงบประมาณด้านการศึกษาได้เองในทุกระดับ	✓				
จัดสรรงบประมาณที่เน้นการพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาสทางการแข่งขัน จูงใจให้คนเก่งมีความสามารถเข้ามาเป็นครู มีการให้รางวัลโบนัสพิเศษสำหรับครูที่มีผลงานโดดเด่นหลายเท่าของเงินเดือน		✓			
ให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนทักษะในการทำงานทุกช่วงวัยในรูปแบบ Upskill- Reskill และ New skill ในรูปแบบของ Credit			✓		
สนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ				✓	✓
ประชาชนทุกคนเข้าถึงอินเทอร์เน็ต สาธารณะฟรี ครอบคลุมทุกพื้นที่					✓

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์จุดเด่นของประเทศคู่เทียบกับการดำเนินงานของประเทศไทย ตามกรอบกระบวนการเชิงนโยบาย การวิเคราะห์ตนเองของประเทศไทยและการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis) ตามประเด็นของกระบวนการเชิงนโยบาย ได้แก่

- ประเด็นที่ 1 นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคน
- ประเด็นที่ 2 ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ประเด็นที่ 3 ระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตารางที่ 6.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ

จุดเด่นของประเทศคู่เทียบ	การวิเคราะห์ตนเอง (ประเทศไทย)	ผลการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis)
1. นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคน		
<p>แคนาดา: เน้นความเสมอภาคทางการศึกษา และการสร้างทักษะที่จำเป็นให้แก่คนในประเทศ</p> <p>ญี่ปุ่น: เน้นการพัฒนาคนให้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และการอยู่ร่วมกันในสังคม</p> <p>สิงคโปร์: เน้นการพัฒนาคนให้มีทักษะ การคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบ</p> <p>อิสราเอล: เน้นการพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี</p> <p>เอสโตเนีย: เน้นให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึง ข้อมูลความรู้ทางการศึกษา</p>	<p>รัฐบาลไทยเห็นความสำคัญ ในการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้มี ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีความพยายามในการวาง มาตรการหรือแนวทางเพื่อการ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ กับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ อย่าง ครอบคลุม ได้แก่ แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนา ศักยภาพทุนมนุษย์ ให้สามารถ</p>	<p>- ประเทศไทยยังไม่มี การ กำหนดนโยบาย แผน และ ทิศทางที่ชัดเจนในการส่งเสริม การจัดการศึกษาเพื่อเรียนรู้ ตลอดชีวิตของทุกช่วงวัย ส่งผลให้ขาดระบบและกลไก ในการขับเคลื่อน ขาดการ ประสานงานและบูรณาการ ความร่วมมือในการทำงาน ซึ่งสะท้อนได้จากผลการ ติดตามและประเมินสภาพ การจัดการศึกษาเพื่อ การเรียนรู้ตลอดชีวิตในบทที่ 5</p>

ตารางที่ 6.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ (ต่อ)

จุดเด่นของประเทศคู่เทียบ	การวิเคราะห์ตนเอง (ประเทศไทย)	ผลการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis)
<p>จากการวิเคราะห์จุดเด่นของประเทศคู่เทียบทั้ง 5 ประเทศ พบว่า ทุกประเทศให้ความสำคัญกับนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอิงบริบทของแต่ละประเทศ เช่น</p> <p>แคนาดา: มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์จึงให้ความสำคัญกับนโยบายและการพัฒนาคนให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน เน้นการสร้างทักษะที่จำเป็นในการทำงานให้แก่คนในประเทศ</p> <p>ญี่ปุ่น: มีประชากรกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนมาก จึงมีพระราชบัญญัติการศึกษาตลอดชีวิตที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนและแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ที่หลากหลายในท้องถิ่น</p> <p>สิงคโปร์: มีบริบทพื้นที่ขนาดเล็ก และมีทรัพยากรจำกัด จึงมีนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนเพื่อพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นและวัยแรงงาน</p> <p>อิสราเอล: มีบริบทของประเทศเป็นทะเลทราย จึงเน้นการเอาชนะธรรมชาติด้วยการสร้างคนให้มีความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อมาพัฒนาประเทศ</p> <p>เอสโตเนีย: เป็นประเทศเกิดใหม่จึงวางรากฐานการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว มีเป้าหมายให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลความรู้ทางการศึกษา จะเห็นได้ว่าทุกประเทศให้ความสำคัญกับนโยบายการจัดการศึกษา</p>	<p>ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าทุกช่วงวัย โดยใช้สถานศึกษา</p> <p>สถานประกอบการ รวมถึงแหล่งการเรียนรู้ เป็นกลไกสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย</p>	<p>- การจัดการศึกษาของประเทศไทยยังเน้นที่ระบบการจัดการศึกษาที่มีลักษณะ one-size-fit-all มากกว่าตัวบุคคล ซึ่งขัดต่อหลักการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เน้นการตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละบุคคล (Learning Need)</p>

ตารางที่ 6.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ (ต่อ)

จุดเด่นของประเทศคู่เทียบ	การวิเคราะห์ตนเอง (ประเทศไทย)	ผลการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis)
<p>ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย มีการกำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ มีการกำหนดแผนและทิศทางที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายที่เน้นการพัฒนาหรือสร้างคนให้มีคุณภาพ</p>		
2. ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต		
<p>แคนาดา: ยึดหลักการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจัดการศึกษาเอง</p> <p>ญี่ปุ่น: จัดการศึกษาทุกระดับที่เน้นวิชาการ ระเบียบวินัย และความเป็นสากล</p> <p>สิงคโปร์: เน้นความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันและสร้างโอกาสทางการศึกษา</p> <p>อิสราเอล: ส่งเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการตั้งแต่วัยเด็ก</p> <p>เอสโตเนีย: ให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนรู้โดยเน้นการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกระดับชั้น</p> <p>จากประเทศคู่เทียบทั้ง 5 ประเทศพบว่าระบบการจัดการศึกษาไม่ได้มีความแตกต่างกัน แต่อาจมีหลักคิดในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่เหมือนกันตามบริบทของประเทศ ส่งผลให้รูปแบบของการดำเนินงานมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ อิสราเอลและเอสโตเนีย เน้นการจัดการเรียนรู้การสร้างทักษะชีวิตผ่านพ่อแม่ ผู้ปกครองตั้งแต่วัยเด็ก ญี่ปุ่นและสิงคโปร์ เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมและโปรแกรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านสถานศึกษา</p>	<p>ประเทศไทยมีระบบการศึกษา 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักและให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยอิงสถานศึกษาเป็นหลัก มีการดำเนินงานที่แบ่งแยกชัดเจนในรูปแบบและหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษากล่าวคือ การศึกษาในระบบเป็นความรับผิดชอบของสถานศึกษา และการศึกษานอกระบบ เป็นความรับผิดชอบของสำนักงาน กศน. และการศึกษาตามอัธยาศัย มีรูปแบบการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้และทรัพยากรการเรียนรู้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประเทศไทยยังขาดการเชื่อมโยงบูรณาการร่วมกันระหว่างระบบการศึกษา (ในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย - ครอบคลุม ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการศึกษาและการเรียนรู้ในระดับต่ำ และมีความคิดว่าเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของสถานศึกษาเท่านั้น - การจัดการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับรูปแบบชั้นเรียนมากกว่าความต้องการของผู้เรียน และใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้และทรัพยากรการเรียนรู้ นอกห้องเรียนเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์น้อย - หน่วยงานอื่นที่ไม่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาโดยตรง มีบทบาทน้อยในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งไม่สอดคล้องกับเป้าหมายในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ตารางที่ 6.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ (ต่อ)

จุดเด่นของประเทศคู่เทียบ	การวิเคราะห์ตนเอง (ประเทศไทย)	ผลการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis)
<p>และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แคนาดา มีความอิสระในการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผ่านแต่ละรัฐและเขต การปกครองพิเศษ</p> <p>จะเห็นได้ว่าทุกประเทศให้ความสำคัญกับระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>		
3. ระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต		
<p>แคนาดา: ท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาได้เองในทุกระดับ จูงใจวิชาชีพครู โดยให้ค่าตอบแทนค่อนข้างสูง</p> <p>ญี่ปุ่น: จัดสรรงบประมาณที่เน้นการพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาสทางการแข่งขัน</p> <p>สิงคโปร์: หน่วยงานในทุกภาคส่วน มีโอกาสร่วมกันพัฒนาผู้เรียน โดยรัฐสนับสนุนเงินให้บุคคลเพื่อพัฒนาทักษะในการทำงาน</p> <p>อิสราเอล: รัฐสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21</p> <p>เอสโตเนีย: รัฐจัดให้มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตฟรีเพื่อการเข้าถึงได้ครอบคลุมทุกพื้นที่และทุกบุคคล</p> <p>ระบบการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาของประเทศทั้ง 5 พบว่า แคนาดา รัฐท้องถิ่นมีความคล่องตัวในการบริหารจัดการงบประมาณด้านการศึกษาได้เองในทุกระดับ และมีการจูงใจวิชาชีพครูโดยให้ค่าตอบแทนค่อนข้างสูง ญี่ปุ่น จัดสรร</p>	<p>ประเทศไทยมีการจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้มายังหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาในระดับพื้นที่เป็นค่าจัดการเรียนการสอน ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าเครื่องแบบนักเรียน ค่าหนังสือเรียน ค่ากิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน มีระบบการพัฒนาครูผ่านวิทยฐานะ มีการจัดสรรงบประมาณด้านการพัฒนาครู</p> <p>สำหรับประเด็นระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเทศไทยมีการพัฒนาทักษะกลุ่มวัยแรงงานโดยมีกระทรวงแรงงานเป็นหน่วยงานหลักซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตร รวมทั้งประสานงานและลงนามความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะและ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดสรรงบประมาณยังไม่เห็นผลลัพธ์จากการบูรณาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย - มีการส่งเสริมการสร้างแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้หรือทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ในท้องถิ่นน้อย - ชุมชนให้ความสำคัญกับแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นน้อย - การพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา ให้ความสำคัญกับคุณวุฒิและใบประกอบวิชาชีพมากกว่าความสามารถของครูในการสร้างทักษะการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน กระบวนการพัฒนาครู มุ่งยกระดับวิทยฐานะแต่ไม่สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (Learning outcome)

ตารางที่ 6.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ (ต่อ)

จุดเด่นของประเทศคู่เทียบ	การวิเคราะห์ตนเอง (ประเทศไทย)	ผลการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis)
<p>งบประมาณที่เน้นการพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาสทางการแข่งขัน จูงใจให้คนเก่งมีความสามารถเข้ามาเป็นครู มีการให้รางวัลโบนัสพิเศษสำหรับครูที่มีผลงานโดดเด่นหลายเท่าของเงินเดือน สิงคโปร์ ให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนทักษะในการทำงานทุกช่วงวัยในรูปแบบ Upskill-Reskill และ New skill ในรูปแบบของ Credit อิสราเอล และ เอสโตเนีย สนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนี้ เอสโตเนีย ให้ความสำคัญกับประชาชนทุกคนในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตสาธารณะฟรีครอบคลุมทุกพื้นที่</p> <p>ในส่วนของระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เอสโตเนีย สิงคโปร์ แคนาดา มีกฎหมายหรือนโยบายที่ชัดเจนที่กำหนดให้ประชาชนในประเทศสามารถเข้าถึงการศึกษาและเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ทุกช่วงวัย แบบไม่เสียค่าใช้จ่าย</p>	<p>ความสามารถให้แก่แรงงานทุกสายอาชีพ ซึ่งกรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้ดำเนินการตามโครงการประเภทต่าง ๆ ส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงานในสถานประกอบการกิจการ ทั้งนี้ ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาทักษะความสามารถของแรงงานตาม Agenda มีการดำเนินงานในรูปแบบการบูรณาการร่วมกัน ทั้งกระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา รวมทั้งภาคีเครือข่ายการพัฒนาฝีมือแรงงาน สภาอุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด ตลอดจนสมาคมวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ยังไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ อาทิ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือสัญญาณอินเทอร์เน็ต เป็นต้น - สถานประกอบการไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวัยแรงงาน - ประเทศไทยให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ <p>ระบบประกันสิทธิของประเทศไทยนั้นมียู แต่ประชากรวัยแรงงานส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ามี ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิของตนเองในการพัฒนาให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร จากการลงพื้นที่ พบว่าแรงงานสามารถยื่นขอรับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะของตนเองได้ที่สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานของจังหวัด โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรืออาจเสียค่าธรรมเนียมเพียงเล็กน้อย เนื่องจากรัฐได้มีเงินสนับสนุนไว้แล้วส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม กลุ่มวัยแรงงานไม่สนใจในสิทธิประโยชน์ที่ตนเองมียู หรือมองว่าเกิดประโยชน์น้อย ไม่คุ้มกับเวลาที่ต้องอบรมหรือพัฒนาทักษะ อีกทั้งสถานประกอบการ ไม่ตระหนักและไม่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมทักษะของแรงงาน</p>

ตอนที่ 3 บทสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนานาชาติ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดเน้นของกระบวนการเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับนานาชาติ พบว่า ประเทศคู่เทียบในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ที่ชัดเจน มีกฎหมายหรือแผนการปฏิบัติ ทั้งในลักษณะของการกระจายอำนาจและรวมอำนาจ ซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลที่คำนึงถึงการสร้างโอกาสและเข้าถึงการเรียนรู้โดยให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการสร้างความร่วมมือ ตลอดจนถึงบริบท สภาพแวดล้อม ลักษณะประชากร และให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนทุกช่วงวัย ทั้งนี้ หลายประเทศให้ความสำคัญต่อการสร้างรากฐานของการพัฒนาในกลุ่มเด็กปฐมวัยและกลุ่มวัยเรียนวัยรุ่นเป็นหลัก เนื่องจากเชื่อว่ารากฐานของการพัฒนาที่ดีคือการสร้างพื้นฐานของคนในประเทศให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ แต่ละประเทศยังมีรูปแบบการประกันสิทธิที่หลากหลาย โดยเฉพาะระบบเครดิต ซึ่งเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่อยู่นอกระบบการศึกษาได้พัฒนา ฟื้นฟู และเสริมสร้างทักษะใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมโลก และกระตุ้นให้คนเกิดความกระตือรือร้นในการใฝ่เรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

เมื่อนำจุดเน้นมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับนโยบายและการดำเนินงานของประเทศไทย ในประเด็นนโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคน ระบบการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และระบบการจัดสรรทรัพยากรและระบบประกันสิทธิการเข้าถึงการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบช่องว่าง (Gap) ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมาย ทั้งที่ประเทศไทยมีการกำหนดเป้าหมายไม่ต่างจากประเทศคู่เทียบ ช่องว่างที่พบประกอบด้วย

1. การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในปัจจุบัน ระบุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างและความต้องการในระดับบุคคล ซึ่งไม่สอดคล้องเป็นไปตามหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงลักษณะการจัดการเรียนรู้นั้น แม้จะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแต่ยังคงเน้นการจัดการศึกษาในห้องเรียนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ไม่สามารถบูรณาการการจัดการศึกษาทั้งรูปแบบในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานศึกษา นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาอยู่ในระดับน้อย และในพื้นที่ห่างไกลยังไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต ทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม

2. การจัดสรรงบประมาณในปัจจุบันมีลักษณะของการปฏิบัติงานที่ไม่สามารถบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานได้ และมีข้อจำกัดของการใช้งบประมาณทำให้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่บรรลุตามเป้าหมายที่คาดหวังเท่าที่ควร

3. ระบบการพัฒนาทักษะ พื้นฟู และเสริมสร้างทักษะใหม่ ๆ ยังเป็นแนวปฏิบัติเดิม ๆ ที่มีความซับซ้อนและยุ่งยาก ขาดการบูรณาการ รวมถึงภาคประชาชน และภาคเอกชนที่มีความพร้อมในด้านบุคลากรและงบประมาณสนับสนุนยังเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาน้อย จึงทำให้การพัฒนาด้านทักษะไม่ประสบความสำเร็จ และจำนวนประชากรที่ได้รับการพัฒนาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์โดยตรงมีจำนวนน้อย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นข้อข้างนี้ไปศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิในหลากหลายหน่วยงานและสาขาวิชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ในบทที่ 7 ต่อไป

บทที่ 7

ข้อเสนอแนะทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Benchmarking) สภาพการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยกับนานาชาติ ได้สะท้อนให้เห็นจุดที่ควรพัฒนาหลายประการในการจัดการศึกษาของประเทศไทยให้สามารถยกระดับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการนำเสนอข้อมูลในบทนี้ มุ่งนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อันจะเป็นข้อมูลสำคัญที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพลิกโฉมการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยในอนาคต

ประเด็นการเปรียบเทียบช่องว่างประการแรก พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยยังไม่สามารถบูรณาการการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยให้เกิดความเชื่อมโยงต่อเนื่องได้ ตลอดจนไม่สามารถบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อร่วมกันจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริง ดังความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดของผู้กำหนดนโยบายและผู้นำทางการศึกษาทุกระดับ เพื่อสร้างระบบและกลไกที่มีความเข้มแข็งอันจะนำไปสู่ความร่วมมือและเกิดระบบเครือข่ายการทำงานที่มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้และทรัพยากรซึ่งกันและกันได้ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะทางที่ 1 ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทางในมิตรระบบและลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเทศไทยควรวางระบบและกลไกการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และทักษะสังคมของคนแต่ละกลุ่มเป้าหมายในสังคม

หัวใจสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ คนในสังคมต้องมีคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะมีคุณลักษณะดังกล่าวได้ สังคมนั้นจะต้องเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการที่สังคมนั้นจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ สังคมนั้นจะต้องมีระบบกลไกและการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อให้คนได้เกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์กันหรือที่เรียกกันว่า เป็น “นิเวศการเรียนรู้” เมื่อพิจารณาจากการดำเนินงานของประเทศไทยที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทย

ยังไม่สามารถขับเคลื่อนสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรากฐานที่สำคัญของการสนับสนุนส่งเสริมให้คนไทยเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การพัฒนาระบบและกลไกการจัดการศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกช่วงวัย ภายใต้หลักการที่สำคัญดังนี้

1. ระบบและกลไกการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องคำนึงถึง ธรรมชาติ วัฒนธรรม และอุปนิสัยในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายในสังคมของตนเองเป็นหลัก โดยมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในระดับปัจเจก และระดับกลุ่ม สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้โดยสะดวกและตอบสนองตามความต้องการในการดำรงชีวิต

2. ระบบและกลไกการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการประสานงาน หรือดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกกับกลุ่มเป้าหมายในสังคมสูงสุด

3. ระบบและกลไกการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องคำนึงถึงความต่อเนื่องในการเรียนรู้ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านช่วงวัยที่สามารถเรียนรู้ ต่อยอด และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า

4. ระบบและกลไกการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องถูกขับเคลื่อนโดยหน่วยงานระดับท้องถิ่นในลักษณะการกระจายอำนาจที่มีงบประมาณในการสนับสนุนการเรียนรู้ที่พร้อมจัดสรรให้เกิดการเรียนรู้ได้ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในสังคม

แนวปฏิบัติที่สำคัญเพื่อการวางระบบและกลไกการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีข้อเสนอที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัด ควรจัดทำแผนปฏิบัติการการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับจังหวัด ข้อมูลจากการติดตามการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับจังหวัดพบว่า มีการจัดทำแผนแบบบูรณาการแต่มีการขับเคลื่อนน้อยมาก จึงต้องมีการพิจารณาทำความเข้าใจรูปแบบของบูรณาการแผนปฏิบัติการที่แท้จริง การบูรณาการไม่ได้หมายถึงเพียงความร่วมมือของหน่วยงาน แต่ต้องให้ความสำคัญกับเนื้อหา รวมไปถึงการบูรณาการวิธีการ ดังนั้น หน่วยงานจึงต้องวางแผนโดยมีเป้าหมายและวิธีการที่ชัดเจน สามารถออกแบบกิจกรรมตัวชี้วัด การกำกับติดตามและการประเมินผลที่สะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการบูรณาการเชิงเนื้อหา วิธีการ และความร่วมมือของหน่วยงานได้อย่างแท้จริง

2. ควรมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นสำนักงาน กศน. หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้สะดวก ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการ ในการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายวัยเรียน วัยรุ่น วัยแรงงาน และผู้สูงอายุในด้านทักษะชีวิตและทักษะสังคมพื้นฐาน อาทิ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ โดยเชิญผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ มาเป็นวิทยากรและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์ฯ นอกจากนั้นยังสามารถทำหน้าที่

เป็นผู้ประสานงานให้ข้อมูลเบื้องต้นและส่งต่อกลุ่มเป้าหมายไปหน่วยงานอื่น ๆ ในการพัฒนาทักษะด้านอาชีพ อาทิ หากต้องการพัฒนาเพิ่มเติมทักษะในการทำงาน ส่งต่อไปยังสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน หรือกรมพัฒนาฝีมือแรงงานที่มีการอบรมให้โดยไม่มีค่าธรรมเนียม หรือหากต้องการพัฒนาความรู้ในการทำการเกษตร ส่งต่อไปยังเกษตรอำเภอ หรือเกษตรจังหวัดในพื้นที่ เป็นต้น

3. สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรพัฒนาระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) ให้กลุ่มวัยเรียนวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยผู้สูงอายุ ได้มีโอกาสค้นหาศักยภาพของตนเอง เพื่อเข้าสู่สาขาอาชีพต่าง ๆ หรือเรียนรู้เพื่อต่อยอดการศึกษาต่อในวิชาชีพของตนเอง ระบบคลังหน่วยกิตอาจดำเนินการในลักษณะการเก็บสะสมหน่วยกิตการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์จากการฝึกอบรมแล้วขอเทียบโอน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสให้กับกลุ่มวัยแรงงาน กลุ่มวัยผู้สูงอายุที่ต้องการความรู้เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะในการทำงานโดยไม่ประสงค์จะลงทะเบียนเป็นนักศึกษาในระบบ

ข้อสังเกตประการหนึ่งของการศึกษาไทยในปัจจุบัน คือ เน้นการให้ความรู้เชิงเนื้อหาสาระมากเกินไป แต่ให้ความสำคัญต่อการสร้าง/ปรับเจตคติของผู้เรียนที่จะสามารถวางแผนเส้นทางอาชีพ จากการค้นหาความถนัดของตนเองกับสมรรถนะที่จำเป็นในอาชีพนั้น ๆ น้อยมาก ระบบคลังหน่วยกิตจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่ประสงค์จะเรียนรู้ทักษะอาชีพนอกชั้นเรียนในการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถเก็บสะสมหน่วยกิตไปเทียบโอนในการศึกษาต่อสายอาชีพได้ เป็นต้น

4. การส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยงและร่วมเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ อาทิ คณะศึกษาศาสตร์เป็นพี่เลี้ยงให้กับสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะเกษตรและคณะประมงเป็นพี่เลี้ยงให้กับสำนักงานเกษตรจังหวัดและเกษตรอำเภอ คณะวิศวกรรมศาสตร์เป็นพี่เลี้ยงให้กับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานหรือสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด เป็นต้น โดยระบบการเป็นพี่เลี้ยงจะช่วยทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้พัฒนาองค์ความรู้ที่ทันสมัยและเท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนโดยตรงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดผลกระทบเชิงบวกกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในพื้นที่

5. สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ควรเป็นเจ้าภาพในการพัฒนาระบบแพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานการฝึกอบรมภาครัฐ เอกชน สถานศึกษา หรือหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ จากทุกกระทรวงในสังคมที่มีหลักสูตรการเรียนรู้สำเร็จรูป และได้รับการรับรองมาตรฐานให้สามารถลงทะเบียนเป็นผู้จัดการเรียนรู้ ที่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในสังคมสามารถเข้าถึงโดยสมัครเป็นสมาชิกในการเข้าร่วมฐานข้อมูลการเรียนรู้ได้อย่างอิสระ ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเลือกเรียนรู้ได้ตามความต้องการและเป้าหมายของตนเอง โดยแพลตฟอร์มดังกล่าวจะสามารถรวบรวมสถิติในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่อไป ทั้งนี้ในการดำเนินการ

พัฒนาแพลตฟอร์มดังกล่าวควรรหาเจ้าภาพที่เป็นหน่วยงานในการพัฒนาฐานข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นกระทรวงแรงงาน สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ หรือกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยแพลตฟอร์มดังกล่าวจะสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้โดยสะดวก และยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ได้รับการรับรอง ซึ่งสามารถเปลี่ยนผ่านประสบการณ์เรียนรู้สู่โลกแห่งการทำงานได้ชัดเจนมากขึ้น โดยแพลตฟอร์มการเรียนรู้สามารถไปเชื่อมโยงกับระบบ e-portfolio ที่ปัจจุบันกำลังดำเนินการโดยสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นฐานข้อมูลการเรียนรู้รายบุคคลที่จะช่วยทำให้บุคคลได้มองเห็นศักยภาพและมองเห็นความต้องการในการพัฒนาตนเองเพิ่มมากขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

6. ควรมีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อจูงใจองค์กรกลุ่ม บุคคล พัฒนางานวิจัยและขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างพื้นที่ทดลอง Sandbox ตลอดจนส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้านการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างตรงไปตรงมา

จากประเด็นช่องว่างที่ระบุถึงการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่พยายามมุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ระบุว่า คนไทยต้องเป็นผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ ถ้าทุกคนได้รับการตอบสนองตามความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง (Learning Need) ถือว่าได้รับความเสมอภาคในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่ในสภาพจริงของการจัดการศึกษากลับไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างและความต้องการในระดับบุคคล ทั้งยังเน้นการจัดการศึกษาในห้องเรียนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาอยู่ในระดับน้อย และในพื้นที่ห่างไกลยังไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต ทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงนำมาสู่ข้อเสนอแนวทางที่ 2 ดังนี้

2. ข้อเสนอแนวทางในมิติการบริหารทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเทศไทยควรจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัย โดยเน้นให้เกิดการสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัย ให้ความต่างเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม

ทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล ตลอดจนเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการเป็นชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ในปัจจุบันสังคมไทยมีทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้มากมาย แต่กลับพบว่า ทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้เหล่านั้นไม่สามารถตอบสนองต่อแบบแผนการเรียนรู้และความต้องการของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน อาทิ ครูภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชุมชนที่มีองค์ความรู้ที่มีคุณค่าอยู่ในตนเองอย่างมากมาย ไม่สามารถส่งผ่านความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ที่อาจนำความรู้ไปสู่การประยุกต์

ให้มีมูลค่าซึ่งสามารถต่อยอดทางอาชีพ ดังนั้นในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยหลักการสำคัญของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ต้องมีหลักการดังนี้

1. เป็นพื้นที่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล ทั้งที่มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันหรือแตกต่างกันก็ได้ โดยจะเป็นพื้นที่ที่สามารถขับเคลื่อนให้เป้าหมายของบุคคลประสบความสำเร็จ
2. เป็นพื้นที่ที่บุคคลสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างกัน สามารถพูดคุย แบ่งปัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความเชื่อ และมุมมองความคิดได้อย่างเป็นอิสระ โดยไม่มีการตัดสินถูกผิด
3. เป็นพื้นที่ที่เน้นความร่วมมือระหว่างคนต่างช่วงวัย ในการนำจุดเด่นของแต่ละวัย มาสร้างเป็นพลังในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ร่วมกัน อาทิ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ ภูมิปัญญา เป็นต้น
4. เป็นพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นสูง และมีความปลอดภัยในการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่มีพื้นที่ทางกายภาพ หรือพื้นที่เสมือนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
5. เป็นพื้นที่ที่มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ใน 3 มิติ ได้แก่ มิติทางกายภาพ คือ การจัดตกแต่งสถานที่ให้สวยงาม ปลอดภัย โปร่ง มิติทางจิตวิทยา คือ ความสุข ความสนุก ความอบอุ่น ความเป็นกันเองในขณะเรียนรู้ และมิติทางสังคม คือ ความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในพื้นที่การเรียนรู้

ทั้งนี้ แนวปฏิบัติที่สำคัญในการจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัย โดยเน้นให้เกิดการสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัย ให้ความต่างเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม มีข้อเสนอที่สำคัญดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ สำนักงาน กศน. ควรพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในความรับผิดชอบของตนเองให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ร่วมของคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายในการสร้างมูลค่าภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้สามารถเป็นผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายได้จริงและก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน ซึ่งจะมีกลุ่มผู้สูงอายุ ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นแกนนำในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นผู้รับความรู้และประยุกต์ภูมิปัญญาสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่า ทำการตลาด และประชาสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ และสามารถใช้เครือข่ายภาคเอกชน หรือสถาบันอุดมศึกษามาเป็นพันธมิตรในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และขยายตลาดให้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้งบประมาณสนับสนุนการสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบครบวงจรในชุมชน โดยอาจจัดให้เป็น 1 จังหวัด 1 แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งภายในแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น อาจประกอบด้วย ห้องสมุด ห้องบอร์ดเกม ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอ่านหนังสือ ห้องจัดประชุมสัมมนา มุมกาแฟและอาหาร ห้องฝึกซ้อมดนตรี ห้องฝึกซ้อมเต้นหรือ

ลีลาศ รวมถึงแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวอาจจัดกิจกรรมพิเศษ อาทิ โปรแกรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต ทักษะสังคม ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. สถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนควรสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนที่มีความสนใจหรือความต้องการที่เหมือนกันมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อาทิ กลุ่มการเต้นโคฟเวอร์ กลุ่มการแสดง กลุ่มดนตรี กลุ่มร้องเพลง ฯลฯ โดยสถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้แสดงออกทางด้านความสามารถของตนเอง ทั้งในด้านการฝึกซ้อม เรียนรู้ร่วมกัน หรือการจัดแข่งขันเพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้ทำความรู้จักกันและกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือบนสื่อสังคมออนไลน์ สนับสนุนการค้นพบศักยภาพของตนเอง พัฒนาทักษะต่าง ๆ ทางสังคม รวมถึงเรียนรู้ในการใช้ความสามารถเป็นบันไดในการสร้างรายได้และอาชีพของตนเองในอนาคต ทั้งนี้ ในการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวอาจใช้เครือข่าย อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชน ที่มีงบประมาณในการสนับสนุนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้จริงในระดับพื้นที่

จากประเด็นช่องว่างที่พบว่าประเทศไทยยังไม่สามารถบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานได้ และมีข้อจำกัดของการใช้งบประมาณ ส่งผลให้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่บรรลุตามเป้าหมายที่คาดหวังเท่าที่ควร อีกทั้งระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังใช้แนวปฏิบัติเดิม ๆ ที่มีความซับซ้อนและยุ่งยาก และขาดการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายภายนอก จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ระบุว่า ความเห็นของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนอกแวดวงศึกษามักถูกละเลย มุมมองของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงจำกัดอยู่ในกรอบความคิดและประสบการณ์ของนักการศึกษาเท่านั้น ทำให้เกิดค่านิยมหรือการรับรู้ของสังคมว่าคนนอกไม่รู้ไม่เท่าทันคนใน ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ของสังคม ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ สิ่งที่มาตาม คือ การดำเนินงานการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่สอดคล้องกับชีวิตและสังคมอย่างที่ควรจะเป็น จึงนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางที่ 3 ดังนี้

3. ข้อเสนอแนวทางในมิติของการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่าย ประเทศไทยควรสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายโดยเน้นความร่วมมือจากภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากบทเรียนระดับนานาชาติที่แสดงให้เห็นจุดแข็งของการมีเครือข่าย โดยเฉพาะภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งมีความพร้อมในการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและกำลังในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต หากประเทศไทยมีการสนับสนุนหน่วยงานภาคเอกชนและภาคประชาสังคม โดยวางกลไกการเชื่อมต่อนานที่ไม่ซ้ำซ้อน และเปิดโอกาสให้หน่วยงานเหล่านี้ได้แสดงศักยภาพในการมีส่วนร่วมจัดและส่งเสริมการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเป็นพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อคุณภาพของการศึกษา นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะจาก

ผู้ทรงคุณวุฒิหลาย ๆ ท่าน เล็งเห็นความสำคัญของการดึงเครือข่ายผู้เล่นอื่นที่ไม่ติดกรอบราชการ เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะเครือข่ายภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยมีหลักการดังนี้

1. เครือข่ายที่มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน
2. เครือข่ายที่ขับเคลื่อนด้วยทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ อาทิ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม เป็นต้น
3. เครือข่ายที่มีกลไกเชื่อมประสาน ทำงานอย่างต่อเนื่อง และมีการติดตามและประเมินผลสำเร็จอย่างจริงจัง

ทั้งนี้ แนวปฏิบัติที่สำคัญในการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีดังนี้

1. ชุมชนควรใช้ยุทธศาสตร์ win-win strategy ซึ่งให้ภาคีเครือข่ายเห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่คนในพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาความรู้และคุณภาพชีวิต อีกทั้ง เครือข่ายเองก็ได้ประโยชน์เช่นเดียวกัน เช่น อาจจะได้เรื่อง CSR ได้งานวิชาการ หรือได้ตัวชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม เป็นต้น

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรขับเคลื่อนเครือข่ายด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ แต่ละพื้นที่มีทุนทางสังคมหรือทุนอื่น ๆ ตลอดจนอาจจะมีระบบหรือกลไกบางอย่างอยู่เดิมในพื้นที่ ที่จะช่วยให้เครือข่ายทำงานได้คล่องตัวขึ้น ไม่จำเป็นต้องเริ่มนับ 1 ใหม่

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรหากกลไกหรือข้อต่อ (Nexus) เชื่อมประสานการทำงานระหว่างภาคีเครือข่าย ที่เป็นทั้งเจ้าของพื้นที่ มีความสามารถในการมองเห็นช่องว่างของปัญหา หรือเห็นช่องทางที่จะระดมคน หน่วยงาน และทรัพยากรเข้ามาแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งอาจเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่มีทั้งวิสัยทัศน์และมีอำนาจในการตัดสินใจ

4. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยการจูงใจให้เข้ามา มีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนในพื้นที่ที่หน่วยงานเหล่านั้น ตั้งอยู่ และมีการจูงใจเรื่องการลดหย่อนภาษี หรือให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่จะสามารถดึงภาคเอกชนที่มี ศักยภาพและมีทุนพร้อมที่จะเข้ามาร่วมขับเคลื่อนสังคม

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัมปนาท บริบูรณ์. 2553. “การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของประเทศไทยและญี่ปุ่น.” การประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา ครั้งที่ 4: ทบทวนความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-ไทย-แม่โขง. กรุงเทพมหานคร: โครงการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย.
- กฤษณี คำชาย และทัศนีย์ ไพฑูรย์พงศ์. 2560. ความทั่วถึง และเท่าเทียมของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี่.
- เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. 2562. การสร้างคนของญี่ปุ่นเพื่อรับมือกับโลกที่กำลังจะมาถึง (ออนไลน์). <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/648756>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- Kairi Solmann. 2562. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและการเพิ่มทักษะดิจิทัลให้แก่กลุ่มผู้ใหญ่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส: บทเรียนและประสบการณ์จากประเทศเอสโตเนีย (ออนไลน์). www.eef.or.th/up-content/uploads/2019/05, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. 2548. การวิเคราะห์และประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Jeon Byung Kyu. 2563. Havruta (ฮัฟรูตา) เคล็ดลับสร้างศักยภาพด้านการเรียนแก่เด็กของชาวยิว. กรุงเทพมหานคร: นานามีบุคส์.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง. 2553. “การเปรียบเทียบนโยบายการปลูกฝังจิตสำนึกและยอมรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น.” การประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา ครั้งที่ 3 (สังคมศาสตร์). กรุงเทพมหานคร: โครงการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง และคณะ. 2559. รายงานผลการศึกษารายงานมาตรฐานการศึกษาของต่างประเทศ. นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี่.
- ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์ และคณะ. 2559. “การติดตามและประเมินผลโครงการวิจัย: กรณีศึกษา.” วารสารวิธีวิทยาการวิจัย. 27 (2): 229-251.

- ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย อาชญญา รัตนอุบล และสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. 2558. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน (ออนไลน์). <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/50282>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- เชาว์ อินโย. 2553. การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณตา พัทธิมจรูญ. 2560. “การพัฒนาศูนย์นันทนาการสำหรับผู้สูงอายุด้วยวิธีการเทียบรอยคุณภาพ.” วารสารปัญญาภิวัฒน์. 9 (1): 149-162.
- The Potential. 2563. อิสราเอลและพัฒนาประเทศผ่านการสร้างคน พ่อแม่เลี้ยงลูกด้วยความ เป็นมนุษย์และเป็นลมใต้ปีกให้ลูก (Online). <https://the.potential.org>, Available 2, September, 2020.
- นพรดา คำชื่นวงศ์. 2563. พัฒนาการและพื้นฐานอารมณ์เด็กปฐมวัย – เพื่อการเติบโตอย่างมีคุณภาพ (ออนไลน์). <https://researchcafe.org/development-and-temperament-of-early-childhood/>, สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564.
- TCDC. 2563. อิสราเอลพันธสัญญาเหนือผืนทราย (Online). www.tcdc.or.th, Available 2, September, 2020.
- เทอดศักดิ์ สุขดาว. 2559. “การวิเคราะห์สื่อประชาสัมพันธ์เปรียบเทียบระหว่างสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.” วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ. 17 (2): 49-56.
- ไทยรัฐออนไลน์. 2562. กสศ. ถอดบทเรียน “เอสโตเนีย” ยกระดับแรงงานด้วยโอกาสไทย นำร่อง 50 ชุมชน. <https://www.thairath.co.th/news/local/1578621>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- ธงชัย สันติวงศ์. 2531. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ฉัญลักษณ์ โกมัย และนพเก้า ม่วงอุ้ม. 2554. การประยุกต์ใช้การเปรียบเทียบสมรรถนะในการ พัฒนากิจกรรม 5ส. ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธีรศักดิ์ อุ่่นอารมย์เลิศ และคณะ. 2556. การพัฒนาระบบการบริหารงานการประกันคุณภาพ การศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- นิตยา สำเร็จผล. 2547. การพัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนรู้ตลอดชีวิต. วิทยานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- BBC NEWS ไทย. 2560. แคนาดาก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจด้านการศึกษาได้อย่างไร (ออนไลน์). <https://www.bbc.com/thai/international-40801962>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- บุญดี บุญญาภิจ และ กมลวรรณ ศิริพานิช. 2548. Benchmarking ทางลัดสู่ความเป็นเลิศทางธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ สุภาพ ฉัตรภรณ์. 2549. การออกแบบการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พงษ์ทัช จิตวิบูลย์ และวันชัย ธรรมสังการ. 2562. “พลวัตสังคมวัฒนธรรมกับมิติการพัฒนามนุษยองค์รวมในสังคมไทย”. วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ. 11(2): 116-140.
- พีรศักดิ์ วรสุนทรโรสด. 2542. วัดรอยเท้าช้าง=Benchmarking. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- เพชรรัตน์ เพ็ชรภักดี และ คณะ 2560. โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาประเทศสิงคโปร์: กระบวนการเปลี่ยนผ่าน และความท้าทาย. กรุงเทพมหานคร: สกว.
- ภักธินดา พันธุมเสน และ ทาคาโยชิ มากิ. 2559. “การเรียนรู้เรื่องคุณธรรมในญี่ปุ่น.” วารสารการศึกษาไทย. 14(136) : 23-25.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. 2560. โครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนา กลุ่มจังหวัดและแผนปฏิบัติการประจำปีของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2560. สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561- 2580. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอน 82 ก. (13 ตุลาคม 2561) หน้า 1-70.
- ธมล นุ่มนนท์. 2561. แนวทางการใช้ประโยชน์จากการบูรณาการข้อมูลจัดตั้งคลังข้อมูลแห่งชาติ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60 ประจำปีการศึกษาพุทธศักราช 2560-2561.
- รัตนา ดวงแก้ว กุลชลี จงเจริญ และ ชูชาติ พ่วงสมจิตร. 2560. “การวิจัยติดตามผลการดำเนินงาน ของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University. 10 (1): 90-110.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2560. จาก Estonia สู่ E-Stonia : ถอดบทเรียน 25 ปี การริบทเอสโตเนีย กับ Viljar Lubi (ออนไลน์). <https://www.the101.world/viljar-lubi-interview/>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.

- วรินทร์ ววงค์. 2559. **นโยบายการศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Wegointer. 2561. **8 เรื่องจริงของประเทศเอสโตเนียที่คุณอาจไม่เคยรู้ จะแตกต่างจากที่อื่นแค่ไหนไปดู (ออนไลน์)**. <https://www.wegointer.com/2018/07/8-facts-about-estonia-that-put-it-ahead-of-other-countries/>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- ศมนันท์ กันภัย. 2562. “เส้นทางสู่ E-Health ของประเทศไทย: อุปสรรค และกลยุทธ์ บทเรียนจากเอสโตเนีย.” **การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. 2550. **ทฤษฎีการประเมิน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์. ม.ป.ป. **หลักการติดตามและประเมินโครงการ (ออนไลน์)**. <http://thachang-nyk.go.th/UserFiles/File/041158/E006TT.pdf>, สืบค้นวันที่ 16 กันยายน 2563.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2553. **คู่มือการประเมินผลสำเร็จในระดับผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. 2557. **แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต: นโยบายสู่การปฏิบัติ**. ใน สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (บ.ก.), **การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544. **รวมบทความทางการประเมินโครงการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามารถ ไชยพันธุ์. 2545. **ความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- สุนทร สุนันท์ชัย. 2532. **หลักและปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต**. ในเอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 เล่มที่ 1. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมาลี สังข์ศรี. 2545. **การจัดการศึกษานอกระบบด้วยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- สุมาลี สังข์ศรี. 2545. การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราช-
บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์.
- _____. 2544. รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.
กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- เสถียร อูสาหะ. 2555. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี: กลไกขับเคลื่อนอิสราเอล. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- เสนาะ ดิยาวัว. 2543. หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2561. รายงานผลการประเมินพัฒนาการนักเรียน
ที่จบหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 (ออนไลน์). https://academic.obec.go.th/images/document/1581493886_d_1.pdf, สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541. การปฏิรูปการศึกษาในประเทศแคนาดา
(พ.ศ. 2541) (ออนไลน์). <http://www.bks.ac.th/lms/ebook/pdf/4210023/pdf.pdf>,
สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- _____. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2545 (ออนไลน์). http://www.qa.ku.ac.th/photo_forweb/new%20web/education/docedu/d7.pdf, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- _____. รายงานผลการวิจัยการปฏิรูปการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพประเทศ
อิสราเอล. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี .
- _____. รายงานสรุปการสัมมนา นโยบายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพมหานคร:สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน). 2562. 20 ปี เอสโตเนีย ทำอย่างไรให้เป็นประเทศ
พัฒนา (ออนไลน์). <https://www.nia.or.th/20thEstonia>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2562. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550. การวิจัยประเมินผลการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน
ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: เพลิน สตูดิโอ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2560ก. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.**
กรุงเทพมหานคร: พรินทิวานกราฟฟิค .

_____. 2551. **รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย ปี 2549-2550.** กรุงเทพมหานคร: เพลิน สตูดิโอ.

_____. 2560ข. **รายงานการวิจัย ความทั่วถึงและเท่าเทียมของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ออนไลน์).** <http://backoffice.thaiedresearch.org/uploads/public/fcb4fc59beaad722046ae54595c9f90.pdf>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.

_____. 2559. **รายงานผลการศึกษากการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของต่างประเทศ.**
กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2559ก. **การปฏิรูปการศึกษาของสาธารณรัฐสิงคโปร์.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. 2559ข. **คู่มือแนวทางการติดตามประเมินผล.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2556. **คัมภีร์ กศน.**
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง.

_____. 2557. **มารู้จัก พ.ร.บ. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเทศญี่ปุ่น...กันเถอะ (ออนไลน์).** http://newsnfe.blogspot.com/2014/12/blog-post_7.html, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ม.ป.ป. **1 สถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ (ออนไลน์).** <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>, สืบค้นวันที่ 5 กันยายน 2563.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2562. **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (11) ประเด็น การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (พ.ศ. 2561-2581) (ออนไลน์).** <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/04/11-ศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต.pdf>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.

_____. 2562. **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (12) ประเด็น การพัฒนาการเรียนรู้ (พ.ศ. 2561-2581) (ออนไลน์).** <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/04/12-การพัฒนาการเรียนรู้.pdf>, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2563.

- สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2562. รายงานผลการประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียนปีการศึกษา 2561 (ออนไลน์). <https://bet.obec.go.th/index/%3Fp%3D9288&cd=2&hl=en&ct=clnk&gl=th>, สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564.
- สำนักทันตสาธารณสุข. 2563. สถานการณ์ส่งเสริมสุขภาพช่องปากมารดาและเด็ก (ออนไลน์). http://dental2.anamai.moph.go.th/ewtadmin/ewt/dental/more_news.php?cid=121&filename=pd, สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564.
- อุดม เขยกีวงศ์. 2551. การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพมหานคร: แพลนพรีนติ้ง.
- อุทัย เลาหวิเชียร. 2544. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- Hirschmann, J. การศึกษาปฐมวัยในประเทศอิสราเอล: ระบบการพัฒนาและปรัชญาพื้นฐาน. อ้างใน สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย. 2542. การศึกษาปฐมวัย: สร้างคนสร้างชาติ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

- American Productivity and Quality Centre. 1993. **The Benchmarking Management Guide 1993**, Productivity Press. Portland: Cambridge Mass.
- Advisory council on Economic Growth. 2017. **Learning Nation: Equipping Canada's Workforce with Skills for the Future (Online)**. <https://www.budget.gc.ca/aceg/ccce/pdf/learning-nation-eng.pdf>, Available 2, September, 2020.
- Anonymous. 2020. **Canada (Online)**. <http://almanac.nia.go.th/page/54>. Available 15, November, 2020.
- Anthony, C. Ogden. 2010. "A brief overview of lifelong learning in Japan." **THE LANGUAGE TEACHER**. 34 (6): 5-13.
- Arthur, G. T. & Karol, G. M. 1998. **The Guide to Benchmarking in Healthcare: Practical Lessons from the Field**. Minnesota: Taylor & Francis.
- Assembly of First Nations. 2007. **Lifelong Learning (Online)**. https://www.afn.ca/uploads/files/10_-_fact_sheet_-_lifelong_learning.pdf, Available 2, September, 2020.

- Best, W. John. 1997. **Research in Education**. Boston MA: Allyn and Bacon.
- Bhutta, K.S., Huq, F. 1999. "Benchmarking – best practices: an integrated approach." **Benchmarking: An International Journal**. 6 (3): 254-268.
- Billsberry, J. Ed. 1998. **Understanding the World of Business**. Optional Book 1, British Aerospace Virtual University/Lancaster University/OUBS Corporate Certificate in Management. Open University Business School, The Open University.
- Camp, R.C. 1989. **Benchmarking : the search for industry best practices that lead to superior Performance**. White Plains, N.Y.: Quality Resources.
- CMEC Copyright Consortium. 2017. "Education Ministers' Policy Statement on Fair Dealing." **Teachers and Copyright (Online)**. <https://cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/379/2018-03-Policy-Statement-on-Fair-Dealing-EN.pdf>. Available 2, September, 2020.
- Commission of the European Communities. 2001. **Making a European area of lifelong learning a reality**. Brussels: Author.
- Council of Ministers of Education, Canada. 2019a. **Canadian students among the highest achievers in reading according to new OECD report (Online)**. https://www.cmec.ca/15/Media_Room.html?year=2019, Available 2, September, 2020.
- _____. 2017a. **CMEC Celebrates 50 Years of Pan Canadian Leadership in Education (Online)**. https://www.Canadian_Leadership_in_Education.html?id=957, Available 2, September, 2020.
- _____. 2018a. **CMEC Copyright Consortium Issues A Policy Statement on Fair Dealing (Online)**. https://www.cmec.ca/278/CMEC_Copyright_Consortium_Issues_a_Policy_Statement_on_Fair_Dealing.html?id=959, Available 2, September, 2020.
- _____. 2017b. **CMEC Copyright Consortium Pleased with Federal Court of Appeal Decision (Online)**. https://www.cmec.ca/278/CMEC_Copyright_Consortium_Pleased_with_Federal_Court_of_Appeal_Decision.html?id=937, Available 2, September, 2020.

- Council of Ministers of Education, Canada. 2018b. **CMEC to Release Latest Report on the Performance of Canadian Grade 8 Students in Reading, Math, and Science (Online)**. https://www.cmec.ca/278/CMEC_to_Release_Latest_Report_on_the_Performance_of_Canadian_Grade_8_Students_in_Reading,_Math,_and_Science.html?id=963, Available 2, September, 2020.
- _____. 2018c. **Indigenous Education Major Focus of CMEC Meeting in Vancouver (Online)**. https://www.cmec.ca/278/Indigenous_Education_Major_Focus_of_CMEC_Meeting_in_Vancouver.html?id=971, Available 2, September, 2020.
- _____. 2020. **Over 50 years of Pan- Canadian Leadership in Education (Online)**. https://www.cmec.ca/299/Education-in-Canada-An_Overview/index.html, Available 2, September, 2020.
- _____. 2019b. **Provincial and Territorial Ministers Focus on Indigenous Education and the Future of Education at CMEC 108 (Online)**. https://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/379/2018-03-Policy_Statement-on-Fair-Dealing-EN.pdf, Available 2, September, 2020.
- _____. 2018d. **Provinces Release the Latest Results on the Performance of Grade 8 Students in Reading, Math, and Science. (Online)**. https://www.cmec.ca/278/Provinces_Release_the_Latest_Results_on_the_Performance_of_Grade_8_Students_in_Reading,_Math,_and_Science.html?id=967, Available 2, September, 2020.
- Cropley, A.J. & Dave, R.H. 1978. **Lifelong education and the training of teachers: Developing a curriculum for teacher education on the basis of the principles of lifelong education**. Oxford: Pergamon.
- Cross, R. & Iqbal, A. 1995. **The Rank Xerox Experience: Benchmarking Ten Years On (Online)**. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-0-387-34847-6_1, Available 2, September, 2020.
- Crowther, J. 2004. "In and against lifelong learning: Flexibility and the corrosion of character." **International Journal of Lifelong Education**. 23: 125-136.

- First Nations Education Council. 2010. **Towards the financial accessibility to lifelong learning: A First Nations perspective. Canada (Online).** <https://cepn-fnec.com/wp-content/uploads/Memory-CCAFE.pdf>, Available 2, September, 2020.
- Goetsch, D. L. & Davis, S. B. 2003. **Introduction to Total Quality Management for Production, Processing, and Services.** Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Government of Canada. 2019. **Supporting lifelong learning: from Employment and Social Development Canada. Government of Canada (Online).** <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/corporate/reports/briefing-binder-2019/book-1/supporting-learning.html>, Available 2, September, 2020.
- Joinup, eu. 2017. **e Government in Estonia (Online).** https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/e-Government_in_Estonia_March_2017_V1_00.pdf, Available 2, September, 2020
- Kearns, P. 2015. "Learning cities on the move." **Australian Journal of Adult Learning.** 55 (1) : 153-168.
- Knighton, T., Hujaleh, F., Iacampo, J. & Werkneh, G. 2015. **Lifelong Learning Among Canadians Aged 18-64 Years (Online).** <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/81-595-m/81-595-m2009079-eng.htm>, Available 2, September, 2020.
- Knowles, M.S. 1970. **The modern practice of adult education-andragogy versus pedagogy.** New York: Association Press.
- Kumar, P. 2006. "Lifelong learning in Singapore: where are we now?" **International Journal of Lifelong Education.** 23 (6): 559-568.
- Longworth, N. 2003. **Lifelong learning in action: Transforming education in the 21st century.** London: Kogan Page.
- Malaquias, C. 2016. **International Award for Canadian Inclusive Education Policy (Online).** <http://www.startingwithjulius.org.au/canada-policy322/>, Available 2, September, 2020.

- Ministry of Education and Research. 2020. **The Estonian Lifelong Learning Strategy (Online)**. [https://www.hm.ee>default>file.pdf](https://www.hm.ee/default>file.pdf), Available 2, September, 2020.
- Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). 2020. **The Premier Virtual Conference for Distance Learning (Online)**. <https://www.mext.go.jp/en/>, Available 2, September, 2020.
- Mogalakwe, M. 2006. "The Use of Document Research Methods in Social Research." **African Sociological Review**. 10 (1) : 221 230.
- Mukan, N., Barabash, O. & Busko, M. 2014. **Theoretical analysis of Canadian lifelong Education development (Online)**. https://www.researchgate.net/publication/307777595_Theoretical_Analysis_of_Canadian_Lifelong_Education_Development, Available 2, September, 2020.
- O'Grady, Fung, Servage & Khan. 2018. **Pan-Canadian Assessment Program 2016: Report on the Pan-Canadian Assessment of Reading, Mathematics, and Science. The Council of Ministers of Education, Canada (CMEC) (Online)**. https://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/381/PCAP-2016-Public_Report-EN.pdf, Available 2, September, 2020.
- OECD. 2015a. **Education Policy Outlook: Canada (Online)**. <http://www.kanadakultur.org/wp-content/pdf/education-policy-outlook-canada.pdf>, Available 2, September, 2020.
- _____. 2016a. **Education Policy Outlook: Estonia (Online)**. <https://www.oecd.org/Education/policyoutlook.htm>, Available 2, September, 2020.
- _____. 2015b. **Education Policy Outlook: Japan (Online)**. <https://www.oecd.org/education/Japan-country-profile.pdf>, Available 2, September, 2020.
- _____. 2016b. **Education Policy Outlook: Israel (Online)**. <http://www.oecd.org/israel/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Israel.pdf>, Available 2, September, 2020.
- _____. 2018. **Education at a Glance 2018: OECD Indicators, Table A1.1. Educational Attainment of 25-64 year-olds (2017)**.

- OECD. 2019. **PISA for Development (Online)**. <https://www.oecd.org/pisa/pisa-for-development/>, Available 2, September, 2020.
- Pierre Gouëdard Beatriz Pont. 2018. **Education Policy in Japan: Building Bridges Towards 2030**.
- Port, G.L. & Towell, D. 2017. **Advancing Inclusive Education (Online)**. https://inclusive_education.ca/wp-content/uploads/sites/3/2013/07/Porter-and-Towell-Advancing-IE-2017-Online-FINAL.pdf, Available 20, October, 2020.
- Pulat, M.B. 1994. "Benchmarking is more than organized tourism; implementing benchmarks." **Industrial Engineering**, March.
- Ramos, C., & Gopinathan, S. 2016. **Vocational training and continuing education for employability in Singapore and Philippines**. Singapore: The Head Foundation.
- Republic of Estonia Ministry of Education. 2014. **The Estonian Lifelong Learning Strategy 2020 (Online)**. https://www.hm.ee/sites/default/files/estonian_lifelong_strategy.pdf, Available 2, September, 2020.
- Robere, P. J. 2000. **Benchmarking: A system approach for continual improvement**. Bangkok: Durakitbundit University Press.
- Sallis, E. 2002. **Total Quality Management in Education**. 3rd Edition (Online). https://herearmenia.files.wordpress.com/2011/09/ebooksclub-org__total_quality_management_in_education.pdf, Available 2, September, 2020.
- Saylor, J. H. 1996. **TQM Simplified: A Practical Guide**. 2nd Edition. NY: McGraw-Hill.
- Scott, J. 1990. **A Matter of Record, Documentary Sources in Social Research**. Cambridge: Polity Press.
- Senge, P., et al. 1994. **The Fifth Discipline Field Book Strategies and Tools for Building a Learning Organization**. New York: Currency Doubleday.
- Senor, D. & Singer, S. 2011. **Start-up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle**. London: Little, Brown and Company.
- Shrode, W. A. & Voich, D. 1974. **Organization and Management: Basic System Concepts**. Kuala Lumpur: Irwin Book Co.

- Skager, R., & Dave R.H. 1977. **Curriculum evaluation for lifelong education.** UNESCO Institute for Education: Pergamon.
- Statistics Canada. 2009. **Access and Support to Education and Training Survey (ASETS) (Online).** <https://www23.statcan.gc.ca/imdb/p2SV.pl?Function=getSurvey&SDDS=5151>, Available 2, September, 2020.
- . 2006. **Census of Population (Online).** <https://www12.statcan.gc.ca/census recensement/2006/index-eng.cfm>, Available 2, September, 2020.
- . 2016. **Census of Population (Online).** <https://www12.statcan.gc.ca/census recensement/2016/dp-pd/index-eng.cfm>, Available 2, September, 2020.
- . 2011. **National Household Survey (Online).** <https://www12.statcan.gc.ca/nhs-enm/2011/dp-pd/dt-td/Index-eng.cfm>, Available 2, September, 2020.
- Sutherland, P., & Crowther, J. 2006. **Lifelong learning: Concepts and contexts.** London: Routledge.
- Tan, C. 2016. “Lifelong learning through the Skills Future Movement in Singapore: Challenges and prospects.” **International Journal of Lifelong Education.** 1-15.
- Tan, J. 2015. “The prospect of future skill development in Singapore.” **Advances in the Scholarship of Teaching and Learning.** 2 (1): 68-77.
- UNESCO. 1968. **Draft Programmed and Budget for 1969 – 1970.** Paris:
- Wellington, J. 2000. **Education Research: Contemporary Issues and Practical Approaches.** London: Continuum.
- Woo, J. J. 2017. “Educating the developmental state: policy integration and mechanism redesign in Singapore’s Skills Future scheme.” **Journal of Asian Public Policy.** 1-18.
- World Economic Forum. 2015. **The Human Capital.** Switzerland: Geneva.
- Yamane, T. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis.** 3rd Edition. New York: Harper and Row.

Yang, J., & Yorozu, R. 2015. **Building a learning society in Japan, the Republic of Korea and Singapore.** Germany: UNESCO.

Yorozu, R. 2017. **Lifelong learning in transformation: Promising practices in Southeast Asia.** Germany: UNESCO.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัย

ผู้เชี่ยวชาญ	หน่วยงานที่สังกัด	ความเชี่ยวชาญ/ตำแหน่ง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิกร ตันทวุฑโฒ	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษา นอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ การจัดการศึกษาตลอดชีวิต การทดสอบ การวิจัยและประเมินผล ทางการศึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุบัญญัติ	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษา นอกระบบ การจัดการศึกษาตลอดชีวิต การวิจัยและประเมินผลทางการศึกษา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลธิป สมมติโต	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ประธานสาขาวิชาปริญญาตรีศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ระดับปริญญามหาบัณฑิต การศึกษาพิเศษ การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้
อาจารย์ ดร.ชนนันท ธาราชตะภูมิจิ	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวัดและประเมินผล ทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร และวิจัยเรียน การพัฒนาสมรรถนะ
อาจารย์ ดร.อุษณี ลลิตผสาน	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวัดและประเมินผล ทางการศึกษา

ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา
เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นางปัทมา วีระวานิช	รองเลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
2	นางสาวดุริยา อมตวิวัฒน์	ข้าราชการบำนาญ อธิการบดีกระทรวงศึกษาธิการ
3	ดร.เกศทิพย์ ศุภวานิช	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ
4	นางเจตฤดี ชินเวโรจน์	ข้าราชการบำนาญ และที่ปรึกษาด้าน Career academy ของ The Southeast Asian Ministers of Education Organization Regional Centre for STEM Education สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
5	นางลักขณา ตัณฑวุฑโฒ	ข้าราชการบำนาญ อธิการบดีกระทรวงศึกษาธิการ
6	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูลศักดิ์ โกษียาภรณ์	ผู้ช่วยผู้อำนวยการ สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ
7	นางสาวกัญญา อภินันทธนา	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาต่อเนื่อง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
8	ดร.วาสนา เตชะวิจิตรसार	ผู้อำนวยการกลุ่มงานอาเซียน กองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
9	นายสุรพิเชษฐ์ สุขโชติ	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์
10	ศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์	อาจารย์ประจำสาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11	รองศาสตราจารย์ ดร.วิกร ตัณฑวุฑโฒ	ข้าราชการบำนาญ และผู้ทรงคุณวุฒิของสาขาวิชา การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
12	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุบัญญัติ	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
13	นางสาวจุลลดา มีจุล	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน)

คณะผู้จัดทำรายงาน

ที่ปรึกษา

ดร.สุภัทธร จำปาทอง	เลขาธิการสภาการศึกษา (25 ธันวาคม 2561 – กันยายน 2563)
ดร.อำนาจ วิชยานุวัติ	เลขาธิการสภาการศึกษา (1 ตุลาคม 2563 - ปัจจุบัน)
ดร.สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา (3 มีนาคม 2559 - กันยายน 2563)
ดร.อุษณีย์ ธโนศวรรย์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.พีรศักดิ์ รัตนะ	รองเลขาธิการสภาการศึกษา (1 ตุลาคม 2563 - ปัจจุบัน)
นางศิริพร ศรีพันธุ์	ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

คณะผู้พิจารณารายงาน

ดร.ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์	อดีตรองเลขาธิการสภาการศึกษา
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา	หัวหน้าภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นายวัฒนชัย วินิจจะกุล	ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้ สถาบันอุทยานการเรียนรู้

คณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรษยา ธรรมกิตติภพ	หัวหน้าโครงการวิจัย
รองศาสตราจารย์ ดร.พนิต เข้มทอง	นักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬารัตน์ วัฒนนะ	นักวิจัย
อาจารย์ ดร.ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย	นักวิจัย
อาจารย์ ดร.ภัทรา วายจตุ	นักวิจัย

บรรณาธิการ

นางสาวกิ่งกาญจน์ เมฆา

ผู้อำนวยการกลุ่มติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

นางสาวจอมทยาสนิท พงษ์เสฐียร

นักวิชาการศึกษาคำนาถการ

ผู้ประสานการจัดพิมพ์

นางสาวทัศนีย์ ชุ่มชื่นดี

นักวิชาการศึกษาคำนาถการ

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางสาวกิ่งกาญจน์ เมฆา

ผู้อำนวยการกลุ่มติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

นายจิรวิทย์ ไทภูวไพบูลย์

นักวิชาการศึกษาคำนาถการพิเศษ

นางสาวทัศนีย์ ชุ่มชื่นดี

นักวิชาการศึกษาคำนาถการ

นางสาวกนกวรรณ ศรีลาเลิศ

นักวิชาการศึกษาคำนาถการ

นางสาวจอมทยาสนิท พงษ์เสฐียร

นักวิชาการศึกษาคำนาถการ

นางสาวสุภารัตน์ ศรีหลัก

นักวิชาการศึกษาคำนาถการ

นายวรจักร จอจศักดิ์

นักวิชาการศึกษาคำนาถการ

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 57/2564
ISBN 978-616-564-120-3